

Na osnovu člana 16. stav 2. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Prečišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10), a u skladu sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj: 32/17), Uredbom o izradi strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj: 74/19), te Odlukom o izradi Strategije razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021.-2027. godina („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/20), Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 83. sjednici, održanoj dana 06.11.2020. godine, d o n o s i

ODLUKU
o usvajanju Strategije razvoja
Zeničko-dobojskog kantona za period 2021. - 2027. godina

Član 1.
(Predmet Odluke)

Usvaja se Strategija razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021.-2027. godina (u daljnjem tekstu: Strategija razvoja).

Član 2.
(Zaduženja)

Zadužuju se svi nosioci implementacije projekata i aktivnosti utvrđenih u Strategiji razvoja da kod izrade sektorskih strategija, DOB-a, budžeta i PJI kantona, godišnjeg i trogodišnjeg plana rada ministarstava i drugih tijela kantonalne uprave i godišnjeg programa rada Vlade planiraju te projekte i aktivnosti.

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjera iz Strategije razvoja odgovorna je i za koordiniranje implementacije svih strateških projekata i aktivnosti unutar pojedine mjere.

Član 3.
(Stupanje na snagu i objavljivanje)

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i bit će objavljena u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

PREMIJER
po ovlaštenju

Mirnes Bašić

Broj: 02-24-17751/20
Datum, 06.11.2020. godine
Z e n i c a

DOSTAVLJENO:

1x Stručna služba za razvoj i međunarodne projekte,
1x Svim ministarstvima i drugim tijelima kantonalne uprave,
1x Članovima Vijeća za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u ZDK, putem Službe,
1x Članovima Radnog tijela za izradu Strategije
 razvoja ZDK za period 2021.-2027. godina, putem Službe,
1x „Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“,
1x a/a.

Zeničko-dobojski kanton

**Strategija razvoja Zeničko-dobojskog kantona za
period 2021. – 2027. godina**

30. oktobar 2020. godine

Sadržaj

1.	UVOD	8
2.	METODOLOGIJA IZRADE STRATEGIJE.....	9
3.	GEOGRAFSKI POLOŽAJ I PRIRODNE KARAKTERISTIKE ZENIČKO- DOBOJSKOG KANTONA	11
3.1.	Položaj i osnovne prostorne karakteristike.....	11
3.2.	Prirodni resursi.....	11
3.2.1.	Vode.....	11
3.2.2.	Rude i minerali	11
3.2.3.	Zemljište	12
3.3.	Klimatska obilježja.....	12
4.	STANOVNIŠTVO ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA	12
5.	EKONOMSKA STRUKTURA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA	13
5.1.	Dinamika i razvijenost	13
5.2.	Analiza uvoza i izvoza	13
5.3.	Isplate za investicije.....	14
5.4.	Direktna strana ulaganja	14
5.5.	Poslovni subjekti	14
5.5.1.	Preduzeća	15
5.5.2.	Obrti.....	15
5.5.3.	Poslovne zone	15
5.5.4.	Institucije za podršku razvoju preduzetništva	16
5.6.	Glavne privredne djelatnosti	17
5.6.1.	Poljoprivreda i šumarstvo	17
5.6.2.	Industrija.....	17
5.6.2.1.	<i>Rudarstvo.....</i>	<i>17</i>
5.6.2.2.	<i>Energetika.....</i>	<i>17</i>
5.6.2.3.	<i>Prerađivačka industrija.....</i>	<i>18</i>
5.6.3.	Građevinarstvo.....	18
5.6.4.	Hotelijerstvo i ugostiteljstvo.....	19
5.6.5.	Turizam.....	19

5.6.6.	Trgovina.....	20
5.6.7.	Saobraćaj i veze	20
6.	PREGLED STANJA I KRETANJA NA TRŽIŠTU RADA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA	20
6.1.	Zaposlenost.....	20
6.2.	Nezaposlenost	21
6.3.	Cijena rada	21
6.4.	Penzioneri	21
7.	EKONOMSKA KRETANJA U KONTEKSTU PANDEMIJE KORONAVIRUSA (COVID-19).....	21
8.	ANALIZA JAVNIH SREDSTAVA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA	24
8.1.	Poreski i neporeski prihodi.....	24
8.2.	Budžetska potrošnja	25
8.3.	Namjenska sredstva i javne investicije	26
9.	DRUŠTVENE DJELATNOSTI ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA	26
9.1.	Obrazovni sistem	26
9.2.	Kultura	28
9.3.	Sport.....	28
9.4.	Socijalna zaštita/skrb	29
9.5.	Sigurnost građana.....	30
9.5.1.	Sigurnosne prijetnje kao aspekt migracijske krize	31
9.6.	Zdravstvo.....	31
9.7.	Sektor civilnog društva	35
10.	UPRAVLJANJE RAZVOJEM ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA	36
10.1.	Opis postojećeg modela upravljanja razvojem.....	36
10.2.	Transparentan rad institucija	37
11.	JAVNA INFRASTRUKTURA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA.....	38
11.1.	Saobraćajna infrastruktura, transport i telekomunikacije	38
11.1.1.	Cestovni saobraćaj	38
11.1.2.	Željeznički i zračni saobraćaj	39
11.1.3.	Telekomunikacije i informaciono-komunikacione tehnologije.....	39

11.2. Energetska infrastruktura	39
11.2.1. Termoelektrane	40
11.2.2. Plin.....	40
11.2.3. Termoenergija (sistemi daljinskog grijanja).....	40
11.3. Prostorno-planska dokumentacija	42
12. ZAŠTITA OKOLIŠA I KOMUNALNA INFRASTRUKTURA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA	43
12.1. Zagađivači	43
12.1.1. Zrak.....	43
12.1.2. Vode.....	44
12.2. Odpad	45
12.2.1. Deponije otpada	45
12.2.2. Industrijske deponije otpada	45
12.3. Praćenje stanja okoliša, informacijski sistem okoliša, planiranje zaštite okoliša ..	46
12.4. Upravljanje vodama i otpadnim vodama	47
12.4.1. Vodosnabdijevanje	47
12.4.1.1. <i>Projekat Plava voda</i>	<i>47</i>
12.4.1.2. <i>Zaštita vode za piće</i>	<i>48</i>
12.4.2. Mineralne i termalne vode, mini hidroelektrane.....	48
12.5. Zaštita od voda.....	48
12.5.1. Otpadne vode	49
12.5.2. Uređaji za prečišćavanje otpadnih voda (stanovništvo)	50
12.5.3. Uređaji za prečišćavanje otpadnih voda (privreda i industrija).....	50
12.6. Kvalitet voda	50
12.7. Zaštita zraka – emisije i stanje kvaliteta zraka	51
12.7.1. Emisije u zrak	51
12.7.2. Stanje i monitoring zraka.....	52
12.8. Upravljanje otpadom	52
12.8.1. Količine otpada.....	54
12.8.1.1. <i>Sastav otpada, odvojeno prikupljanje i reciklaža.....</i>	<i>54</i>
12.8.2. Otpad iz specifičnih tokova	54
12.8.2.1. <i>Ambalaža i ambalažni otpad</i>	<i>55</i>

12.8.2.2.	<i>Otpad iz zdravstvenih ustanova.....</i>	55
12.8.2.3.	<i>Građevinski otpad</i>	55
12.8.2.4.	<i>Električni i elektronski otpad.....</i>	55
12.8.2.5.	<i>Animalni otpad</i>	56
12.8.3.	<i>Industrijski otpad</i>	56
12.9.	Buka	56
12.10.	Zaštićeni dijelovi prirode	56
12.10.1.	<i>Zone posebne zaštite.....</i>	57
12.11.	Šume.....	57
12.12.	Zaštita zemljišta	57
12.13.	Obnovljivi izvori energije i energijska efikasnost	58
12.13.1.	<i>Obnovljivi izvori energije.....</i>	58
12.13.1.1.	<i>Hidroelektrane.....</i>	58
12.13.1.2.	<i>Biomasa</i>	58
12.13.1.3.	<i>Energija sunca i vjetra</i>	59
12.13.1.4.	<i>Termalni izvori</i>	59
12.13.2.	<i>Energijska efikasnost</i>	59
12.13.2.1.	<i>Sektor stanovanja i javnih i komercijalnih usluga</i>	59
12.13.2.2.	<i>Industrija</i>	60
13.	STRATEŠKA PLATFORMA	61
13.1.	SWOT analiza Zeničko-dobojskog kantona	61
13.2.	Strateško fokusiranje	69
13.3.	Vizija razvoja	72
13.4.	Strateški ciljevi.....	72
14.	PRIORITETI	77
15.	OPIS MJERA.....	83
16.	INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR.....	94
17.	STRATEŠKI PROJEKTI.....	98
18.	USKLAĐENOST STRATEGIJE RAZVOJA SA DRUGIM STRATEŠKIM DOKUMENTIMA.....	99

19. OKVIR ZA IMPLEMENTACIJU, MONITORING, IZVJEŠTAVANJE I EVALUACIJU STRATEGIJE RAZVOJA	103
19.1. Implementacija	103
19.2. Monitoring i izvještavanje	104
19.3. Evaluacija	105
ANEKSI.....	107
Aneks 1. Detaljan pregled mjera po strateškim ciljevima.....	107
Aneks 2. Sažeti pregled strateškog dokumenta	189
Aneks 3. Detaljna situaciona analiza	216

Lista tabela

<i>Tabela 1. Izvršenje Budžeta ZDK za period 2017-2019. godina i plan za 2020. godinu</i>	<i>24</i>
<i>Tabela 2. Projekcija prihoda za ZDK za period 2020-2022. godina</i>	<i>25</i>
<i>Tabela 3. Projekcija rashoda i izdataka za ZDK, DOB ZDK 2020-2022</i>	<i>25</i>
<i>Tabela 4. Starosna struktura umrlih na području ZDK do 25.07.2020.:</i>	<i>34</i>
<i>Tabela 5. Specifične supstance u slivu rijeke Save/rijeke Bosne.....</i>	<i>50</i>
<i>Tabela 6. Pokrivenost uslugama prikupljanja otpada po gradovima/općinama ZDK.....</i>	<i>53</i>
<i>Tabela 7. Procijenjene i računске količine produkovanog komunalnog i sličnog otpada</i>	<i>54</i>
<i>Tabela 8. Pokazatelji uticaja za prvi strateški cilj ZDK</i>	<i>75</i>
<i>Tabela 9. Pokazatelji uticaja za drugi strateški cilj ZDK</i>	<i>75</i>
<i>Tabela 10. Pokazatelji uticaja za treći strateški cilj ZDK.....</i>	<i>76</i>
<i>Tabela 11. Prioriteti za strateški cilj 1 sa pripadajućim pokazateljima krajnjeg rezultata</i>	<i>78</i>
<i>Tabela 12. Prioriteti za strateški cilj 2 sa pripadajućim pokazateljima krajnjeg rezultata</i>	<i>80</i>
<i>Tabela 13. Prioriteti za strateški cilj 3 sa pripadajućim pokazateljima krajnjeg rezultata</i>	<i>81</i>
<i>Tabela 14. Pregled povezanosti</i>	<i>99</i>
<i>Tabela 15. Strategija razvoja FBiH</i>	<i>100</i>
<i>Tabela 16. Okvir ciljeva održivog razvoja za BiH</i>	<i>101</i>

Lista slika

<i>Slika 1. Ukupan broj krivičnih djela</i>	<i>30</i>
<i>Slika 2. Morbiditet - Broj oboljelih po grupama oboljenja i godinama na području ZDK:.....</i>	<i>32</i>
<i>Slika 3. Obuhvat stanovništva zdravstvenim osiguranjem u ZDK po godinama.....</i>	<i>33</i>
<i>Slika 4. Vremenska linija događaja u vezi Covid-19:</i>	<i>33</i>
<i>Slika 5. Trend kretanja ukupnog broja oboljelih i broja aktivnih slučajeva na području ZDK:.....</i>	<i>34</i>
<i>Slika 6. Starosna struktura oboljelih u ZDK i FBiH do 25.07.2020.:</i>	<i>34</i>
<i>Slika 7. Integrirani sistem upravljanja razvojem u Zeničko-dobojskom kantonu</i>	<i>36</i>
<i>Slika 8. Dominantni izvori emisija zagađujućih materija u zrak na području ZDK</i>	<i>44</i>
<i>Slika 9. Zastupljenost emisija u ukupnim emisijama prema izvoru - ZDK.....</i>	<i>44</i>
<i>Slika 10. Emisije industrijskih i energetske postrojenja na području ZDK</i>	<i>51</i>
<i>Slika 11. Veza strateških fokusa i strateških ciljeva u ZDK</i>	<i>73</i>
<i>Slika 12. Usaglašenost strateških ciljeva sa Okvirom ciljeva održivog razvoja i utvrđenim akceleratorima i pokretačima u BiH</i>	<i>74</i>
<i>Slika 13. Prioriteti po strateškim ciljevima ZDK</i>	<i>77</i>

1. Uvod

Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine¹ (u daljnjem tekstu: Zakon) i podzakonskim aktima uspostavljen je institucionalni i normativno-pravni okvir razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine, kantonima i jedinicama lokalne samouprave.

Na osnovu utvrđenog normativno-pravnog okvira Vlada Zeničko-dobojskog kantona (u daljnjem tekstu: Vlada ZDK) donijela je Odluku o izradi Strategije razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021.-2027. godina² kojom je pokrenut proces izrade Strategije razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021.-2027. godina (u daljnjem tekstu: Strategija razvoja ZDK).

Strategija razvoja ZDK je integrirani, multisektorski strateški dokument Zeničko-dobojskog kantona (u daljnjem tekstu: ZDK) koja definiše javne politike, usmjerava razvoj teritorije ZDK i jedinica lokalne samouprave i zacrtanim strateškim ciljevima i prioritetima predstavlja putokaz za sveukupni društveni razvoj. Strategijom razvoja ZDK se utvrđuju ciljevi i prioriteti razvoja kantona, način njihovog ostvarivanja, finansijski i institucionalni okvir za provedbu, praćenje, evaluaciju i izvještavanje. Istovremeno je polazni dokument i podloga za izradu sektorskih strategija, DOB-a, budžeta i PJI kantona, programa rada Vlade za mandatni period, trogodišnjeg plana rada ministarstava i drugih tijela i godišnjeg programa rada Vlade.

U procesu izrade Strategije razvoja ZDK nosilac izrade je Vlada ZDK, a tehničku i stručnu podršku pružala je Stručna služba za razvoj i međunarodne projekte ZDK (u daljnjem tekstu: Stručna služba). Učesnici u procesu izrade Strategije razvoja ZDK su kantonalna ministarstva i druga tijela kantonalne uprave, jedinice lokalne samouprave na području ZDK, Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u ZDK, te socio-ekonomski partneri.

Proces izrade Strategije razvoja ZDK u svim fazama karakterisalo je ostvarivanje zakonskih principa razvojnog planiranja koji obuhvataju:

- otvoreni metod koordinacije,
- ravnopravnost spolova i jednake mogućnosti za sve građane,
- vertikalna i horizontalna koordinacija,
- partnerstvo, javnost i transparentnost u procesu razvojnog planiranja.

U sklopu ostvarivanja zakonskih okvira razvojnog planiranja kroz fazu izrade strateške platforme određena je vizija razvoja. Vizija je zasnovana na geostrateškom centralnom položaju ZDK koji se nalazi na raskrsnici najvažnijih transportnih pravaca i uvezanosti sa svim dijelovima BiH, kao i stremljenju da ZDK postane savremena evropska regija orijentisana na održive aspekte razvoja.

Vizija razvoja ZDK
Zeničko-dobojski kanton – savremena evropska regija, ugodna i sigurna za život i rad i atraktivna za investiranje, koja svoj održivi razvoj temelji na industrijskim i ljudskim resursima, prirodnim i turističkim potencijalima te bogatom kulturno-historijskom naslijeđu i čistom okolišu.

¹ „Službene novine Federacije BiH“, broj: 32/17.

² „Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/20.

Ostvarivanje vizije razvoja ZDK podrazumijeva uspostavu mehanizama u okviru čega su definisana tri relevantna strateška cilja koji osiguravaju sinergijske efekte između ekonomije, okoliša i društva, uz puno uvažavanje interesa lokalne uprave. Strateški ciljevi su ujedno osnova za utvrđivanje prioriteta i mjera i dalje korake razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u ZDK.

Strateški ciljevi razvoja ZDK
1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva
2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja
3. Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu

Proces izrade Strategije razvoja ZDK u svim fazama je usmjeren i obezbijedio je punu usklađenost sa drugim strateškim dokumentima, prije svega Strategijom razvoja Federacije Bosne i Hercegovine 2021.-2027. godina (u daljnjem tekstu: Strategija razvoja FBiH). Pored koordinacije i usaglašavanja razvojnih prioriteta i politika u odnosu na pomenuti strateški okvir, Strategija razvoja ZDK istovremeno odražava i globalno prihvaćene ciljeve održivog razvoja utvrđene kroz Okvir za implementaciju ciljeva održivog razvoja za BiH. Faze izrade Strategije razvoja ZDK karakterisala je i pojava pandemije COVID-19 što je u značajnoj mjeri ciljeve, prioritete i mjere Strategije usmjerilo prema suočavanju sa izazovom saniranja posljedica pandemije.

Strategija razvoja ZDK predstavlja podlogu za usklađivanje i izradu strategije razvoja jedinica lokalne samouprave u ZDK.

Podršku izradi Strategije razvoja ZDK pružio je Projekat integriranog lokalnog razvoja (ILDLP), zajednički projekat Vlade Švicarske i Razvojnog projekta Ujedinjenih naroda (UNDP), s tim što *Sadržaj Strategije razvoja ZDK, kao i nalazi prikazani u njoj, ne odražavaju nužno stavove ILDP-a, Vlade Švicarske ili UNDP-a.*

2. Metodologija izrade strategije

Uredbom o izradi strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine³ uspostavljena je metodologija koja propisuje korake u procesu izrade i strukturu strateškog dokumenta. Na osnovu pomenutog podzakonskog akta Vlada ZDK kao nosilac izrade je Odlukom o izradi Strategije razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021.-2027. godina utvrdila faze izrade i učesnike u procesu izrade.

Izrada strategije je prošla kroz sedam definisanih faza počevši od izrade situacione analize i strateške platforme, zatim određivanja prioriteta i mjera, identifikacije strateških projekata, provjere međusobne usklađenosti strateških dokumenata, izrade indikativnog finansijskog okvira za implementaciju, definisanja načina implementacije, praćenja, izvještavanja i evaluacije, do zadnje faze koja podrazumijeva usvajanje strateškog dokumenta.

Prva faza podrazumijevala je izradu situacione analize i strateške platforme sa SWOT matricom. Značajnu podlogu procesu pružila je i Srednjoročna evaluacija Strategije razvoja Zeničko-dobojskog kantona za

³ „Službene novine Federacije BiH“, broj: 74/19.

period 2016.-2020. godina, za period evaluacije 2016.-2018. godina. Nakon prikupljenih podataka u toku mjeseca maja i juna 2020. godine provedene su javne konsultacije na Nacrt Situacione analize i Strateške platforme u kojima je učešće uzelo preko 30 socio-ekonomskih partnera koji su dostavili komentare i mišljenja. Nakon provedenih konsultacija Vlada ZDK je Zaključkom broj: 02-24-1385/20 od 14.08.2020. godine okončala ovu fazu izrade Strategije razvoja ZDK. Utvrđena Situaciona analiza obuhvata pregled stanja u ekonomskom, društvenom i okolišnom sektoru u ZDK, uz sagledavanje ekonomskih i zdravstvenih aspekata pandemije COVID-19, te sigurnosnih aspekata migracija. Na osnovu zaključaka Situacione analize, u okviru Strateške platforme definisani su strateški fokusi i strateški ciljevi, te potvrđena razvojna Vizija ZDK.

Provedene naredne faze obuhvatile su procese konsultacija i nadležno postupanje uspostavljenih tijela što je integralno kroz izrađenu Strategiju razvoja ZDK rezultiralo određivanjem prioriteta i mjera, identifikaciju strateških projekata, izradu indikativnog finasijskog okvira za implementaciju i stvaranje okvira implementacije, praćenja, izvještavanja i evaluacije. Proces usvajanja Strategije razvoja ZDK je prošao fazu razmatranja u formi nacrt, utvrđivanje prijedloga i konačnog usvajanja. U dijelu provjere međusobne usklađenosti strateških dokumenata, izrađen je dokument Provjera usklađenosti strateških ciljeva, prioriteta i mjera kojim je potvrđen normativni zahtjev usklađenosti.

Kroz sve faze izrade Strategije razvoja ZDK tehničku i stručnu podršku kao i koordinaciju procesa izrade je vodila Stručna služba koja ima ulogu jedinice za upravljanje razvojem u ZDK. Stručna služba je Rješenjem o formiranju i imenovanju Radnog tijela za izradu Strategije razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021.-2027. godina⁴, formirala Radno tijelo za izradu Strategije razvoja ZDK koje je učestvovalo u procesu izrade, poštujući principe razvojnog planiranja i upravljanja razvojem iz člana 4. Zakona. Imenovani članovi Radnog tijela su sekretari ministarstava ili pomoćnici ministara, rukovodioci drugih tijela kantonalne uprave, a u jedinicama lokalne samouprave rukovodeći državni službenici (pomoćnici gradonačelnika/načelnika) te socio-ekonomski partneri.

Odlukom Vlade ZDK⁵ osnovano je Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u ZDK. U procesima izrade Strategije razvoja ZDK, Vijeće⁶ je ostvarilo zakonom utvrđene nadležnosti razmatranja i davanja preporuka što je omogućilo ostvarivanje principa razvojnog planiranja i kvalitet dokumenta.

U toku cjelokupne izrade Strategije razvoja ZDK kontinuirano su vođene javne konsultacije sa svim učesnicima procesa. Specifičnost je što je izbijanjem pandemije COVID-19 proces konsultacija najvećim dijelom proveden putem web stranice Vlade ZDK.

⁴ Rješenje o formiranju i imenovanju Radnog tijela za izradu Strategije razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021.-2027. godina (broj: 19-28-18217-5/19 od 10.02.2020. godine) doneseno je od strane sekretara Stručne službe.

⁵ „Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 21/19.

⁶ Vijeće broji 27 članova, uključujući premijera ZDK, općinske načelnike odnosno gradonačelnike jedinica lokalne samouprave u sastavu ZDK, rukovodstvo Skupštine ZDK (predsjedavajući i 2 zamjenika), te predsjednike Klubova poslanika Skupštine ZDK.

3. Geografski položaj i prirodne karakteristike Zeničko-dobojskog kantona

3.1. Položaj i osnovne prostorne karakteristike

ZDK se prostire na površini⁷ od 3343 km², a po površini je na četvrtom mjestu od deset kantona u FBiH. U svom sastavu, ZDK ima dvanaest jedinica lokalne samouprave, odnosno gradskih/općinskih područja i to: općina Breza, općina Doboju-Jug, općina Kakanj, općina Maglaj, općina Olovo, općina Tešanj, općina Usora, općina Vareš, grad Visoko, općina Zavidovići, grad Zenica (administrativno sjedište ZDK) i općina Žepče.

3.2. Prirodni resursi

ZDK je regija sa najznačajnijim industrijskim objektima u FBiH⁸, koja raspolaže sa značajnim kapacitetima koncentrisanim u energetici, rudarstvu, prerađivačkoj industriji i saobraćaju. Energetski potencijal je prvenstveno vezan za rezerve mrkog uglja Zenice, Kakanja i Breze. Pored mrkog uglja, u općini Maglaj, na lokaciji Brezove Dane, nalaze se rezerve lignita. ZDK na svom području ima ležišta mineralnih sirovina, kao što je ceruzit (PbCO₃), rude olova bez posebnih onečišćenja koja predstavljaju poteškoće kod prerade ovog mineralnog resursa. Također, na području ZDK postoje ležišta nemetalnih mineralnih sirovina kao što je ležište gabra sa više varijacija u bojama (bijela, crna, crvena, plava, zelena). Važna ležišta mineralnih sirovina su ležišta olova, cinka i barita sa sadržajem pratećih minerala zlata, srebra i bakra na ležištima Veovača, Rupice i Juraževac-Brestić u Općini Vareš i ceruzitno ležište olova u Olovu. Također, postoje i napuštena ležišta željezne rude Smreka, Droškovac i Brezik u općini Vareš, a za koje su utvrđene značajne rezerve željezne rude. Potrebno je naglasiti da ZDK ima i potencijale za korištenje obnovljivih izvora energije (vode, insolacija, vjetrovi i ostalo).

3.2.1. Vode

Prostor ZDK lociran je u centralnom dijelu BiH i skoro u cijelosti leži u slivu rijeke Bosne, koja protiče južnim, jugozapadnim, zapadnim i sjevernim dijelom područja ZDK. Kada su u pitanju jezera, na području ZDK postoji vještačko jezero koje se nalazi u napuštenom površinskom kopu rudnika željezne rude Smreka u općini Vareš, jezero na Mošćanici na području grada Zenice i jezero Mašica na području općine Zavidovići. Većih vještačkih akumulacija na teritoriji ZDK nema, ali postoje manje akumulacije koje su izgrađene na vodotocima i to u vidu manjih jezera odnosno uspora⁹.

3.2.2. Rude i minerali

Energetski potencijal ZDK uglavnom se bazira na rezervama mrkog uglja Zenice, Kakanja i Breze. Karakteristika sva tri eksploataciona polja u ZDK je da se u njima nalaze ležišta izdvojena kao posebne cjeline. Pored mrkog uglja, u općini Maglaj nalaze se rezerve lignita. U zavisnosti od vertikalnog položaja ugljenih slojeva, u odnosu na površinu, pojedini dijelovi eksploatacionog polja se eksploatišu jamski, a drugi površinski.

⁷ ZDK u brojkama, Federalni zavod za statistiku, 2013.

⁸ (JP Elektroprivreda BiH Termoelektrana "Kakanj", Arcelor Mittal d.o.o. Zenica, Natron Hayat d.o.o. Maglaj, Tvornica cementa Kakanj d.d) i rudnici (Rudnik mrkog uglja Kakanj, Rudnik mrkog uglja Breza, Rudnik Zenica, Rudnik krečnjaka Zavidovići i Tešanj). Preliminarna inventORIZACIJA rudarskih radova u FBiH sa osvrtom na okolinski aspekt, FMOIT, 2010.

⁹ Prostorni plan Zeničko-dobojskog kantona 2009-2029 („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 4/09)

Metalna mineralna ležišta su istraživana i eksploatisana u vremenu do 1992. godine nakon čega na njima prestaje svaka aktivnost. Radi se o ležištima željeza Smreka, Droškovac i Pržići, polimetalno-baritnim ležištima Veovača i Rupice u općini Vareš. Aktivnosti vezane za nalazište ceruzitnog ležišta olova u Olovu, pokrenute su ponovo 2011, i od tada je dodijeljena koncesija za eksploataciju na proširenom istražno-eksploatacionom polju ležišta “Očekalj” i “Prgoševo” K.O. Dugandžići u općini Olovo.

3.2.3. Zemljište

Na području ZDK, najviše je zastupljeno distrično smeđe tlo sa 94.753,40 ha ili 28,35% i eutrično smeđe tlo sa 79.836,40 ha ili 23,79%, a najmanje podzol sa 28,40 ha ili 0,01%. Sagledavajući stanje zastupljenosti pojedinih tipova tla u ZDK može se zaključiti da su automorfna tla zastupljena sa 93,88%, dok su hidromorfna tla znatno manje zastupljena i zauzimaju 17.700,5 ha ili 5,29% ukupne teritorije. Ostala tla zauzimaju oko 0,83%. Prema podacima Studije upotrebne vrijednosti za područje ZDK (2011), najviše je zastupljeno šumsko zemljište (66% ili 222.427,7 ha), potom poljoprivredno zemljište (19,8% ili 65.784,5 ha), poljoprivredno zemljište sa značajnim učešćem šume (7,1% ili 23.518,6 ha), izgrađeno zemljište (3,3% ili 11.045 ha), izgrađeno zemljište sa značajnim učešćem poljoprivrednog zemljišta (2,1% ili 6.943 ha). Površinski kopovi zauzimaju 0,3% i deponije 76,6 ha zemljišnog pokrivača u ZDK. Međutim, potrebno je istaći problem nezadovoljavajućeg kvaliteta zemljišta na području ZDK, zbog onečišćenja iz industrije, što zahtijeva provođenje adekvatnih mjera, kako je kasnije i pojašnjeno u dokumentu.

3.3. Klimatska obilježja

Reljefne karakteristike i nadmorska visina cijelog područja ZDK kreću se u rasponu od 140 do 1.472 m nadmorske visine. Sjeverni dio ZDK je najniži sa nadmorskom visinom od 140 do 500 m i karakteristikama umjereno kontinentalne klime. Južni dio područja ZDK čije se nadmorske visine kreću od 500 do 1.000 m predstavlja brdsko i visokobrdsko područje, a zastupljeno je u gornjem toku rijeke Bosne od Visokog do Zenice i u dolini rijeke Krivaje na području Olova, sa tipičnom kontinentalnom i umjereno kontinentalnom klimom. Centralni dio ZDK predstavlja visoko brdovito i planinsko područje, a čine ga planinski masivi Ravan planine, Konjuha, Smolina, Zvijezde i Čemerske planine, koji se kreću od 1.145 m nadmorske visine (Pogar) do 1.472 m nadmorske visine (Karasanovina). Sa povećanjem nadmorske visine uticaj planinske klime postaje izrazitiji.

4. Stanovništvo Zeničko-dobojskog kantona

Demografska slika ZDK u posmatranom je periodu doživjela primjetne izmjene. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, u gradovima/općinama ZDK ukupno je živjelo 476.947 stanovnika, a prosječna gustina naseljenosti je bila 143,3 st/km². Prema konačnim rezultatima popisa stanovništva provedenog 2013. godine na području ZDK živjelo je ukupno 364.433 stanovnika, a prosječna gustina naseljenosti je bila 109,5 st/km². Stanovništvo je u odnosu na 1991. godinu umanjeno za 112.514 stanovnika.

Konačni rezultati Popisa stanovništva iz 2013. godine, objavljeni su 1. jula 2016. godine, što se odražava na podatak o broju stanovnika u 2016. godini koji je izrazito manji u odnosu na isti podatak za 2014. i 2015. godinu, kada se taj podatak bazirao na statističkim procjenama i preliminarim rezultatima, što ukazuje na depopulaciju stanovništva na području ZDK. U periodu 2014-2018. godina, zabilježen je pad broja prisutnih stanovnika na području ZDK za 9,7%. Pored pada broja stanovnika, i prirodni priraštaj u ZDK je u padu. Iako je u 2018. godini prirodni priraštaj bio pozitivan jer je broj živorođenih u odnosu na broj umrlih bio veći za 66, ipak je smanjen za 12% u odnosu na prirodni priraštaj u 2014. godini (74). Prirodno smanjenje stanovništva, odnosno depopulacija, nastalo je zbog većeg broja umrlih u odnosu na rođene.

Posmatrano prema starosnoj dobi stanovništva, u 2018. godini, 15,6% čine maloljetnici do 15 godina, 70,5% stanovnici dobi od 15 do 64 godine, te 13,9% stanovnici dobi starije od 65 godina. Podaci ukazuju da je izražen trend starenja stanovništva, tako da je u 2018. godini udio stanovnika dobi starije od 65 godina povećan sa 10,3% u 2015. godini na 13,9% u 2018. godini, dok je udio maloljetnih stanovnika do 15 godina smanjen sa 18,2% u 2015. godini na 15,6% u 2018. godini.

5. Ekonomska struktura Zeničko-dobojskog kantona

5.1. Dinamika i razvijenost

Prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja, ZDK je, po indeksu razvijenosti, rangiran na petom mjestu u FBiH u 2019. godini. Potrebno je napomenuti, da osim sila tržišne ekonomije, koje direktno ili indirektno utiču na ključne makroekonomske pokazatelje razvoja, djeluju i drugi faktori uključujući prirodne nesreće koje su se desile u ZDK (pandemija COVID-19 u 2020. godini i poplave i klizišta u 2014. godini), a koje su negativno uticale na razvoj ne samo u ZDK već i na području cijele BiH.

Prema podacima Porezne uprave FBiH, u 2019. godini u FBiH, poreski prihodi svih kantona (porezi građana i porez na dohodak) iznose 427.996 hiljada KM, što je u odnosu na prethodnu godinu više za 7,5% (prihodi u 2018. godini su iznosili 398.097 hiljada KM). Poreski prihodi po glavi stanovnika u FBiH iznose 195,4 KM i viši su za 7,8% u odnosu na prethodnu godinu. Prihodi od poreza na dohodak per capita (pc) u ZDK u 2019. godini iznosili su 139 KM i na nivou su 74% od prihoda na nivou FBiH (186 KM). Analizom kretanja za period 2014-2019. godina utvrđeno je da je ovaj pokazatelj razvoja u 2019. godini veći za 32,3% u odnosu na 2014. godinu.

Podaci o BDP-u na nivou ZDK nisu dostupni iz zvaničnih statističkih podataka, ali je, za potrebe izvještavanja o uticaju Strategije razvoja na razvoj ZDK, ovaj pokazatelj interno izračunat od strane Stručne službe. Nominalni BDP FBiH je u 2018. godini iznosio 34,0 mlrd. KM i bio je veći za 4,7% u odnosu na 2017. godinu. Prema projekcijama iz 2018. godine, u periodu 2019-2022. godina, u FBiH očekivani rast BDP-a bio je po stopama od 3,1%, 3,7%, 3,8% i 4,0%. Na osnovu internih izračuna Stručne službe, može se utvrditi da je vrijednost BDP-a na kraju 2018. godine (2,99 milijarde KM) bila za 23% veća u odnosu na početnu vrijednost 2014. godine (2,44 milijarde KM). Rast BDP-a oslikava pozitivne promjene u proizvodnim djelatnostima, povećanju broja zaposlenih i plaća. Pri analiziranju BDP-a, neophodno je imati u vidu i činjenicu da i u privredi ZDK i dalje postoji značajan udio sive ekonomije, iako o tome ne postoje pouzdani podaci.

5.2. Analiza uvoza i izvoza

Privredni subjekti sa područja ZDK su u 2019. godini ostvarili ukupan izvoz u iznosu od 1.535 miliona KM, što je smanjenje od 8% u odnosu na 2014. godinu. Ostvareni uvoz u ZDK, u 2019. godini, iznosio je 1.738 miliona KM, što je povećanje od 7,7% u odnosu na 2014. godinu. Saldo trgovinskog bilansa u ZDK je bio negativan i iznosio je oko 203,8 miliona KM. Pokrivenost uvoza izvozom, u 2019. godini, iznosila je 88,3%, što je manje za 15% u odnosu na 2014. godinu, kada je iznosila 103,4%. Pokrivenost uvoza izvozom je ipak veća od prosjeka FBiH (55%). Učešće ZDK u ukupnom izvozu FBiH u 2018. godini je iznosilo 21,6% i 20,1% u 2019. godini. Učešće u ukupnom uvozu FBiH u 2019. godini je iznosilo 12,6%. U 2019. godini iz ZDK se najviše izvozilo u Njemačku (314 mil. KM ili 20,5%), Italiju (185 mil. KM ili 12%) i Hrvatsku (157 mil. KM ili 10,2%), a najviše se uvozilo iz Italije (282 mil. KM ili 17,2%), Njemačke (219 mil. KM ili 13,3%) i Sjedinjenih Američkih Država (209 mil. KM ili 12,7%).

5.3. Isplate za investicije

Ostvarene investicije u nova stalna sredstva u 2018. godini u ZDK, iznosile su 471,0 miliona KM, što je za 21,5% više nego u 2014. godini. U strukturi ukupnih ostvarenih investicija, investicije u građevinske objekte i prostore imale su udio od 49,9%, a investicije u strojeve, opremu i transportna sredstva udio od 46,3%, dok su ostale investicije imale udio od 3,7%. Najviše ostvarenih investicija u ZDK u 2017. godini realizovano je u sektorima: prerađivačka industrija (149,2 mil. KM ili 31,7%), građevinarstvo (109,6 mil. KM ili 23,3%), trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila (60,8 mil. KM ili 12,9%), te vađenje ruda i kamena (39,6 mil. KM ili 8,42%).

Na nivou ZDK, potrebno je posebno pomenuti i podršku privrednim subjektima koju Vlada ZDK pruža za investicione projekte putem Kreditno-garancijskog fonda, koji funkcioniše na principu revolvinga. Prema podacima koji su prikupljeni iz kreditnih zahtjeva privrednih subjekata kojima su odobreni krediti do septembra 2020. godine, zahvaljujući Kreditno-garancijskom fondu Vlade ZDK došlo je do otvaranja 89 novih radnih mjesta i pomoglo se zadržavanju 904 postojećih radnih mjesta (ukupno 993 radna mjesta), putem ukupno 30 kredita u ukupnom iznosu od 2.600.000,00 KM. Korisnik kreditne linije može postati privredno društvo koje se bavi proizvodnom ili uslužnom djelatnošću na području ZDK iz Klasifikacije djelatnosti BiH („Službeni glasnik BiH”, broj: 47/10), a od 14.04.2020. godine¹⁰ su proširene djelatnosti, te namjena za koju se može tražiti kredit. Maksimalan iznos kredita je 100.000,00 KM za osnovna i obrtna sredstva, te sufinansiranje dijela poreza i doprinosa na plaće u visini do 50% za zadržane radnike.

5.4. Direktna strana ulaganja

Ne postoje pouzdani podaci na nivou kantona o broju privrednih društava registrovanih od strane bh. državljana koji prebivalište imaju izvan BiH niti o broju osoba s porijeklom iz BiH koje su stekle državljanstvo neke druge države. Značajne strane investicije na području ZDK su: Arcelor Mittal, Natron - Hayat, Tvornica cementa Kakanj.

Donošenje Zakona o javno-privatnom partnerstvu¹¹ pruža ZDK nove mogućnosti za privlačenje stranih ulagača. Ministarstvo za privredu ZDK radi na poticanju pripreme novih investicionih projekata u raznim granama privrede, kako bi se obogatila ponuda investicionih projekata za strane investitore. Prema podacima Ministarstva za privredu ZDK, iz Registra ugovora o javno-privatnom partnerstvu u ZDK iz 2019. godine, do sada nema registrovanih ugovora javno-privatnog partnerstva sa stranim investitorima. Registrovan je jedan ugovor iz oblasti zdravstvene infrastrukture, koji se odnosi na izgradnju Interventne kardiologije Kantonalne bolnice Zenica, u vrijednosti od 7,1 milion KM, za koji je javni partner JU Kantonalna bolnica Zenica, a privatni partner „D. Med J.P.P.” d.o.o. Sarajevo.

5.5. Poslovni subjekti

Na području ZDK je, do kraja 2019. godine registrovano ukupno 18.863 poslovnih subjekata što je za 2,8% više nego u 2018. godini. Od toga su 42% obrti, 35,3% pravna lica, a 22,7% su jedinice u sastavu pravnih lica. U periodu 2014-2019. godina broj poslovnih subjekata je kontinuirano rastao, tako da je njihov broj u 2018. godini veći za 15,6% u odnosu na 2014. godinu (16.319). Ukupan broj subjekata na hiljadu stanovnika u 2018. godini je iznosio 51,1 (63,8 u FBiH), a u 2019. godini 52,6 (65,7 u FBiH).

¹⁰ Annex III Ugovora o pružanju usluga kreditiranja poslovnih aktivnosti privrednih društava na području Zeničko-dobojskog kantona, broj: 19-14-5241-14-5/07, od 14.04.2020. godine.

¹¹ „Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 6/16.

Najviše pravnih lica, u 2019. godini, je registrovano u djelatnostima: 21,2% trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila i motocikla (21,9% u 2014. godini); 20,1% ostale uslužne djelatnosti (22,7% u 2014. godini); te 13,6% prerađivačka industrija (12,6% u 2014. godini). Najviše jedinica u sastavu je registrovano u djelatnostima: 40,7% trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikla (43,4% u 2014. godini); 10,6% umjetnost, zabava i rekreacija (10,0% u 2014. godini); te 9,6% ostale uslužne djelatnosti (9,9% u 2014. godini).

5.5.1. Preduzeća

Ukupan prihod od prodaje svih preduzeća registrovanih na području ZDK, a koja predaju finansijske izvještaje o poslovanju Finansijsko-informatičkoj agenciji Federacije Bosne i Hercegovine¹², u periodu 2014-2018. godina povećan je sa 5.502.870.685 KM u 2014. godini na 6.382.450.677 KM u 2018. godini. Ukupna likvidnost svih privatnih i javnih preduzeća u ZDK, prema tekućem pokazatelju¹³ povećana je sa 1,06 u 2016. godini na 1,08 u 2017. godini, te na 1,10 u 2018. godini. Prihod po zaposlenom u ZDK, u 2014. godini, iznosio je 114.579 KM, a u 2018. godini iznosio je 115.161 KM. Profitabilnih preduzeća u ZDK, u 2014. godini, bilo je 1.824, a u 2018. godini je njihov broj povećan na 2.112 preduzeća. Ukupna neto dobit svih preduzeća koja su registrovana na području ZDK se značajno povećala, tako da je u 2018. godini iznosila 244.151.821 KM, dok je u 2016. godini iznosila 137.002.690 KM. Međutim, za razvoj konkurentnosti preduzeća, potrebno je ukazati na potrebu povećanja ulaganja u istraživanje i razvoj, uvođenje međunarodnih standarda, novih tehnologija i informatizaciju, te obuku zaposlenih.

5.5.2. Obrti

Broj registrovanih obrta na području ZDK u 2018. godini je veći za 21% u odnosu na 2014. godinu (6.282). Najviše obrta, u 2018. godini, registrovano je u djelatnostima: 26,4% (2009) trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila i motocikla (28,2% u 2014. godini); 15,8% (1.202) prerađivačka industrija (15,7% u 2014. godini); 13,3% (1.011) hotelijerstvo i ugostiteljstvo (15,9% u 2014. godini). U djelatnosti poljoprivrede, šumarstva i ribarstva broj registrovanih obrta je rastao te je u 2018. godini bio veći za 30,1% (967) u odnosu na 2014. godinu (743). Također, značajno je porastao broj obrta i u građevinarstvu (za 18,9%, na 302), prerađivačkoj industriji (za 13,3%, na 1.202) i trgovini (za 9,5%, na 2009).

5.5.3. Poslovne zone

Na području ZDK postoji ukupno 58 kandidiranih poslovnih zona. U ukupnoj strukturi kandidiranih poslovnih zona, 61% čine zelene poslovne zone, 33% su smeđe zone, a 6% ostale. Od 58 kandidirane poslovne zone, 27 zona ima izrađenu prostorno-plansku dokumentaciju i izrađenu infrastrukturu. Regionalna razvojna agencija za regiju Centralna BiH (REZ) izradila je web portal čiji je cilj promocija poslovnih zona i privlačenje investitora u ovu regiju (<http://rez.ba/bestinvest/>). Pored toga, gradovi/općine na svojim web stranicama promovišu mogućnosti investiranja i poslovne zone, a na web stranici Ministarstva za privredu ZDK dostupne su informacije o sljedećim verifikovanim industrijsko-poslovnim zonama, a koje su u mješovitom vlasništvu: Zenica 1 u gradu Zenica, Matuzići u općini Doboju jug, Žabljak Usora, Bukva-Vila Tešanj, Vrtlište Kakanj, Ekonomija Batvice Zavidovići i Polja Žepče. Za ove industrijsko-poslovne zone na web stranici Ministarstva za privredu ZDK, obezbijedene su promotivne pojedinačne stranice na kojima su dostupni sljedeći podaci: osnovni tabelarni podaci o lokaciji poslovne zone, satelitski prikaz lokacije, skica (plan) i fotografije. Za daljnji razvoj poslovnih zona neophodno je intenzivirati aktivnosti njihove promocije te riješiti imovinsko-pravna pitanja tamo gdje nisu riješena, kako

¹² Izvor: Tron Business Intelligence System: Profil svih industrija u Zeničko-dobojskom kantonu.

¹³ Izračunava se kao količnik ukupnih tekućih sredstava i tekućih obaveza. Generalno, vrijednost tekućeg pokazatelja iznad 1 znači da je kompanija/industrija u dobroj poziciji po pitanju izmirenja tekućih obaveza.

bi se privukli domaći i strani investitori te povećala iskorištenost poslovnih zona. Vlada ZDK je za poslovne zone izdvojila ukupno 3 miliona KM u periodu od 2009. godine do 2017. godine. Samo u 2019. godini izdvojeno je blizu 900.000,00 KM, a neophodno je nastaviti sa izdvajanjem sredstava za poticaje za razvoj poslovnih zona, koje dodjeljuju Vlada ZDK i Federalno ministarstvo razvoja, preduzetništva i obrta.

5.5.4. Institucije za podršku razvoju preduzetništva

Na području ZDK postoje razvijene institucije za podršku razvoju preduzetništva.

Usluge koje gradovi/općine pružaju preduzetnicima u skladu sa svojim nadležnostima odnose se na sljedeće usluge: registracije samostalnih djelatnosti, izdavanje upotrebnih i građevinskih dozvola, procjena uslova minimalne tehničke opremljenosti poslovnih prostora, pružanje pomoći oko registracije i započinjanja poslovnih aktivnosti, pružanje pomoći oko iznalaženja izvora finansijskih sredstava, pružanje komunalnih usluga i infrastrukturnih usluga, privlačenje investitora, ostale usluge informisanja, konsultacija, obuke itd. Sa ciljem izgradnje kvalitetnije poslovne infrastrukture i usluga na području ZDK, uspostavljeni su:

- razvojne agencije (REZ Agencija Zenica, ZEDA Zenica, RAZ Zavidovići, RAŽ Žepče, TRA Tešanj), poslovni inkubatori, tehnološki parkovi, centri, udruženja, klasteri i sl.;
- centri (Centri za inovacije, koji postoje na području ZDK su: Centar za inovativnost i preduzetništvo (CIP) pri Univerzitetu u Zenici, Impulsni kreativni centar (ICC) pri Agenciji ZEDA Zenica i Centar poslovnih kompetencija pri Agenciji RAŽ Žepče);
- poslovni inkubatori (u gradovima/općinama: Zenica, Zavidovići i Žepče);
- tehnološki parkovi (TechnoPark u Zenici, u okviru ZEDA uspostavljena je i Laboratorija za ispitivanje sigurnosti proizvoda - LIND);
- instituti (Institut „Kemal Kapetanović“ u Zenici, „IPI - Institut za privredni inženjering“ Zenica, Institut za zdravlje i sigurnost hrane Zenica);
- poslovna udruženja (Privredna komora ZDK, Obrtnička komora, Savez udruženja/udruga poslodavaca ZDK, Udruženje organskih proizvođača ZDK Zenica, Udruga preduzetnika i poslodavaca UPIP Žepče, Udruženje samostalnih privrednika-preduzetnika Olovo, Udruga za preduzetništvo i poljoprivredu Usora, Udruženje privrednika „Biznis center“ Jelah/Tešanj, Udruženje privrednika/poslodavaca Zenica, Udruženje samostalnih privrednika Zavidovići, Udruženje privrednika Doboj-jug, Udruženje poslodavaca Breza, Udruženje poljoprivrednih proizvođača u plastenicima, staklenicima i na otvorenom „AGRO-VIS“ Visoko, Udruženje mesoprerađivača „VIPS“ Visoko, Udruženje inovatora ZDK);
- klasteri (Klaster metalnog sektora ZDK pri Privrednoj komori ZDK, Program razvoja ruralne konkurentnosti za klaster općina i gradova: Breza, Visoko, Kakanj, Zenica, Žepče, Zavidovići, Maglaj, Olovo, Doboj Jug, Usora i Tešanj).

Poseban oblik podrške razvoju preduzetništva čine i sajmovi. Poslovni sistem RMK d.d. Zenica je organizator dva sajma: Generalnog bh. sajma ZEPS te specijalizovanog, međunarodnog sajma metala ZEPS INTERMETAL. Međutim, u 2019. godini, ZEPS i ZEPS INTERMETAL su otkazani zbog problema nedovoljnog broja izlagača i problema samoodrživosti, uz nedostatak infrastrukture. Potrebno je uraditi analizu i utvrditi opravdanost planiranja razvoja sajmova u ZDK i budžetskih sredstva za podršku organizaciji sajmova. Na području ZDK organizuju se i: „OPEN-s“ Sajam organske poljoprivredne proizvodnje u Zenici, Međunarodni sajam prideve u Tešnju (stavljen u red „Smotri“ ili foruma), Sajam poljoprivredno-prehrambenih proizvoda „Jesen u Visokom“ i Dani trgovine, kulture i sporta „Visočko ljeto“ u Visokom, te Sajam poljoprivredno-prehrambenih proizvoda „Dani maline i meda“ i „Gospodarski forum“ u Žepču.

5.6. Glavne privredne djelatnosti

5.6.1. Poljoprivreda i šumarstvo

U razvoju ZDK poljoprivreda ima veoma važnu ulogu, zahvaljujući prirodnim uslovima, u smislu povoljne klime, kvaliteta vode i zemljišta, s tim da je zbog onečišćenja iz metalurške proizvodnje, neophodno vršiti remedijaciju i sanaciju zemljišta. U periodu 2014-2019. godina ostvaren je rast sektora poljoprivrede. Broj zaposlenih u ovom sektoru je, u 2019. godini, bio 2.122, što je za 40,6% više u odnosu na 2014. godinu. Ukupan promet u poljoprivredi i šumarstvu u 2018. godini iznosio je oko 67 miliona KM, a povećan je za 41% u odnosu na 2014. godinu, što ukazuje na trend rasta ovog sektora. Ostvarene investicije u poljoprivredi u nova stalna sredstva, uključujući investicije poljoprivrednih gazdinstava u ZDK u periodu 2014-2018. godina, iznosile su oko 57,7 miliona KM, a njihova vrijednost je imala ciklično kretanje. U 2017. godini iznos investicija bio je veći za 1.544.000 KM u odnosu na 2014. godinu, dok stanje investicija u 2018. godini u odnosu na stanje iz 2017. godine pokazuje pad od 6.753.000 KM. Pokrivenost uvoza izvozom za hranu i žive životinje povećala se u 2017. godini u odnosu na 2014. godinu (23,5%) i iznosila je 25,54%, dok isti pokazatelj u 2018. godini pada i iznosi 23,82%. Vlada ZDK daje kontinuiranu podršku kroz poticaje u poljoprivredi, sa težištem na oblastima koje imaju tendenciju rasta.

5.6.2. Industrija

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, indeks obima industrijske proizvodnje u ZDK je imao ciklično kretanje u periodu 2014-2019. godine, tako da je u 2019. u odnosu na 2018. godinu iznosio 93,6, dok je u 2014. u odnosu na 2013. godinu iznosio 95,9, a najveća vrijednost indeksa u posmatranom periodu zabilježena je u 2015. u odnosu na 2014. godinu i iznosila je 101,5.

5.6.2.1. Rudarstvo

Privredni subjekti u oblasti vađenja ruda i kamena, u 2018. godini, ostvarili su izvoz od 1,98 miliona KM, što je veći izvoz za 257,6% u odnosu na 2017. godinu. Istovremeno, evidentiran je manji uvoz od cca. 213,74 miliona KM, odnosno za 4,9% u odnosu na 2017. godinu. U 2018. godini, ukupna proizvodnja uglja je bila veća za 37,9% u odnosu na 2015. godinu. Broj zaposlenih je bio 4.718 i ostvario je rast od 1,7% u odnosu na 2017. godinu, uz istovremeni rast prosječne neto plate od 1,9 %, tako da je u 2018. godini iznosila 1.072 KM. Međutim, potrebno je ukazati na probleme u sektoru rudarstva, koji se odnose na visoke dugove rudnika na području ZDK prema Poreznoj upravi i Zavodu za PIO/MIO, te nisku produktivnost rudnika koja je daleko ispod prosjeka okruženja i Evropske unije (u daljnjem tekstu: EU). Problemi se, također, odnose na visoke cijene investiranja, uvoz u sektoru, visoke cijene energenata, problemi koncesionih ugovora i sl. Zbog visokih naknada za koncesije, Vlada ZDK je, na prijedlog Ministarstva za privredu ZDK izmijenila Odluku o utvrđivanju minimalnih naknada za koncesije u 2020. godini u cilju stvaranja optimalnih i prihvatljivih osnova za potpisivanje ugovora o koncesiji sa rudnicima na području ZDK. U narednom periodu, u sektoru rudarstva, neophodno je jačanje saradnje s entitetskim nadležnim institucijama, usmjerene na tehničko-tehnološku, organizacijsku i finansijsku reorganizaciju u sektoru rudarstva.

5.6.2.2. Energetika

Osnovni razvojni parametri ovog područja djelatnosti za 2019. godinu, u odnosu na 2014. godinu imaju tendenciju rasta kako slijedi: indeks fizičkog obima industrijske proizvodnje 2019. u odnosu na 2018. godinu bio je 86,1 (u odnosu na period 2014. u odnosu na 2013. godinu 89,6); broj zaposlenih bio je 1.355, uz neznatan pad od 20,5% u odnosu na 2014. godinu (1.704); a prosječna neto plaća bila je 1.632 KM, uz rast od 14,8% u odnosu na 2014. godinu (1.422).

U ZDK se proizvodnja električne energije skoro u potpunosti obavlja u TE „Kakanj“, uz manju proizvodnju u TE Natron-Hayat. Studija za izgradnju toplovoda Kakanj – Sarajevo, a kojim bi se koristila energija za grijanje u Sarajevu, i potencijalno Visokom, urađena je 2018., a 2019. godine je započeta izrada Idejnog projekta. Jedan od tehničkih preduslova za nastavak isporuke toplotne energije je i gradnja novog bloka u TE „Kakanj“ instalisane snage 350 MW.

U pravcu dugoročnog cilja dekarbonizacije proizvodnje električne energije, neophodno je raditi na povećanju proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora. Na području ZDK dodijeljeno je više koncesija za vodu za izgradnju 13 mini hidroelektrana, a planirana je gradnja HE Vranduk. Također, na području ZDK ima 25 solarnih elektrana, a planirane su i 2 nove solarne elektrane SE „Hifa Benz“ Tešanj i „Sami promet“ Visoko. Prirodni gas i nafta su obezbijeđeni uvozom, a distributer za prirodni gas je „Visokogas“ Visoko. Potrebe za naftnim derivatima u proteklom periodu su bile cca. 1 milion tona, od kojih se uvozi 70%, a nabavkom iz Rafinerije nafte Brod a.d. je obezbijeđeno 30% potreba. Potrebno je širenje mreže prirodnog plina za naselja koja nisu pokrivena sistemom daljinskog grijanja. Grad Zenica je formirao preduzeće JP Zenica Gas i počelo je polaganje instalacija duž cjevovodne trase za Plavu vodu (Perin Han). Revidirana je Studija gasifikacije grada Zenice s posebnim akcentom na prigradska naselja koja nemaju mogućnosti priključka na vrelovodnu mrežu, čijom implementacijom bi se dovelo do zaštite okoliša, smanjenja energenata, smanjenja energetskog siromaštva građana. Za proizvodnju toplotne energije, projekt Toplane zajednički su pokrenuli ArcelorMittal i Grad Zenica, sa finskim partnerima, s ciljem pružanja pouzdanog grijanja na području grada Zenice i poboljšanja zaštite okoliša. Konačno puštanje u pogon zeničke Toplane očekuje se prije početka sezone grijanja 2020/2021.

5.6.2.3. Prerađivačka industrija

U ZDK u oblasti prerađivačke industrije, posebno su razvijene sljedeće grane: metalna i metaloprerađivačka industrija, drvoprerađivačka industrija, prehrambena industrija (prerada mesa, mlijeka, brašna itd.), proizvodnja papira i kartona, papirne i kartonske ambalaže, tekstilna i kožarska industrija i proizvodnja građevinskih materijala. S obzirom na značaj metalnog sektora, potrebno je istaći da se domaći proizvođači u metalnom sektoru suočavaju sa problemima zbog ograničenih količina za BiH, odnosno kvota za čelik, koje je EU postavila za sve zemlje izvan EU. Drvoprerađivači se također susreću sa problemima ograničenih sirovina, neizvjesnosti u snabdijevanju sirovinama i porasta cijena sirovine. Tekstilna i kožarska industrija se uglavnom zasniva na “lohn” poslovima, kroz koje se ostvaruju ograničeni finansijski efekti. Zajednički problemi privrednih subjekata u sektoru prerađivačke industrije su: visoke cijene investiranja, zastarjelost tehnologija, nedostatak standardizacije, porezna opterećenja, kreditna zaduženja, siva ekonomija, uvoz, neusklađenost programa obrazovanja sa potrebama tržišta rada itd.

Parametri razvoja prerađivačke industrije za 2019. godinu u odnosu na 2014. godinu bili su kako slijedi: indeks fizičkog obima industrijske proizvodnje je 96,1 (u 2014. godini 97,8), udio u zaposlenosti je prosječno 32,2% (u 2014. godini 30,6%), prosječna neto plaća je bila 632 KM (u 2014. godini 550 KM), izvoz je iznosio 1.492.249 KM (u 2014. godini 1.643.033 KM), uvoz je iznosio 1.407.191 KM (u 2014. godini 1.254.770 KM). Udio izvoza prerađivačke industrije u ukupnom izvozu ZDK je 97,2%.

5.6.3. Građevinarstvo

U sektoru građevinarstva u ZDK, u kojem se u 2018. godini bilježi rast u odnosu na prethodnu godinu, u strukturi građevinskih radova se povećao udio izvršenih radova od fizičkih lica, iako i dalje najveći dio radova izvode pravna lica (95,8%). Parametri rasta u sektoru građevinarstva za 2018. godinu u odnosu na 2017. godinu su kako slijedi: ukupna vrijednost građevinskih radova je iznosila 149,7 miliona KM, a povećana je za 17,7%; broj zaposlenih je iznosio 3.959, a povećan je za 6,7%, te prosječna neto plaća je bila 526 KM, a povećana je za 5%.

Međutim, u 2018. godini je smanjena vrijednost građevinskih radova za 15,2% (152.631.000 KM), u poređenju sa 2014. godinom (180.051.000 KM), a što se vezuje i za činjenicu da su u 2014. godini bili intenzivirani građevinski radovi za saniranje posljedica prirodne nesreće koja je zahvatila ovo područje u 2014. godini. U sektoru građevinarstva dominira niskogradnja, a u 2018. godini evidentan je porast u visokogradnji (35.532.000 KM) u odnosu na 2014. godinu (26.870.000 KM), i to za 32,2%.

Za sektor građevinarstva, u ZDK postoje kapaciteti za proizvodnju materijala ekstraktivnog karaktera (kamen, pijesak, šljunak, malter, beton i sl.), kao i proizvodnju građevinskih materijala prerađivačkog tipa (cigla, crijep, cement, kreč, betonska galanterija, građevinska stolarija, instalacioni materijali i sl.) koja je organizovana u samostalnim preduzećima.

5.6.4. Hotelijerstvo i ugostiteljstvo

Posjetiocima u ZDK na raspolaganju su 44 ugostiteljska objekta koji su registrovani za smještaj, među kojima preovladavaju moteli (23), zatim hoteli (15), pansioni (3) te sobe za iznajmljivanje (2) i apartman (1). Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, sa 31.12.2019. godine, u ZDK su registrovana ukupno 1.462 poslovna subjekta u oblasti hotelijerstva i ugostiteljstva, što je za 14,3% više u odnosu na 2015. godinu (1.279). Također, broj zaposlenih u 2019. godini u sektoru hotelijerstva i ugostiteljstva (3.446) je porastao za 19,3% u odnosu na 2014. godinu (2.888), dok je prosječna neto plaća u 2019. godini iznosila 443 KM i povećana je za 1,4% u odnosu na 2014. godinu (437 KM).

Ukupan promet u hotelijerstvu i ugostiteljstvu, u 2018. godini je iznosio oko 17,4 miliona KM, što je povećanje od 51% u odnosu na 2014. godinu (11,5 miliona KM). Ostvarene investicije u hotelijerstvu i ugostiteljstvu su tokom 2017. godine iznosile 446.000 KM (manje su za 1.010.000 KM u odnosu na stanje iz 2014. godine), ali je u 2018. godini došlo do rasta investicija na 787.000 KM.

5.6.5. Turizam

U odnosu na prirodne resurse, ZDK ima značajne potencijale za razvoj različitih oblika turizma (u ZDK postoje uslovi za kulturno-historijski, banjski, tranzitni, riječni, planinski, vjerski, seoski, kongresni, sajamski, sportski, lovni i druge oblike turizma). Neophodno je kroz detaljnu sektorsku analizu identifikovati koji su strateški oblici turizma za ZDK na koje je potrebno usmjeriti posebnu pažnju, te definisati sektorske strateške smjernice za razvoj turizma. Turistička zajednica ZDK nije u funkciji već niz godina, te je neophodno prioritetno donošenje zakonskog okvira za turizam, ponovno pokretanje rada kantonalne i gradskih/općinskih turističkih zajednica. Ministarstvo za privredu ZDK priprema nacrt Zakona o turizmu kojim će biti obuhvaćen rad i djelovanje turističke zajednice.

U periodu 2014-2019. godina, ukupan broj dolazaka povećan je za 101,9% (sa 19.242 na 38.852), od kojih je broj dolazaka domaćih turista povećan za 148,9% (sa 8.276 na 20.598), a broj stranih turista za 64% (sa 10.966 na 17.984). Povećanje dolazaka turista u ZDK uticao je na povećanje ukupnog broja noćenja turista u ZDK u 2018. godini i to za 3,2 puta u odnosu na 2014. godinu (sa 38.758 na 125.317). Noćenja domaćih turista su povećana za 6,4 puta (sa 13.004 na 83.066), dok je broj stranih turista povećan za 1,66 puta (sa 25.574 na 42.251). Broj dolazaka u ZDK u 2019. godini čini 3,2% ukupnog broja dolazaka i 5,3% ukupnog broja noćenja u FBiH. Također, ZDK čini oko 1,9% ukupnog broja dolazaka i 2,2% ukupnog broja noćenja stranih turista u FBiH. ZDK ima 1.381 ležaja što čini oko 4% ukupnog broja raspoloživih ležaja u FBiH. Iskorištenost kapaciteta (odnos broja noćenja i smještajnih kapaciteta u toku jedne godine) u ZDK u 2019. godini iznosila je 25% i veća je od iskorištenosti kapaciteta u FBiH (19%).

5.6.6. Trgovina

Trgovina predstavlja jednu od dominantnih grana privrede ZDK, u kojoj je registrovano 27,8% ukupnog broja registrovanih subjekata u ZDK. Trgovina ima posebnu ulogu i u jačanju kupovine domaćih proizvoda, te poticanja njihovog izvoza. Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, sa 31.12.2019. godine u ZDK je bilo ukupno 5.209 poslovnih subjekata registrovanih u oblasti trgovine na veliko i malo, što je za 10,5% više u odnosu na 2015. godinu (4.713).

Također, broj zaposlenih u 2019. godini u sektoru trgovine (12.598) je porastao za 30,8% u odnosu na 2014. godinu (9.628), dok je prosječna neto plaća u 2018. godini iznosila 583 KM, a povećana je za 15,9% u odnosu na 2014. godinu (503 KM). U podacima Federalnog zavoda za statistiku, za ZDK nisu dostupni podaci o ostvarenom prometu u ovom sektoru. Usljed liberalizacije trgovine, trgovine su dobro snabdjevene i proizvodima iz uvoza.

5.6.7. Saobraćaj i veze

Zahvaljujući dionici autoputa koridora Vc (autoputu A1 - od južne granice grada Visokog do izlaza Zenica-Jug, 33,2 km) i magistralnim putevima M17, M5, M18 i M4 koji prolaze kroz ovaj centralni kanton¹⁴, ZDK predstavlja osnovni putni i željeznički koridor iz Bosne i Hercegovine prema Evropi. Prevezena količina robe u tonama u cestovnom prijevozu u 2019. godini (2.444 hiljade t) u odnosu na 2014. godinu (1.714 hiljada t) je povećana za 42,6%. S druge strane, broj prevezenih putnika u cestovnom prometu je u 2019. godini (1.477 hiljade) povećan za 10,4% u odnosu na 2014. godinu (1.338 hiljade). U gradskom i prigradskom prijevozu, u 2019. godini (4.259) je smanjen za 40,0% u odnosu na 2014. godinu (7.100 hiljada). U 2019. godini je broj registrovanih cestovnih motornih i priključnih vozila (105.852), povećan za 20,6% u odnosu na 2014. godinu (87.794).

U odnosu na željeznički saobraćaj, nema statističkih podataka za nivo kantona, a prema izvještajima o poslovanju JP Željeznice FBiH d.o.o. Sarajevo, u 2018. godini, u putničkom saobraćaju željeznicom je prevezeno 413.471 putnika, što je povećanje od 58.368 putnika u odnosu na 2017. godinu, dok je prevezeno 9.120.000 tona robe, što je za 247.000 tona više nego u 2017. godini, kada je prevezeno 8.873.000 tona robe. Potrebno je naglasiti da je ArcelorMittal Zenica jedan od najvećih klijenata Željeznica FBiH, odmah iza Elektroprivrede BiH. Izgradnjom terminala HIFA u Zenici stvorili su se uslovi za prevoz nafte željeznicom.

6. Pregled stanja i kretanja na tržištu rada Zeničko-dobojskog kantona

6.1. Zaposlenost

Broj zaposlenih u ZDK u periodu 2014-2019. godina ima trend rasta, tako da je broj zaposlenih u ZDK u 2019. godini veći za 20,8% u odnosu na 2014. godinu, što je 64,4% od broja zaposlenih u 1991. godini. Ukupna stopa zaposlenosti u ZDK je u 2019. godini povećana za 34,2% u odnosu na 2014. godinu, dok je za 17% smanjena u odnosu na 1991. godinu. Detaljnija analiza stope zaposlenosti u ZDK u 2019. godini, u odnosu na ukupan broj radno sposobnog stanovništva iznosi 33,5% (32,6% u 2018. godini), dok u odnosu na aktivno stanovništvo iznosi 55,7% (56% u 2018. godini). Najveći broj zaposlenih u ZDK u 2019. godini, kao i u FBiH radio je u prerađivačkoj industriji, odnosno 27.089 ili 32,18% od ukupnog broja zaposlenih,

¹⁴ Više podataka je navedeno u poglavlju 11.

zatim u sektoru trgovine na veliko i malo, popravke motornih vozila i motocikla sa 12.598 zaposlenih (14,97%), itd.

6.2. Nezaposlenost

U periodu 2014-2019. godina broj nezaposlenih na teritoriji ZDK je smanjen za 16.155 osoba, tako da je na kraju 2019. godine iznosio 54.307 nezaposlenih, što je smanjenje od 23% u odnosu na 2014. godinu. U ukupnoj strukturi nezaposlenih osoba, u 2019. godini, najveći je udio nezaposlenih osoba sa KV spremom (36,3%), zatim sa NKV spremom (30,1%) te sa SSS spremom (23,9%), dok je 5,8% nezaposlenih osoba sa VSS i VŠS kvalifikacijom. U 2019. godini, u ukupnoj strukturi nezaposlenih osoba je bilo 58,97% žena i 41,03% muškaraca. U 2019. godini, stopa nezaposlenosti je iznosila 38,8% i veća je za 13,5% u odnosu na stopu iz 2014. godine (25,3%). Posebnu pažnju u ZDK potrebno je posvetiti rješavanju problema nezaposlenosti.

6.3. Cijena rada

Prosječna neto plaća u ZDK u 2019. godini iznosila je 793 KM (763 KM u 2018. godini), što je u odnosu na 2014. godinu više za 26 KM odnosno za 3,5%. U odnosu na prosjek u FBiH, prosječna plaća u ZDK je niža za 14,6% (16,5% u 2018. godini) ili u apsolutnom iznosu za 135 KM (126 KM u 2018. godini). U nekim djelatnostima prema područjima klasifikacije djelatnosti, u 2019. godini prosječna plaća u ZDK je bila iznad prosjeka iste djelatnosti u FBiH i to u djelatnostima: Vađenje ruda i kamena (5,8%), Poslovanje nekretninama (16,4%) i Umjetnost, zabava i rekreacija (1,8%). U svim ostalim djelatnostima prosječna plaća u ZDK bila je ispod prosjeka plaće u istim djelatnostima u FBiH.

6.4. Penzioneri

U ZDK broj penzionera u decembru 2019. godine iznosio je 62.894, što je 17,5% od ukupnog broja penzionera u FBiH. U odnosu na 2014. godinu, broj penzionera u ZDK je veći za 5,3%, a u posljednjih šest godina taj broj je kontinuirano rastao. U ZDK na jednog (1) penzionera dolazi 1,3 zaposlenih, što je više za 0,1 u odnosu na prosjek FBiH (1,2). Ukupna prosječna penzija u ZDK u 2019. godini iznosila je 436,82 KM, što je za 5% više u odnosu na 2018. godinu i 4,9% više u odnosu na prosječnu penziju u FBiH.

7. Ekonomska kretanja u kontekstu pandemije koronavirusa (COVID-19)

Početak 2020. godine je obilježila pandemija koronavirusa (COVID-19), koja je u veoma kratkom roku dovela do mnogih poremećaja u ekonomskom i društvenom životu na globalnom nivou, uključujući i zatvaranje područja. Najave ekonomske recesije, pa i depresije, su postale izgledne opcije s obzirom na uticaj pandemije na ekonomska kretanja. S obzirom da lijek još uvijek ne postoji, teško je procijeniti period trajanja i sve moguće posljedice krize, kao i definisati efikasne modalitete prevazilaženja posljedica krize. U svakom slučaju pred kreatora politika na svim nivoima postavljaju se sljedeći izazovi: očuvanje ljudskih života i zdravlja, očuvanje likvidnosti biznisa, očuvanje radnih mjesta i očuvanje nivoa potrošnje. Prema navodima Međunarodnog monetarnog fonda (World Economic Outlook – WEO, juni 2020. godine) globalni rast za 2020. godinu će biti na nivou -4,9%, čak 1,9% manje nego što je bilo predviđanje iz aprila 2020. godine. Pandemija je imala negativniji uticaj na aktivnosti u prvoj polovini 2020. godine nego što se

predviđalo, a oporavak se očekuje sporije nego što se ranije predviđalo. U 2021. godini globalni rast predviđa se na 5,4%.

Prema navodima Svjetske banke (Western Balkans Regular Economic Report No.17) pandemija koronavirusa predstavlja najozbiljniju prijetnju ekonomiji BiH od globalne finansijske krize. Ekonomija BiH je suočena sa mogućom recesijom u 2020. godini. Visoka izloženost male i otvorene BiH ekonomije (81,3% GDP je vanjska trgovina) će uticati na svaku ekonomsku djelatnost. Poremećaji u lancu nabavke i smanjenje tražnje u EU će dovesti do smanjenja obima proizvodnje i izvoza dobara i usluga. Industrijska i izvozu orijentisana proizvodnja (14,2% GDP) je već zabilježila pad u 2019. godini, a za 2020. godinu se očekuje smanjenje od 6,5%. Sektori koji su orijentisani na domaće tržište i online servise (poljoprivreda, informacione i komunikacione tehnologije, zdravstvene i društvene usluge) će manje vjerovatno biti pogođeni pandemijom. Javna potrošnja čiji se rast očekuje na nivou 0,8% će biti jedini stabilizirajući faktor. Kao posljedica pandemije se može očekivati i rast već visoke strukturne nezaposlenosti, a gubitak radnih mjesta se može posebno očekivati u uslužnim djelatnostima koje zahtijevaju fizičku interakciju. Scenariji koje Svjetska banka predviđa za BiH u 2020. godini su: scenario prije pandemije: rast GDP za 3,4% (povećanje potrošnje 3,3%, investicija 1%, izvoza 3% i uvoza 5%); bazni scenario: pad GDP za 3,2% (smanjenje potrošnje 2,7%, investicija 6,2% izvoza 8,8% i uvoza 6,5%) i pesimistični scenario: pad GDP za 4,2% (smanjenje potrošnje 3,8%, investicija 7,1%, izvoza 10% i uvoza 7,5%).

Studija "Economic Impact Assessment of COVID-19 in Bosnia and Herzegovina" koju je za UNDP uradio Deloitte u maju 2020. godine pokazuje da su manja preduzeća u ključnim sektorima već više izložena negativnim efektima pandemije. Većina ispitanih preduzeća u ključnim sektorima ima probleme u lancu snabdijevanja, očekuju da će se njihov promet smanjiti u periodu od tri do šest mjeseci, te da će smanjivati broj zaposlenih i plate. Zaposleni koji rade rutinske zadatke koji zahtijevaju malo formalnog obrazovanja i iskustva ranjiva su grupa koja je najviše podložna negativnom uticaju ekonomske krize. Dvije grupe zaposlenih koje mogu biti izložene nesigurnosti su mladi ljudi i nekvalifikovani radnici. Preporuka istraživanja je da bi vlade trebale razmotriti privremene programe podrške - olakšica vezanih za PDV, doprinosa, plata, itd.

Jedan od sektora koji je snažno pogođen pandemijom je turizam. Prema podacima UN Svjetske turističke organizacije iz juna 2020. godine, međunarodni dolasci turista (noćenja posjetilaca) su zabilježili pad od 44% u prva četiri mjeseca 2020. godine u odnosu na isto razdoblje 2019. godine. Scenariji razvoja situacije pokazuju pad dolazaka u 2020. godini na nivou od 58% do 78% što će ugroziti 100-120 miliona radnih mjesta u svijetu.

Ministarstvo za privredu ZDK je tokom marta 2020. godine uradilo analizu situacije - istraživanje poteškoća sa kojim se susreću mala i srednja preduzeća na području ZDK usljed pandemije koronavirusa. Utvrđeno je sljedeće:

- Prevoz robe:
 - nedostatak informacija, višednevna zadržavanja vozila na graničnim prelazima, uvećani troškovi zbog zastoja, smanjen obim poslovanja ili potpuna obustava rada, nedostatak radne snage zbog karantina vozača, otpuštanje radnika i gašenje pravnih lica, gubitak tržišta, nemogućnost isplate plata, doprinosa, poreza, kredita i obaveza dobavljačima.
- Trgovina na veliko i malo:
 - otežan izvoz, nemogućnost nabavke repromaterijala iz uvoza i od domaćih dobavljača, održavanje likvidnosti, otpuštanje radnika i gašenje pravnih lica, nemogućnost naplate potraživanja, smanjen broj zaposlenih (hronični bolesnici), nemogućnost isplate plata, doprinosa, poreza, kredita i obaveza dobavljačima, poslovanje sa gubitkom u međunarodnom transportu, nemogućnost obezbjeđenja viza za zaposlene koji se šalju na rad u inostranstvo, barijere na promet roba koje su uvele susjedne zemlje i zemlje u tranzitu.

- Proizvodnja:
 - smanjen promet (50-70%), slanje zaposlenih na prinudni godišnji odmor, otpuštanje radnika i gašenje pravnih lica, nemogućnost nabavke repromaterijala, otkazivanje narudžbi kupaca, manjak radne snage zbog bolovanja, zaustavljene isporuke zbog otežanog transporta i zatvaranja kompanija, nemogućnost naplate potraživanja, nemogućnost isplate plata, doprinosa, poreza, kredita i obaveza dobavljačima, otežan uvoz i izvoz.
- Uslužne djelatnosti:
 - potpuna obustava rada, nemogućnost isplate plata, doprinosa, poreza, kredita i obaveza dobavljačima, otpuštanje radnika i gašenje pravnih lica, otkazivanje putovanja, obaveza vraćanja novca za uplaćene aranžmane, raskid ugovora.
- Inženjstvo i sa njim povezane djelatnosti:
 - nemogućnost obavljanja poslova na terenu, otežano održavanje likvidnosti, otpuštanje radnika i gašenje pravnih lica.
- Djelatnost dnevne skrbi o djeci:
 - potpuna ili djelimična obustava rada, otpuštanje radnika i gašenje pravnih lica, nemogućnost zadržavanja i finansiranje plata i doprinosa radnika dok traje obustava rada, nemogućnost plaćanja kredita, zakupa, komunalija, nemogućnost izmirivanja dugovanja prema dobavljačima, upitna likvidnost.

Prijedlozi mjera za prevazilaženje posljedica koje su predložila privatna preduzeća i obrti su: privremeno ukidanje obaveze uplate akontacije poreza na dobit, prolongiranje uplate doprinosa naredna tri mjeseca, odgoda plaćanja PDV-a ili plaćanje po naplati; pomoć pri isplati plata dodjelom subvencija, naročito u svrhu zadržavanja radnika; te odobrenje beskamatnih pozajmica sa grejs periodom od jedne do dvije godine. Prema podacima Ministarstva finansija ZDK - Odsjek za planiranje i izvršenje budžeta iz jula 2020. godine, ukupni prilivi od poreza, neporezni prilivi, tekući transferi (transferi i donacije), prilivi namjenskih sredstava, vlastiti prilivi i prilivi od privatizacije ZDK u periodu januar-juni 2020. godine su ostvareni u iznosu od 136.902.933 KM što je za 11% manje u odnosu na isti period prethodne godine i 24% manje u odnosu na linearni plan Budžeta za period januar-juni 2020. godine. Razlozi za odstupanje se mogu pronaći u efektima pandemije na ekonomska kretanja u ZDK.

Porezni prilivi su manji za 11% (14.425.652 KM), dok je linearni plan ostvaren sa 83%. Neporezni prilivi su manji od prošlogodišnjeg za 13% (865.111 KM), dok je linearni plan ostvaren sa 76%. Tekući transferi-donacije su manji od prošlogodišnjeg za 20% (414.651 KM), dok je linearni plan ostvaren sa 80%. Prilivi od namjenskih sredstava su manji od prošlogodišnjeg za 10% (1.156.080 KM), dok je linearni plan ostvaren sa 39%. Vlastiti prihodi su manji od prošlogodišnjeg za 27% (468.135 KM), dok je linearni plan ostvaren sa 46%.

Ako se posmatra samo mjesec juni 2020. godine, ukupni prilivi od poreza, neporezni prilivi, tekući transferi (transferi i donacije), prilivi namjenskih sredstava, vlastiti prilivi i prilivi od privatizacije ZDK su ostvareni u iznosu od 22.322.969 KM što je na nivou prethodne godine i za 26% manje u odnosu na linearni plan Budžeta za 2020. godinu.

U cilju prevazilaženja posljedica pandemije koronavirusa, a sa ciljem očuvanja radnih mjesta Ministarstvo za privredu ZDK je, na osnovu Zaključka Vlade ZDK o usvajanju Programa utroška budžetskih sredstava (Subvencije privatnim preduzećima i preduzetnicima - ESCROW) za 2020. godinu, 15.04.2020. godine raspisalo Javni poziv za odobrenje i dodjelu finansijskih sredstava za subvencioniranje 50% najniže neto plaće za mart 2020. godine definisane Općim kolektivnim ugovorom (od 203 KM). Poziv je do 30.04.2020. godine bio otvoren za pravna i fizička lica registrovana za obavljanje djelatnosti na području ZDK, a kojima je naredbama donesenim od strane Federalnog štaba civilne zaštite i Kriznog štaba FBiH zabranjen rad od marta 2020. godine (obuhvaćeno je 50 šifri djelatnosti). Poziv je produžen do 05.05.2020. godine. Primljeno je 2.229 zahtjeva (680 pravnih lica, 888 fizičkih lica bez zaposlenih i 661 fizičkih lica sa zaposlenim) i

doneseno je 13 odluka o odobravanju i dodjeli sredstava u iznosu od 1.010.128 KM za 1.702 privredna subjekta sa ukupno 4.976 zaposlenih. Ministarstvo za privredu ZDK raspisalo je i Javni poziv za subvencioniranje 100% najniže neto plate za april mjesec i realizacija i isplata po navedenom pozivu je u toku. Također, Ministarstvo za privredu ZDK raspisalo je Javni poziv za prikupljanje zahtjeva za odobravanje i dodjelu finansijskih sredstava namijenjenih za subvencioniranje (regresiranje) kamata po kreditima odobrenim u 2020. godini po osnovu Kreditno-garancijskog fonda Vlade ZDK u iznosu od 40.000,00 KM.

Ministarstvo za privredu ZDK je predložilo da se zakonski reguliše novčani iznos sa kojim će Ministarstvo raspolagati u svrhu dodjele subvencija ili da se postojeća raspoloživa sredstva uvećaju zbog toga što je ulaganje i subvencioniranje privrednih subjekata jedan od ključnih elemenata za ekonomski razvoj i zapošljavanje.

8. Analiza javnih sredstava Zeničko-dobojskog kantona

8.1. Poreski i neporeski prihodi

Ukupni prihodi i primici u Budžetu ZDK u 2019. godini iznosili su 356.240.000 KM, a povećani su za 10,2% u posljednje tri godine. Istovremeno, za 2020. godinu, planirano je povećanje prihoda i primitaka za 9,2%. U strukturi budžetskih rashoda, ukupni kapitalni izdaci su imali ciklično kretanje u posljednje tri godine, a u periodu 2017-2019. godina, iznosili su ukupno oko 44,2 miliona KM. Za 2020. godinu, planirano je povećanje kapitalnih izdataka za 11,3% u odnosu na 2019. godinu (18.935.198 KM).

Tabela 1. Izvršenje Budžeta ZDK za period 2017-2019. godina i plan za 2020. godinu

	Prihodi	Izvršenje			Plan
		2017 (KM)	2018 (KM)	2019 (KM)	2020 (KM)
1.	Ukupni prihodi	293.379.000	307.298.407	329.422.050	357.326.320
2.	Ukupno kapitalni primici	30.000.000	9.000.000	26.817.950	31.642.680
3.	UKUPNO PRIHODI I PRIMICI	323.379.000	316.298.407	356.240.000	388.969.000
4.	Ukupno rashodi	283.940.479	293.239.280	318.704.802	349.227.540
5.	Ukupno kapitalni izdaci	16.071.283	9.168.752	18.935.198	21.075.460
6.	Ukupno finansiranje	10.784.738	13.448.004	18.450.000	18.366.000
7.	UKUPNO RASHODI (5+6)	310.796.500	315.856.036	356.090.000	388.669.000
8.	Pokriće akumuliranog deficita	12.582.500	442.371	150.000	300.000
9.	VIŠAK-MANJAK (3-7-8)	0	0	0	0

Izvori: Budžeti ZDK za 2018., 2019. i 2020. godinu.

U narednoj tabeli navedene su projekcije prihoda za Budžet ZDK za period 2021-2022. godina koje su date od strane Direkcije za ekonomsko planiranje BiH i Federalnog ministarstva finansija i Ministarstva finansija ZDK. Podaci za plan Budžeta za 2020. godinu i izvršenje Budžeta za 2019. godinu su dati prema podacima iz Budžeta ZDK za 2020. godinu. Projekcija Budžeta za 2022. godinu, ukazuje na očekivani rast ukupnih prihoda za 6,9%. Međutim, potrebno je ukazati da je plan Budžeta za 2020. godinu veći za 8,7% u odnosu na projekciju iz DOB-a (357,9 mil. KM).

Tabela 2. Projekcija prihoda za ZDK za period 2020-2022. godina

	Prihodi	Izvršenje	Plan	Projekcija	
		2019 (KM)	2020 (KM)	2021 (KM)	2022 (KM)
I	POREZI	264,7	283,5	291,2	306,7
II	NAKNADE I TAKSE	6,2	5,5	13,3	13,9
III	NOVČANE KAZNE	8,3	7,0	7,7	7,9
IV	OSTALI NEPORESKI PRIHODI	47,2	58,4	45,8	47,6
V	FINANSIRANJE I TRANSFERI	4,0	2,9	4,3	4,5
VI	KAPITALNI PRIMICI	25,8	31,6	0,0	0,0
	UKUPNO (I+II+III+IV+V+VI)	356,2	388,9	362,3	380,6

Izvori: DOB ZDK 2020-2022, Budžet ZDK za 2020. godinu

Ukupni prihodi od indirektnih poreza projicirani su na 226,9 miliona KM u 2022. godini, što je projicirano povećanje za 9,8% u odnosu na izvršenje u 2019. godini. Ukupni prihodi od poreza na dobit projicirani su na oko 41,0 miliona KM u 2022. godini, što je projicirano povećanje za 13,2% u odnosu na izvršenje u 2019. godini. Ukupni prihodi od poreza na dohodak projicirani su na 37,8 miliona KM u 2022. godini, što je projicirano trogodišnje povećanje od 16,9% u odnosu na izvršenje u 2019. godini.

8.2. Budžetska potrošnja

Postojeća struktura potrošnje nije optimalna usljed alociranja velikog iznosa budžetskih sredstava na plaće i naknade, socijalne transfere te nedovoljne alokacije na materijalne troškove i kapitalne investicije pa je imperativ na Vladi ZDK da se odupre povećanju potrošnje van okvira onoga što je fiskalno održivo. U narednoj tabeli je dat pregled okvirnih ukupnih troškova po osnovu rashoda i izdataka iz budžeta.

Tabela 3. Projekcija rashoda i izdataka za ZDK, DOB ZDK 2020-2022.

Rashodi	Ostvareno (u mil KM)	Plan (u mil KM)	Projekcije (u mil KM)	
	2019. (KM)	2020 (KM)	2021. (KM)	2022. (KM)
UKUPNO PLAĆE	196,0	207,9	200,0	206,0
MATERIJALNI TROŠKOVI	39,6	40,0	40,0	45,0
TEKUĆI TRANSFERI	77,5	86,5	80,3	87,8
Kapitalni grantovi	2,7	12,9	3,9	5,0
Otplata kamate	2,8	1,9	1,1	1,1
Nabavka stalnih sredstava	18,9	21,1	10,4	15,0
Otplata duga	18,5	18,4	15,6	9,7
Pozajmice	0,0	0,0	0,0	0,0
Ostalo	0,0	0,0	11,0	11,0
UKUPNO	356,0	388,7	362,3	380,6

Izvori: DOB ZDK 2020-2022, Budžet ZDK za 2020. godinu.

8.3. Namjenska sredstva i javne investicije

Prema podacima o izvršenju Budžeta ZDK za period 2017-2019. godina, iznos izvršenih tekućih transfera iz namjenskih sredstava iznosio je 7 miliona KM, što je porast za 14,6%.

Program javnih investicija (PJI) za trogodišnji period 2020-2022. godina sadrži pregled ulaganja u projekte, prema principu 1+2. Da bi projekat bio kandidovan u PJI uz kriterij kvalitete mora zadovoljiti i kriterij minimalne vrijednosti. Minimalna ukupna vrijednost projekta koji se kandiduje u PJI Federacije je 1.000.000,00 KM. Ukupna vrijednost projekta definisanog na kantonalnom nivou koji se kandiduje u PJI ZDK mora iznositi najmanje 500.000,00 KM, dok minimalna ukupna vrijednost projekta definisanog na gradskom ili općinskom nivou koji se kandiduje u PJI ZDK je 100.000,00 KM.

Komisija za Program javnih investicija ZDK je u 2019. godini na svojim sjednicama izvršila analizu 54 dostavljena projekta od kojih je 8 projektnih prijedloga ocijenila zadovoljavajućim sa aspekta minimalnih kvalifikacijskih kriterija, a za koje je ukupna vrijednost iznosila 37.100.000,00 KM.

9. Društvene djelatnosti Zeničko-dobojskog kantona

9.1. Obrazovni sistem

U FBiH, nadležnost za obrazovanje imaju kantonalna ministarstva za obrazovanje što je uređeno odgovarajućim kantonalnim zakonima i drugim propisima. Obrazovanje u ZDK organizovano je na četiri nivoa: predškolsko, osnovno, srednje i visoko obrazovanje. U toku 2020. godine svi segmenti obrazovnog sistema se suočavaju sa problemima u vezi pandemije COVID-19, te se razmatraju novi modeli i metodologije učenja kroz život sa koronom.

U sistemu **predškolskog obrazovanja**, na području ZDK djeluje 35 predškolskih ustanova, od kojih je 8 javnih predškolskih ustanova (Breza, Kakanj: 2, Maglaj, Vareš, Visoko, Zavidovići, Zenica) i 27 privatnih predškolskih ustanova (Kakanj: 1, Maglaj: 3, Tešanj: 9, Zavidovići: 1, Doboj Jug: 1, Zenica: 10, Žepče: 2). Na području općine Olovo nije registrovana nijedna predškolska ustanova koja bi pružala usluge iz domena predškolskog odgoja i obrazovanja za djecu uzrasta 6 mjeseci do polaska u osnovnu školu. Broj djece u predškolskim obrazovnim ustanovama u ZDK kontinuirano je u porastu zahvaljujući povećanim kapacitetima. U školskoj 2019/2020. godini upisano je 2.437 djece, što je za 32% više u odnosu na 2013. godinu, kada je bilo 1.841 djece. ZDK podržava provođenje obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u trajanju od 180 sati. U Budžetu ZDK za 2019. godinu planirano je 575.000 KM za predškolski odgoj i obrazovanje, što je za cca 60% više u odnosu na 2013. godinu, kada je izdvojeno 359.716 KM.

U sistemu **osnovnog obrazovanja**, u školskoj 2019/2020. godini, na području ZDK postojale su 61 centralna osnovna škola i 121 područna škola. U 2019/20. godini u školskim ustanovama za osnovno obrazovanje bilo je 2.580 nastavnika. U posljednje tri školske godine broj učenika u osnovnim školama ima opadajući trend. U školskoj 2019/2020. godini bilo je 29.927 učenika, što je za 683 (2%) učenika manje u odnosu na školsku 2017/2018. godinu. U istom periodu značajno je povećan broj učenika koji putuju više od 4 km do osnovne škole, što se tumači kao posljedica zatvaranja područnih škola. U školskoj 2019/2020. godini bilo je 6.272 učenika koji su putovali više od 4 km do škole, što je za 2.090 (50%) učenika više u odnosu na školsku 2017/2018. godinu. Inkluzivno obrazovanje se redovno odvija, a stanje prati Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport. U Budžetu ZDK za 2019. godinu planirano je 83.930.924 KM za osnovno obrazovanje, što je za 25% više u odnosu na 2013. godinu, kada je izdvojeno 67.354.540 KM.

U sistemu **srednjeg obrazovanja**, u školskoj 2019/2020. godini, na području ZDK se nalazila 31 ustanova za srednje obrazovanje¹⁵, sa 662 učionice (kabineta) i 612 ostalih zatvorenih prostora za obrazovni proces. Od 2013. godine, broj ustanova za srednje obrazovanje smanjen je za 4 ustanove, odnosno broj učionica je smanjen za 50. Smanjenje kapaciteta posljedica je kontinuiranog smanjenja broja učenika u srednjem obrazovanju. U školskoj 2019/2020. godini upisano je 11.257 učenika, što je smanjenje za 37% u odnosu na 2007. godinu. Za smještaj učenika u Zenici postoji JU Đački dom Zenica za koji je pokrenuta procedura preimenovanja u JU Đački dom „Nedžad Ibrišimović“. U Budžetu ZDK za 2019. godinu planirano je 40.707.443 KM za srednje obrazovanje, što je za 11% više u odnosu na 2013. godinu, kada je izdvojeno 36.703.940 KM.

Broj učenika osnovnih i srednjih škola na hiljadu stanovnika povećan je sa 128 (2014. godine) na 130 (2018. godine). Radi se o očigledno pozitivnom trendu, a pokazatelj je bolji u odnosu na FBiH (118 učenika – 2018. godine). U školskoj 2019/2020. godini bilo je 1.453 nastavnika. Omjer broja nastavnika prema broju djece u osnovnom i srednjem obrazovanju porastao sa 82 (2014. godina) na 92 (2018. godina).

Nosilac **visokog obrazovanja** u ZDK je Univerzitet u Zenici, koji je oformljen 2000. godine, a u sklopu kojeg djeluje 8 fakulteta¹⁶. U sklopu Univerziteta u Zenici djeluje organizaciona jedinica Institut „Kemal Kapetanović“ u Zenici i podorganizacione jedinice¹⁷, koje se bave naučnoistraživačkim i stručnim radom. U akademskoj 2011/2012. godini bilo je 4.278 studenata, a u akademskoj 2018/2019. godini broj studenata je smanjen za 26% i iznosi 3.168. Prema spolnoj strukturi, udio žena u ukupnom broju studenata veći je od muškaraca i kreće se preko 60%. Za smještaj studenata u Zenici na raspolaganju su kapaciteti JU „Studentski centar“ Zenica kapaciteta 87 soba. Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK subvencionira smještaj studenata iz ZDK u studentske centre i domove na području FBiH¹⁸. Za stipendiranje studenata iz Budžeta Kantona, u periodu 2008-2020. godina izdvajao se u prosjeku 1 milion KM godišnje. Budžetom ZDK za 2020. godinu predviđeno je 15.404.100 KM za finansiranje Javne ustanove Univerzitet u Zenici, što je za 69% više u odnosu na 2007. godinu, kada je izdvojeno 9.109.970 KM.

Obrazovanje odraslih na području ZDK organizovano je u skladu sa Zakonom o obrazovanju odraslih ZDK¹⁹. Formirano je Vijeće za obrazovanje odraslih kao stručno i savjetodavno tijelo Ministarstva, koje predlaže Plan obrazovanja odraslih, uz prethodno pribavljeno mišljenje zavoda za zapošljavanje, Privredne komore Kantona, Obrtničke komore Kantona, udruženja poslodavaca, organa jedinica lokalne samouprave i nadležnih ministarstava. Na taj način uspostavljena je veza između obrazovanja i poslodavaca i tržišta rada. Važeći Plan obrazovanja odraslih donesen je za period od tri godine, 2019-2021. godina.

U 2019. godini na području ZDK djelovalo je 27 ustanova za obrazovanje odraslih u sklopu 11 osnovnih škola i 16 srednjih škola. Pored toga, otvoren je jedan centar za obrazovanje odraslih i to Centar za obrazovanje odraslih „EDUKA BH“ Tešanj.

¹⁵ Bez općina Žepče i Usora, zbog prenosa nadležnosti nad osnovnim i srednjim obrazovanjem, u skladu sa važećim kantonalnim zakonima.

¹⁶ Metalurško-tehnološki fakultet; Mašinski fakultet; Filozofski fakultet; Pravni fakultet; Ekonomski fakultet; Medicinski fakultet; Politehnički fakultet; Islamski pedagoški fakultet - pridružena članica Univerziteta u Zenici.

¹⁷ Ekonomski institut na Ekonomskom fakultetu; Centar za inovativnost i preduzetništvo; Centar za društvena i interreligijska istraživanja; Centar za globalno pravno razumijevanje; Institut za mašinstvo na Mašinskom fakultetu; Centar za izvrsnost u drvoprerađi; Centar za poljoprivredu, hranu i veterinarstvo i drugi.

¹⁸ <https://www.zdk.ba/vijesti/item/8277-za-smjestaj-studenata-u-studentske-centre-i-domove-dva-miliona-km>.

¹⁹ „Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 5/14 i 13/18.

9.2. Kultura

U oblasti kulture usvojena je Strategija kulturne politike ZDK za period 2014-2020. godina. Za realizaciju Strategije svake godine su se radili Akcioni planovi, a odgovornost za izvršavanje obaveza iz Akcionih planova podijeljena je između kantonalnih i gradskih/općinskih službi, organizacija i ustanova kulture.

Na području ZDK djeluju 24 javne ustanove kulture (biblioteke, muzeji, kulturno-sportski centri, centri za kulturu, Bosansko narodno pozorište Zenica). Broj zaposlenih u ustanovama koje se finansiraju iz Budžeta ZDK²⁰ u 2019. godini bio je 170, što je više u odnosu na 2013. godinu kada je bilo zaposleno 156 radnika.

U 2018. godini iz budžeta ZDK i gradova/općina za ustanove kulture je izdvojeno ukupno 4.171.837 KM. Od toga, iz Budžeta ZDK izdvojeno je 3.926.298 KM, što čini 1,23% kantonalnog Budžeta. Većina jedinica lokalne samouprave izdvaja sredstva za projekte kulturnih aktivnosti, a posebno aktivnosti osoba sa invaliditetom i nacionalnih manjina.

Na području ZDK djeluju ukupno tri pozorišta. Bosansko narodno pozorište u Zenici je 2017. godine održalo 168 predstava sa 28.500 posjetitelja. U amaterskim pozorištima u Tešnju i Visokom održava se 5-7 predstava godišnje. Broj posjetitelja u svim pozorištima opada. Kino projekcije se organizuju u 4 kino dvorane (Zenica, Visoko, Maglaj i Kakanj) i u JU „Dom kulture“ Žepče. U 2017. godini, u kino dvorani u Zenici održano je 2.667 projekcija i bilo je 68.004 posjetitelja. Broj mladih, koji posjećuju kulturne događaje, je relativno nizak.

Na području ZDK ima 60 nacionalnih spomenika (2018. godina), što je značajno više u odnosu na 2013. godinu u kojoj je bilo 49 proglašanih nacionalnih spomenika. Za većinu spomenika potrebna je obnova i konzervatorsko-restauratorski radovi.

Utvrđena je potreba za osnivanjem Zavoda za zaštitu kulturne baštine²¹, čime bi se unaprijedio sistem zaštite kulturne baštine. Potrebno je razmotriti mogućnost formiranja Odsjeka u okviru Sektora za sport i kulturu Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK²², te osnivanje profesionalnog Kamernog simfonijskog orkestra pri JU Bosanskom narodnom pozorištu Grada Zenica.

Mjere za sprečavanje širenja pandemije COVID-19 značajno utiču na organizaciju kulturnih događaja. U narednom periodu nužno je iznaći druge oblike prezentacije usluga kulture.

9.3. Sport

U oblasti sporta, na području ZDK u 2013. godini bile su registrovane 92 ustanove ili sportska objekta. Mnogima od njih potrebna je obnova i sanacija. Najviše sportskih ustanova ili objekata se nalazi u Visokom (26), zatim u Zenici (21) od kojih je površinom najveća Gradska arena “Husejin Smajlović” u Zenici sa 10.941 m² površine. Grad Zenica raspolaže i drugim objektima, koji omogućavaju održavanje međunarodnih sportskih događaja na najvišem nivou, poput Trening centra NS/FS BiH „Kamberovića ravan“ Zenica. Na području općine Tešanj se nalazi 14 sportskih ustanova ili objekata. Na području ZDK djeluje oko 300 sportskih saveza, klubova i udruženja/udruga u oblasti sporta. Posmatrano po vrstama sportskih klubova najviše je nogometnih klubova, karate, košarkaških, odbojkaških i rukometnih klubova.

²⁰ 16 ustanova kulture se finansira iz Budžeta Zeničko-dobojskog kantona, a to su 12 biblioteka, 3 muzeja i Bosansko narodno pozorište Zenica.

²¹ Obaveza osnivanja Zavoda za zaštitu kulturne baštine utvrđena je Zakonom o zaštiti kulturne baštine („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 2/00; 9/15).

²² U skladu sa usvojenim Elaboratom o opravdanosti osnivanja Zavoda za zaštitu kulturne baštine („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/16).

Procjenjuje se da je broj aktivnih članova u sportskim institucijama povećan sa 9.000 (2014. godina) na 10.900 (2018. godina).

Analizirajući trendove podrške sportskim klubovima i aktivnostima iz budžeta ZDK u periodu 2013-2018. godina, osjetan je rast izdvajanja za sve kategorije: podrška takmičarskim aktivnostima klubova, sportske aktivnosti invalida, takmičenja učenika i studenata, podrška perspektivnim i uspješnim sportistima i posebne sportske aktivnosti. Ukupna izdvajanja u oblasti sporta povećana su za 55% (492.967 KM u 2013. godini; 765.000 KM u 2018. godini).

Sportske aktivnosti podrazumijevaju publiku, a kod kolektivnih sportova, i bliski kontakt među takmičarima. To predstavlja rizik za širenje pandemije COVID-19, te društvo mora naći adekvatno rješenje za opstanak sporta i poticanje ljudi na pojačanu fizičku aktivnost, kao mjeru poboljšanja zdravlja populacije.

9.4. Socijalna zaštita/skrb

Najugroženije rizične grupe stanovništva u ZDK su: stari i nemoćni, osobe sa invaliditetom, djeca bez roditeljskog staranja, djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama, raseljena lica i izbjeglice, nezaposleni, penzioneri, porodice poginulih boraca, porodice pogođene poplavama i drugim prirodnim katastrofama, odnosno porodice i pojedinci koji se zbog drugih životnih situacija nalaze u stanju socijalne potrebe.

U periodu 2014-2018. godina na području ZDK djelovalo je 10 centara za socijalni rad i 2 službe socijalne zaštite (u općinama Doboj-Jug i Usora). Prosječan broj zaposlenih u centrima, u posmatranom petogodišnjem periodu, bio je 153, što je više u odnosu na prethodni period (prosjeak za period 2009-2013.godina bio je 143 zaposlena). U 2018. godini bilo je zaposleno 47 socijalnih radnika, 1 pedagog, 5 socijalnih pedagoga, 4 psihologa, 3 defektologa, 26 pravnika, 40 administrativnih radnika i 18 ostalih. Na području ZDK djeluju i dvije ustanove za smještaj djece bez roditeljskog staranja, jedna za dnevno zbrinjavanje djece i odraslih osoba sa invaliditetom, jedna za smještaj osoba s invaliditetom u stambene jedinice u lokalnim zajednicama uz podršku, dvije javne i šest privatnih ustanova za smještaj starih osoba i jedna privatna ustanova za kućnu njegu.

Broj slučajeva obrađenih u pomenutim centrima je varirao u periodu 2014-2018. godina, sa 53.526 slučajeva u 2014. godini postepeno je smanjen na 39.795 u 2017. godini, dok je u 2018 godina evidentirano povećanje na 68.219 obrađenih slučajeva. U periodu 2014-2017. godina, broj intervencija je pratio sličan trend opadanja da bi u 2018. godini bio zabilježen skok. Ukupno povećanje broja intervencija je sa 59.350 (2014. godina) na 81.918 (2018. godina). Udio žena u obrađenim slučajevima i pruženim intervencijama je približno isti u prve četiri godine (oko 55%), a značajno manji u 2018. godini (35%).

Ukupni broj maloljetnih korisnika socijalne zaštite opada po godinama, a najveći broj spada u kategorije osoba ugroženih porodičnom situacijom (6.340 u 2018. godini) i osoba u stanju različitih socijalno-zaštitnih potreba (5.787 u 2018. godini). Broj maloljetnika u kategoriji osoba sa smetnjama u psihičkom i fizičkom razvoju je u blagom porastu (656 u 2013. godini – 759 u 2018. godini).

Broj punoljetnih korisnika socijalne zaštite je u porastu, a najveći broj spada u kategorije osoba koje nemaju dovoljno prihoda za izdržavanje (18.396 u 2018. godini) i osoba u stanju različitih socijalno-zaštitnih potreba (10.180 u 2018. godini).

Broj korisnika socijalne pomoći na hiljadu stanovnika smanjen je sa 82,08 (2014. godina) na 71 (2018. godina), a i broj siromašnih osoba je manji (32.629 u 2014. godini; 25.349 u 2018. godini). Iznos socijalnih

izdvajanja ostao je stabilan u periodu 2014-2018. godina (22,8 miliona KM u 2014. godini i 23 miliona KM u 2018. godini).

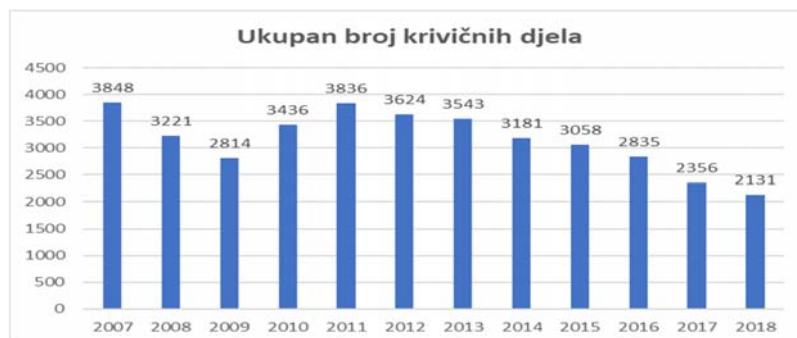
U periodu 2009-2019. godina značajno su uvećani iznosi pomoći koji se isplaćuju korisnicima stalne novčane pomoći, za potrebe smještaja u hraniteljsku porodicu, smještaja u ustanove socijalne zaštite, dječijeg dodatka i naknada umjesto plaće ženi-majci u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje sa posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta. Ukupni iznos za isplaćene pomoći na godišnjem nivou uvećan je za 45% u 2019. godini (iznos: 23.707.858 KM) u odnosu na 2009. godinu (iznos: 16.308.937 KM). Socijalni transferi po glavi stanovnika povećani su sa 57,37 KM (2014. godina) na 64,14 KM (2018. godina).

Socijalna zaštita/skrb podrazumijeva zaštitu vulnerabilnih kategorija. Rizik od širenja pandemije COVID-19 je posebno velik unutar vulnerabilnih kategorija stanovništva. Provođenje mjera sprečavanja širenja pandemije otežava socijalnu zaštitu ovih kategorija, jer je tokom početnog vala pandemije (početkom 2020. godine) pružanje određenih usluga bilo u potpunosti zaustavljeno. Polazeći od pristupa «živjeti sa koronom», nužno je da društvo iznađe nove modele organizacije socijalne zaštite, posebno zaštite šticećenika u kolektivnim centrima i centrima za podršku, gdje je socijalni kontakt nezaobilazan.

9.5. Sigurnost građana

ZDK u periodu 2007-2018. godina bilježi pad stope kriminaliteta. Također je pozitivna činjenica da se u istom periodu značajno povećao procenat rasvjetljavanja krivičnih djela sa 53,6% u 2007. godini na 74,5% u 2018. godini.

Slika 1. Ukupan broj krivičnih djela

*Izvor: Ministarstvo unutrašnjih poslova ZDK, 2014;
Informacija o stanju bezbjednosti na području ZDK za 2018. godinu.*

Najčešća krivična djela na području ZDK u 2018. godini bili su imovinski delikti (1.191 slučaj), zatim veliki broj krivičnih djela protiv javnog reda i pravnog prometa (186), protiv zdravlja ljudi (159), te krivičnih djela protiv braka, porodice i mladih (151). Organizovani kriminal (krijumčarenje narkotika, ilegalne migracije, trgovina oružjem, korupcija, pranje novca) predstavlja prijetnju sigurnosti, jer ugrožava institucionalni sistem, te privrednu i finansijsku stabilnost.

Shodno izvještajima Ministarstva unutrašnjih poslova ZDK, 2014; Informacija o stanju bezbjednosti na području ZDK za 2018. godinu, najveći broj prekršaja javnog reda i mira odnosi se na tuče i naročito drsko ponašanje, a u najvećem broju desili su se na ulicama. Uzroci većine saobraćajnih nezgoda su bili brzina neprilagođena uslovima puta i vožnja pod dejstvom alkohola. Unaprijeđen je i sistem videonadzora, vrši se snimanje vozila i pješaka, prati činjenje prekršaja, te vrši sankcionisanje počinilaca, prvenstveno vozila sa nevažećim registracijama.

Izdavanje ličnih dokumenata, koje je u nadležnosti Ministarstva unutrašnjih poslova i učinkovita javna uprava koja se ogleda u modernizaciji usluga, korištenju savremenije tehnologije, pojednostavljenju upravnih postupaka, zaštiti, zakonitom korištenju i čuvanju baza podataka, predstavljaju značajan segment u razvoju osjećaja sigurnosti građana.

9.5.1. Sigurnosne prijetnje kao aspekt migracijske krize

Migracije utiču na sve aspekte društva počevši od demografskih, preko ekonomskih i kulturalnih do političkih, među koje se svakako ubrajaju i unutrašnji sukobi. Na području BiH, samim tim i ZDK, sigurnosna prijetnja je usko vezana sa migracijama, tačnije ista se javlja u vidu kriminalnih djela kao što su: krijumčarenje, trgovina ljudima, neovlašteno zauzimanje posjeda, paljevina, krađa, razbojništva, nelegalno zauzimanje posjeda nekretnina, lakše i teže tjelesne povrede i druga kriminalna djela. Najbrže rastući oblik organizovanog kriminala jest krijumčarenje migranata, što može u skorijoj budućnost predstavljati veću sigurnosnu prijetnju u ZDK. Dodatni sigurnosni problem, koji se javlja je neposjedovanje ličnih dokumenata ili posjedovanje lažnih dokumenata od strane migranata. Samim tim je mnogo teže, skoro nemoguće utvrditi njihov pravi identitet, čak i onda kada se kontaktira matična zemlja istih, a razlog navedenog su nedovoljno razvijene baze podataka ili nepostojanje procedura.

Migrantska kriza u Zeničko-dobojskom kantonu

Prema raspoloživim evidencijama Uprave policije MUP-a ZDK u periodu januar – juli 2020. godine evidentirani su sljedeći podaci u vezi sa migrantskom populacijom:

Broj migranata koji su evidentirani na području ZDK	864
Broj kontrolisanih migranata	419
Broj migranata lišenih slobode	10
Broj krivičnih djela počinjenih od strane migranata	6
Broj incidenata počinjenih od strane migranata	17
Broj akcija policije vezanih za krijumčarenje ilegalnih migranata	1
Broj migranata predatih u imigracioni centar ili službi za poslove sa strancima	250

Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova ovog kantona je u koordinaciji sa Ministarstvom sigurnosti BiH u proteklom periodu sačinila Operativni plan, kojim su predviđene pojačane aktivnosti policije na praćenju i evidentiranju migranata.

Razvojni problemi sa aspekta migrantske krize u ZDK:

- Povećan priliv ekonomskih migranata u centru ZDK, ali i ostalim općinama Kantona.
- Izražena nesigurnost na ulicama tokom kretanja većih skupina migranata.
- Moguća sigurnosna prijetnja u vidu pojačane aktivnosti krijumčarske mreže migranata.
- Moguća pojava i širenje epidemija među migrantima, poput COVID-19 koja se 2020. godine globalno proširila, može predstavljati zdravstveno-sigurnosni problem.
- Nepostojanje koordinacije u dijelu migrantske, ali i politike azila od državnog, ka nižim nivoima vlasti, a što dodatno otežava postojanje nepravilne raspodjele tereta migrantske krize.

9.6. Zdravstvo

Stanovnici ZDK zdravstvenu zaštitu ostvaruju u 18 javnih zdravstvenih ustanova. Ukupan broj bolničkih postelja je 1.103 i u granicama je zadatih standarda. Na 1.000 stanovnika na raspolaganju su 3,1 postelje, zauzetost postelja je 73,1%, a godišnje po jednoj postelji se hospitalizira 35,1 pacijent. Vanbolnička zdravstvena zaštita je organizovana kroz 99 punktova i 242 ordinacije primarne zdravstvene zaštite te kroz

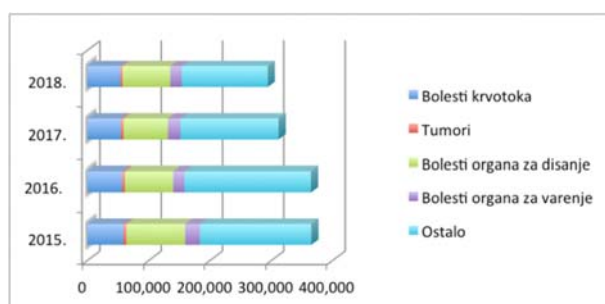
29 punktova specijalističko-konsultativnih službi. Broj registrovanih privatnih zdravstvenih ustanova je u porastu: 2017. godine bilo je 152 privatne ustanove, a 2013. godini bilo ih je 119.

U oblasti zdravstva u 2018. godini radilo je 3.837 radnika. Broj ljekara na hiljadu stanovnika u ZDK povećan je sa 1,69 (2014. godina) na 1,99 (2018. godina), što je manje u odnosu na nivo FBiH (2,19 ljekara na 1.000 stanovnika). Broj timova porodične medicine značajno je porastao: 2007. godine bilo je 95 timova porodične medicine, a 2018. godine 157 timova.

Opća stopa smrtnosti u 2018. godini u ZDK je bila 9,98‰, a stopa dojenačke smrtnosti je bila 6,8‰. U proteklih pet godina najčešći uzroci smrti su bili bolesti srca i krvnih sudova (51%), zatim slijede maligne bolesti (22%) te bolesti respiratornog sistema (6%).

Struktura oboljenja (morbidity) prikazana je na slici 2. Navedeni podaci pokazuju da se ukupni broj oboljelih smanjio u posljednje dvije godine. Bolesti krvotoka su karakteristične za osobe srednje i starije životne dobi, dok su bolesti organa za disanje u porastu i karakteristične su za sve životne dobi. Studija uticaja aerozagađenja na zdravlje ljudi u Zenici, koju je tim Instituta za zdravlje i sigurnost hrane Zenica objavio 2019. godine, pokazala je da najveći rizik po zdravlje stanovnika proizvodi zagađenje zraka sitnim česticama promjera ispod 2,5 mikrometra. U slučaju Zenice, ove čestice su u periodu 2014-2016. godina uzrokovale skoro 38% smrti od srčanog infarkta i 30% smrti od moždanog udara kao i skoro 21% smrti od karcinoma pluća.

Slika 2. Morbiditet - Broj oboljelih po grupama oboljenja i godinama na području ZDK:

Izvor: Institut za zdravlje i sigurnost hrane Zenica – godišnje Informacije o zdravstvenom stanju stanovništva i organizaciji zdravstva na području Zeničko-dobojskog kantona

Higijensko-epidemiološka situacija u ZDK prati se posebno u segmentima zaraznih bolesti, antirabične zaštite ljudi, obavezne kontinuirane imunizacije te u domenu sanitarno-higijenskih uslova koji mogu uzrokovati nepovoljnu epidemiološku situaciju. U proteklim godinama među vodećim zaraznim bolestima su kapljичne infekcije, u prvom redu gripa, varicellae, streptokokna oboljenja, tuberkuloza, zatim crijevne zarazne bolesti, zoonoze, vektorska zarazna bolest (virus zapadnog Nila), hepatitis B i C i meningokokne bolesti.

Procenat provakcinisanosti u svim obaveznim vakcinama kontinuirano pada te se i time stvaraju pretpostavke za pojavu epidemija. Prisustvo različitih rizičnih faktora u životnoj sredini negativno utiče na epidemiološku situaciju, a naročito zagađenje voda, veliki broj divljih deponija, zagađenja zraka i tla, povećan broj insekata i glodara, itd.

U zdravstvenom sistemu ZDK veliki značaj ima **Zavod zdravstvenog osiguranja ZDK**, kao izvor stabilnog finansiranja i akter koji, kroz ugovaranje sa zdravstvenim ustanovama, osigurava sistem pružanja zdravstvenih usluga. Obuhvat stanovništva zdravstvenim osiguranjem varirao je po godinama i povećao se sa 85,15% u 2009. godini na 92,96% u 2018. godini (slika 3).

Slika 3. Obuhvat stanovništva zdravstvenim osiguranjem u ZDK po godinama

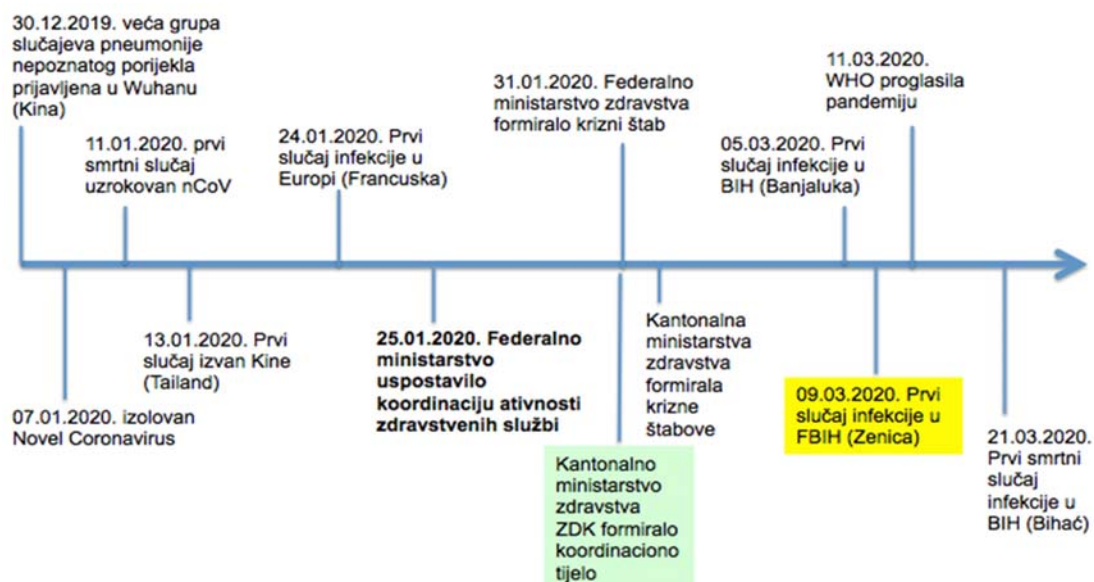
Izvor: Zavod zdravstvenog osiguranja i reosiguranja Federacije BiH

COVID-19 pandemija

Početkom 2020. godine cijeli svijet se suočio sa jednim novim izazovom – pandemijom novog koronavirusa. Zdravstvene vlasti NR Kine su, krajem decembra 2019. godine, izvijestile SZO i svjetsku javnost, o pojavi novog virusa iz porodice corona virusa, koji je izazvao epidemiju u gradu Wuhanu, a zatim je, do kraja januara 2020. godine registrovan u drugim zemljama jugoistočne Azije i na drugim kontinentima: Sjevernoj i Južnoj Americi, Evropi, Australiji.

2019-nCoV je betakoronavirus, poput MERS-a i SARS-a, koji imaju svoje porijeklo u šišmišima.

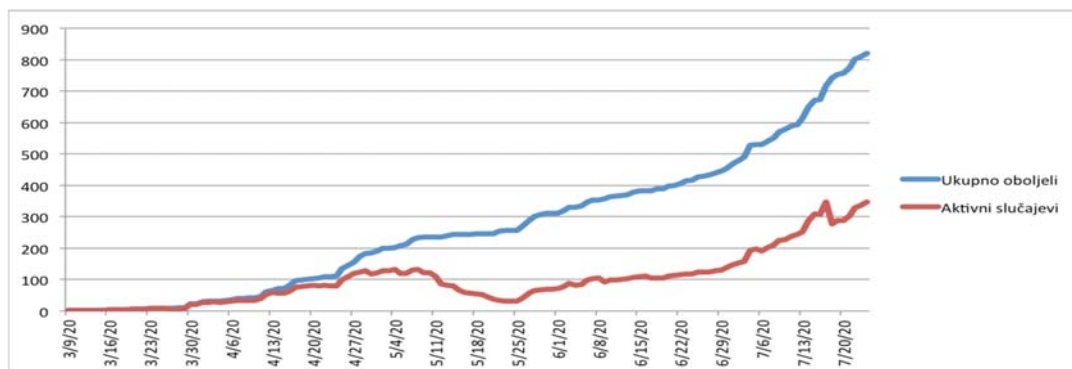
Slika 4. Vremenska linija događaja u vezi Covid-19:

Izvor: Institut za zdravlje i sigurnost hrane Zenica.

Kretanje broja oboljelih i broja aktivnih slučajeva se može vidjeti na slici 5.

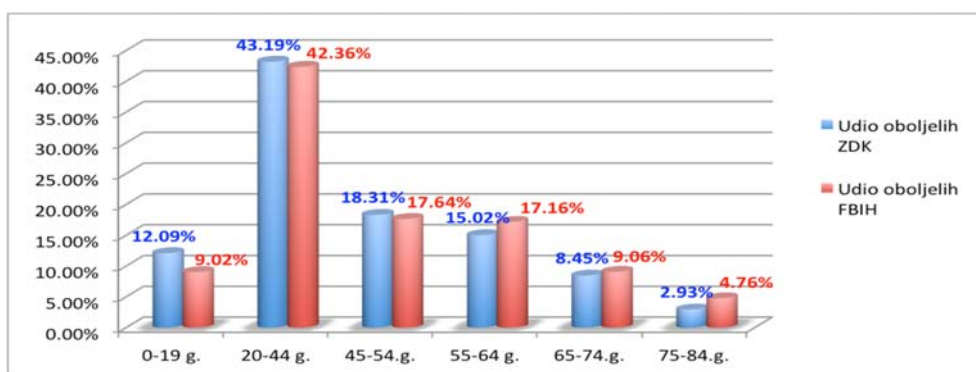
Slika 5. Trend kretanja ukupnog broja oboljelih i broja aktivnih slučajeva na području ZDK:

Izvor: www.covid-19.ba

Ukupno je testirano nešto preko 10.000 osoba što znači da je urađeno 27,9 testova na 1000 stanovnika. Za otkrivanje jednog pozitivnog slučaja utrošeno je prosječno 12 testova.

Slika 6. Starosna struktura oboljelih u ZDK i FBiH do 25.07.2020.:

Od ukupnog broja oboljelih 92 % su žene, a 48% muškarci. Svi umrli su muškog pola.

Tabela 4. Starosna struktura umrlih na području ZDK do 25.07.2020.:

Dobna grupa	Udio oboljelih
55-64 g.	40 %
65-74.g.	40 %
75-84.g.	20 %

Izvor: www.covid-19.ba

Ovakav rezultat, kad je u pitanju procenat stanovništva starijeg od 65 godina koji je obolio od COVID-19 pokazuje da je jedan od ciljeva kontrole širenja ove pandemije: zaštita najugroženijeg dijela populacije, uspješno realizovan.

ZDK je u cjelini jako dobro reagovao na pojavu ove bolesti. Krizni štab Ministarstva zdravstva ZDK je prvo počeo raditi od 31.01.2020. godine kao Koordinaciono tijelo (prvo takvo formirano tijelo u BiH), da bi već naredne sedmice prerastao u Krizni štab.

Već nakon prvih analiza Krizni štab je postavio nekoliko jasnih ciljeva djelovanja:

- identificirati, izolirati i zbrinuti slučajeve infekcije novim virusom;
- ograničiti širenje infekcije među zdravstvenim radnicima;
- «kupiti vrijeme» za reorganizaciju bolnice kroz organizovani rad domova zdravlja (HES i Hitna medicinska pomoć) i Instituta za zdravlje i sigurnost hrane. Prva linija odbrane mora biti izvan bolnica
- osigurati zadovoljenje najnužnijih zdravstvenih potreba za sve stanovnike bez obzira da li su Covid pozitivni ili ne;
- smanjiti rizik od smrtnih ishoda izvan bolnice kroz osiguranje nadzora nad Covid pozitivnim u kontroliranim uslovima.

Svi postavljeni ciljevi su u najvećoj mjeri ostvareni kroz djelovanje zdravstvenog sistema. Identificirani su i izolirani Covid pozitivni. Jako je mali broj zdravstvenih radnika koji je na radnom mjestu inficiran. Za ilustraciju, od osoblja na infektivnom odjelu Kantonalne bolnice Zenica, koje je zbrinjavalo preko 300 Covid pozitivnih, niko nije bio inficiran.

Izvanredan rad higijensko-epidemioloških službi (uz podršku službi hitne medicinske pomoći i porodične medicine) domova zdravlja uz koordinaciju Instituta za zdravlje i sigurnost hrane, rezultirao je zaštitom bolnice od pritiska većeg broja oboljelih, što je omogućilo da se osposobe bolnički kapaciteti za adekvatno zbrinjavanje većeg broja oboljelih. Najnužnije zdravstvene potrebe stanovnika ZDK su osigurane i to kako za Covid negativne, tako i za Covid pozitivne. Tako je u zeničkoj bolnici izvršeno nekoliko porođaja i operativnih zahvata na Covid pozitivnim pacijentima. To su bili prvi takvi zahvati nad Covid pozitivnim pacijentima u BiH a i šire.

Ne treba ispustiti iz vida ni činjenicu da su organi cijelog ZDK jako brzo reagovali. ZDK je bio prvi kanton koji je uradio rebalans budžeta kako bi osigurao potrebna sredstva za kontrolu pademije. Vlada ZDK je vrlo brzo i adekvatno djelovala po preporukama struke. Ostvarena je izvanredna podrška zdravstvenom sistemu od strane policije, inspekcija, a posebno Kantonalnog štaba civilne zaštite.

Dosadašnji tok pandemije u svijetu pa i kod nas pokazuje da se ne radi o sezonskoj zaraznoj bolesti i da je vrlo teško procijeniti kako će se bolest dalje kretati. Neophodno je prilagoditi rad cijelog zdravstvenog sistema «životu sa koronom», tj. reorganizovati se na način što normalnijeg rada (pružanja svih potrebnih zdravstvenih usluga) uz uvažavanje mjera i principa rada sa rizikom pandemije COVID-19.

Za adekvatan odgovor na COVID-19 pandemiju, neophodno je procjenjivati potrebe za zdravstvenim kapacitetima, a posebno za određenim zdravstvenim kadrom i zaštitnom medicinskom opremom.

Pojava ove pandemije nije značajna sama po sebi i onome čime rezultira, nego je važnija sa aspekta pripremljenosti i odgovora država, a posebno zdravstvenih sistema, na slične izazove kakve možemo u budućnosti očekivati. Vodeći svjetski stručnjaci procjenjuju da bi u narednih tridesetak godina zarazne bolesti mogle postati vodeći uzrok smrti u svijetu. Zbog toga je odgovor na pandemiju COVID-19 pokazatelj osposobljenosti na odgovor na buduće vjerovatne zdravstvene izazove.

9.7. Sektor civilnog društva

U Registru udruženja građana i fondacija, koji se vodi u Ministarstvu za pravosuđe i upravu ZDK, sa danom 31.12.2019. godine upisano je 1.453 organizacija. Taj broj je za 243 (14%) manji od broja organizacija u 2012. godini, jer je po službenoj dužnosti, bio pokrenut postupak brisanja neaktivnih organizacija iz Registra.

Podaci pokazuju da se najveći broj organizacija bavi sportskim, zatim kulturnim i muzičkim djelatnostima. Veliki broj organizacija okuplja borce, ratne vojne invalide, porodice šehida i poginulih boraca te osobe koje se bave obrazovanjem, poljoprivredom i pravima žena.

Vlada ZDK redovno pruža podršku udruženjima i fondacijama za realizaciju projekata. U 2018. godini ukupni iznos finansijskih sredstava izdvojen u te svrhe iz Ureda premijera i ministarstava iznosio je 2.191.825,82 KM. Rad udruženja i fondacija finansijski podržavaju i jedinice lokalne samouprave, koje su u 2018. godini izdvojile 2.896.627.50 KM. Iz navedenih podataka, može se konstatovati da su Vlada ZDK i jedinice lokalne samouprave za podršku udruženjima i fondacijama na području ZDK izdvojile ukupno 5.088.453,32 KM.

Sektor civilnog društva predstavlja veliki potencijal za svako društvo, te mu se mora posvetiti posebna pažnja. Pandemija COVID-19 skoro u potpunosti onemogućava djelovanje organizacija civilnog društva, te je nužno iznaći nove oblike.

10. Upravljanje razvojem Zeničko-dobojskog kantona

10.1. Opis postojećeg modela upravljanja razvojem

U skladu sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH, institucionalni okvir za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u ZDK čine Vlada ZDK, kantonalni organi uprave i kantonalne upravne organizacije, jedinice lokalne samouprave i tijela za poslove razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u kantonima i jedinicama lokalne samouprave.

ZDK ima uspostavljen funkcionalni sistem (slika 7) koji sadrži horizontalnu koordinaciju (između ministarstava) i vertikalnu koordinaciju (između kantonalnih institucija, viših nivoa vlasti i jedinica lokalne samouprave u sastavu ZDK), neposredno usklađivanje strateškog planiranja i budžetskih procesa kao i sistemsku implementaciju, monitoring i evaluaciju razvojnih ciljeva.

Slika 7. Integrirani sistem upravljanja razvojem u Zeničko-dobojskom kantonu

Izvor: Strategija razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2016-2020.

Odlukom o izradi Strategije razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021.-2027. godina²³ pokrenut je proces izrade Strategije razvoja ZDK za period 2021.-2027. godina. Nositelj izrade Strategije razvoja ZDK je Vlada ZDK, a institucionalni okvir za tehničku, stručnu podršku u koordinaciji procesa izrade Strategije razvoja čini Stručna služba. Učesnici u procesu izrade Strategije razvoja ZDK su kantonalna ministarstva i druga tijela kantonalne uprave, jedinice lokalne samouprave u ZDK, Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u ZDK te socio-ekonomski partneri.

Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u ZDK osnovano je 2019. godine²⁴ u skladu sa obavezom formiranja ovog tijela prema Zakonu o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH. Prema **Odluci o imenovanju Vijeća za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u Zeničko-dobojskom kantonu**²⁵, Vijeće je savjetodavno tijelo Vlade ZDK koje ima ulogu u procesima definisanja, implementacije, monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realizaciji razvojnih prioriteta u ZDK i djeluje u skladu sa principima partnerstva i saradnje propisanim Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH.

Rješenjem o formiranju i imenovanju Radnog tijela za izradu Strategije razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021.-2027. godina²⁶, formirano je Radno tijelo za izradu Strategije razvoja ZDK za period 2021.-2027. godina koje ima zadatak da učestvuje u procesu izrade Strategije razvoja ZDK. Za članove se imenuju sekretari ministarstava ili pomoćnici ministara, rukovodioci drugih tijela kantonalne uprave, a u jedinicama lokalne samouprave rukovodeći državni službenici (pomoćnici (grado)načelnika) te socio-ekonomski partneri.

U pogledu institucionalnih i kadrovskih kapaciteta, Stručna služba ima adekvatne uslove za rad. Nalazi srednjoročne evaluacije Strategije razvoja 2018-2020. godine ukazuju da **Stručna služba učinkovito obavlja poslove vezane za izradu akcionih planova, praćenje implementacije i godišnje izvještavanje**. U vezi sa prikupljanjem podataka radi praćenja i kontrole provođenja Strategije razvoja, Stručna služba ima uredno uspostavljene procedure, zaduženo osoblje i baze podataka o razvojnim pokazateljima. Pored rada Stručne službe, sistem upravljanja razvojem se zasniva na djelovanju svih institucija i tijela koja su dio sistema. Zaposlenici pomenute Službe nailazili su na prepreke u radu s obzirom da pojedine resorne institucije nisu usklađivale planove rada sa Strategijom razvoja, a pojedini zaposlenici ne posjeduju adekvatna znanja o operativnim procedurama. Organi uprave ZDK imaju dobru saradnju sa predstavnicima akademskih institucija i nevladinih organizacija, ali ta saradnja u narednom periodu može biti i intenzivnija.

10.2. Transparentan rad institucija

Prevenција i suzbijanje korupcijskih pojava su strateški ciljevi i programi Vlade ZDK. Vlada ZDK je donijela Odluku o usvajanju Strategije za borbu protiv korupcije Vlade Zeničko-dobojskog kantona 2017-2019²⁷ i Odluku o usvajanju Akcionog plana za borbu protiv korupcije Vlade Zeničko-dobojskog kantona 2017-2019²⁸. Uzimajući u obzir potrebu za prevencijom korupcije u javnom sektoru u kriznim vremenima, Vlada ZDK je usvojila Akcioni plan Vlade Zeničko-dobojskog kantona za prevenciju korupcije „COVID-

²³ „Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/20.

²⁴ Kantonalni odbor za razvoj ZDK, kao šire konsultativno tijelo Vlade kantona, koje je imalo ulogu u procesima definisanja Strategije razvoja 2016.-2020. godine, te kasnije u procesima realizacije, monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realizaciji razvojnih prioriteta u ZDK, je osnovan 2014. godine.

²⁵ „Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 21/19.

²⁶ Rješenje o formiranju i imenovanju Radnog tijela za izradu Strategije razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021.-2027. godina (broj: 19-28-18217-5/19 od 10.02.2020. godine) doneseno je od strane sekretara Stručne službe.

²⁷ „Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 13/17.

²⁸ „Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 5/17.

19²⁹. Cilj ovog Akcionog plana je jačanje mehanizama za prevenciju i eliminisanje korupcije, te ugrađivanje anti-korupcijskih mjera u osam identifikovanih rizičnih oblasti. Sve institucije ZDK imaju obavezu da sarađuju sa Timom Vlade ZDK u realizaciji ovog Akcionog plana. Započete su aktivnosti na izradi Strategije za borbu protiv korupcije Vlade ZDK za period 2020-2024. godina i Akcionog plana, čija izrada i usvajanje zavisi od usvajanja državne strategije za borbu protiv korupcije.

11. Javna infrastruktura Zeničko-dobojskog kantona

11.1. Saobraćajna infrastruktura, transport i telekomunikacije

Saobraćajni sistem ZDK mora svrsishodno razvojno i ekonomski povezati sva područja ZDK s FBiH i BiH, spojiti ZDK sa regionalnim tranzitnim koridorima te pružati dobre uslove za efikasan i siguran prijevoz ljudi, roba i dobara.

Zahvaljujući autoputu A1 (33,2 km), te magistralnim putevima M4, M5, M17 i M18 (186km) koji prolaze kroz ovaj centralni kanton i regionalnim putevima (500km), kao i izgradnji koridora Vc ZDK predstavlja osnovni putni i željeznički koridor iz BiH prema Evropi.

11.1.1. Cestovni saobraćaj

Jedan od glavnih preduslova za brži ukupni razvoj BiH je svakako razvoj prometne infrastrukture. U okviru strategije razvoja BiH, a ujedno i ZDK, ključno mjesto zauzima cestovna infrastruktura primarno uključujući dva transportna koridora:

- I koridor: pravac sjever – jug, koji se pruža dolinom rijeke Bosne, a koji je u evropskim relacijama rangiran kao intermodalni transportni koridor «Vc»,
- II koridor: «Xe», pravac sjeverozapad – jugoistok od Bihaća, preko Sarajeva prema Goraždu, koji se u području Lašve veže na koridor «Vc».

Odnos dužina magistralnih, regionalnih i lokalnih puteva iznosi 1:2,7:6,3 što se može smatrati optimalnim odnosom. Gustina kategorizirane putne mreže u BiH iznosi 41 km/100 km² dok je u ZDK 49,88 km/100 km².

Prometni sistem mora razvojno i svrsishodno povezati sva područja FBiH radi uravnoteženog privrednog, demografskog i društvenog razvoja, ujedno stvoriti sve potrebne preduslove kako bi BiH udovoljila zahtjevima evropskog prometnog sistema. Od 2014. godine u funkciji je dionica koridora Vc od južne granice grada Visoko – do izlaza Zenica-Jug (33,2 km). Trenutno su potpisani ugovori i u toku su radovi na 3 dionice autoputa A1: Drivuša-Vraca (11,1 km), Vraca-Ponirak (2,7 km) i Ponirak-Vranduk (5,3 km). Zbog značajnijeg obima neplanske izgradnje u dolini rijeke Bosne na potezu Maglaj – Doboj, trasom autoceste od Žepča se prometni koridor usmjerio na područja općina Tešanj, Usora i Doboj-Jug. Određene korekcije trase uslijedile su nakon sveobuhvatne multikriterijalne analize. Novim teritorijalnim uređenjem usmjerava se fokus na ranije neopravdano zapostavljenu razvojnu osovinu kojom bi se tuzlanska regija integrirala sa zeničkom, a preko nje i sa sarajevskom regijom.

Pored opravdanosti planiranja prometnog koridora dolinom rijeke Bosne, što je svakako projekt međuentitetske integracije i obaveza s ciljem uspostavljanja evropskih koridora (Koridor Vc), sa aspekta integracije i razvoja FBiH sve veći značaj dobiva uspostavljanje prometnog koridora kojim se povezuju

²⁹ Odluka Vlade Zeničko-Dobojskog kantona donesena na 65. sjednici, održanoj dana 17.07.2020. godine.

Orašje (kao kontaktno područje sa Republikom Hrvatskom), Distrikt Brčko i Tuzla sa Zenicom i Sarajevom.

11.1.2. Željeznički i zračni saobraćaj

Kada je u pitanju željeznička infrastruktura, na području ZDK postoje željezničke pruge (općina) Šamac – Sarajevo (od Maglaja do Visokog) u dužini od 124,50 km te pruga Podlugovi – Vareš u dužini od 23,56 km. Pruga Šamac – Sarajevo je osposobljena za brzinu od 50 km/h za teretni i 70 km/h za putnički saobraćaj. U BiH je generalno od završetka rata pa do danas, željeznički saobraćaj u potpunosti zapostavljen, a ulaganja u održavanje komunikacija i modernizaciju opreme su nedovoljna. Više podataka o stanju mreže željezničkog saobraćaja u ZDK nije bilo dostupno.

Trenutno ne postoji infrastruktura zračnog saobraćaja u upotrebi u ZDK.

11.1.3. Telekomunikacije i informaciono-komunikacione tehnologije

Godine 2017, usvojena je Politika sektora elektronskih komunikacija Bosne i Hercegovine za period 2017-2021. godina i Akcioni plan za realizaciju Politike³⁰. S obzirom na relativno dobro razvijenu telekomunikacionu infrastrukturu na području ZDK, vodeći bh. telekom operator, BH Telecom u narednom periodu planira: izgradnju optičkih pravaca i pristupne mreže, instalaciju komunikacione opreme na područjima koja to nemaju (prvenstveno područje općine Olovo), rekonstrukciju svih gradskih mreža na području ZDK u cilju pružanja integralnih telekomunikacionih usluga (prenos govora podataka većih brzina TV), instalacija DSLAM-a³¹ za pružanje usluge ADSL³² u svim gradovima/općinama ZDK i drugim područjima van sjedišta gradova/općina, signal mobilne telefonije povećati na 100% pokrivenosti područja ZDK kao i uvođenje novih usluga GSM (bežični internet itd.). Dodatno, ZDK radi na strateškom pozicioniranju u sferi telekomunikacija i razmatra mogućnost saradnje sa zemljama EU u pogledu postavljanja EU rezervnih servera na teritoriji ZDK.

Na teritoriji ZDK javni sektor koji upravlja optičkim mrežama, BH Telekom/HT Eronet i Elektroprivreda – instalacije optičke mreže, radi na spajanju u evropske tokove što je uslov za regionalni razvoj. Pored njih, na lokalnom nivou, djeluje i privatni sektor Logosoft i Telemach (United grupa), koji su postavili vlastite infrastrukture i rade na povezivanju ZDK sa gradovima kao što su Sarajevo, Tuzla i drugi.

U razvoju sektora poštanskog saobraćaja u narednom periodu akcenat treba staviti na postizanje evropskog standarda ovih usluga ostvarivanjem odgovarajuće gustine poštanskih jedinica (prema prostoru i broju stanovnika) kao i na potpunu automatizaciju poštanskog šalterskog saobraćaja.

11.2. Energetska infrastruktura

Elektroenergetsku djelatnost u ZDK obavljaju JP Elektroprivreda BiH d.d. Sarajevo (JP EP BiH d.d. Sarajevo), JP Elektroprivreda Hrvatske zajednice Herceg-Bosne d.d. Mostar (JP EP HZHB d.d. Mostar) i Elektroprivreda BiH. JP Elektroprivreda BiH i JP EP HZHB su javna preduzeća za proizvodnju, distribuciju i prodaju električne energije³³.

³⁰ „Službeni glasnik BiH”, broj: 46/17.

³¹ Multiplexer za pristup liniji digitalnog pretplatnika – engl. Digital Subscriber Line Access Multiplexer.

³² Asimetrična digitalna pretplatnička linija - Asymmetric Digital Subscriber Line.

³³ Regulatorna komisija za energiju u Federaciji Bosne i Hercegovine-FERK na 18. redovnoj sjednici održanoj 24.10.2014. godine donijela je nove Opće uvjete za isporuku električne energije, Pravilnik o metodologiji za izračunavanje naknada za priključenje i definisanje rokova i uvjeta za priključak na distributivnu mrežu i novi Pravilnik o snabdijevanju kvalifikovanih kupaca električnom energijom i postupku promjene snabdjevača. Novi

ZDK ima velike mogućnosti za iskorištavanje hidroenergetskog potencijala, ali je potrebno voditi računa da se ovaj potencijal ne iskorištava izgradnjom mini hidroelektrana kojima se okoliš/vode potpuno devastiraju. Glavni tok rijeke Bosne nosi 57% ukupnog bruto hidroenergetskog potencijala ZDK. Od svih pritoka rijeke Bosne najznačajnija je rijeka Krivaja koja nosi 20% ukupnog bruto hidroenergetskog potencijala ZDK.

Potrošnja električne energije se dijeli prema tarifnim stavovima na: domaćinstva, javnu rasvjetu, poslovne objekte i velike industrijske potrošače. Potrošnja električne energije u privrednom sektoru temelji se na tradicionalnim privrednim granama: rudarstvo, energetika, metalurgija i drvna industrija te metaloprerađivačka industrija i prateći prerađivački kapaciteti.

11.2.1. Termoelektrane

Na području ZDK postoji samo jedna termoelektrana - TE „Kakanj“ u Kaknju. TE „Kakanj“ trenutno je drugi proizvođač električne energije po veličini u BiH (kapaciteta oko 2,3 milijarde kWh za jednu godinu), a godišnja proizvodnja TE od 2,3 milijarde kWh podmiruje 1/4 ukupne potrošnje električne energije u BiH. Prognozira se da će do 2029. godine TE „Kakanj“ proizvoditi oko 5800 GWh električne energije.

11.2.2. Plin

Prirodni plin i nafta obezbijeđeni su uvozom, a plin se isporučuje i direktnim potrošačima priključenim na plinovod. Ukupna godišnja količina potrošenog prirodnog plina je 45.000 (1000 Sm³).

Postojeća trasa plinovoda Zvornik-Sarajevo-Semizovac-Zenica u ZDK opslužuje potrebe malog broja privrednih subjekata u gradovima Visoko i Zenica, te u općini Kakanj. U cilju razvoja plinske mreže i otvaranja mogućnosti zamjene drugih energenata, prvenstveno uglja i mazuta, u planskom periodu kroz područje ZDK planirana je izgradnja pravca plinovoda Visoko-Brnjaci; stavljanje u upotrebu plinovoda prema Travniku (dionica plinovoda za koji se čeka upotrebna dozvola prolazi kroz naselja Mutnica, Tišina, Dolipolje i Podjele na području ZDK u dužini od 13 km) i izgradnja pravca od Zenice prema hrvatskoj plinovodnoj mreži, a kroz teritoriju grada Zenica i općina Žepče, Maglaj, Tešanj, Doboj-Jug i Usora. U Visokom je trenutno gasovodnom mrežom pokriveno preko 90% gradskih ulica.

11.2.3. Termoenergija (sistemi daljinskog grijanja)

Na osnovu zadnjeg popisa stanovništva, registrovana je najveća potrošnja drveta (u 46,8 % domaćinstava) i uglja (u 28% domaćinstava), broj domaćinstava koji se griju preko sistema daljinskog grijanja zastupljen je sa 17,6%, a preostala domaćinstva koriste plin i druge energente.

Veći urbani centri, posebno oni smješteni u blizini značajnih industrijskih kapaciteta i termoelektrana, koriste daljinsko grijanje u značajnijem obimu (Zenica, Kakanj, Tešanj, Breza). Ipak, problem predstavlja kontinuirano smanjenje korisnika centralnog gradskog grijanja u Zenici, gdje je za 15 godina sa 20.000 broj korisnika spao ispod 13.000 domaćinstava. Nezadovoljni visokom cijenom, čestim prekidima isporuke toplotne energije i nestimulativnim sistemom tarifiranja, korisnici se opredjeljuju za druge načine zagrijavanja, koji često doprinose zagađenju zraka povećanjem broja niskih kućnih ložišta na uglj. Komercijalni objekti, škole, bolnice i druge slične institucije, ukoliko nisu spojene na sistem daljinskog

Pravilnik o snabdijevanju kvalifikovanih kupaca električnom energijom i postupku promjene snabdjevača koji propisuje da kvalifikovani kupac ima pravo slobodno izabrati snabdjevača električne energije, te da svi kupci izuzev kupaca iz kategorije domaćinstava imaju status kvalifikovanog kupca, dok kupci iz kategorije domaćinstava ovaj status stiču 01.01.2015. godine. Svi kvalifikovani kupci će se moći snabdijevati električnom energijom od slobodno izabranog snabdjevača na tržištu, po cijenama koje ugovore, a kupci na 0,4 kV naponskom nivou, osim kupaca iz kategorije javna rasvjeta, će imati mogućnost da budu snabdijevani i od javnog snabdjevača u okviru univerzalne usluge.

grijanja, obično imaju vlastite kapacitete za proizvodnju toplinske energije. Većina domaćinstava, s obzirom na nizak nivo prihoda po stanovniku, kao izvor grijanja koriste električnu energiju, uglj i naročito drvo kao najjeftiniji energent.

Većina daljinskih sistema je u dosta lošem stanju, neodržavani su i zastarjeli, te je potrebna njihova značajna modernizacija. U tekstu koji slijedi prikazani su postojeći sistemi u Gradu Zenica i Visoko, te općinama Tešanj, Kakanj i Breza:

Zenica: Proizvodnja toplotne energije i transportni sistem su u vlasništvu kompanije „Arcelor Mittal“ Zenica. Poslovni odnos „Arcelor Mittal“ d.o.o Zenica i JP „Grijanje“ u pogledu predaje toplotne energije je temeljen na bazi kupoprodajnih ugovora (kao samostalna pravna lica). Osim preuzimanja toplotne i električne energije, JP „Grijanje“ vrši za Arcelor Mittal nabavku određenog dijela energenata – uglja i plina. Sistem distribucije je javno dobro u vlasništvu Grada Zenica, a za upravljanje i korištenje je nadležno JP „Grijanje“ Zenica. Sistem centralnog grijanja pruža usluge grijanja prostora za 22.200 kućanstava, od čega su 1.600 potrošača privatne kuće, te za oko 600 poslovnih subjekata. Vlasnici toplinskog sistema, Grad Zenica sa učešćem od 20%, Arcelor Mittal sa 50% te dvije privatne kompanije sa po 15% udjela (ulagači iz Finske), započeli su izgradnju nove Toplane Zenica. Godine 2019. Grad Zenica formirao je javno preduzeće Zenicagas d.o.o. Zenica Revidirana je studija gasifikacije sa posebnim akcentom na gradsku bolnicu i prigradska naselja koja nemaju mogućnosti priključka na vrelovodnu mrežu. Javno preduzeće Zenicagas d.o.o. Zenica osnovano je sa ciljem stvaranja pretpostavki i uslova za realizaciju projekta gasifikacije, a shodno revidiranoj Studiji izvodljivosti gasifikacije Grada Zenica.

Općina Kakanj: Sistemom se zagrijava oko 200.000 m² sa oko 15.000 stanovnika. Proizvodnja toplinske energije i dio transporta (prvih 1000 m vrelovoda, iz pravca TE „Kakanj“) u vlasništvu i odgovornosti TE „Kakanj“. Preostali dio vrelovoda (transportnog sistema) i sistem distribucije u vlasništvu su i nadležnosti JP Grijanje. JP Grijanje kupuje toplinsku energiju od TE „Kakanj“ bazirano na mjerenju predane topline. Ne postoje kontrolna mjerila na krajnjim tačkama ili međutačkama transporta, niti kod krajnjeg kupca. Ne postoji regulacija na nivou zgrada, a u podstanicama postoji ručna regulacija. Javlja se problem regulacije toplovodne mreže i optimalnog korištenja.

Općina Tešanj: Za potrebe toplifikacije Tešnja izgrađen je toplifikacioni sistem, a postrojenje je projektovano za kombinovani način proizvodnje toplotne i električne energije. Na području općine Tešanj izgrađen je potpuno novi sistem u preduzeću MHBA snage 2 MW. Instalirana postrojenja za proizvodnju toplotne energije podrazumijevaju dva kotla snage po 6,5 MW (ukupno 13 MW instalisane snage), od čega je u toku grijne sezone samo jedan u radu, a drugi je u funkciji rezervnog kotla.

Općina Breza: Općina Breza je uspostavila daljinski sistem grijanja 1998. godine iz centralne kotlovnice Rudnika Breza, gdje se za zagrijavanje medija koristi uglj. Toplotne podstanice ovise o proizvodnom stanju Rudnika, pa nemaju osnovnu funkciju transformacije vrelovodnog u toplovodni sistem. Broj korisnika je relativno mali i koristi se od mogućih 5 MWh instalisane snage svega oko 2 MWh. Cijena energenta koji isporučilac tople vode Rudnik Breza isporučuje korisniku, JP Komunalno doo Breza je relativno velika i iznosi 73 KM/MWh. Potencijal za unapređenje stanja očituje se u korištenju vode kao resursa za zagrijavanje i istovremeno hlađenje stambenih zgrada i poslovnih prostorija, a naročito korištenjem mineralnog termalnog izvorišta SEDRA, udaljenog 2 km od centra grada. Prednost ovakvog sistema je što bi u ljetnim danima isti proizvodio hladan zrak za rashlađivanje prostorija³⁴.

Grad Visoko: Grad Visoko je bio dio Evropskog projekta COOLHEATING HORIZONT 2020 (2016). U okviru projekta se projektuje tehničko rješenje za sistem daljinskog grijanja u Visokom, a u toku je

³⁴ Sam projekat „Izgradnja toplovoda sistemom ugradnje toplotnih pumpi voda-voda“ - je planiran Strategijom integriranog razvoja općine BREZA za period 2019-2027.godina.

optimizacija tehničko-ekonomskog rješenja za sistem daljinskog grijanja u Visokom, kao i priprema idejnog projekta, te će se provesti priprema tenderske dokumentacije za glavni projekat i nabavka opreme.

11.3. Prostorno planska dokumentacija

Normativnim okvirom³⁵ u FBiH i prostorno planskom dokumentacijom određuju se dugoročni ciljevi i mjere prostornog razvoja u skladu sa privrednim, društvenim i historijskim razvojem zajednice. Prostorno-plansku dokumentaciju općeg obuhvata kao relevantnu u procesu strateškog planiranja u ZDK čine prostorni planovi Kantona i prostorni planovi lokalnih samouprava u sastavu Kantona. Stanje usvojene relevantne prostorno-planske dokumentacije kao i planova koji su u fazi usvajanja je sljedeće:

- Prostorni plan ZDK 2009-2029,
- Prostorni plan Grada Zenice 2016-2036,
- Prostorni plan Općine Zavidovići 2016-2036,
- Prostorni plan Općine Doboj-Jug 2005-2020 (procedura izmjena u toku),
- Prostorni plan Općine Breza do 2029 (Izmjene i dopune 2016),
- Prostorni plan Općine Maglaj 2017-2037 (procedura usvajanja u toku),
- Prostorni plan Općine Visoko 2014-2034,
- Prostorni plan Općine Usora 2014-2034,
- Prostorni plan Općine Kakanj 2010-2026 (Izmjene i dopune 2013),
- Prostorni plan Općine Tešanj 2020-2024 (procedura izrade i usvajanja u toku),
- Prostorni plan Općine Žepče 2007-2027,
- Prostorni plan Općine Vareš 1999-2015,
- Prostorni plan Općine Olovo 2017-2037 (procedura izrade i usvajanja u toku).

U okviru institucija unutar ZDK kao nosilac izrade prostorno-planske dokumentacije, u značajnom obimu, pojavljuje se Kantonalni zavod za urbanizam i prostorno uređenje.

Karakteristika prostorno planske dokumentacije (prostornih planova) u ZDK jeste da u najvećem obimu vremenski obuhvata projicirani proces važenja Strategije razvoja ZDK za period 2021.-2027. godina. Prostorni planovi su datumski i periodom važenja vremenski inovirani, izuzev Općine Doboj-Jug i Općine Vareš. Što se tiče Prostornog plana ZDK 2009-2029.³⁶ isti vremenskim važenjem, u periodu Strategije razvoja ZDK za period 2021-2027. godina, obuhvata predmetni period.

U svrhu strateškog planiranja (2020-2028) na nivou ZDK relevantnim i referentnim se pojavljuje sadržaj Prostornog plana ZDK 2009-2029. Prostornim planom su obuhvaćene sve relevantne oblasti (stanovništvo, mreža naselja, poljoprivredno i šumsko zemljište, vode i vodna infrastruktura, sirovine, energetika, saobraćaj, privreda, društvena infrastruktura, zaštićeni prostori i zaštita okoliša) sa projekcijama razvoja i mjerama za unapređenje.

Prostornim planom postavljene su i razvojne smjernice što se također smatra relevantnim u sklopu aktuelnih procesa strateškog planiranja usklađenosti sa smjernicama i mjerama i eventualno identifikovanje prostora za unapređenje prostorno-planske dokumentacije, prevashodno u dijelu privrede i javne infrastrukture i prostornog razvoja okoline.

Prostornim planom su utvrđene smjernice za razvoj saobraćajne infrastrukture, smjernice za razvoj sistema, smjernice za razvoj energetske infrastrukture, smjernice za razvoj sistema vodosnabdijevanja i sistem

³⁵ Zakon o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na nivou Federacije BiH („Službene novine Federacije BiH”, broj: 27/06, 72/07, 32/08, 4/10, 13/10 i 45/10).

³⁶ Prostorni plana ZDK 2009-2029. („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 4/09).

kanalizacije i otpadnih voda kao i krutog otpada, i smjernice za prostorni razvoj. Usmjerenost definisanih smjernica prikazana je u dužoj verziji Situacione analize.

12. Zaštita okoliša i komunalna infrastruktura Zeničko-dobojskog kantona

U strukturi ukupne proizvodnje ZDK prerađivačka industrija učestvuje sa 45,41%, snabdijevanje električnom energijom, plinom i vodom sa 34,77 %, a rudarstvo sa 19,82 %. Temeljem navedenih podataka može se reći da je privreda velikim dijelom niskoakumulativna i da se bazira na prirodnim resursima. Tako koncipirana privreda, u pravilu, vrši vrlo veliki pritisak na okoliš, a posebno na prostor i resurse.

U oktobru 2013. godine, Skupština ZDK donijela je Zakon o povjeravanju javnih ovlaštenja iz oblasti zaštite okoliša („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 12/13), kojim je, između ostalog, formiran Centar za okoliš ZDK.

12.1. Zagađivači

12.1.1. Zrak

Registar o postrojenjima i zagađivanjima ZDK izrađen je (2019, podaci od 2016.) od strane Instituta Kemal Kapetanović uz podršku Ministarstva za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK na osnovu Zakona o povjeravanju javnih ovlaštenja iz oblasti zaštite okoliša. Prema podacima iz Registra o postrojenjima i zagađivanjima ZDK³⁷ dominantni izvori emisija zagađujućih materija u zrak su:

- Emisija iz industrijskih postrojenja (tačkasti izvori): metalurška industrija, industrija za proizvodnju cementa, industrija za preradu kože, tekstilna industrija, industrija za proizvodnju papira i kartona, drvo-prerađivačka industrija, metaloprerađivačka industrija;
- Emisija iz energetske postrojenja (tačkasti izvori);
- Emisija iz malih ložišta u kojima se dominantno koristi čvrsto gorivo;
- Emisija iz saobraćaja (cestovni i željeznički)
- Emisija iz sektora usluga (poljoprivreda, prerađivačka industrija, građevinarstvo, trgovina na veliko i malo, informacije i komunikacije).

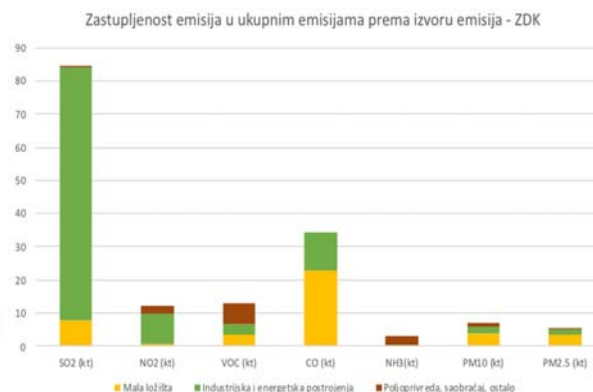
Na slikama koje slijede (slika 8; slika 9) dati su dominantni zagađivači zraka na području ZDK, te zastupljenost emisija u ukupnim emisijama prema izvoru.

³⁷ Akcioni plan zaštite kvaliteta zraka za područje ZDK, 2020 godina.

Slika 8. Dominantni izvori emisija zagađujućih materija u zrak na području ZDK

Slika 9. Zastupljenost emisija u ukupnim emisijama prema izvoru - ZDK

Izvor: "Akcioni plan za zaštitu kvaliteta zraka za područje Zeničko-dobojskog kantona, 2020 godina"

12.1.2. Vode

Teritorija ZDK leži na slivu rijeke Bosne. Najznačajnije desne pritoke Bosne su Željeznica, Miljacka, Stavnja, Krivaja i Spreča, a lijeve Zujevina, Fojnica, Lašva i Usora.

Ono što karakteriše najveći broj naseljenih mjesta na području neposrednog sliva rijeke Bosne jeste nepostojanje objedinjenog sistema za prikupljanje (i tretman) otpadnih voda te činjenica da se otpadne i oborinske (atmosferske) vode najčešće prihvataju mješovitim sistemom kanalizacije i najkraćim mogućim putem provode do najbližeg recipijenta.

U ZDK trenutno je registrovano 19 tzv. velikih zagađivača (zagađivači sa preko 500 EBS – ekvivalentni broj stanovnika): Maglaj (29.925 EBS), Zavidovići (58 EBS), Doboj-Jug (2.239 EBS), Žepče (3.820 EBS), Zenica (639.148 EBS), Kakanj (15.474 EBS), Visoko (28.002 EBS), Tešanj (33.186 EBS), Usora (0), Olovo (1.232 EBS), Breza (9.954 EBS), Vareš (1.168 EBS)³⁸.

Teret zagađenja bio bi i veći da neke industrije nemaju prečistače otpadnih voda. Trenutno rade postrojenja za tretman industrijskih voda u kompanijama/preduzećima Natron-Hayat Maglaj, KTK-Prevent Visoko, tvornici autodijelova u Tešnju, Arcelor Mittal Zenica, ali efikasnost i učinak ovih postrojenja nije poznat. Pored velikih zagađivača, mnogo manjih poslovnih subjekata direktno ispušta netretirane vode u vodotoke, čime su ugrožena kupališta (npr. Mlinovi - Fojnica), ribogojilišta i sl.

Najveći teret opterećenja nutrijentima, kada su u pitanju vodotoci koji otiču sa područja ZDK, procijenjen je na rijeci Usori (1,324 t N/god azota; 73,4 t P/god ortofosfata i 768 t P/god ukupnog fosfora). Opterećenje nutrijentima rijeke Bosne na izlazu iz ZDK procijenjena je na: 9.574 t N/god azota, 555 t P/god ortofosfata

³⁸ KEAP ZDK 2017-2025.

i 768 t P/god ukupnog fosfora. Teret, procijenjen primijenjenim matematičkim modelom, rijeke Bosne u Visokom iznosi 4.837 t N/god azota; 307,4 t P/god ortofosfata i 399,6 t P/god ukupnog fosfora.

Rijeka Bosna u Maglaju i rijeka Stavnja, prema specifičnom doprinosu tereta nutrijenata po jedinici površine sliva u ZDK, su najugroženije. I rijeka Usora, Fojnička rijeka i rijeka Lašva donose teret zagađenja koji nastaje izvan teritorije ZDK, kao i rijeka Krivaja čiji se dio sliva nalazi u teritoriju Republike Srpske, ali na područjima koja nisu gusto naseljena.

12.2. Otpad

12.2.1. Deponije otpada

Osim industrija, tačkasti izvori zagađenja na području ZDK su i deponije³⁹. Iako postoji regionalna deponija na lokaciji Mošćanica, Zenica, na njoj i dalje otpad ne odlažu svi gradovi/općine (potpisnice osnivanja deponije i obveze odlaganja otpada na toj lokaciji u ZDK imaju gradovi/općine Zenica, Visoko, Kakanj, Žepče, Zavidovići). Razlog je uglavnom finansijske prirode (udaljenost i cijena odlaganja).

Trenutne regionalne i gradske/općinske deponije u ZDK su:

- regionalna sanitarna deponija “Mošćanica” - Predviđena je kao konačno rješenje za odlaganje otpada u regiji za narednih 30 godina, pri čemu su gradovi/općine potpisnice njenog osnivanja Zenica, Visoko, Kakanj, Žepče, Zavidovići, Travnik, Novi Travnik, Vitez i Busovača (neke od općina ne pripadaju ZDK). Za sada, jedino gradovi Visoko i Zenica sav otpad odlažu na deponiju⁴⁰.
- općinsko odlagalište “Bare” - Kakanj - neograđeno nesanitarno odlagalište. Posjeduje Okolinsku dozvolu koja ističe 2020.god. Nesanitarni karakter deponije ne dozvoljava dugoročno korištenje ovog lokaliteta.
- općinsko odlagalište “Nekolj” - Maglaj - ograđeno nesanitarno odlagalište.
- općinsko odlagalište “Gradina” - Olovo - neograđeno nesanitarno odlagalište privremenog karaktera i bez nadzora i mehanizacije; izrađen Plan prilagođavanja.
- općinsko odlagalište “Bukva” - Tešanj - ograđeno, pod nadzorom i posjeduje mehanizaciju; potrebna sanacija i zatvaranje.
- općinsko odlagalište “Kota” - Vareš - neograđeno nesanitarno odlagalište.
- općinsko odlagalište “Ekonomija” Zavidovići - neograđeno nesanitarno odlagalište. Ne posjeduje dozvole. Pripremljen je Plan prilagođavanja.

U periodu 2017-2019. godina, oko 50 % deponija na područjima gradova/općina je sanirano. Na području ZDK se nalazi veći broj manjih i velikih divljih odlagališta komunalnog otpada (Doboj-Jug: 2; Maglaj: 13; Olovo: 13; Tešanj: 1; Vareš: 2; Zavidovići: 47; Visoko 16; Zenica: 260⁴¹, Breza: 27, Žepče: cca 50)⁴². Razlog tome je nedovoljna pokrivenost domaćinstava uslugama odvoza otpada kao i stanje svijesti stanovništva. Broj i lokacija divljih deponija, pogotovu onih manjih, varira. Neke bivaju uklonjene, ali na istoj lokaciji ili drugim lokacijama ponovo se formiraju nove.

12.2.2. Industrijske deponije otpada

Deponije industrijskog otpada na području ZDK predstavljaju velike prijetnje po okoliš i zdravlje ljudi. Na njima su deponovane velike količine otpada, ali se tu nalaze i značajne količine korisnih komponenti.

³⁹ KEAP ZDK 2017-2025.

⁴⁰ Upravljanje čvrstim otpadom u FBiH, 2018, Svjetska banka.

⁴¹ Izvor: komentari Grada Zenica, a na osnovu Plana upravljanja otpadom Grada Zenica.

⁴² Studija procjene tereta zagađenja vodnih resursa koja potiču sa deponija na vodnom području rijeke Save u FBiH, Agencija za vodno područje sliva rijeke Save, 2019.

Lokacija deponije industrijskog otpada "Rača" nalazi se sjeverozapadno od industrijskog kompleksa Arcelor Mittal Zenica. Ukupna površina ove deponije iznosi 67 ha. Osnovne vrste industrijskog otpada koje su odlagane na deponiju "Rača" su visokopećna troska sa sadržajem metalne supstance (berna), čelićanska troska sa sadržajem metalne supstance (berna), vatrostalni materijali, pepeo i šljaka, livački pijesak i drugi otpadni materijali iz tehnološkog procesa metalurškog kompleksa. Prema raspoloživim podacima u deponiju "Rača" odloženo je oko 18,000.000 tona industrijskog otpada iz proizvodnih pogona Arcelor Mittal Zenica (nakadašnja Željezara Zenica)⁴³. Najinteresantnija sekundarna sirovina koja se nalazi u odloženom industrijskom otpadu u deponiji „Rača“ je metalna supstanca (berna) koja je vezana za visokopećnu i čelićansku trosku. Treba napomenuti da ova deponija ne posjeduje Okolinsku dozvolu.

Deponiranje separacijske jalovine iz procesa prečišćavanja uglja na „Separaciji“ od početka rada Rudnika mrkog uglja "Zenica", odnosno od 1882. godine vrši se na deponije "Brist", "Bare" i "Jagodić". Deponija zauzima površinu od oko 50 ha. Ugašena krečnjačka masa u tijelu ovih deponija potencijalno predstavlja sekundarnu sirovinu za proizvodnju određenih građevinskih materijala: npr. maltera, pigmenata i drugih građevinskih proizvoda.

Deponija šljake, pepela i muljeva iz postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda Termoelektrane „Kakanj“ je deponija „Turbići“⁴⁴. Na deponiji se odlaže šljaka i pepeo od čišćenja, otpadna šljaka od tretmana otpadnih voda, mješavina betona i cigle, otpadna zemlja i šljunak, otpadna vuna, mulj od tretmana otpadnih voda, mulj sa zgušnjivača otpadnih voda, mulj od dekarbonizacije⁴⁵. Površina ove deponije iznosi oko 18 ha, a planirano je proširenje od 66 ha u narednim fazama rada. Šljaka i pepeo iz TE „Kakanj“ predstavlja vrijednu sekundarnu sirovinu koja se koristi u industriji cementa i drugim granama građevinarstva.

12.3. Praćenje stanja okoliša, informacijski sistem okoliša, planiranje zaštite okoliša

Na području ZDK nije uspostavljen sistem kontinuiranog i sistematskog praćenja okolišnih komponenti. Na području svakog grada/općine definisane su i uspostavljene zone sanitarne zaštite izvorišta vode za piće, dok se mjere zaštite kvaliteta površinskih i podzemnih voda kao ni kontinuirana mjerenja, uglavnom ne provode tako da ne postoje ni pouzdani pokazatelji njihovog kvaliteta. Slično stanje je sa podacima koji se odnose na kvalitet tla. Ocjena kvaliteta pojedinih komponenti okoliša uglavnom se donosi na osnovu procjena.

Za pitanja zaštite okoliša na području ZDK nadležno je Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša⁴⁶. Sektor šuma, voda i poljoprivrede u nadležnosti je Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva ZDK.

Sljedeći propisi iz oblasti zaštite okoliša su usvojeni na teritoriji ZDK (doneseni od strane različitih institucija) do početka 2020. godine:

- Operativni plan interventnih mjera Grada Zenica za djelovanje u slučajevima prekomjerne zagađenosti zraka na području Grada Zenica (maj 2014. godine),
- Plan interventnih mjera u slučajevima prekomjerne zagađenosti zraka na području Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/13),

⁴³ KEAP ZDK 2017-2025.

⁴⁴ B. Buhavac, "Analiza stabilnosti kosina deponije šljake Turbići", Časopis geotehnika, 2015; <http://www.geotehnika.ba/e-casopis/4.pdf>.

⁴⁵ EP FBiH, Godišnji izvještaj zaštite okoline za 2013.

⁴⁶ <https://www.zdk.ba/ministarstva/50-ministarstvo-za-prostorno-uredjenje-promet-i-komunikacije-i-zastitu-okoline/2986>.

- Zakon o zaštiti okoliša („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, broj: 1/00),
- Zakon o zaštiti od buke („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 1/14),
- Pravilnik o pogonima i postrojenjima koji mogu biti izgrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolinsku dozvolu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 14/13),
- Zakon o proglašenju Spomenika prirode „Tajan“ („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 3/08),
- Uredba o načinu prikupljanja, odlaganja, razvrstavanja i obavljanja otkupa otpadnih materija („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 6/09),
- Plan upravljanja otpadom na području Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 1/09),
- Pravilnik o pogonima i postrojenjima koji mogu biti izgrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolinsku dozvolu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 12/05).

Obaveze prenosa ovlaštenja iz oblasti zaštite okoliša prenijete su 2013. godine Zakonom o prenosu javnih ovlaštenja iz oblasti zaštite okoliša („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 12/13), kojim je, između ostalog, formiran Centar za okoliš ZDK. Od tada se radilo na obezbjeđenju odgovarajućeg prostora i nabavci potrebne opreme za funkcionisanje Centra za monitoring, a u cilju uspostave sistemskog pristupa upravljanju kvalitetom zraka na području ZDK.

12.4. Upravljanje vodama i otpadnim vodama

12.4.1. Vodosnabdijevanje

Vodosnabdijevanje stanovništva ZDK vrši se putem javnih, lokalnih i individualnih vodovodnih sistema. Zahvatanje vode se vrši sa kaptiranih izvorišta kao i izgradnjom zahvata podzemnih voda (bunari) i površinskih voda (iz otvorenog toka). Važno je naglasiti da nemaju svi gradovi/općine u ZDK mogućnost da koriste vodu rijeka što ima za posljedicu da se u pojedinim gradovima/općinama pojavljuje nedostatak vode ne samo u kvalitativnom nego i u kvantitativnom pogledu.

Upravljanje vodovodnim sistemima javnog vodosnabdijevanja je u nadležnosti gradskih/općinskih javnih preduzeća. Ukupna količina vode koja se na području ZDK zahvata za potrebe vodosnabdijevanja i privrede iznosi oko 930 l/s i to: sa izvorišta oko 331,0 l/s, iz bunara oko 336 l/s i iz otvorenih vodozahvata oko 270 l/s. Sa izvorišta Kruščica (Srednje bosanski Kanton) u općini Vitez zahvata se oko 300 l/s vode koja se koristi za potrebe vodosnabdijevanja grada Zenica. Procjena je da je preko 200.000, odnosno 45% stanovnika na prostoru ZDK, priključeno na sisteme javnog snabdijevanja. Ukupne količine zahvaćene vode za vodoopskrbu stanovništva i privrede ZDK znatno su ispod kapaciteta mogućih izvorišta (vodozahvata)⁴⁷.

12.4.1.1. Projekat Plava voda

Ideja o projektu Izgradnja regionalnog vodovoda Plava voda datira još iz 80-tih godina, a realizacija projekta 2000. godine je propala, da bi 2005. godine na inicijativu Travnika i Zenice projekt bio ponovno pokrenut. U projekt su uključene i općine Novi Travnik i Busovača.

Zaključak o izdavanju prethodne saglasnosti za zaduženje ZDK za realizaciju projekta „Izgradnja regionalnog vodovoda Plava voda” dat je 2015. godine⁴⁸. Skupština ZDK je 2015. godine donijela Odluku o davanju saglasnosti na zaduženje ZDK po ugovoru o zajmu zaključenog između BiH i Evropske banke

⁴⁷ KEAP ZDK, 2017-2025.

⁴⁸ http://www.jpplavavoda.ba/projekat_plava_voda/saglasnost/Zakljucak_Vlade_ZE_DO_za_CEB.pdf.

za obnovu i razvoj (EBRD) i BiH i Evropske banke vijeća Evrope (CEB) za projekat „Izgradnja regionalnog vodovoda Plava voda“ („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/16).

U junu 2019. godine je potpisan Podugovor o zajmu za „Projekat regionalni vodovod Plava voda" i Ugovor u vezi sa otplatom kredita za projekat „Plava voda", te Podugovor o zajmu za „Projekat regionalni vodovod Plava voda" između ZDK i FBiH, koji će biti proslijeđen Ministarstvu finansija FBiH. Završetkom ovog projekta situacija vodosnabdijevanja u ZDK i Zenici kao njenom administrativnom centru bit će potpuno promijenjena i unaprijeđena.

12.4.1.2. Zaštita vode za piće

Prema projekciji stanovništva i razvoju privrede do 2030. godine u okviru Prostornog plana ZDK bit će potrebno obezbijediti dodatnih 1,39 m³/s pitke vode što, zajedno sa trenutno zahvaćenim količinama, čini minimalno 25% raspoloživih količina. Ukoliko se značajnije ne pokrenu aktivnosti na adekvatnoj zaštiti voda na teritoriji ZDK, zahvatanje dopunskih 1,39 m³/s pitke vode neće biti moguće što je razlog za planiranje zaštite izvorišta, izgradnju akumulacija, i izgradnju uređaja za prečišćavanje otpadnih voda.

U odnosu na ukupno zahvaćenu količinu vode koja se trenutno koristi u ZDK, za zaštitu izvorišta vode trebao bi se rezervisati prostor od 650 km² ili oko 20% površine ZDK. Dodatno zahvatanje količina, zahtijeva površinu oko 700 km² što sa postojećim zahvatima predstavlja 40% zemljišta ZDK potrebnog za tu namjenu. Približno jedna trećina te površine zahvatit će zaštitne zone (Ia, Ib i II) koje propisuju vrlo strog režim, a ostatak površine se može koristiti sa određenim ograničenjima.

Planirane akumulacije na području ZDK su: Buci (Fojnička rijeka), Gostović (Gostovička rijeka), Ribnica, Buk i Kamenica (Krivaja), Vranduk i Janjići (Bosna). S obzirom na protoke u rijeci Bosni (123 m³/s, prije ušća Usore), planiranje akumulacije bi mogle ponuditi svega oko 15,8% “izravnjanja” protoka (kapacitet regulacije).

12.4.2. Mineralne i termalne vode, mini hidroelektrane

Mineralne i termalne vode na području ZDK koriste se kao obnovljiv resurs i zauzimaju značajno mjesto u privredi ovog kantona. Trenutno je izdato 8 koncesija za flaširanje mineralne i prirodne vode na period od 30 godina: Celvik-Kiseljak, Tešanj; Prirodni Kiseljak Princess, Tešanj; Tešanjaska Vrela, Tešanj; Zema, Tešanj; MISIR, Olovo; MAPEX, Maglaj; Iriškić, Tešanj; AZ-EN PETROL, Zenica.

Trenutno je 5 MHE u funkciji i to 3 na teritoriji općine Zavidovići te 2 na teritoriji grada Zenica, od koji je jedna minicentrala na cjevovodu (Čajdraš), a druga na otvorenim vodama. U fazi pribavljanja dozvola i izgradnje su MHE u Zavidovićima (2), Varešu (1) Zenici (1), Zenica-Žepče (1), Kaknju (3) i Olovu (1).

U BiH procenat korištenja vode za sektor poljoprivrede iznosi oko 12% (u svijetu je ovaj procenat veći od 50%), a samo oko 1% se koristi za navodnjavanje. Područje ZDK se uklapa u ovu statistiku pošto nema značajnijih poljoprivrednih površina sa izgrađenim sistemima za navodnjavanje.

12.5. Zaštita od voda

Na osnovu Zakona o vodama i Uredbe o vrstama i sadržaju planova zaštite od štetnog djelovanja voda („Službene novine Federacije BiH”, broj: 26/09) kantonalni ministar za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu donio je Kantonalni operativni plan odbrane od poplava („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/15, 3/15 i 7/19).

Na osnovu procjena Agencije za vodno područje rijeke Save na teritoriji ZDK označena su sljedeća područja na kojima se može očekivati značajan poplavni rizik⁴⁹:

- Rijeka Bosna - Visoko (Visoko, Donje Moštre, Mulići, Gornje Moštre, Donja Zimča, Ozrakovići);
- Rijeka Bosna - Kakanj (Donji Kakanj, Doboj, Bilješevo, Čatići);
- Rijeka Bosna - Zenica (Mrtvice, Bilimišće, Lukovo Polje, Dolipolje, Koprivna, Nemila);
- Rijeka Bosna - Žepče (Žepče, Željezno Polje);
- Rijeka Bosna - Maglaj (Maglaj, Spahići, Avdići, Poljice, Donji Ulišnjak, Donji Bradići);
- Rijeka Usora - Doboj-Jug, Tešanj, Usora, Jelah, Jelah-rastoke, Kalošević, Makljenovac, Rosulje;
- Rijeka Jablanica - Maglaj (Bradići i Bijela Ploča);
- Rijeka Lješnica - Maglaj (Kuvelje);
- Rijeka Trstionica - Kakanj - Čatići;
- Rijeka Krivaja - Zavidovići (Zavidovići, Krivaja);
- Vukovska rijeka - Zavidovići;
- Trebačka rijeka - Tešanj;
- Raduška rijeka - Tešanj (Rosulje);
- Rijeka Stavnja - Breza (Bulbušići, Šaš).

Najveće probleme s plavljenjem prouzrokuju rijeka Bosna koja plavi površinu od oko 2.700 ha kod stogodišnjih velikih voda, zatim Usora 1.600 ha te Krivaja 770 ha. Na rijeci Bosni najveći problemi su u zonama Žepče-Zavidovići (cca 7 km), Visoko-Dobrinje (cca 10 km), Zenica 13 km od čega je najugroženiji dio Drivuše (4-5 km), Kakanj (4 km), zona sjeverozapadno od Maglaja oko Riječice (5-6 km) i područje Šije-Mravići-Matuzići (5-6 km).

Gostović rijeka plavi oko 110 ha. Najugroženiji su potezi 2 km oko ušća te u području Čardaka (također oko 2 km). Fojnica, na svom kratkom toku kroz ZDK plavi 80 ha zemljišta u zoni Visokog na dužini od oko 9 km. 6 km uzvodno Fojnicom rezervirano je za HE Buci, dok bi se nizvodni dio kroz Visoko mogao regulisati integralno s urbanim rješenjem. Stavnja plavi oko 55 ha, uglavnom u zoni Breze, dok je u zoni Vareša situacija nešto povoljnija. Misoča plavi oko 30 ha, ali je njen uticaj na naseljena mjesta relativno mali i odnosi se na manja mjesta u uzvodnom dijelu. Iz tih razloga treba predvidjeti regulaciju toka.

Klizišta i odroni predstavljaju posebno značajnu opasnost u ZDK. Klizišta na pojedinim lokalitetima nastaju i usljed intenzivnije nelegalne i neplanske gradnje⁵⁰. Najugroženija područja ZDK su nastala eksploatacijom rude, a naročito u općini Breza, Kakanj, Vareš i gradu Zenica. Podaci pokazuju da su i područja općina Maglaj i Žepče izložena klizanju terena.

12.5.1. Otpadne vode

U periodu 2016-2018. godina, Vlada ZDK je radila na izgradnji objekata za prikupljanje otpadnih voda u lokalnim zajednicama, čime je obuhvaćeno 20 ruralnih područja.

Ukupan teret izražen preko ekvivalentnog broja stanovnika (EBS) od komunalnih otpadnih voda uzrokovan aktivnostima stanovnika (ne i industrije) jednak broju stanovnika u ZDK i iznosi 385.067 EBS⁵¹. Prosječan stepen priključenosti stanovništva na kanalizaciju je nešto manji od 57%, a najveći je u općini Kakanj (96%) i gradu Zenica (89,2), dok je vrlo nizak u Brezi (19,8%), Tešnju (21,41%), Visokom (24,18%), Olovu

⁴⁹ Preliminarne procjene rizika od poplava za područje FBiH, 2014.

⁵⁰ Studija prirodnih resursa – Vode i vodna područja – Općinske službe.

⁵¹ ZDK u brojkama, 2019; Federalni zavod za statistiku (<http://fzs.ba/wp-content/uploads/2019/06/4.pdf>).

(25,2%), Žepču (27,8%), Maglaju (32,1%) i Varešu (36,12%). U Zavidovićima i Doboj Jugu postotak priključenosti stanovništva na kanalizaciju je veći (67,9% i 63%, respektivno)⁵².

Ukupno ispušteni (u vodotoke) teret zagađenja porijeklom iz tačkastih izvora u ZDK je 287.401,4 EBS, od kojih je Arcelor Mittal Zenica d.o.o. (176817,0 EBS) najveći zagađivač, a slijedi ga NATRON-HAYAT d.o.o. (43.866,9 EBS), JP Elektroprivreda BiH d.d. RMU Zenica d.o.o. (17.186,2 EBS), RMU "BREZA" d.o.o. (JP Elektroprivreda BiH d.d.) (8798,7 EBS), PREVENT LEATHER d.o.o. (4154,0 EBS) i MANN+HUMMEL BA d.d. (4038,0). Na teritoriji ZDK je ukupno 16 privrednih subjekata registrovanih od strane Agencije za vodno područje sliva rijeke Save. Najveći teret se ispušta u rijeku Bosnu 516.094 ES-a, zatim u Usoru 59.029 ES-a, Stavnju 25.980 ES-a te Krivaju 22.582.

12.5.2. Uređaji za prečišćavanje otpadnih voda (stanovništvo)

Za sada postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda izgrađeno je samo u Žepču. Postrojenje za tretman otpadnih voda projektovano je na 10.000 EBS. Trenutno se na postrojenje dovode otpadne vode sa lijeve strane urbanog područja grada i procjena je da isto radi sa kapacitetom 50% od projektovanog, a da će se puni kapacitet postrojenja dostići priključenjem desne obale i gravitirajućih naselja⁵³.

Grad Zenica ima obezbijeđena sredstva za izgradnju postrojenja za obradu otpadnih voda, projekat vodi JP Vodovod i kanalizacija. Projekat će povezati postojeću kanalizacionu mrežu s novim sistemom prikupljanja i postrojenjem za prečišćavanje otpadnih voda (PPOV).

12.5.3. Uređaji za prečišćavanje otpadnih voda (privreda i industrija)

Poznato je da u ovom trenutku rade postrojenja za tretman industrijskih otpadnih voda u tvornici papira u Maglaju, kožarskoj industriji u Visokom, tvornici autodijelova u Tešnju, kompaniji Arcelor Mittal (biološko prečišćavanja fenolnih otpadnih voda) u Zenici, kompanije Mann+Hummel BA i MADI d.o.o. Tešanj, ali su efekti njihovog rada uglavnom nepoznati. Termoelektrana „Kakanj“ raspolaže sa dva uređaja za kompletan tretman otpadnih voda.

12.6. Kvalitet voda

Agencija za vodno područje rijeke Save uradila je monitoring specifičnih supstanci (45 supstanci)⁵⁴ za period 2011-2015. godina. Veći dio teritorije ZDK obuhvaćen je ovim monitoringom. Specifične supstance prisutne u podslivu rijeke Save i Bosne prikazane su ispod (tabela 5).

Tabela 5. Specifične supstance u slivu rijeke Save/rijeke Bosne

Ispitani podsliv	2011	2012	2013	2014	2015
Neposredni sliv Save	PAH, Hg, Cd, OCP (HCH)	PAH, Hg	PAH, Hg	Hg	PAH, OCP
Podsliv Bosne	Hg, Cd, PAH, OPP, OCP	Hg, Cd, Ni, PAH, OCP (HCH), Cr	Hg, Cd, PAH, OCP (g-HCH, endosulfan I), Cr	PAH, Hg, OCP, Cu, Cr, Zn	PAH, OCP, Cu

⁵² KEAP ZDK 2017-2025.

⁵³ http://www.voda.ba/doc/va/09042014_R_VD_ispustanje_voda_iz_postrojenja_za_tretman_otpadnih_voda_Zepce.pdf

⁵⁴ N.Sejdić, S.Džino, "Specifične zagađujuće supstance u slivu rijeke Save u FBiH", 2016. (<http://www.voda.ba/UIIMAGES/Nezafeta%20Sejdic,%20Sanela%20Dzino%20ZR.pdf>).

Napomena: OCP - Organohlorini pesticidi, OPP – Organofosfori pesticidi, PAH – policiklični aromatski ugljikovodici. Izvor: “Specifične zagađujuće supstance u slivu rijeke Save u FBiH”, 2016.

12.7. Zaštita zraka – emisije i stanje kvaliteta zraka

Budući da je kvalitet zraka na području ZDK ugrožen, shodno Zakonu o zaštiti zraka („Službene novine Federacije BiH“, broj: 33/03 i 04/10) izrađen je Akcioni plan zaštite kvaliteta zraka za područje ZDK, 2020. godina.⁵⁵

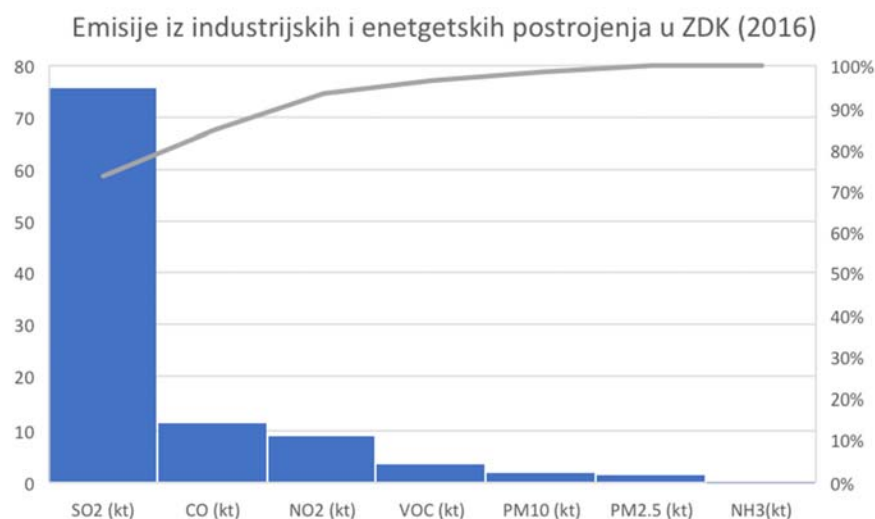
12.7.1. Emisije u zrak

Količina emisija industrijskih i energetske postrojenja - prema podacima iz Registra o postrojenjima i zagađivanjima ZDK za 2016. godinu⁵⁶, prikazana je na slici 10.

Industrijska i energetska postrojenja su dominantni izvori emisija zagađujućih materija u zrak i zagađivanja zraka na području ZDK.

Baza podataka Registra o postrojenjima i zagađivanjima ZDK sadrži podatke iz svih malih ložišta, a emisije malih ložišta (male kotlovnice i kućna ložišta, koja uglavnom koriste ugalj). Posmatrano po gradovima i općinama najveća emisija SO₂ registrovana je u Gradu Zenici. Od ostalih zagađujućih materija značajna je emisija čvrstih čestica PM₁₀ i PM_{2,5}. Emitovane količine SO₂ iz malih ložišta iznose 8070 t/god (2016), PM₁₀ (3860 t/god), PM_{2,5} (3713 t/god), VOC (3399 t/god)⁵⁷. Prema podacima Federalnog hidrometeorološkog zavoda, emisija SO₂, NO_x, CO i PM₁₀ ZDK iznosi više od polovine ukupne emisije navedenih polutanata u FBiH.

Slika 10. Emisije industrijskih i energetske postrojenja na području ZDK

Izvor: Akcioni plan zaštite kvaliteta zraka za područje Zeničko-dobojskog kantona, 2020. godina.

⁵⁵ „Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 9/20

⁵⁶ Podaci o emisijama zagađujućih materija u zrak (SO₂, NO_x, CO, VOC, NH₃, PM₁₀, PM_{2,5}, BC, PAH, Pb, Cd i Hg) na području ZDK preuzeti su iz baze podataka Registra o postrojenjima i zagađivanjima ZDK, koji vodi Centar za okoliš pri Institutu “Kemal Kapetanović” u Zenici.

⁵⁷ Akcioni plan zaštite kvaliteta zraka za područje ZDK, 2020 godina.

Emisije iz sektora usluga (poljoprivreda-stočarstvo) iznose ukupno: 863 t/g NO_x, 1959 t/g VOC, 2467 t/g NH₃, 214,5 t/g PM₁₀, i 45 t/g PM_{2,5}. Sektor poljoprivrede i stočarstva ima izraženu emisiju PM_{2,5}, kao i PM₁₀, dok emisije VOC i NH₃ mogu uticati na kvalitet zraka lokalnog područja.

Emisija cestovnog saobraćaja je po ukupnoj količini sljedeća (u odnosu na sektor energetike i industrije): 62 t/g SO₂, 1260 t/g NO_x, 312 t/g VOC, 146 t/g PM₁₀ i 120 t/g PM_{2,5}⁵⁸. Emisija cestovnog saobraćaja, zbog relativno male količine u odnosu na emisije iz ostalih sektora, ne utiče značajnije na kvalitet zraka lokalnih područja.

12.7.2. Stanje i monitoring zraka

Sistem umreženih mjernih stanica (sastavni dio Centra za okoliš pri Institutu „Kemal Kapetanović“ funkcioniše već 2 godine u njemu se nalazi 5 fiksni stanica (Radakovo, Centar, Tetovo, Vranduk i Visoko) i dvije mobilne stanice (Institut i Općina Kakanj). Nakon puštanja u rad pozadinske stanice u Vranduku, instalirane su mjerne stanice na području grada Visoko i Općine Maglaj. U Općini Breza u periodu od 23.05.2019-26.06.2019. godine kao i od 15.01.2020-15.02.2020. godine, vršilo se mjerenje od strane instituta „Kemal Kapetanović“ Zenica (mjerna stanica) za utvrđivanje kvaliteta zraka (dvije lokacije: ZD RMU i na lokalitetu ul. Hasana Kjačije). U martu 2020. godine, i u općini Maglaj je postavljena stanica za mjerenje kvaliteta zraka, a koja je također u vlasništvu Instituta.

Mjerna stanica Brist Zenica u vlasništvu je Federalnog hidrometeorološkog zavoda, a stanica u Kaknju u vlasništvu Općine⁵⁹. Institut i Općina Kakanj dostavljaju informacije o kvaliteti zraka Federalnom hidrometeorološkom zavodu. Planirana je nabavka mjerne stanice koja će biti instalirana na području općine Tešanj, a u toku 2021. godine planirana je nabavka mjerne stanice za područje općine Kakanj. Na ovaj način bi se zaokružila mreža mjernih stanica na području ZDK.

Kontinuirani monitoring kvaliteta zraka pomoću stacionarnih automatskih mjernih stanica je u prethodnom periodu realizovan samo na područjima grada Zenice i općine Kakanj. Prosječne godišnje vrijednosti koncentracija SO₂⁶⁰ je u periodu 2014-2019 su svake godine bile iznad granične vrijednosti (50mg/m³), osim stanica Zenica Brist 2016 (45 mg/m³), pri čemu je najviša vrijednost bila 2016. godine na stanici Zenica-Tetovo (350mg/m³). Broj dnevnih prekoračenja (dozvoljeno godišnje 3), je iznimno visok na svim stanicama i kreće se od 40-80 dana godišnje, a na stanici Zenica-Tetovo je čak 2019. godine broj dana sa prekoračenja 118.

I prekoračenja koncentracija PM₁₀ (dozvoljeno 35 dana godišnje) su gotovo svakodnevna (oko 150 dana godišnje), a godišnja koncentracija (40mg/m³) je svake godine, na svim stanicama u Zenici i Kaknju prekoračena (od 58-70mg/m³). Pregled broja prekoračenja dnevnih graničnih vrijednosti za PM₁₀ i SO₂ ukazuje na veoma loš kvalitet zraka koji može uzrokovati posljedice po zdravlje stanovništva i kvalitet okoliša.

12.8. Upravljanje otpadom

Postojeća organizacija upravljanja komunalnim otpadom bazirana je na principu jedan grad/općina – jedan operator. U svakom od gradova/općina u ZDK jedno komunalno preduzeće je zaduženo za pitanja upravljanja komunalnim otpadom. Osim u gradu Zenici u kojoj djeluje privatna kompanija, prikupljanjem otpada se bave općinska javna komunalna preduzeća: Usora – JKP Usora, Doboj-Jug – JKP VIS Doboj-

⁵⁸ Kantonalni akcioni plan za zaštitu zraka ZDK, 2018.

⁵⁹ Općina Kakanj nije zvanično pristupila mreži stanica za monitoring kvaliteta zraka na području ZDK, izuzev Federalnoj mreži stanica zvanično od marta 2017. godine u skladu sa propisima koji regulišu ovu oblast.

⁶⁰ Godišnji izvještaji Federalnog hidrometeorološkog zavoda, 2014-2019.

Jug, Maglaj – JKP Maglaj, Žepče – JP Komunalno, Zavidovići – JKP Radnik, Zenica – Alba Zenica, Kakanj – JP Vodokom, Vareš – JKP Vareš, Olovo – JKP Bioštica, Breza – JP Komunalno i Visoko – JKP Visočica.

U općini Žepče od 2019. godine u pogonu je pretovarna stanica i radi se na pripremi za selektiranje i odvajanje otpada. Zeleni otoci (nema podataka o kapacitetu) postoje u Brezi, Kakanju, Maglaju, Olovu i Tešnju. Jedno reciklažno dvorište je u vlasništvu preduzeća Alba Zenica dok se u Tešnju i Zenici skuplja papir iz škola. Zbog potrebe za optimizacijom troškova, Grad Visoko je već inicirao niz aktivnosti (pripremljena projektno-tehnička dokumentacija) na uspostavi Centra za upravljanje otpadom.

Na području ZDK, na osnovu udaljenosti i količina za transport i odlaganje otpada, utvrđen je način zoniranja područja ZDK i kategorizacija po gradovima/općinama:

- Zona I – Breza, Olovo, Kakanj, Vareš, Visoko, Zenica; Centar za upravljanje u Zoni I predviđen je da bude uspostavljen proširenjem postojeće Regionalne deponije Mošćanica (predviđen za korištenje i od strane općina iz susjednog kantona) – Na deponiju Mošćanica za sada otpad potpuno odlažu jedino gradovi Zenica i Visoko, dok općine ZDK Žepče i Zavidovići otpad odlažu povremeno.
- Zona II – Doboj-Jug, Maglaj, Tešanj, Usora, Zavidovići, Žepče; Centar za upravljanje u Zoni II treba opredijeliti u sjevernom dijelu ZDK na način da zadovolji utvrđene kriterije i uslove zaštite okoliša.

Pokrivenost područja sakupljanjem otpada direktno ukazuje na produkciju komunalnog otpada na tom području (tabela 6).

Tabela 6. Pokrivenost uslugama prikupljanja otpada po gradovima/općinama ZDK⁶¹

Grad/Općina	Pokrivenost (% domaćinstava)		
	2011*	2016**	2019**
Breza	70	95	
Doboj-Jug	53	93	
Kakanj	50 ⁶²	48 – 65 ^x	90,5
Maglaj	50	70 ^x	
Olovo	100 ⁶³	83 – 10 ^x	
Tešanj	70	50	90
Usora	27	100	
Vareš	69	95	
Visoko	60	50	95
Zavidovići	60	40 – 55 ^x	
Zenica	75	85	
Žepče	40	50 – 60 ^x	70

Izvor: *Federalni Plan upravljanja otpadom 2012-2017, ** KEAP ZDK 2017; ***Dostavljeno od strane gradova/općina tokom izrade strategije; x – Informacija o stanju prikupljanja i deponovanja otpada na području ZDK i odvozu u RD Mošćanica 2015.

⁶¹ Plan upravljanja otpadom na području ZDK, („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 01/19)

⁶² Općina Kakanj (komentar – u planu nabavka 2 vozila čime će se ost podići na 67%).

⁶³ Prema podacima iz Federalnog Plana upravljanja otpadom, pokrivenost uslugama prikupljanja je 100%, međutim, podaci dobiveni iz općine Olovo (komentari dokumenta) navode podatak o 90% pokrivenosti uslugama prikupljanja i odvoza otpada u odnosu na stanovništvo. Za pružanje usluga prikupljanja i odvoza otpada zadužen je JKP Bioštica Olovo.

Podaci o pokrivenosti uslugama prikupljanja otpada su bili višestruki i ukazuju na neadekvatno prikupljanje informacija (vjerovatno gradovi/općine ne validiraju podatke adekvatno ili ne posjeduju tačne podatke).

12.8.1. Količine otpada

Procjena i računski proračun količina generiranog komunalnog otpada u ZDK urađena je u okviru Kantonalnog ekološkog akcionog plana 2017 (tabela 7). Područje ZDK, prema procjenama (vaganje kamiona i slično) generira 68.837 t/god, dok računski proračun procjenjuje 107.820 t/god.

Tabela 7. Procijenjene i računске količine produkovanog komunalnog i sličnog otpada

Br.	Grad/Općina	Procijenjene količine (t/god)	Računska produkcija (t/god)
1	Breza	4.477	4.078
2	Doboj-Jug	1.496	1.235
3	Kakanj	10.000	10.902
4	Maglaj	3.071	6.994
5	Olovo	1.168	2.962
6	Tešanj	6.228	12.918
7	Usora	792	2.119
8	Vareš	2.500	2.676
9	Visoko	8.300	11.579
10	Zavidovići	2.800	11.276
11	Zenica	26.445	32.238
12	Žepče	1.560	8.843
Ukupno:		68.837	107.820

Izvor: Kantonalni ekološki akcioni plan 2017-2025. (KEAP ZDK 2017-2025.)

12.8.1.1. Sastav otpada, odvojeno prikupljanje i reciklaža

Prosječni sastav komunalnog otpada koji je odložen u 2015. godini na Regionalnoj deponiji „Mošćanica” sa područja grada Zenica, grada Visoko, općine Zavidovići i općine Žepče⁶⁴ čini najvećim dijelom organski otpad (30,51%), plastika (kese, pet ambalaža) (18,88%), papir i karton (13%), tekstil (10,33%), pelene (5,72%), građevinski otpad (4,95%) i ostalo. Udio reciklabilnih materijala je preko 30% što znači da bi se uvođenjem kompostiranja i reciklaže (čak samo plastike, kartona i papira), količina otpada za odlaganje smanjila za 50%.

U ZDK djeluju 23 preduzeća koja se bave sakupljanjem pojedinih vrsta otpada (najviše sakupljanjem metala, 7 njih sakupljanjem papira, PET, PEHD, dok samo jedno preduzeće prikuplja stare gume). Kapaciteti sakupljanja i sakupljene količine otpada nisu poznate.

U junu 2020. godine u gradu Zenica je otvoreno reciklažno dvorište. Registrovani reciklari u ZDK su Natron -Hayat, Neimax, Pineto, Sintex i Cementara Kakanj. Tvornica cementa Kakanj ima za cilj podizanje učešća RDF (Refused Derived Fuel) i SRF (Solid Recovered Fuel) u korištenju energije potrebne za svoj rad.

12.8.2. Otpad iz specifičnih tokova

U BiH nisu potpuno uređeni i doneseni propisi u pogledu specifičnih tokova otpada. Do sada su doneseni Pravilnici za upravljanje ambalažom i ambalažnim otpadom, te upravljanje elektronskim i elektroničkim otpadom. Medicinski otpad je regulisan posebnim pravilnikom nadležnog federalnog Ministarstva zdravlja.

⁶⁴ KEAP ZDK, 2017-2025.

12.8.2.1. Ambalaža i ambalažni otpad

Za sada je djelimično uspostavljena struktura sistema prikupljanja ambalažnog otpada i u ZDK, putem operatera koji se bave uređenjem sistema (Eko-život i Ekopak). Slična situacija je i u sferi prikupljanja električnog i elektronskog otpada (Zeos Ekosistem Sarajevo i Kim Tec eko d.o.o. Vitez).

Ambalažu i ambalažni otpad na području ZDK sakupljaju preduzeća registrovana za sakupljanje sekundarnih materijala, kao i pojedinci, dok su količine sakupljene od strane komunalnih preduzeća srazmjerno malene (do 20t/mjesečno) sa izuzetkom komunalnog preduzeća ALBA Zenica d.o.o. koji je ujedno registrovana i kao sakupljač sekundarnih sirovina, na području ZDK (330 t/mjesečno). Tvornica papira Natron-Hayat je najveći reciklažer BiH sa godišnjim količinama prerađenog starog papira 30.000 - 40.000 t, ovisno od potražnje tržišta za njihovim ambalažnim proizvodima.

12.8.2.2. Otpad iz zdravstvenih ustanova

Prema podacima iz Plana upravljanja otpadom ZDK, prosječne godišnje količine opasnog medicinskog otpada iznose 442 tone, dok je neopasnog otpada još toliko. Isti Plan navodi da se samo u 4 (od 15 analiziranih) zdravstvenih ustanova (domovi zdravlja u Zavidovićima, Maglaju, Zenici i Varešu) vrši djelimično sortiranje medicinskog otpada. U 5 ustanova postoji djelimičan tretman medicinskog otpada spaljivanjem oštih predmeta i infektivnog otpada u pećima koja nemaju upotrebnu dozvolu te dezinfekcija infektivnog otpada u aparatima koji su stari preko 30 godina. Spalionicu otpada posjeduje Dom zdravlja Zavidovići, Vareš, Žepče i Kantonalna bolnica Zenica. Autoklav posjeduje Dom zdravlja Kakanj, Kantonalna bolnica Zenica i Kantonalni zavod za medicinu rada u Zenici.

Realizacija projekta nabavke opreme za tretman infektivnog otpada u zdravstvenim ustanovama na području ZDK je u završnoj fazi. Instaliranje opreme planirano je u toku juna 2020. godine, a oprema će se instalirati na četiri lokacije - u JU Kantonalna bolnica Zenica, Općoj bolnici Tešanj, JU Dom zdravlja Zavidovići i JU Dom zdravlja Visoko.

Potrebno je napomenuti da se problematika zbrinjavanja infektivnog otpada treba posebno urediti i kroz planove upravljanja otpadom zdravstvenih ustanova. Naime, potrebno je takav otpad predati ovlaštenim kompanijama koje će ih izvoziti na spaljivanje. Trenutno potencijalni raspoloživi kapaciteti za takvo zbrinjavanje mogu biti TE i cementare, a za što je potrebno dati posebna odobrenja.

12.8.2.3. Građevinski otpad

Na prostoru ZDK građevinski otpad u pravilu završava na komunalnim odlagalištima, gdje se djelomično koristi kao pokrivka, izuzetak je odlagalište za inertni otpad u Brezi na području PK Koritnik.

Nedavno doneseni Pravilnik o građevinskom otpadu ("Službene novine Federacije BiH", broj: 93/19) uređuje upravljanje građevinskim otpadom i otpadom od rušenja objekata, uključujući zemlju sa kontaminiranih lokacija. Pravilnikom se navodi potreba uspostave sistema upravljanja građevinskim otpadom do 1. januara 2025. godine, te uspostava tog sistema obaveza i u ZDK.

12.8.2.4. Električni i elektronski otpad

Odvojeno sakupljanje ostalog otpada od električnih i elektronskih proizvoda u 2015. godini (prema dobivenim podacima od operatera i ovlaštenih sakupljača u ZDK) organizovano je u sljedećim gradovima/općinama: Visoko, Zenica, Kakanj, Žepče, Zavidovići i Tešanj⁶⁵. Sakupljeno je oko 400 tona otpada od električnih i elektronskih proizvoda, koji pripadaju razredu 1. - Veliki i mali kućni aparati (bojlari, električni štednjaci, mašine za pranje i slično).

⁶⁵ KEAP ZDK, 2017-2025.

12.8.2.5. *Animalni otpad*

Izrađena je Studija izvodljivosti zbrinjavanja otpada životinjskog porijekla na području ZDK sa planom aktivnosti (2019. godina: količina generiranog životinjskog otpada u 2018. godini bila 796.682 tone) i Program uklanjanja postojećih odlagališta, jama i grobalja za otpade životinjskog porijekla (2019. godina). Trenutno su na teritoriji ZDK u upotrebi spalionica animalnog otpada u sastavu Centra za mehaničko-termičku obradu otpada „ALBA Zenica“ d.o.o. Zenica i Kafilerijsko postrojenje u sastavu proizvodnog kompleksa „BROVIS“ d.d. Visoko. Preporučuje se da upravljanje i nadzor tokova otpada životinjskog porijekla trebaju biti u potpunosti prebačeni u nadležnost odgovarajućih veterinarskih organa i službi⁶⁶. Nadzor nad zdravstvenim stanjem životinja i kvalitetom proizvoda porijeklom od životinja na području ZDK vrši ukupno 27 veterinarskih stanica i ambulanti.

Predviđene su lokacije za sakupljanje i preradu nusproizvoda odnosno životinjskog otpada u Doboj-Jugu (naselje Mravići). Mikrolokacije za izgradnju centralnog postrojenja i međuoobjekata za sakupljanje (transfer stanica) otpada životinjskog porijekla ostavljene su investitorima na odabir⁶⁷.

Grad Visoko je 2020. godine uradio Studiju uticaja farmi peradi (brojlara) i divljih deponija otpada životinjskog porijekla na okoliš i stanovništvo na području Grada Visoko (JU Institut za zdravlje i sigurnost hrane Zenica). Studija ja utvrdila da se otpad iz farmi (životinjska tkiva, ali i stajnjaci) neadekvatno zbrinjava (zakopava ili direktno ispušta u okoliš).

ZDK ipak ima neke infrastrukturne kapacitete za preradu i zbrinjavanje otpada životinjskog porijekla: Centar za mehaničko-termičku obradu otpada sa spalionicom animalnog otpada manjeg kapaciteta u sastavu firme „ALBA Zenica“ d.o.o. Zenica (trenutno nije produžena upotrebna dozvola koju izdaje Grad Zenica) i kafilerijsko postrojenje za obradu nusproizvoda životinjskog porijekla u sastavu kompanije „BROVIS“ d.d. Visoko. Također, prema dostupnim podacima u funkciji je i jedno postrojenje manjeg kapaciteta za peletiranje peradarskog stajnjaka u sastavu firme „KOKA BH“ d.o.o. Breza.

12.8.3. *Industrijski otpad*

Usljed nastajanja velikih količina jalovine kod rudarskih radova, troske u metalurškim procesima, termičkim procesima u termoelektrani kao i otpadima u proizvodnji celuloze i papira, ova preduzeća posjeduju deponije industrijskog otpada. Potrebno je uspostaviti sistem praćenja podataka o proizvedenom industrijskom otpadu, njegovoj obradi, iskorištavanju (materijalno ili energetske) odnosno zbrinjavanju.

12.9. *Buka*

Izvjestavanje o nivou buke na području ZDK se ne provodi. Registar onečišćivača bukom nije izrađen. Zakonska obaveza gradskih/općinskih i kantonalnih organa uprave nadležnih za prostorno planiranje bila je izrada karte buke do 2016. godine i njihovo ažuriranje svake tri godine. Karta buke do sada nije urađena.

12.10. *Zaštićeni dijelovi prirode*

Važan segment u upravljanju prostorom je određivanje pravnog lica koje bi bilo odgovorno za upravljanje prostorom koji je izdvojen u određeni vid zaštite. Prostorni Plan ZDK (2009-2029.) navodi zaštićena

⁶⁶ Studija izvodljivosti zbrinjavanja otpada životinjskog porijekla na području Zeničko-dobojskog kantona sa Planom aktivnosti, uključujući i Program uklanjanja postojećih odlagališta, jama i grobalja za otpade životinjskog porijekla sa procjenom sredstava, Institut za zdravlje i sigurnost hrane Zenica, 2019.

⁶⁷ Projekt „Tehnička pomoć u oblasti upravljanja nusproizvodima životinjskog porijekla i životinjskim otpadom u BiH“, EPRD konzorcij Poljska, 2018.

prirodna naslijeđa u Kaknju (Žuč-Ribnica, prašuma Trstionica; spomenik Prirode Tajan), Zenici (zaštićeno stablo Tisa, Zaselak Šahinovići, selo Pepelari), Olovo (Zaštićeno područje: klisura Čude, zaštićeno stablo Tisa - Bukov Do), Vareš (Zaštićeno Tresetno područje na planini Zvijezda kod Vareša), Maglaj (Vrsta: Halačija, Cvakija), Zavidovići (Spomenik prirode „Tajan“ - I zona zaštite, Masiv Veleža - serpentinske vrste biljaka, Masiv Rapte - Mašica, Zaštićena vrsta: Gregersenova mlječika), Žepče (Zaštićena vrsta: Bekova ljubica, stanište za 10 endemičnih biljnih vrsta).

Općina Kakanj pripremila je prijedlog uspostave zaštite za Šumsko - gospodarsko područje; Žuč-Ribnica i prašuma Trstionica koji predstavljaju zonu nukleusa u prijedlogu za uspostavu zaštićenog pejzaža, u kojem se nalazi i područje Kraljeve Sutjeske i Bobovca. Zavidovići su pripremili prijedlog za Masiv Veleža - serpentinske vrste biljaka Masiv Rapte - Mašica - špilje, ponori, kanjoni, klisure, točila, speleološki objekti, kameni mostovi, kugle (1423,7 ha).

12.10.1. Zone posebne zaštite

Kulturno-historijsko naslijeđe se nalazi na području svih deset općina i dva grada ZDK. Od 568 pojedinačnih objekata i ambijentalnih cjelina, iz perioda prahistorije datira njih 59, iz antičkog perioda 36, iz perioda srednjeg vijeka najviše 244, iz osmanskog perioda 154, iz austro-ugarskog perioda 74 i jedan iz perioda između dva rata u općini Usora⁶⁸.

Najveći broj objekata ovog karaktera nalazi se na području općine Kakanj, ukupno 196 iz svih perioda, a najviše iz perioda srednjeg vijeka i to ukupno 112 objekata. Kulturno-historijski identitet osmanskog perioda zadržan je naročito u općinama Tešanj i Maglaj, dok je austro-ugarski period uglavnom zastupljen objektima ambijentalne vrijednosti lokalnog karaktera. S druge strane u općini Kakanj, bez obzira na najveći broj ovih objekata, identitet ne postoji ili je vremenom uništen.

U ZDK kulturni krajolici su ujedno i najvrjedniji nacionalni spomenici koji su dokumentaciono detaljno obrađeni i imaju zaštitu propisanu odlukama Komisije: Tešanj i Maglaj, uže jezgra grada; Kraljeva Sutjeska – naselje, Bobovac, Vranduk, Tajan, Babino, Čajograd Muhašinovići, Bosanska piramida Sunca.

12.11. Šume

Šume i šumska zemljišta na području ZDK prostiru se na površini cca 220.408 ha ili 56% od ukupne površine ZDK. U državnom vlasništvu je 185.085 ha ili 84%, a u privatnom vlasništvu je oko 35.323 ha ili 16%.

Površina visokih šuma sa prirodnom obnovom u državnom vlasništvu zauzima 106.668 ha ili 58% i njihova struktura nije najpovoljnija. Poseban problem predstavlja površina od 25.337 ha ili 14 % svih kategorija šuma i šumskih zemljišta za koje se zna ili se pretpostavlja da su minirane.

Ukupna zaliha svih šuma u državnom i privatnom vlasništvu na području ZDK procijenjena je na 38.908.609 m³, što iznosi cca 23 % u odnosu na ukupne drvene zalihe u FBiH. Zaliha četinaru iznosi 16.992.148 m³ ili 44 %, a lišćara 21.917.461 m³ ili 56 %.

12.12. Zaštita zemljišta

Oštećene površine nastale kao posljedica prisustva deponija jalovine, prisutne su na područjima Grada Zenica te općina Kakanj i Breza. Osim navedenih uzroka oštećenja tla prisutni su i drugi faktori: deponije raznog otpada, erozija, klizišta i deforestacija, kao i izgradnja naselja, industrijskih i infrastrukturnih

⁶⁸ KEAP ZDK, 2017-2025.

objekata.

Prema dostupnim podacima Federalnog zavoda za agropedologiju procjenjuje se da se prosječno godišnje gubi 3.000 ha zemljišta u BiH. Nažalost, o nivou kontaminiranosti zemljišta teškim metalima i drugim hemijskim agensima ne postoje precizni podaci. Podaci ukazuju na značajna prekoračenja u koncentracijama olova, kadmija, cinka, nikla i hroma na lokacijama Podbrežje, Tetovo, Banlozi, Donja Gračanica i Pehare. Sadržaj PAH-ova je ispod granične vrijednosti (0.39 mg/kg, 0.67 mg/kg, 0.36, 0.25 mg/kg i 0.52 mg/kg).

12.13. Obnovljivi izvori energije i energijska efikasnost

U skladu sa Ugovorom o osnivanju Energetske zajednice, Vijeće ministara je 18. oktobra 2012. godine usvojilo Odluku o implementaciji Direktive 2009/28 o promociji upotrebe električne energije iz obnovljivih izvora, kojom je za BiH utvrđen obavezujući cilj od 40% udjela obnovljivih izvora energije u potrošnji električne energije do 2020. godine. Za FBiH udio energije iz obnovljivih izvora u bruto finalnoj potrošnji energije u 2009. godini iznosi 36%, a ciljani udio energije iz obnovljivih izvora u 2020. godini 41%⁶⁹. Akcioni plan za energijsku efikasnost u Bosni i Hercegovini za period 2016–2018. godine (APEE BiH 2016–2018) uzeo je u obzir i obaveze koje Direktiva 2012/27/EU o energijskoj efikasnosti propisuje u vezi s energijskom efikasnošću u potrošnji primarne energije te finalne potrošnje energije.

12.13.1. Obnovljivi izvori energije

Korištenje obnovljivih izvora energije u ZDK je tek u začetku, posebno kada su u pitanju individualni stambeni objekti. Još uvijek su rijetki objekti novogradnje čiji investitori su svjesni korisnosti gradnje energijski efikasnijih objekata, ali se ipak lagano pojavljuju (npr. objekti sa ugrađenim solarnim panelima na krovu ili sličnim rješenjima).

Do sada je urađeno niz projekata koji su indicirani u Strategiji razvoja ZDK za period 2016.-2020. godina (npr. Studija potencijala i opravdanosti korištenja obnovljivih izvora energije, Studija opravdanosti podzemnog uplinjavanja uglja, povećan broj javnih objekata u kojima su instalirani sistemi za solarnu energiju i koji koriste solarnu energiju). Ojačani su kapaciteti kroz povećan broj energetskih objekata obnovljivih izvora, povećana ulaganja u modernizaciju toplana na području ZDK i sl.

12.13.1.1. Hidroelektrane

Problematika hidroenergetskog potencijala u smislu izgradnje malih hidroelektrana za proizvodnju električne energije je vrlo aktuelna. Mini hidroelektrane kapaciteta manjeg od 5MW ne svrstavaju se u obnovljive izvore energije. Dodatno, nepoštivanje ekoloških minimuma i devastacija okoliša, dovode u pitanje samu potrebu i okolišnu cijenu izgradnje takvih postrojenja. Na području ZDK izgrađene su tri male hidrocentrale, “Bistričak” kod Zenice - instalirane snage 0,81MW, “Čardak” kod Zavidovića - instalirane snage 1,4MW i “Čajdraš” kod Zenice instalirane snage 0,48MW, a u izgradnji je još pet malih hidrocentrala.

Strateško opredjeljenje ZDK treba biti usmjereno ka održivom korištenju hidro potencijala, kao obnovljivom izvoru energije sa minimalnim negativnim učinkom po okoliš.

12.13.1.2. Biomasa

Kada je ZDK u pitanju važno je napomenuti da već postoji postrojenje za grijanje na biomasu snage 3MW u naselju Nemila pored Zenice. Projektom je obuhvaćeno 90 domaćinstava i 4 javne ustanove koje u prvoj

⁶⁹ <http://www.kfbih.com/uimages/apoef2018.pdfM>; https://fmeri.gov.ba/media/1245/apoe_fbih_2016-2018.pdf

fazi koriste daljinsko grijanje iz te toplane. Predviđena je i druga faza projekta. U općini Žepče pokrenute su aktivnosti na izgradnji općinske kotlovnice na biomasu snage 4,4MW.

12.13.1.3. Energija sunca i vjetra

U ZDK su registrovane kompanije koje koriste solarnu energiju za proizvodnju električne energije i to u Tešnju 19 sa ukupnom snagom 0.6401MW, u Žepču 1 sa snagom 0.03MW, u Maglaju 4 sa ukupnom snagom 8,153MW, u Kaknju 4 sa ukupnom snagom od 0.33MW i 1 u Zenici od 0.778 MW. Bitno je istaći da u ZDK trenutno postoji osam fotonaponskih elektrana, ukupne instalirane snage 283kW te da je u pripremi gradnja 15 novih, instalirane snage 1.476,59 kW. Kao vidovi obnovljivih izvora energije predviđeni su solarni paneli na krovovima industrijskih objekata ili su predviđena „polja“ solarnih panela. ZDK do sada nije imao značajnije aktivnosti na poboljšanju energijske efikasnosti u industrijskom sektoru.

Glede proizvodnje energije korištenjem vjetra kao obnovljivog izvora ne postoji studija iskorištenja ili ekonomske opravdanosti. U elektroenergetskom sistemu je vjetroelektrana Moštre pored Visokog - instalirane snage 350kW.

12.13.1.4. Termalni izvori

Na području ZDK postoji potencijal za korištenje termalnih i mineralnih izvora: Tičići (54°C; 30l/s), Kraljeva Sutjeska (20,8°C; 30l/s)), Radići (38°C; 30l/s), Ribnica (28,9°C;120l/s), Sidnica (17°C; 0,2l/s), Bičer (12°C; 1,5l/s) (Kakanj); Podlipik Olovo (21°C; 0,2l/s), Orlja (25°C; 15l/s)⁷⁰.

12.13.2. Energijska efikasnost

U svojim dosadašnjim planskim dokumentima BiH uključujući FBiH nije određivala ciljeve za smanjenje ukupne potrošnje primarne energije putem mjera energijske efikasnosti (EE). U dokumentu nacrtu Prvog Akcionog plana o energijskoj efikasnosti FBiH za period 2010-2018, postavljen je samo indikativni cilj uštede finalne energije do 2018. godine u nivou od 9% od vrijednosti osnovice od 92,33 PJ, što iznosi 8,31 PJ.

Indikativni cilj FBiH za uštedu u potrošnji primarne energije u 2020. godini je definisan na način da je cilj smanjenja potrošnje primarne energije do kraja 2020. godine 12%, što uz primjenu mjera EE iznosi 4.576,62 ktoe⁷¹. Potrošnja primarne energije sa navedenim ciljem od 12% do 2020. godine, a bez primjene mjera energijske efikasnosti bi iznosila 5.200,70 ktoe. Upoređujući ova dva podatka evidentno je smanjenje potrošnje u apsolutnom iznosu za 624,08 ktoe.

Vlada ZDK je pripremila evidenciju broja objekata za provođenje mjera EE, investirala u brojne projekte poboljšanja EE te smanjenja utroška energije, nivoa potrošnje energenata, smanjenja troškova zagrijavanja javnih objekata u ZDK itd. Dodatno, provedeni su projekti povećanja senzibiliteta i svijesti stanovništva te uposlenih u javnoj upravi i javnim preduzećima, o važnosti EE i važnosti smanjenja negativnih uticaja na globalne klimatske promjene i povećanje EE objekata u ZDK. Pripremljena je evidencija broja objekata za provođenje mjera EE u ZDK.

12.13.2.1. Sektor stanovanja i javnih i komercijalnih usluga

Na području ZDK ukupno je registrovano 161.296 stambenih jedinica, sa ukupnom površinom od 11.278.642 m². Prosječna površina stambene jedinice u FBiH iznosi oko 70,0m², a prosječna površina koja se zagrijava iznosi 55,8m²⁷². Prosječna potrošnja energije po m² za zgrade u kojima je grijanje prekidno,

⁷⁰ Revizija integrirane Strategije razvoja ZDK za period 2016.– 2020. god. i podaci općina/gradova.

⁷¹ Nacionalni akcioni plan energetske efikasnosti (NEEAP)

⁷² Plan energijske efikasnosti na području ZDK za period 2016-2018. godina – KEEAP („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 13/18)

kreće se od 146,0-200,0 kWh/m² godišnje, zavisno od tipa zgrade i godine izgradnje zgrade. Prosječna potrošnja energije za samostojeću kuću sa prekidnim grijanjem kreće se od 127.0 – 350,0 kWh/m² godišnje, zavisno od tipa zgrade i godine izgradnje zgrade.

Ukupan broj javnih zgrada u nadležnosti ZDK, gradova i općina je 627, od čega je 317 u nadležnosti ZDK, a 310 u nadležnosti gradova/općina. Prema Tipologiji javnih zgrada u BiH iz 2017. godine, prosječna potrošnja energije u javnim zgradama se kreće od 100 - 380 kWh/m² godišnje, zavisno od tipa zgrade, namjene zgrade i godine izgradnje. ZDK je preduzeo brojne aktivnosti na povećanju EE, te proveo i brojne projekte (pomenuto ranije) projekti modernizacije i proširenja javne rasvjete (LED svjetiljke).

12.13.2.2. Industrija

EE zgrada u industrijskom sektoru ZDK do sada nije bila toliko izražena. Uglavnom su do sada to bili objekti montažne gradnje sa nikako ili minimum termoizolacije.

ZDK ima najviše zastupljenih kogeneracija i trigeneracija u velikim industrijskim postrojenjima. Kogeneracije su zastupljene u sljedećim industrijama:

- Natron-Hayat – 2016. dobio dozvolu za izgradnju kogeneracijskog postrojenja na biomasu. Radi se o postrojenju TG4 instalirane snage 8MW električne energije i 35MW toplotne energije,
- Arcelor Mittal Zenica, instalirane snage turbogeneratora 20MW,
- Kakanj – TE Ćatići, pored osnovne proizvodnje ima i Kogeneraciju 25MW (energija za grijanje urbane zone Kakanja).

Postoji intencija da će ovaj trend pratiti i druge velike industrije na području ZDK.

13. Strateška platforma

13.1. SWOT analiza Zeničko-dobojskog kantona

SWOT analiza je najčešće korišteni alat za stratešku analizu unutrašnjeg i vanjskog okruženja koji omogućava integraciju drugih metoda, kao što su PESTLE, analiza resursa i rezultata i druge. SWOT analiza kao instrument za utvrđivanje prilika, prijetnji, snaga i slabosti koristi se i za planiranje razvoja Zeničko-dobojskog kantona. Na engleskom jeziku „SWOT“ je akronim koji predstavlja spomenuta četiri faktora. Kod izrade SWOT analize nastoji se postići da analiza bude što objektivnija, koncentrišući se pri tom na posmatranje problematike iz ugla zainteresiranih strana u strateškom procesu. Dok se socio-ekonomska analiza (SEA) uglavnom više bavi kvantitativnim pokazateljima baziranim na historijskim činjenicama, SWOT analiza uključuje i kvalitativnu ocjenu stanja iz ugla svih relevantnih učesnika uključenih u proces strateškog planiranja razvoja. PESTLE analiza je često korišteni alat za analizu vanjskih trendova i pitanja na koje subjekt analize, u ovom slučaju ZDK, nema uticaja. „PESTLE“ je akronim koji označava sljedeće oblasti: političku, ekonomsku, socijalnu, tehnološku, pravnu i okolišnu. Ovakva vrsta analize koristan je alat za identificiranje tematskih oblasti koje je potrebno razmotriti u procesu planiranja razvoja, a posebno je primjenjiva za diferenciranje vanjskih faktora relevantnih za sekcije „prilike“ i „prijetnje“ u SWOT analizi.

U procesu izrade Strategije razvoja ZDK za period 2021.–2027. godina, SWOT instrument je korišten za određivanje strateških fokusa, dominantnih i određujućih faktora unutar i van ZDK, a za koje postoji vjerovatnoća da će imati značajan uticaj na ispunjenje vizije razvoja te da će proizvesti relevantne strateške smjernice. Dakle, cilj provedene SWOT analize je povećanje nivoa raspoloživih informacija s intencijom određivanja trenutnog stanja i mogućih strateških pravaca razvoja ZDK.

Tabelarni pregled koji slijedi predstavlja SWOT analizu ZDK.

Lista oblasti	SNAGE:	SLABOSTI:
Resursi Organizacija Prošli rezultati	- Povoljan geostrateški položaj ZDK - Bogato kulturno-historijsko naslijeđe - Prirodni resursi (velike rezerve uglja i drugih minerala, mineralna voda) - Vodni potencijal sliva rijeke Bosne - Povoljni klimatski uslovi za različite vidove poljoprivredne proizvodnje - Značajan udio poljoprivrednog zemljišta u ukupnom raspoloživom zemljištu ZDK - Raznovrsnost primarne poljoprivredne proizvodnje - Šumsko bogatstvo i kvalitetan drveni sortiment za investicije u drvoprerađu	- Nesrazmjeran razvoj unutar ZDK - Neiskorištenost prirodnih i proizvodnih kapaciteta - Produktivnost i inovativnost nedovoljne za podizanje konkurentnosti privrede - Pad ekonomske aktivnosti u ZDK tokom uticaja stanja nesreće - Negativan trgovinski saldo i smanjenje vanjskotrgovinske razmjene tokom uticaja stanja nesreće - Ograničena budžetska sredstva za finansiranje realizacije razvojnih ekonomskih projekata - Nedovoljno iskorišteni kapaciteti za pripremu projekata za međunarodne fondove - Nedovoljna promocija domaćih proizvoda

Lista oblasti	SNAGE:	SLABOSTI:
	- Energijski potencijal i povoljni uslovi za korištenje obnovljivih izvora energije - Povećan nivo EE javnih objekata (utopljanje, izolacija, i sl.) - Potencijali institucija za naučnoistraživački rad, podršku u radu i razvoju privrede, te laboratorija za ispitivanja kvaliteta okoliša - Razvijenost telekomunikacione mreže - Izvozna orijentacija privrednih subjekata na području ZDK - Postojanje privredne tradicije i prisutnost preduzetničke inicijative - Postojanje programa za start up preduzetnike na lokalnom i kantonalnom nivou - Potencijali poslovnih zona i kandidiranih poslovnih zona za razvoj preduzetništva - Razvijene organizacije (razvojne agencije, tehnološki parkovi, poslovni inkubatori) za podršku razvoju preduzetništva - Institucionalni kapaciteti javne uprave u ZDK za planiranje i upravljanje razvojem - Industrijska i zanatska tradicija - Uspostavljen sistem za javno-privatna partnerstva - Uspostavljen sistem za obrazovanje odraslih - Iskusna radna snaga u oblastima proizvodnje metala i nemetala, drvne, tekstilne, obućarske i prehrambene industrije - Zadovoljavajuća infrastruktura osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja - Potencijal za razvoj različitih vidova turizma (kulturno-historijski, banjski, tranzitni, riječni, planinski, vjerski, seoski, kongresni, sajamski, sportski, lovni, inovativni i dr.) - Postojeća infrastruktura i institucije za sportske aktivnosti	- Nekonkurentnost tržišta radne snage i neusklađenost sistema obrazovanja sa potrebama tržišta rada - Nepovoljan udio lica u stanju dugoročne nezaposlenosti - Nedovoljna izdvajanja sredstava za poticaje zapošljavanja, samozapošljavanja, obuke, prekvalifikacije, dokvalifikacije i doškolovanja - Odliv obrazovanog i stručnog kadra sa fokusom na mlade, i nedovoljna podrška naučnoistraživačkom radu - Rast broja novoprijavljenih lica na evidenciji nezaposlenih tokom uticaja stanja nesreće - Nedovoljna informatizacija i digitalizacija u privredi i svim sektorima - Nedovoljan nivo finalizacije u proizvodnji – visok udio poluproizvoda u izvozu - Značajna ovisnost o velikim industrijskim sistemima u ZDK - Nedovršena privatizacija preduzeća sa državnim kapitalom - Nedovoljno razvijena kreativna industrija - Nezadovoljavajuća poslovna klima i niska konkurentnost preduzeća - Nedovoljno inoviranje i promocija turističkog proizvoda i nedovoljna povezanost sa regionalnom ponudom - Usitnjenost poljoprivrednih posjeda - Dominantno ekstenzivna poljoprivreda - Nizak nivo primjene savremenih agrotehničkih mjera i standarda u proizvodnji hrane - Nedovoljno razvijena infrastruktura za podršku poljoprivredi - Nizak udio opremljenih poslovnih zona sa infrastrukturom i neriješeni imovinsko-pravni odnosi u poslovnim zonama za razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva - Nedovoljna podrška valorizaciji zanata - Nedostatak rekultiviranja rudnih polja na kojima je završena eksploatacija

Lista oblasti	SNAGE:	SLABOSTI:
	(nogomet, odbojka, atletika, ragbi, tenis) - Razvijene institucije u oblasti kulture prvenstveno u gradu Zenica - Aktivne i snažne nevladine organizacije, posebno u sferi zaštite okoliša i ljudskih prava - Dobra materijalno-tehnička opremljenost Ministarstva unutrašnjih poslova - Međukantonalna uvezanost i dobra saradnja sa policijskim agencijama iz drugih kantona - Uspostavljen Centar za monitoring okoliša ZDK - Postojanje regionalnog centra za upravljanje neopasnim otpadom u ZDK kao i potencijala za povećanje reciklaže - Kreditno-garancijski fond i programi poticaja za preduzeća uz proširene kriterije vezane za podršku privrednim društvima u prevazilaženju posljedica stanja nesreće - Urađen je Vodič za prava o socijalnoj zaštiti za ZDK - Stručni kapaciteti Instituta za zdravlje i sigurnost hrane Zenica - Iskustvo zdravstvenog sistema u kontroli širenja COVID-19 pandemije. - Spremnost institucija da se posvete rješavanju sigurnosnih izazova i korupcije - Inoviranje studijskih programa sa ciljem usklađivanja obrazovnih profila sa potrebama tržišta rada - Mjere Vlade ZDK za saniranje posljedica stanja nesreće u oblastima zdravstva i privrede - Dobar omjer regionalnih i magistralnih cesta i autoputa na području ZDK	- Bespravna sječa šuma i pretvaranje šumskog u poljoprivredno zemljište bez provedene pravne procedure - Nepovoljna starosna struktura stanovništva i trend smanjenja broja stanovnika - Prisutnost različitih oblika korupcije - Neintegriranost problematike zaštite okoliša u druge sektorske politike - Ograničena budžetska sredstva za ulaganje u zaštitu okoliša - Niska svijest javnosti o problematici zaštite okoliša i energijskoj efikasnosti - Visok nivo zagađenja zraka i voda - Neusklađen pravni sistem zaštite prirodnih i kulturnih vrijednosti prostora (nepostojanje Zakona) - Loša komunalna infrastruktura (vodosnabdijevanje - veliki vodni gubici; loša sanitarna infrastruktura - kanalizacija i tretman otpadnih voda; nepostojanje integralnog sistema upravljanja otpadom - nedostatak infrastrukture za prikupljanje, selekciju i tretman komunalnog otpada; specifični tokovi otpada - reciklaža, opasni otpad; veliki broj divljih deponija; napuštene industrijske deponije;) - Neprovođenje postojećih već donesenih mjera i propisa zaštite okoliša u ZDK - Putna, stambena i javna infrastruktura uništena poplavama i klizištima - Nedovoljna finansijska sredstva za javne investicije u odnosu na potrebe - Izbjegavanje plaćanja poreza od strane privrednih subjekata (neprijavljivanje prometa, neprijavljivanje radnika i sl.) - Smanjenje budžetskih prihoda i preusmjeravanje sredstava na ublažavanje posljedica stanja nesreće - Nepovoljna struktura javne potrošnje - Nezadovoljavajuća finansijska stabilnost, efikasnost, kvalitet i obim sistema zdravstvene zaštite - Nedovoljna intersektorska saradnja u rješavanju sigurnosnih izazova i korupcije

Lista oblasti	SNAGE:	SLABOSTI:
		- Nedostatak sredstava za adekvatne obuke nastavnog osoblja i za izradu novih planova i programa - Nedostatak asistenata i stručnih saradnika za inkluzivnu nastavu - Dostupnost usluga (primarno zdravstvenih usluga) umanjena usljed pandemije - Slaba finansijska održivost organizacija civilnog društva - Odsustvo destinacijskog - sistemskog pristupa u razvoju turizma - Nedovoljna turistička infrastruktura - Nepostojanje zakonskog okvira u oblasti turizma - Nedovoljno postojanje strateškog pristupa u planiranju aktivnosti u oblasti sporta i kulture - Neravnomjerna zastupljenost sadržaja i ustanova sporta i kulture u gradovima/općinama na teritoriji ZDK - Nedovoljni kapaciteti institucija za predškolsko obrazovanje u odnosu na potrebe - Nepostojanje odgovornosti i sankcija u slučaju neizvršavanja obaveza u domenu sigurnosti građana - Ograničena koordinacija i razmjena podataka između državnih organa i drugih aktera, posebno organizacija civilnog društva, u rješavanju problema migrantske krize - Nedosljedna primjena Zakona o naučno-istraživačkom radu - Smanjenje ostvarenih priliva od poreza, neporeznih priliva, tekućih transfera, namjenskih sredstava, vlastitih priliva i priliva od privatizacije usljed pandemije - Nepostojanje uslova za održivo upravljanje i racionalno korištenje prostora

Lista oblasti	PRILIKE:	PRIJETNJE:
Političke	- Aktivnosti za dobijanje kandidatskog statusa za pristupanje EU - Harmonizacija domaćih propisa sa EU zakonodavstvom - Povećana primjena i usvajanje međunarodnih standarda - Interes za stvaranje pozitivnog i stabilnog ambijenta za nova investiciona ulaganja uz pravnu i političku sigurnost svih investicija - Rast interesa za uspostavljanje pune vladavine zakona i dobrog upravljanja - Strategija borbe protiv korupcije	- Preklapanje nadležnosti u ključnim sektorima između različitih nivoa vlasti - Politički uticaji viših nivoa vlasti na izbor strateških razvojnih projekata i partnera - Nedovoljna politička podrška za zaštitu domaće proizvodnje - Unutrašnja politička nestabilnost u Bosni i Hercegovini (u daljnjem tekstu: BiH) koja negativno utiče na jačanje i razvoj tržišta - Kašnjenje u ispunjavanju obaveza iz procesa EU integracija - Loš imidž BiH u svijetu - Pravna nesigurnost i kriza u vladavini zakona
Ekonomске	- Saradnja i aktivnosti u BiH na privlačenju novih investicija - Mogućnost korištenja međunarodnih fondova za BiH - Ulaganja dijaspore kao razvojni potencijal - Inicijative i projekti za javno-privatna partnerstva - Rast interesa za međuopćinsku i regionalnu saradnju - Aktivnosti vezane za Koridor Vc - Programi podrške poljoprivredi i omogućavanje izvoza - Zakon o sistemu državne pomoći u BiH - Reforme poslovnog okruženja u Federaciji Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: FBiH) donošenjem novih zakona o preduzećima i direktnim stranim ulaganjima - Reforme oblasti inspeksijskog nadzora - Uvođenje inspeksijskih kontrola materijala kod uvoza (po nalogu državnih institucija) - Programi podrške malim i srednjim preduzećima i preduzetništvu sa viših nivoa vlasti - Izdvajanje finansijskih sredstava sa viših nivoa vlasti za ublažavanje posljedica stanja nesreće - Saradnja svjetskih vlada u ublažavanju posljedica pandemije	- Globalna kriza i posljedice negativnog uticaja pandemije na ekonomiju EU - Negativni efekti provođenja mjera kontrole širenja COVID-19 pandemije na poslovanje određenog broja firmi (usljed povećanih troškova, usljed zastoja u radu i nemogućnosti izvršenja preuzetih obaveza, usljed gubitka radne snage...) - Ekonomska nestabilnost BiH - Destimulativno okruženje za preduzetništvo i investicije, uključujući i pristup izvorima finansiranja - Nedovoljna podrška institucija sa viših nivoa za MSP i obrte koji nisu proizvodno i izvozno orijentirani - Siva ekonomija - Visoka stopa poreza i doprinosa određena zakonima viših nivoa vlasti - Neadekvatna raspodjela prihoda na svim nivoima vlasti - Nizak nivo direktnih stranih investicija - Nedostatak kapitalnih investicija za podizanje kvaliteta života na svim nivoima vlasti - Slaba institucionalna podrška naučno-istraživačkim aktivnostima u BiH i nizak stepen saradnje naučno-istraživačkih institucija i privrede - Nedostatak poljoprivredne politike i relevantnih institucija na državnom nivou - Nizak nivo implementacije sektorskih strategija svih nivoa vlasti

Lista oblasti	PRILIKE:	PRIJETNJE:
	- Blizina tržišta EU	- Vertikalna i horizontalna neusklađenost strategija - Nedovoljna razvijenost transportnih i distribucijskih sistema unutar BiH/entiteta - Starenje radne snage - Iseljavanje mladih ljudi - Neefikasan sistem registracije turista - Nerazvijenost sistema cjeloživotnog učenja, prekvalifikacija, dokvalifikacija - Loša pozicija BiH prema T&T indeksu konkurentnosti turizma Svjetskog ekonomskog foruma (105 od 140 zemalja u 2019.godini) - Konkurencija na regionalnom i globalnom tržištu - Nerazvijen imidž BiH kao turističke destinacije
Socijalne i društvene	- Programi za integraciju isključenih ranjivih i marginaliziranih kategorija stanovništva, naročito u oblasti zapošljavanja (omladina, osobe sa invaliditetom, povratnici, nacionalne manjine i sl.) - Šira podrška upošljavanju žena i političkoj angažiranosti žena - Reforma socijalne zaštite i penzijskog osiguranja - Fokus na bolju ciljanu raspodjelu socijalnih davanja porodicama i pojedincima u riziku te hraniteljskim porodicama - Reforma i jačanje sistema zdravstvene zaštite - Povećana saradnja i razmjena iskustava između institucija u domenu sigurnosti građana, uključujući potpisivanje sporazuma o međuinstitucionalnoj saradnji i razmjeni podataka - Saradnja sa ambasadama, međunarodnim, vladinim i nevladinim organizacijama	- Siromašenje stanovništva kao posljedica ekonomske krize - Nedostatak programa subvencioniranja socijalno ugroženih kategorija stanovništva i njihovog zapošljavanja u BiH - Neriješen socijalni status velikog broja radno sposobnih, nezaposlenih osoba u BiH (posljedica ratnih razaranja, neuspješne privatizacije, ranog penzionisanja i sl.) - Nepovoljan odnos broja penzionera u odnosu na broj zaposlenih - Značajan uticaj medija na formiranje negativnog javnog mišljenja - Povećanje sigurnosnih prijetnji u okruženju, posebno kroz nove oblike kriminala (npr. kibernetički kriminal) i usljed migrantske krize - Negativan demografski trend uključujući negativan trend migracija i negativan uticaj migrantske krize - Posljedice pandemije COVID-19 - Pogoršan kvalitet obrazovnog procesa usljed nemogućnosti organizovanja klasične nastave i nepripremljenosti online sadržaja i tehničkih uslova - Umanjena dostupnost zdravstvenih usluga usljed primjene mjera sprečavanja širenja pandemije COVID-19 - Umanjena potražnja (smanjen broj zahtjeva) za zdravstvenim uslugama, što

Lista oblasti	PRILIKE:	PRIJETNJE:
		može rezultirati povećanjem broja komplikacija oboljenja i lošijim ishodima u domenu javnog zdravlja - Nemogućnost organizovanja kulturnih događaja sa masovnim prisustvom (koncerti, kino predstave, pozorišne predstave, posjete muzejima itd.) i gašenje kulturnih aktivnosti - Nemogućnost organizovanja sportskih događaja sa masovnim prisustvom (utakmice, školska i druga takmičenja itd.) i gašenje sportskih aktivnosti - Povećanje troškova pružalaca turističkih usluga usljed potrebe za sanitarnim i bezbjednosnim mjerama - Povećani problemi u pružanju socijalne zaštite zbog povećanog broja korisnika (povećanje nezaposlenosti i siromaštva, povećan broj mentalno oboljelih, povećan broj slučajeva nasilja u porodici itd.) i smanjenih/ nedovoljnih fondova za socijalnu pomoć - Ugrožena sigurnost građana - (očekivana) povećana stopa nasilja i kriminaliteta - Smanjenje aktivnosti civilnog društva usljed nedostatka uslova za organizovanje redovnih aktivnosti organizacija civilnog društva te usljed smanjenja fondova namijenjenih civilnom društvu
Tehnološke	- Povezivanje tehnoloških i inovacionih centara i instituta u transferu znanja - Razvoj i primjena novih tehnologija - Rastući trend uvođenja standarda i sistema kvaliteta u proizvodnji - Razvoj informacijsko-telekomunikacionih tehnologija na osnovu Digitalne agende za Evropu	- Transfer zastarjele tehnologije u BiH - Nedovoljna podrška transferu znanja i inovacijama u BiH - Nedosljedna primjena Zakona o naučnoistraživačkom radu i nedovoljna podrška naučnoistraživačkom radu u BiH
Pravne	- Primjena postojećeg zakonodavnog okvira na višim nivoima vlasti - Obaveza harmonizacije domaćih propisa sa zakonodavstvom EU - Reforma javne uprave za jačanje upravnih kapaciteta i povećanje efikasnosti javnih institucija na svim nivoima vlasti	- Neusklađenost bh. legislative sa EU legislativom - Nedostatak i neusklađenost strateško-planskih dokumenata na svim nivoima vlasti - Neusklađenost zakonskih i podzakonskih akata na svim nivoima vlasti - Neefikasnost sudstva i postojanje korupcije u BiH

Lista oblasti	PRILIKE:	PRIJETNJE:
		- Kompleksnost državne strukture i načina funkcionisanja sistema
Okoliš	- Širenje primjene EU normi u oblasti zaštite okoliša - Usklađenost novih tehnologija sa okolišnim zahtjevima - Razvoj i jačanje okolišno prihvatljivog preduzetništva - Dekarbonizacija i potencijal rasta korištenja obnovljivih prirodnih resursa - Interes za ulaganje u cirkularnu ekonomiju - Razvoj tehnologija koje insistiraju na održivosti lanaca snabdijevanja - Postojanje IPA predpristupnih fondova i drugih EU fondova koji finansiraju aktivnosti iz oblasti zaštite okoliša - Interes stranih ulagača za projekte zaštite okoliša	- Nizak stepen svjesnosti o značaju zaštite okoliša kod donosilaca odluka i stanovništva - Nerazvijeno tržište reciklabilnim materijalima - Klimatske promjene (duži sušni periodi, poplave, požari, klizišta) - Ulaganja u zastarjele tehnologije - Potreba za dugotrajnim i velikim infrastrukturnim investicijama (unapređenje kvaliteta riječnih voda pomoću prečištača, unapređenje kvaliteta zraka u industriji, infrastruktura sistema upravljanja otpadom) - Nepostojanje dovoljnih kapaciteta u BiH za zbrinjavanje opasnog (infektivnog i radioaktivnog) otpada - Nepostojanje uslova za održivo upravljanje i racionalno korištenje prostora (legislativa na nivou FBiH - neuređena) - Nepostojanje korektivnih mehanizama za narušavanje okolišnih propisa ili njihovo neprovođenje

Metodom SWOT analize (analiza snaga, slabosti, prilika i prijetnji) utvrđeni su unutrašnji i vanjski faktori koji pozitivno ili negativno utiču na razvoj ZDK.

Snage ZDK predstavljaju one faktore koji ukazuju na pozitivna stanja unutar ZDK poput povoljnog geostrateškog položaja, bogatog kulturno-historijskog naslijeđa, prirodnih resursa (ruda - ne uključujući uglj za proizvodnju električne energije, minerala, vode, zemljišta, šuma), energijskih potencijala i povoljnih uslova za korištenje obnovljivih izvora energije, izvozne orijentacije privrednih subjekata, postojanje programa za start-up preduzetnike na lokalnom i kantonalnom nivou, povoljnih klimatskih uslova za različite vidove poljoprivredne proizvodnje, raznovrsnosti poljoprivredne proizvodnje, razvijenih organizacija za podršku preduzetništvu, institucionalnih kapaciteta javne uprave za planiranje i upravljanje razvojem, industrijske i zanatske tradicije, raspoložive radne snage, dobre infrastrukture obrazovanja. Urađen je Vodič za prava o socijalnoj zaštiti za ZDK, postoje jaki stručni kapaciteti Instituta za zdravlje i sigurnost hrane Zenica, postoji značajno iskustvo u kontroli širenja pandemije COVID-19 unutar zdravstvenog sistema, postoji spremnost institucija da se posvete rješavanju sigurnosnih izazova i korupcije, aktivno se radi na inoviranju studijskih programa sa ciljem usklađivanja obrazovnih profila sa potrebama tržišta rada. Postoje i potencijali za razvoj različitih vidova turizma, razvijena je infrastruktura i organizacije u oblasti sporta, razvijene su institucije i programi u oblasti kulture. Evidentni su stručni kapaciteti u oblasti zdravstva. Aktivne su snažne nevladine organizacije. Slabosti su oni faktori ekonomije, okoline i društva koji onemogućavaju razvoj ili slabe razvojne šanse te ih ZDK treba bitno umanjiti ili nastojati u potpunosti ograničiti. Osnovne **slabosti** koje usporavaju i ograničavaju razvoj ZDK su njegov nebalansiran razvoj, nedovoljna tehnološka efikasnost i inovativnost, nedovoljna primjena informatizacije i digitalizacije, pad ekonomskih aktivnosti, negativan trgovinski saldo i smanjenje vanjskotrgovinskih aktivnosti tokom perioda uticaja stanja nesreće, ograničena sredstva za finansiranje i realizaciju razvojnih

ekonomskih projekata, nekonkurentnost tržišta radne snage i neusklađenost sistema obrazovanja sa potrebama tržišta rada, nepovoljan udio lica u stanju dugoročne nezaposlenosti, nedovoljna izdvajanja sredstava za poticaje zapošljavanja, samozapošljavanja, obuke, prekvalifikacije, dokvalifikacije i doškoloavanja, odliv obrazovanih i stručnih kadrova, rast broja novoprijavljenih lica na evidenciji nezaposlenih tokom uticaja stanja nesreće, nezadovoljavajuća poslovna klima i niska konkurentnost preduzeća, nedovoljna ulaganja u naučno-istraživački rad, nedovršena privatizacija, usitnjenost poljoprivrednih posjeda, dominantno ekstenzivna poljoprivreda sa niskom primjenom savremenih agrotehničkih mjera i nedovoljnom infrastrukturuom za podršku poljoprivredi, nizak udio opremljenih poslovnih zona sa infrastrukturuom i neriješeni imovinsko-pravni odnosi u poslovnim zonama, nedovoljna podrška valorizaciji zanata, nedostatak rekultivacije rudnih polja na kojima je završena eksploatacija, bespravna sječa šuma i pretvaranje šumskog u poljoprivredno zemljište bez provedene pravne procedure, nepovoljna starosna struktura stanovništva i smanjenje broja stanovnika, nedostatak sredstava za moderniziranje nastavnih planova i programa, za izvođenje predškolskih obrazovnih programa i inkluzivne nastave, otežan pristup javnim uslugama usljed stanja nesreće, nedovoljna intersektorska saradnja u rješavanju sigurnosnih izazova i korupcije, nedovoljna mjera strateškog pristupanja planiranju aktivnosti u oblasti sporta i kulture, neintegriranost problematike zaštite okoliša u druge sektorske politike, visok nivo zagađenja zraka i voda, neadekvatno upravljanje otpadom iz specifičnih tokova, posebno iz zdravstvenih ustanova (problematika radioaktivnog infektivnog otpada), putna, stambena i javna infrastruktura uništena poplavama i klizištima te nezadovoljavajuća finansijska stabilnost i struktura javne potrošnje uz smanjenje budžetskih prihoda i preusmjerenje sredstava na ublažavanje posljedica stanja nesreće, nedovoljna ulaganja u javne investicije, efikasnost, kvalitet i obim sistema zdravstvene zaštite.

Vanjski faktori koji utiču na razvoj ZDK mogu biti ili pokretač ili prepreka razvoju. Aktivnosti za dobijanje kandidatskog statusa za članstvo u EU, harmonizacija domaćih propisa sa EU zakonodavstvom, povećana primjena i usvajanje međunarodnih standarda, interes za stvaranje pozitivnog i stabilnog ambijenta za nova investiciona ulaganja uz pravnu i političku sigurnost svih investicija, potencijali za ulaganja dijaspore, inicijative i projekti za javno-privatna partnerstva te rast interesa za uspostavljanje pune vladavine zakona i dobrog upravljanja, prilike su političke prirode. Pored njih, postoje i značajne ekonomske, društvene, tehnološke, pravne i okolišne prilike. Prijetnje za razvoj ZDK su unutrašnja kriza i posljedice uticaja pandemije na ekonomiju EU, politička nestabilnost u BiH koja negativno utiče na jačanje i razvoj tržišta, loš imidž BiH u svijetu, pravna nesigurnost i kriza u vladavini zakona, globalna kriza, ekonomska nestabilnost BiH, nedovoljna institucionalna podrška sa viših nivoa za MSP i obrte koji nisu proizvodno i izvozno orijentirani, siva ekonomija, visoka stopa poreza i doprinosa prema zakonima viših nivoa vlasti, neadekvatna raspodjela prihoda na svim nivoima vlasti, kompleksna državna struktura i način funkcionisanja sistema.

ZDK posjeduje velika prirodna bogatstva koja je neophodno staviti u službu razvoja, ali pri tome vodeći računa o zaštiti okoliša. Pomenuto se posebno odnosi na iskorištavanje potencijala za razvoj preduzetništva, industrije i energetike. Osim toga, prirodna bogatstva trebaju biti maksimalno iskorištena za dalji razvoj poljoprivrede i turizma u ZDK. Nedovoljna efikasnost javnih usluga i loše stanje javne infrastrukture će i dalje biti oblasti u koje će ZDK morati ulagati dodatne napore za unapređenje postojećeg stanja. Konačno, nizak stepen EE će biti povod za buduće razvojne projekte kako bi se popravilo stanje i iskoristile prilike koje se pružaju u ovoj oblasti.

13.2. Strateško fokusiranje

Na osnovu socio-ekonomske i SWOT analize postavljen je osnov za definisanje strateških pravaca razvoja ZDK. Strateško fokusiranje je bazirano na jedinstvenim snagama i prilikama sa kojima raspolaže ZDK, kao i ključnim problemima i prijetnjama koje treba riješiti u nekoliko narednih godina.

Ključne snage privrede ZDK vezuju se za raspoložive prirodne resurse za industriju i rudarstvo, prvenstveno velike rezerve uglja i drugih minerala, energijski potencijal i povoljne uslove za korištenje obnovljivih izvora energije, izvoznu orijentaciju privrednih subjekata na području ZDK, industrijsku tradiciju i raspoloživu radnu snagu, posebno iskusnu radnu snagu u oblastima proizvodnje metala i nemetala, drvne, tekstilne, obučarske i prehrambene industrije te postojanje programa poticaja za preduzeća i Kreditno-garancijskog fonda. Postoje i značajne slabosti koje utiču na nedovoljnu iskorištenost tih snaga, a koje se vezuju za nisku tehnološku efikasnost i inovativnost, visok stepen uvoza, nedovoljnu promociju domaćih proizvoda, nedostatak dodatne vrijednosti kroz finalizaciju te odliv kadrova, opterećenost privrede, uticaj sive ekonomije i slično. Zbog svega navedenog, **konkurentnost privrede ZDK je niska** i ograničava rast zasnovan na snagama kao i rast preduzetništva. S druge strane, postoje značajni vanjski potencijali za rast privrede koji se vezuju za aktivnosti na privlačenju novih investicija u BiH, mogućnost korištenja međunarodnih fondova za BiH, rast interesa za međuopćinsku i regionalnu saradnju, aktivnosti vezane za Koridor Vc i bolje povezivanje s drugim regijama, reforme za poboljšanje poslovnog okruženja u FBiH, programe podrške malim i srednjim preduzećima i preduzetništvu sa viših nivoa vlasti koji mjere za rješavanje problema privrede, uz rast **preduzetništva**, postavljaju kao prioritet. Negativan uticaj na ekonomski rast se vezuje za posljedice stanja nesreće, zavisno od vidova krize i perioda uticaja, a ogledat će se u padu ekonomskih aktivnosti, BDP-a, vanjskotrgovinske razmjene, zaposlenosti i sl.

Snage koje su karakteristične za ZDK vezuju se i za potencijale u oblasti poljoprivrede i turizma koji nisu dovoljno iskorišteni. Poljoprivreda ima značajnu ulogu u ruralnom razvoju, a zahvaljujući prirodnim potencijalima, značajnom udjelu poljoprivrednog zemljišta te raznovrsnosti primarne poljoprivredne proizvodnje, posljednjih godina se bilježi rast u sektoru poljoprivrede ZDK. Međutim, taj rast nije zadovoljavajući zbog uticaja ograničavajućih slabosti koje se vezuju za usitnjenost poljoprivrednih posjeda, dominantno ekstenzivnu poljoprivrednu proizvodnju, nedovoljnu primjenu agrotehničkih mjera i standard u proizvodnji hrane te nedovoljno razvijenu infrastrukturu za podršku poljoprivredi. Istovremeno, evidentan je nedostatak poljoprivredne politike i relevantnih institucija na državnom nivou, ali su evidentne i mogućnosti koje otvaraju različiti programi podrške poljoprivredi za modernizaciju i usklađivanje sa standardima za izvoz poljoprivrednih proizvoda, što bi uticalo i na smanjenje uvoza u ovom sektoru. Zbog toga postoji potreba za rješavanje problema **niskog stepena modernizacije i standardizacije poljoprivredne proizvodnje**. S druge strane, u oblasti turizma, snage ZDK se ogledaju u bogatom kulturno-historijskom naslijeđu i potencijalima za razvoj različitih vidova turizma, uz izgrađenu infrastrukturu za razvoj turizma, sportske i rekreativne aktivnosti te uspostavljene organizacije kulture. Međutim, razvoj turizma usporavaju slabosti vezane za nedovoljno inoviranje i promociju turističke ponude, nedovoljnu povezanost sa regionalnom ponudom, nedostatak stručnog kadra, kao i prijetnje vezane za narušavanje zdravlja okoliša i neusaglašenost pravnog sistema za zaštitu prirodnog i kulturnog naslijeđa. Sve to ukazuje na potrebu rješavanja problema **nedovoljne turističke valorizacije potencijala ZDK**. Pored toga, negativni uticaj na poljoprivredu i turizam se očekuje i kao posljedica stanja nesreće, posebno u pogledu smanjenja izvoza poljoprivrednih proizvoda, smanjenja posjeta turista i slično.

U situacionoj i SWOT analizi utvrđeno je da postoji manjak resursa, infrastrukture i specijaliziranih kadrova u oblasti obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite. U sektoru obrazovanja, problemi i potrebe razlikuju se u domenu predškolskog obrazovanja, gdje postoje ograničeni kapaciteti za obuhvat sve djece predškolske dobi; u domenu osnovnog i srednjeg obrazovanja, gdje nedostaju sredstva za inoviranje nastavnih planova i programa te kadar (asistenti) za inkluzivnu nastavu; i u domenu visokog školstva, gdje je veliki izazov povezivanje studijskih programa sa potrebama na tržištu rada. U zdravstvenom sektoru evidentan problem je obezbjeđivanje efikasnih usluga za sve građane na području ZDK jer institucionalni kapaciteti variraju po gradovima/općinama i nisu jednako dostupni svima. Oblast socijalne zaštite u posljednjim godinama karakteriše veći fokus na poboljšanje ciljane raspodjele socijalnih davanja svim ugroženim kategorijama, a naročito porodicama i pojedincima u riziku te hraniteljskim porodicama. Međutim, socijalni fondovi su ograničeni i veliki je izazov obezbijediti adekvatnu, dugoročnu i stabilnu podršku svim skupinama u stanju

socijalne potrebe. U oblasti sporta i kulture, i pored solidno razvijene infrastrukture, institucija i nevladinih organizacija, problem je nedovoljno integriran strateški pristup u kreiranju planova i programa. Da bi se poboljšao kvalitet usluga i života za sve građane, potrebno je strateški pristupiti problemu **nedovoljno razvijene društvene infrastrukture i institucionalnih kapaciteta u oblasti obrazovanja, nauke, zdravstva, socijalne zaštite, sporta i kulture.**

Jedna od snaga ZDK je institucionalni kapacitet javne uprave za planiranje i upravljanje razvojem te postojanje Zakona o javno-privatnom partnerstvu i Zakona o obrazovanju odraslih, kao i dobra infrastruktura osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja. Prilike su i interes za stvaranje pozitivnog i stabilnog ambijenta za nova investiciona ulaganja uz pravnu i političku sigurnost svih investicija, rast interesa za uspostavljanje pune vladavine zakona i dobrog upravljanja te strategija borbe protiv korupcije. I dalje ostaju kao slabost nedovoljni kapaciteti za pripremu projekata za međunarodne fondove. Slabost u ZDK je loša saobraćajna infrastruktura regionalnih i lokalnih saobraćajnica, nedostatak sredstava na nivou ZDK za ulaganja u infrastrukturu te poplavama i klizištima uništena putna, stambena i javna infrastruktura. Prilike koje se pružaju su saradnja i aktivnosti u BiH na privlačenju novih investicija, mogućnost korištenja međunarodnih fondova za BiH, rast interesa za međuopćinsku i regionalnu saradnju, aktivnosti vezane za Koridor Vc uz stalno prisutnu prijetnju nedovoljne razvijenosti transportnih i distribucijskih sistema unutar BiH/entiteta. Na osnovu svega navedenog, fokus će biti na rješavanju prisutnih problema **još uvijek nedovoljne efikasnosti pružanja javnih usluga i lošeg stanja javne infrastrukture.**

Snage u oblasti okoliša su evidentne budući da se posljednjih godina kontinuirano unapređivao cjelokupan sistem upravljanja okolišem. Uspostavljen je Centar za monitoring okoliša ZDK, postoje aktivne i snažne nevladine organizacije, posebno u sferi zaštite okoliša i ljudskih prava, usvojen je niz strateških dokumenata, postoji regionalna deponija za upravljanje neopasnim otpadom, investirano je u poboljšanje energijske efikasnosti u javnim institucijama itd. Imajući u vidu EU pravac restrukturiranja sistema proizvodnje električne energije i dekarbonizacije sistema, nužno je da se i ZDK u okviru BiH strateški opredijeli ka povećanju proizvodnje energije iz obnovljivih izvora. Prilike su identificirane u primjeni EU normi u oblasti zaštite okoliša, potencijalima za razvoj i jačanje okolišno prihvatljivog preduzetništva (zeleni poslovi), interesu za ulaganje u cirkularno preduzetništvo te razvoj tehnologija koje potiču održivost kanala snabdijevanja i zaštitu okoliša. Pri tome su slabosti evidentne u neintegriranosti problematike zaštite okoliša u druge sektorske politike, nepostojanju infrastrukture za smanjenje količine otpada za odlaganje i adekvatno zbrinjavanje otpada u vanrednim situacijama, nepostojanje uslova za održivo upravljanje i racionalno korištenje prostora i u komunalnoj infrastrukturi koja zahtijeva značajna ulaganja. Stanju doprinose prijetnje kao što su pandemije, globalne klimatske promjene kao i nepostojanje stabilnog tržišta reciklabilnim materijalima u zemlji.

Strateško fokusiranje izvršeno je kroz pet fokusa:

1. **Iskorištavanje potencijala ZDK u oblasti industrije, tehnoloških inovacija, energetike i preduzetništva.**
2. **Iskorištavanje potencijala za modernizaciju poljoprivredne proizvodnje i turističke valorizacije resursa ZDK.**
3. **Razvijanje ljudskih potencijala, društvene infrastrukture i institucionalnih kapaciteta u oblasti obrazovanja, nauke, zdravstva, socijalne zaštite, sporta i kulture.**
4. **Unapređenje efikasnosti pružanja javnih usluga i stanja javne infrastrukture .**
5. **Poboljšanje stanja okoliša i komunalne infrastrukture, uz korištenje potencijala za unapređenje obnovljivih izvora energije i energijsku efikasnost.**

13.3. Vizija razvoja

Definisanje vizije razvoja ZDK odražava stratešku namjeru, dubinu i širinu strateške promjene u periodu od 2021. godine do 2027. godine. Vizija je karakteristična za posmatranu sredinu – objedinjava geostrateški centralni položaj ZDK na raskrsnici najvažnijih transportnih pravaca i uvezanost sa svim dijelovima BiH te stremljenje ZDK da postane savremena evropska regija, orijentisana na održive aspekte razvoja. Pri tom se razvoj posmatra kao višedimenzionalan proces ekonomske, društvene, okolišne, prostorne i institucionalne transformacije sa ciljem poboljšanja kvaliteta i standarda života građana, gdje su u razvojne procese uključeni svi akteri razvoja: vladin sektor, privatni sektor, civilno društvo i lokalna zajednica. Svoj razvoj ZDK temelji na industrijskim i ljudskim resursima, prirodnim i turističkim potencijalima te bogatom kulturno-historijskom naslijeđu i čistom okolišu. Ovakav razvoj karakterišu princip održivosti i integracije, gdje svaki sektor zadržava svoje osnovne razvojne ciljeve, a zajedno ih ostvaruju u obliku integriranog uravnoteženog razvoja.

VIZIJA RAZVOJA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA

Zeničko-dobojski kanton – savremena evropska regija, ugodna i sigurna za život i rad i atraktivna za investiranje, koja svoj održivi razvoj temelji na industrijskim i ljudskim resursima, prirodnim i turističkim potencijalima te bogatom kulturno-historijskom naslijeđu i čistom okolišu.

13.4. Strateški ciljevi

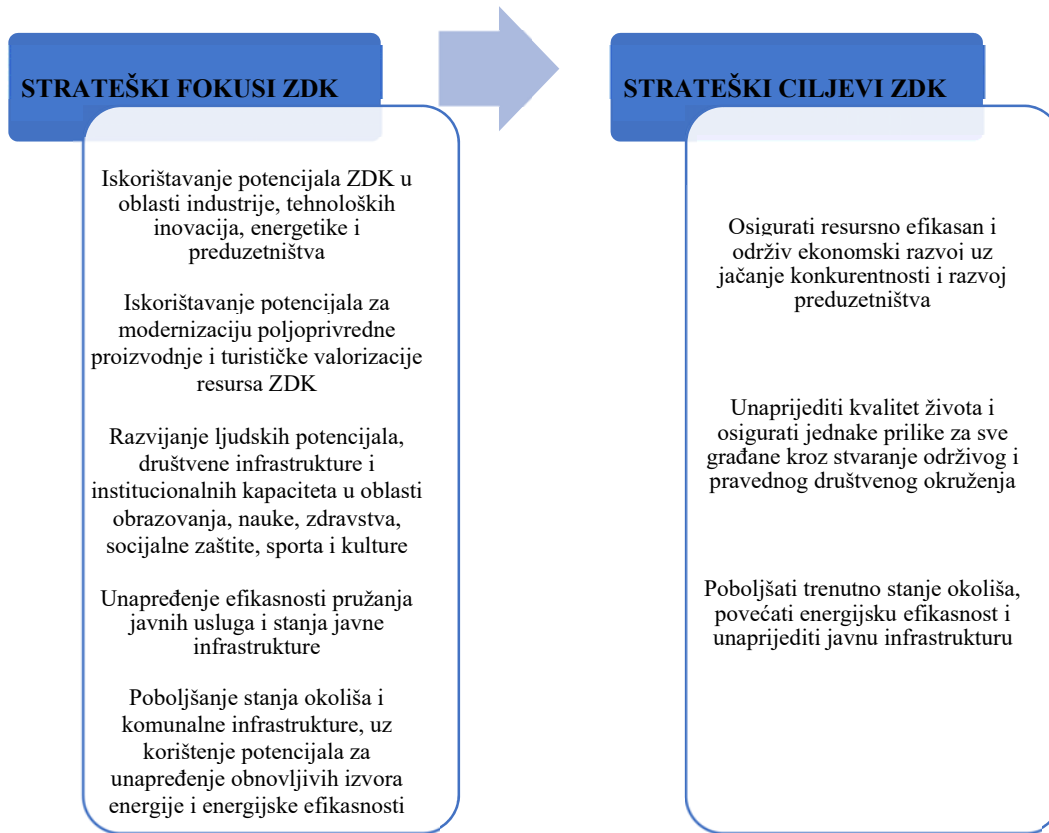
Na temelju strateških fokusa i vizije ZDK definisana su tri strateška cilja koji osiguravaju sinergijske efekte između ekonomije, okoliša i društva, uz puno uvažavanje interesa lokalne uprave. Ciljevi imaju prepoznatljiva sektorska težišta, ali su istovremeno integralni i povezujući. Strateški ciljevi su:

- 1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva.**
- 2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja.**
- 3. Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu.**

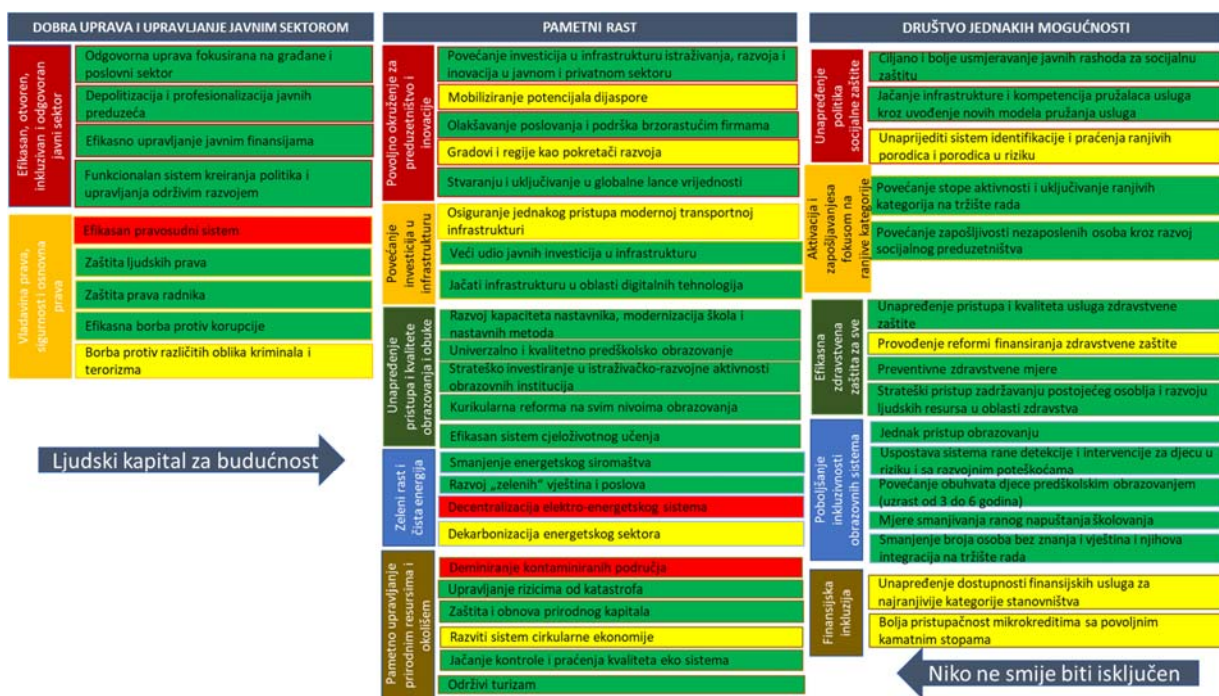
Strateški ciljevi su nastali na osnovu analiza, prvenstveno situacione i SWOT analize, na osnovu kojih su izvučeni strateški fokusi.

U nastavku je grafički prikaz veze između strateških fokusa i strateških ciljeva ZDK. Također na osnovu situacione analize i utvrđenih strateških ciljeva ZDK prikazana je usaglašenost strateških ciljeva sa Okvirom ciljeva održivog razvoja i utvrđenim akceleratorima i pokretačima u BiH.

Slika 11. Veza strateških fokusa i strateških ciljeva u ZDK

Slika 12. Usaglašenost strateških ciljeva sa Okvirom ciljeva održivog razvoja i utvrđenim akceleratorima i pokretačima u BiH

Strateški cilj 1: Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva

U svrhu održivog rasta privrede ZDK, neophodno je obezbijediti podršku strateškim granama privrede, uz naglasak na djelatnosti koje stvaraju dodanu vrijednost, te racionalno korištenje resursa. U razvoju industrijske proizvodnje neophodno je jačati konkurentnost u sektoru industrije, uz jačanja izvozne orijentacije i stvaranja dodane vrijednosti, te podršku stvaranju uslova za domaću proizvodnju uvoznih komponenti, u svim sektorima industrije.

S aspekta ruralnog razvoja, za generisanje većeg dohotka ruralne privrede, od ključne važnosti je osigurati stabilnu politiku poticaja sa programima koji će omogućiti transformaciju i modernizaciju poljoprivredne proizvodnje na području ZDK.

U razvoju privrede, a uključujući i ruralnu, posebnu podršku je potrebno usmjeriti na povećanje kvaliteta turističke ponude, uz orijentaciju na one vrste turizma za koji postoje resursi koji mogu obezbijediti veći stepen turističke valorizacije i uključivanja u regionalne turističke proizvode.

Podrška uključivanju u lance vrijednosti je vrlo bitan faktor održivog razvoja, kako industrije, tako i poljoprivrede i turizma, uz specijalizaciju koja može ponuditi veću dodanu vrijednost, što će omogućiti nova ulaganje i pristup novim tehnologijama.

Očekivani uticaj Strategije razvoja ZDK na privredne aktivnosti potrebno je pratiti kroz razvojne indikatore ostvarenog BDP po glavi stanovnika, stope pokrivenosti uvoza izvozom i stope zaposlenosti, dok će se razvoj detaljnije pratiti na nivou indikatora za prioritete i mjere u okviru ovog strateškog cilja.

Tabela 8. Pokazatelji uticaja za prvi strateški cilj ZDK

Strateški cilj	Pokazatelji uticaja (ZDK)	Početna vrijednost (2019)	Ciljana vrijednost (2027)
1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva	BDP u milionima KM	2.996 (2018.)	3.445
	Stopa pokrivenosti uvoza izvozom %	88,3%	95,0%
	Stopa zaposlenosti %	33,5	44%

Strateški cilj 2: Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja

Korištenjem postojećih snaga i potencijala u oblasti obrazovanja, sporta, kulture, zdravstva i socijalne zaštite, strateško opredjeljenje ZDK je dalje unapređivanje usluga i infrastrukture u svim oblastima društvenog života. Ovaj strateški cilj će se postići kroz kvalitetan rad javne uprave i dalje poboljšavanje institucionalnih kapaciteta za planiranje i upravljanje razvojem, kao i kapaciteta za sigurnost građana. Posebna pažnja posvetit će se unapređenju rezilijentnosti institucija, sistema i infrastrukture za djelovanje u uslovima krize, poput pandemije COVID-19, koja je aktualna u momentu izrade Strategije razvoja. Također, uložit će se napor za dosljednu primjenu principa „Niko ne smije biti isključen“, u skladu sa globalnim ciljevima održivog razvoja.

Ovaj strateški cilj realizovat će se kroz 4 prioriteta, a njegovo ispunjenje procjenjivat će se praćenjem tri indikatora u sektoru obrazovanja (budžetska izdvajanja za osnovno i srednje obrazovanje); zdravstva (broj ljekara na hiljadu stanovnika) i socijalne zaštite (visina socijalnih transfera po glavi stanovnika).

Tabela 9. Pokazatelji uticaja za drugi strateški cilj ZDK

Strateški cilj	Pokazatelji uticaja (ZDK)	Početna vrijednost (2019)	Ciljana vrijednost (2027)
2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja	Izdvajanja za osnovno i srednje obrazovanje u Budžetu ZDK na godišnjem nivou (KM)	124.638.367 KM (ukupno planirano u Budžetu ZDK za 2019.godinu) (83.930.924 KM za osnovno obrazovanje; 40.707.443 KM za srednje obrazovanje)	190.000.000 KM
	Broj ljekara/hiljadu stanovnika	1,99 (2018. godina)	2,19
	Socijalni transferi po glavi stanovnika	64,14 KM (2018. godina)	72,00 KM

Strateški cilj 3: Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu

Ovaj strateški cilj teži provođenju mjera unapređenja kvalitete okoliša, primarno kroz smanjenje emisija u zrak, pa potom u vode i tlo i to putem poticanja izmjena, adaptacije postojećih i uvođenjem novih i inovativnih tehnologija u industrijama koje djeluju na području ZDK (energetska tranzicija i optimizacija).

Unapređenje kvalitete medija okoliša osigurat će se i povećanjem energijske efikasnosti, unapređenjem i optimizacijom upravljanja javnom infrastrukturuom (vodosnabdijevanje i sanitacija, javni prevoz, prostorno uređenje), uvođenjem cirkularne ekonomije u integralno upravljanje otpadom i unaprijeđenom kontrolom zagađenja i zagađivača. Ovaj strateški cilj će se ostvariti kroz 4 prioriteta.

Pokazatelji uticaja za ovaj strateški cilj su prikazani u Tabeli 137. Promjene na nivou ovog strateškog cilja, mogu se očitovati kroz indikatore investicija na nivou kantona, udjela realizovanih kapitalnih investicija u budžetu i ukupnim emisijama (preračunato u CO₂eq).

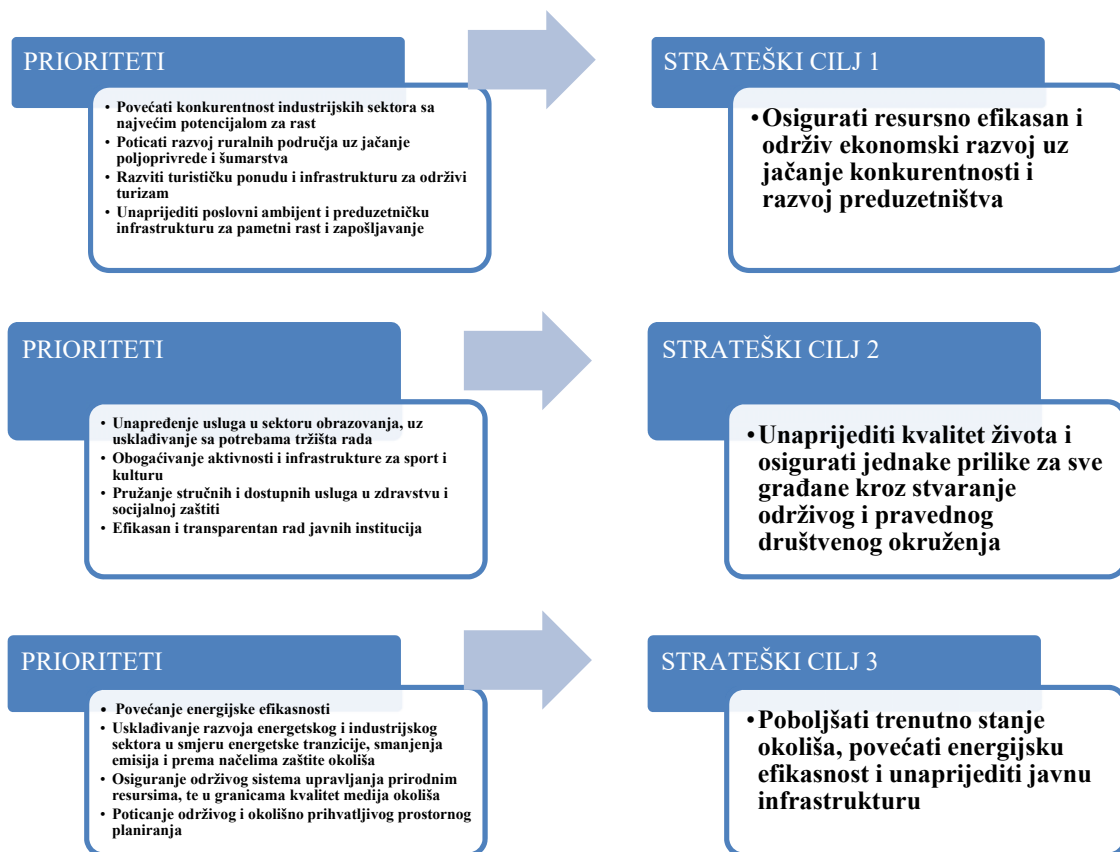
Tabela 10. Pokazatelji uticaja za treći strateški cilj ZDK

Strateški cilj	Pokazatelji uticaja (ZDK)	Početna vrijednost (2019)	Ciljana vrijednost (2027)
3. Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu	Investicije na teritoriji kantona u ove sektore (KM)	6.000.000	10.000.000
	Udio realizovanih kapitalnih investicija u budžetu (%)	2	3,5
	Ukupne emisije u zrak (t/g) CO ₂ eq	biće određeno novim registrom emisija iz 2021	biće određeno novim registrom emisija iz 2021
	Emisije GHG gasova i zagađujućih materija	Prašina 2000 t/god; SO ₂ 152.000 t/god CO ₂ 2.800.000	Prašina 400 t/god; SO ₂ 55.000 t/god CO ₂ 1.800.000

14. Prioriteti

Sa ciljem realizacije zacrtanih strateških ciljeva, za svaki cilj definisan je set prioriteta. Prioriteti obuhvataju ključne oblasti, koje imaju najveći međusektorski uticaj na razvoj, a samim time i pokazatelje uticaja. Očekivani ishodi prioriteta su u direktnoj vezi sa pokazateljima uticaja na nivou strateških ciljeva i doprinose realizaciji ciljnih vrijednosti 2027. godine.

Slika 13. Prioriteti po strateškim ciljevima ZDK

Strateški cilj 1: Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva

Za unapređenje konkurentnosti industrije, poljoprivrede i uslužnog sektora u ZDK, uz podršku preduzetništvu, te ostvarenje ciljnih vrijednosti pokazatelja uticaja za prvi strateški cilj ZDK, definisana su četiri prioritetna cilja.

Potrebno je povećati konkurentnost sektora industrije, uz usmjerenje na one sektore koji imaju najveći potencijal za održiv rast, uz jačanje prerađivačkih kapaciteta za finalizaciju sa izvoznim potencijalom i stvaranje dodane vrijednosti. U tom pravcu, neophodno je poboljšati povezanost industrije sa naučnoistraživačkim ustanovama i centrima, za kreiranje rasta zasnovanog na znanju, kroz inovacije i uvođenje novih tehnologija. Poseban značaj ima ubrzavanje procesa digitalizacije i informatizacije u sektoru privrede, uz jačanje IT sektora. Za ZDK od posebne važnosti su i aktivnosti koje će se provoditi od strane federalnih institucija i preduzeća u cilju strukturne transformacije privrede rudarskih regiona, zbog

čega je u okviru ovog prioriteta planirana i mjera usmjerena na modernizaciju, organizacijsku i tehničko-tehnološku reorganizaciju u sektoru vađenja ruda i kamena. Također, planirana su područja djelovanja u cilju podrške postepenoj dekarbonizaciji privrede i proizvodnji energije iz obnovljivih izvora. Generalno, u okviru prioriteta usmjerenog na industrijski razvoj, očekuje se povećanje indeksa obima industrijske proizvodnje, povećanje izvoza u sektoru industrije, veća primanja zaposlenih u sektoru industrije, te generalno omogućavanje povećanja ukupne privredne aktivnosti koja će generisati porezne prihode.

Razvoj ruralnih područja je jedan od prioriteta usmjerenih na podršku balansiranoj razvoju ZDK i smanjenju iseljavanja iz ruralnih u urbana područja. Održivost ruralnog razvoja zasniva se na stvaranju mogućnosti za generisanje dohotka ruralnog stanovništva, zbog čega je neophodno unaprijediti konkurentnost poljoprivredne proizvodnje i obezbijediti podršku za povećanje stepena prerade i povezivanja poljoprivredni proizvođača sa prerađivačkim kapacitetima, uz jačanje poljoprivrednih lanaca vrijednosti. Također, u ruralnim područjima šumarstvo i korištenje šumskih proizvoda je dodatni izvor za generisanje prihoda. Kroz ruralni razvoj uz jačanje konkurentnosti poljoprivrede i šumarstva, očekuje se održavanje stabilnosti odnosa ruralnog i urbanog stanovništva i povećanja broja poljoprivrednih gazdinstava na području ZDK, uz povećanje investicija u poljoprivredi u nova stalna sredstva, te povećanje pokrivenosti uvoza izvozom u djelatnosti poljoprivrede i šumarstva.

Zahvaljujući potencijalima za razvoj turizma, jedan od prioriteta usmjeren je i na razvoj turizma, koji obuhvata vrste turizma za koje postoje resursi u ZDK (kulturno-historijski, banjski, tranzitni, planinski, vjerski, seoski, kongresni, sajamski, sportski, lovni i dr. turizam). Neophodno je usmjeriti pažnju na razvoj turističke infrastrukture i povećanje kvaliteta turističke ponude uz promociju i povezivanje u regionalni turistički proizvod i turističke lance vrijednosti. Kroz razvoj turizma, omogućit će se pozitivni efekti na rast investicija i prometa u sektoru hotelijerstva i ugostiteljstva, što će u konačnici uticati i na rast BDP-a, poreznih prihoda i zapošljavanja u sektoru turizma.

Za razvoj svih sektora privrede, od posebne važnosti je izgradnja povoljnog poslovnog okruženja, te unaprijeđene poslovne infrastrukture i usluga, kako bi se omogućila održivost preduzeća i obrta, te poticalo preduzetništvo uz samozapošljavanje i održivost postojećih radnih mjesta.

Pandemija COVID-19 je dovela do značajnih poremećaja na globalnom tržištu, koji se odnose na usporavanje ekonomskog razvoja i negativnu stopu rasta (recesija), smanjenje izvoza, poremećaje u lancu snabdijevanja, probleme u transportu, smanjenje prihoda preduzeća, smanjenje zaposlenosti, te smanjenje dohotka i potrošnje stanovništva. S druge strane, pandemiju treba iskoristi kao priliku za repozicioniranje sektora u smislu povećanja obima proizvodnje, smanjenja obima uvoza (sirovina i finalnih proizvoda) i povećanju obima izvoza. U cilju prevazilaženja efekata pandemije i doprinosa ostvarenju ishoda na nivou prioriteta ekonomskog razvoja, definisane su i posebne mjere koje obuhvataju hitne i prateće aktivnosti, za očuvanje likvidnosti preduzeća, očuvanje nivoa zaposlenosti, očuvanje mogućnosti za servisiranje kreditnih obaveza, te niz aktivnosti za područja djelovanja po privrednim sektorima.

Tabela 11. Prioriteti za strateški cilj 1 sa pripadajućim pokazateljima krajnjeg rezultata

Prioriteti	Ishodi na nivou prioriteta	Početna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
1.1. Povećati konkurentnost industrijskih sektora sa potencijalom za rast i izvoz, kroz inovacije, transfer tehnologija i	Indeks fizičkog obima industrijske proizvodnje	93,6	101,5
	Ukupna vrijednost izvoza industrije u 000 KM (prerađivačka, vađenje ruda i kamena, snabdijevanje el.en.)	1.494.964	1.793.957

Prioriteti	Ishodi na nivou prioriteta	Početna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
digitalizaciju	Iznos prosječne neto plate u industriji u KM (prerađivačka, vađenje ruda i kamena, snabdijevanje el.en.)	1.113	1.335
1.2. Poticati razvoj ruralnih područja uz jačanje poljoprivrede i šumarstva	Broj poljoprivrednih gazdinstava	967 (2018.)	1.160
	Ukupan izvoz u području KD - Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov u 000 KM	3.284	3.940
	Prosječna neto plata u području KD - Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	793	872
1.3. Razviti turističku ponudu, infrastrukturu i preduzetništvo za održivi turizam	Ukupan promet u hotelijerstvu i ugostiteljstvu	17.416.834 (2018.)	21.771.000
	Broj ležaja	1.381	1.590
	Prosječna neto plata u hotelijerstvu i ugostiteljstvu	443	503
1.4. Unaprijediti poslovni ambijent i preduzetničku infrastrukturu za pametni rast i zapošljavanje	Prihodi od poreza pc u KM	139	160
	Broj poslovnih subjekata na hiljadu stanovnika (2019)	52,6	55,5
	Rang pozicija po indeksu razvijenosti ZDK u FBiH (2019)	5	4

Strateški cilj 2: Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja

Da bi se ispunio strateški cilj za unapređenje kvaliteta života i stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja, definisana su četiri prioriteta. Svaki prioritet definisan je kao cilj specifičan za određenu oblast društvenog života: obrazovanje, sport, kultura, zdravstvo, socijalna zaštita/skrb, sigurnost i javna uprava. Svi prioriteti integrišu ključne elemente globalnih ciljeva održivog razvoja, kao i strategije za ostvarenje napretka u uslovima krize.

U oblasti obrazovanja potrebno je poboljšati kvalitet nastavnog procesa kroz poboljšanje nastavnih planova i programa i obrazovne infrastrukture. Posebno je važno uskladiti obrazovni sistem sa potrebama tržišta rada, jer će se time smanjiti nezaposlenost. Ranjive skupine zaslužuju posebnu pažnju putem uspostave adekvatnih uslova za inkluzivnu nastavu i programa za povećanje mogućnosti zapošljavanja osoba koje

pripadaju ranjivim skupinama. Unapređenje sistema za online nastavu predstavlja važan preduslov za modernizaciju i fleksibilnost nastavnog procesa u normalnim uslovima i u uslovima krize.

Kapacitete institucija sporta i kulture potrebno je jačati kroz obogaćivanje sportske i kulturne ponude i izgradnju (ili rekonstrukciju) infrastrukture. Otežano funkcioniranje sportskih i kulturnih institucija u toku pandemije COVID-19 ukazuje na potrebu da se osmisle inovativni načini za plasiranje sportskih i kulturnih sadržaja u kriznim situacijama.

Usluge socijalne i zdravstvene zaštite moraju se kontinuirano unapređivati. Pored potrebe da se poboljšaju kapaciteti za intenzivnu njegu i tehnički unaprijedi rad zdravstvenih ustanova (nabavka uređaja i aparata za liječenje), fokus treba usmjeriti i na poboljšanje sistema za pristup zdravstvenim uslugama za sve građane. Slično tome, usluge i paketi pomoći u okviru sistema socijalne zaštite moraju predvidjeti adekvatnu pomoć svima u stanju potrebe, na osnovu analize stvarnih potreba.

Javna uprava će nastaviti reformske procese za jačanje kapaciteta, posebno u domenu efikasnosti i transparentnosti usluga. U fokusu će biti jačanje struktura za strateško planiranje i upravljanje razvojem, borbu protiv korupcije i sigurnost građana, uz posebno razmatranje sigurnosnih aspekata migracija.

Tabela 12. Prioriteti za strateški cilj 2 sa pripadajućim pokazateljima krajnjeg rezultata

Prioriteti	Ishodi na nivou prioriteta	Početna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
2.1. Unapređenje usluga u sektoru obrazovanja, uz usklađivanje sa potrebama tržišta rada	Omjer broja nastavnika prema broju djece u osnovnom i srednjem obrazovanju	98 nastavnika/1.000 učenika (za školsku godinu 2019/2020)	102 nastavnika/1.000 učenika
	Broj djece u predškolskim obrazovnim ustanovama	2.437 (za školsku godinu 2019/2020)	3.500
	Broj ustanova za obrazovanje odraslih	29	33
2.2. Obogaćivanje aktivnosti i infrastrukture za sport i kulturu	Broj aktivnih članova u sportskim institucijama	10.900 (2018. godina)	11.500
	Godišnji budžet za finansiranje javnih ustanova kulture	4.171.837 KM (2018.godina)	5.300.000 KM
2.3. Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvu i socijalnoj zaštiti	Ukupan broj bolničkih kreveta	1.100	1.200
	Broj kreveta na infektivnim odjelima	60	70
	Broj korisnika socijalne pomoći/1.000 stanovnika	71 (2018. godina)	68
	Broj siromašnih	25.349 (2018.godina)	24.000
	Iznos socijalnih izdvajanja	23 miliona KM (2018.godina)	40 miliona KM
2.4. Efikasan i transparentan rad javnih institucija	Stepen djelotvornosti realizacije Strategije razvoja relativno visoka i iznosi	84% (48% projekata završeno, 20% se kontinuirano implementira, 16%	87%

Prioriteti	Ishodi na nivou prioriteta	Početna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
		započeto) (evaluacija Strategije razvoja 2016-2020)	
	Broj kriminalnih djela	2.131 (2018.godina)	1.600
	Broj prestupnika	1.750 (2018. godina)	1.400

Strateški cilj 3: Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu

3.1. Povećati energijsku efikasnost – odnosi se primarno na poboljšanje energijske efikasnosti zgrada u vlasništvu kantona (zagrijavanje, hlađenje), kroz evidentiranje stanja, (su)finansiranje utopljanja zgrada - poboljšanje energijskih karakteristika zgrada, posebno u vlasništvu ili na korištenju organizacija javnog sektora. Energijsku efikasnost treba poboljšavati korištenjem obligacionih šema, te sredstava iz budžeta.

3.2. Uskladiti razvoj energetskog i industrijskog sektora u smjeru energetske tranzicije, smanjenja emisija i načelima zaštite okoliša – Energetska politika se vodi na nivou BiH i FBiH, ali je neophodno pratiti i osigurati što održiviju energetsku tranziciju na teritoriji ZDK kroz osiguravanje različitih vrsta energenata. To je moguće uspostaviti kroz povećanje generisanja električne energije iz obnovljivih i alternativnih izvora energije, te poticanjem primjene tehnologija koje dovode do smanjenja emisija u okoliš. Kada govorimo o sektoru proizvodnje energije distributeri i/ili snabdjevači energije (obvezne strane) moraju postići određene uštede na strani krajnjih kupaca (domaćinstva, poslovni subjekti i sl.) – obligacione šeme. Neophodno je jačati inspekcijske kapacitete.

3.3. Osigurati održivi sistem upravljanja prirodnim resursima i unaprijediti kvalitet medija okoliša – Težnja ka ekonomskom rastu i razvoju privrednih aktivnost neminovno vode do degradacije okoliša, stoga je nužno uspostaviti mjere prevencije, praćenja i kontrole razvoja koji će biti održiv (bez prekomjerne eksploatacije prirodnih resursa) i po okoliš siguran (kontrolisane emisije koje ne narušavaju kvalitet zraka, vode i tla, prevencija nastanka otpada, adekvatno zbrinut otpad i sl.). Jačanje kapaciteta monitoring centara za zrak i edukacija odgovornog osoblja (ministarstva i inspekcija), nužno je za provođenje svih mjera. Prioritet je fokusiranje na zelenu ekonomiju i ekologizaciju.

3.4. Poticati održivo i okolišno prihvatljivo prostorno planiranje – Podrazumijeva poticanje razvoja urbane i ruralne infrastrukture, kroz principe dostupnosti kontrolisane (kvalitet) pitke vode i pokrivenosti sanitacijom, putnom infrastrukturom, uspostavom cirkularne ekonomije u sferi upravljanja otpadom, te optimalno prostorno planiranje i legalna izgradnja koje će unaprijediti kvalitet života ljudi i unaprijediti i očuvati kvalitet okoliša. Do uspostave efikasnih sistema (cirkularna ekonomija – reciklaža, ponovno korištenje i sl.; proširenje daljinskog grijanja) potrebno je kontinuirano raditi na prevenciji i sanaciji lokacija pod pritiskom (divlje deponije, klizišta).

Tabela 13. Prioriteti za strateški cilj 3 sa pripadajućim pokazateljima krajnjeg rezultata

Prioriteti	Ishodi na nivou prioriteta	Početna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
3.1. Povećanje energijske efikasnosti	Finalna potrošnja toplotne energije (TJ)	600*	1500
	Potrošnja energenata za	Prirodni gas	Prirodni gas

Prioriteti	Ishodi na nivou prioriteta	Početna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
	isti proizvodno korisnički nivo	39.200x1.000Sm3 Ugalj: 2.550.000 t/god	65.200x1.000Sm3 Ugalj: 2.000.000 t/god
3.2. Usklađivanje razvoja energetskog i industrijskog sektora u smjeru energetske tranzicije, smanjenja emisija i prema načelima zaštite okoliša	Udio izvora obnovljive energije u odnosu na ukupnu krajnju potrošnju energije (%)	30**	40
	Udio stanovništva koji se primarno oslanja na čista goriva (%)	30***	45
	Udio generiranja energije iz alternativnih izvora energije (biomasa i sl.) u odnosu na ukupnu generiranu energije (%)	2	5
	Potrošnja uglja za proizvodnju energije (t)	400 t/GWh	250 t/GWh
	Kvalitet zraka (smanjenje broja dana sa prekoračenjima SO ₂)	55	15
3.3. Osigurati održivi sistem upravljanja prirodnim resursima i unaprijediti kvalitet medija okoliša	Udio degradiranog zemljišta (%)	4,34%+	4
	Prostor pod šumskim površinama po stanovniku (ha/st)	62,38 %	65%
	Kvalitet vodotoka	Slab (III)	Umjeren (II)
	Kvalitet zraka (godišnja vrijednost koncentracija PM _x – mg/kg)	70	50
3.4. Poticanje održivog i okolišno prihvatljivog prostornog planiranja	Udio tretiranog komunalnog otpada od ukupno prikupljenog (%)	n/d	15
	Udio stanovnika priključen na kanalizaciju (%)	57%	70%
	Udio otpadne vode koja se tretira (%)	1****	25
	Gustina moderniziranih puteva (km/100km ²)	49,88	55
	Udio stanovnika u ruralnim sredinama (%)	n/d	(Povećanje za 5%)

*Procjena u odnosu na potrošnju u FBiH – 3900TJ; **Procjena, u FBiH je 39%; ***Plin većinom;

****samo Žepče; + obuhvaćeno izgradnjom, KEAP ZDK 2017

15. Opis mjera

Strateški cilj 1

Prioritet 1.1. Povećati konkurentnost industrijskih sektora sa potencijalom za rast i izvoz, kroz inovacije, transfer tehnologija i digitalizaciju

1.1.1. Jačanje prerađivačke industrije uz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda

U okviru ove mjere pružat će se podrška preduzećima za unapređenje konkurentnosti, kroz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda. Cilj ove mjere je da se povećaju investicije u nove tehnologije i opremu (uključujući privlačenje stranih investicija i dijaspora), uvođenje međunarodnih standarda, povećanje kvaliteta proizvoda, finalizacije i izvoza uz kreiranje dodane vrijednosti. Posebna pažnja će biti usmjerena na uključivanje preduzeća u lance vrijednosti i jačanje klastera u sektorima prerađivačke industrije, u cilju povećanja umreženosti privrede i specijalizacije poslovanja, uz uključivanje u mreže dobavljača i kupaca, što će dovesti do povećanja proizvodnje intermedijarnih proizvoda, kao i niza pozitivnih efekata na ekonomski rast. S aspekta negativnih uticaja pandemije u sektoru industrije, potrebne hitne mjere za očuvanje likvidnosti i zapošljavanja planirane su u općim izdvojenim mjerama za podršku poslovanju (poticaji, subvencije, kreditne garancije, obustava naplata i sl.), a posebne aktivnosti usmjerene na očuvanje obima industrijske proizvodnje i izvoza su integrisane u mjere u okviru ovog prioriteta za povećanje konkurentnosti industrije i izvoza.

1.1.2. Razvoj sektora informacionih tehnologija i digitalizacije

Ubrzavanje procesa digitalizacije privrede i razvoj sektora informacionih tehnologija je jedan od imperativa privrednog razvoja. Kako bi se ubrzao proces digitalizacije i informatizacije, u okviru ove mjere obezbijedit će se adekvatna podrška preduzećima, kroz programe razvoja IT znanja i vještina, stručno-konsultativnu podršku u reorganizaciji za procese informatizacije, te olakšan pristup finansijskim sredstvima. Potrebno je podržati uvođenje e-trgovine i e-poslovanja, uključujući sektor usluga (špedicije, projektovanja, marketinga, dizajna, računovodstva, administracije i dr.). Cilj je da se ojača i domaći sektor informacionih tehnologija, te da se, pored doprinosa ukupnom razvoju sektora industrijske proizvodnje u okviru ovog prioriteta, omogući i iskorištavanje značajnih potencijala za rast investicija, prihoda i izvoza uz nova zapošljavanja u IT sektoru ZDK.

1.1.3. Podrška transferu i razvoju tehnologija i inovacija kroz naučno-istraživački sektor

Unapređenje konkurentnosti privrede u ciljnim sektorima sa potencijalom za rast (metaloprerađivačkom, drvoprerađivačkom, kožarsko-tekstilnom, IT sektoru i dr.) podrazumijeva i podršku u povezivanju preduzeća sa naučno-istraživačkim institucijama kako bi se unaprijedio transfer znanja i razvoj inovacija. Povećanje kvaliteta usluga NIR centara i laboratorija za primjenu novih tehnologija i inovacija u privredi će rezultirati povećanjem ukupnog indeksa obima industrijske proizvodnje uz povećanje kvaliteta proizvoda, prihoda i izvoza privrednih subjekata, i dr.

1.1.4. Modernizacija, organizacijska, tehničko-tehnološka i upravljačka reorganizacija u djelatnosti ruda i kamena

Prestrukturiranje rudnika je najznačajnija aktivnost koja se provodi u FBiH u cilju ukupnih aktivnosti prestrukturiranja privrede (tzv. programi pravične tranzicije), posebno energetskog sektora. JP Elektroprivreda BiH će ažurirati i donijeti pojedinačne planove modernizacije i prestrukturiranja za svaki rudnik i nadzirati realizaciju tih planova. Planirana je reorganizacija u cilju smanjenja administracije, kroz vezivanje svih rudnika iz Zenice, Kaknja, Breze za Termoelektranu Kakanj, kao novih radnih jedinica. U

okviru restrukturiranja, rješavat će se i problemi tehnološkog viška radnika, kroz programe za socijalno prihvatljivo zbrinjavanje, kao što su programi podrške u procesu prekvalifikacije, novog zapošljavanja i mobilnosti, te posebne penzione šeme za prijevremeno penzionisanje. Također, provodit će se aktivnosti tehničko-tehnološke reorganizacije i modernizacije, u cilju povećanja produktivnosti, kao i povećanja sigurnosti proizvodnje.

Generalno, radi se o dugoročnom procesu restrukturiranja koji će se provoditi od strane nadležnih federalnih institucija i preduzeća, za koje će Vlada ZDK pružati podršku za procese prestrukturiranja na području ZDK. Pri tome, moguće je koristiti fondove EU (npr. EU program Coal Regions in Transition) i podršku međunarodnih finansijskih institucija (npr. Svjetske banke).

1.1.5. Razvoj novih energetske postrojenja iz obnovljivih izvora energije za energetske tranziciju

Najveći potencijal povećanja učešća obnovljivih izvora energije u proizvodnji električne energije je iz hidro potencijala, kao i potencijala energije vjetra i sunca. Na federalnom nivou, potrebno je donijeti nedostajuće zakonodavstvo u oblasti OIE, kao i akcioni plan za otklanjanje prepreka investiranju u sektor energije i uvesti nove šeme i mehanizme poticanja izgradnje novih kapaciteta OIE, te na taj način poticati demokratizaciju energetske sektora. U oblasti podrške istraživanjima i inovacijama u ovoj oblasti, potrebno je jačati kapacitete za učešće na međunarodnim istraživačkim i razvojnim projektima. Planirano je formiranje klastera u sektoru „čiste energije“, kao budućih centara kompetencija za inovacije, u saradnji s elektroprivrednim kompanijama i budućim istraživačkim centrima izvrsnosti.

Na području ZDK u proteklom periodu realizovani su projekti: Izrada studije potencijala i opravdanosti za korištenje obnovljivih izvora energije u ZDK, Izrada studije opravdanosti iskorištavanja geotermalnih potencijala na području ZDK, te Promocija korištenja obnovljivih izvora energije u javnim objektima.

Prioritet 1.2. Poticati razvoj ruralnih područja uz jačanje poljoprivrede i šumarstva

1.2.1. Unapređenje kvaliteta i konkurentnosti poljoprivredno-prehrambene proizvodnje uz jačanje kapaciteta za veći stepen finalizacije, izvoza i održivosti poljoprivrednih proizvođača

Održivost poljoprivredne proizvodnje nije moguća bez adekvatnog sistema poticaja, zbog čega je neophodno unaprijediti sistemsku podršku za poljoprivrednu proizvodnju kroz unapređenje programa poticaja za poljoprivrednu proizvodnju, uključujući podršku konkurentnim i autohtonim poljoprivrednim proizvodnjama, organsku proizvodnju, uz povećanje izdvajanja iz budžeta i uvođenje olakšica za poljoprivredne proizvođače. Podrška će biti usmjerena na povećanje konkurentnosti poljoprivredne i prehrambene proizvodnje, uz kontrolu kvaliteta i certifikaciju sigurnosti hrane (oznaka porijekla, geografska oznaka i oznaka tradicionalnog proizvoda) kroz organsku i integralno-održivu proizvodnju i podršku razvoju biotehnologije. Pored toga, za povećanje održivosti malih poljoprivrednih gazdinstava, podrška će se usmjeriti i na jačanje kapaciteta udruženja i zadruga. Poseban fokus je na uključivanju u poljoprivredne lance vrijednosti, uz nastojanje smanjenja uvoza hrane i supstitucije uvoza sirovina za poljoprivrednu i prehrambenu proizvodnju, uz veći stepen finalizacije proizvoda za izvoz i stvaranje dodane vrijednosti. U tom procesu vršit će se i promocija i brendiranje domaćih proizvoda. S aspekta negativnih uticaja pandemije u sektoru poljoprivredno-prehrambene proizvodnje, potrebne su hitne mjere za očuvanje likvidnosti i zapošljavanja koje su planiranje općim izdvojenim mjerama za podršku poslovanju (poticaji, subvencije, kreditne garancije, obustava naplata i sl.), a koje se provode za sve privredne sektore, kao i posebne aktivnosti koje su integrisane u mjere za prioritet vezan za podršku razvoju poljoprivrede.

1.2.2. Podrška unapređenju poljoprivredne infrastrukture i zaštite poljoprivrednog zemljišta

U osnovi agrotehničkih mjera za biljnu poljoprivrednu proizvodnju, pružat će se podrška za primjenu različitih tehnika navodnjavanja, kako bi se zemljištu dodale potrebne količine vode za optimalan rast i

razvoj biljaka u cilju ostvarenja što većeg prihoda. S druge strane, u cilju zaštite ratarske i voćarske proizvodnje, planirana je i izgradnja sistema učinkovite protivgradne zaštite. U okviru izgradnje poljoprivredne infrastrukture neophodno je i razvijanje mreže otkupnih centara/jedinica, kako bi se pomoglo malim poljoprivrednicima da lakše komercijalizuju svoje proizvode. U kontekstu održivog razvoja poljoprivrede, racionalno i održivo upravljanje i zaštita zemljišta su od ključnog značaja. Ova mjera usmjerena je na unapređenje upravljanja javnim poljoprivrednim zemljištem, kao i provođenje zaštite zemljišta od degradacije i zagađenja, kako bi se održalo u stanju koje ga čini povoljnim staništem za proizvodnju ispravne hrane, radi zaštite zdravlja ljudi itd.

1.2.3. Intenziviranje modernizacije poljoprivredne proizvodnje i jačanja kapaciteta uz naučno-stručne usluge i edukaciju

Za rast i održivost poljoprivredne proizvodnje potrebna je modernizacija poljoprivredne proizvodnje, koja pored tehničko-tehnološkog opremanja gazdinstava, zahtijeva i jačanje kapaciteta institucija, organizacija i proizvođača u oblasti poljoprivrede. Za pružanje stručnih usluga i programe obuke za primjenu savremenih agro-tehničkih metoda, EU standarda, mjera zaštite, te unapređenje kvaliteta poljoprivrednih proizvoda, neophodno je unaprijediti povezanost poljoprivrednih proizvođača sa naučnim ustanovama, institutima, zavodima, te lokalnim i regionalnim razvojnim agencijama. Također, potrebno je unaprijediti kapacitete savjetodavne službe za diseminaciju znanja i tehnologija nastalih kao rezultat istraživanja i inovacija, podržati programe obuke, vršnjačko učenje, savjetodavne sesije i šeme razmjene znanja od farmera do farmera, te aktivno promovisati održivu proizvodnju visokokvalitetnih poljoprivrednih proizvoda veće dodane vrijednosti. Poseban naglasak je potrebno staviti na usklađivanje zakonodavnog okvira te jačanje kapaciteta za primjenu EU standarda, u svim oblastima veterinarstva, uzgojne selekcije i fitosanitarnih mjera. Isto tako, potrebno je ojačati kapacitete nadležnih tijela i inspekcija za veterinarstvo i fitosanitarnu oblast, te unapređenje sistema identifikacije i kontrole kretanja životinja.

1.2.4. Unapređenje kapaciteta u šumskom privrednom društvu i zaštita šuma

Površina visokih šuma u ZDK sa prirodnom obnovom iznosi 106.489 ha ili 59 %. S obzirom na značaj ovih šuma na kojima se zasniva održivo gospodarenje šuma, struktura istih nije najpovoljnija. Za sve ostale kategorije šuma i šumskih zemljišta upitna je rentabilnost gospodarenja, odnosno, veća su ulaganja od mogućeg prihoda, te će se raditi na primjeni niza uzgojnih mjera u cilju unapređenja održivog gospodarenja šumama, uključujući pošumljavanje goleti, uz redovnu proizvodnju sjemena i sadnog materijala sadnog i sprovođenje mjera za zaštitu šuma. Pri tome, s obzirom da BiH sada ima svoj FSC⁷³ standard, radit će se na jačanju kapaciteta i redovnoj primjeni FSC standarda za certificiranje gospodarenja šumama na području ZDK, za unapređenje ekoloških i ekonomskih performansi gospodarenja šumama ZDK.

1.2.5. Razvoj ruralne infrastrukture i dostupnosti usluga

Da bi se smanjio odlazak stanovništva sa sela u urbane sredine, preduzimat će se mjere za poboljšanje uslova za generisanje prihoda i društvene djelatnosti u ruralnim područjima. Pored zasebno izdvojenih mjera za održivost poljoprivrede i ruralnog turizma, za podršku generisanju dohotka ruralnog stanovništva, razvojne aktivnosti će obuhvatiti rad na unapređenju javne infrastrukture u ruralnim područjima, što će generalno doprinijeti poboljšanju kvaliteta života na selu i ostanku ruralnog stanovništva na selu (putna infrastruktura, elektroosnabdijevanje, vodosnabdijevanje, kanalizacija, TV, Internet, te ambulante, sportske i kulturne sekcije, besplatni udžbenici, obrok i prevoz za učenike itd.).

⁷³ Skraćenica FSC: Forest Stewardship Council

Prioritet 1.3. Razviti turističku ponudu, infrastrukturu i preduzetništvo za održivi turizam

1.3.1. Povećanje kvaliteta turističke ponude i valorizacije turističkih resursa

U cilju povećanja turističke valorizacije prirodnih i drugih resursa za razvoj turizma na području ZDK, potrebno je unaprijediti turističku infrastrukturu i usluge na području ZDK. Od posebne je važnosti rješavanje pravnog statusa Turističke zajednice ZDK kako bi mogla preuzeti ulogu destinacijske menadžment organizacije, te uspostavljanje turističkih info-pultova na turističkim destinacijama ZDK. Neophodno je definisanje turističke ponude ZDK za uključivanje u turističke lance vrijednosti, uz promociju, prodaju, te operativno poslovanje putem digitalnih kanala (posebno Interneta). Uspostavljanje standarda kvaliteta i povećanje kvaliteta kadrova u sektoru turizma će se provoditi kroz edukacije i saradnju sa obrazovnim ustanovama, udruženjima i agencijama. S aspekta negativnih posljedica pandemije na sektor turizma, potrebne su hitne mjere za očuvanje likvidnosti i zapošljavanja u sektoru turizma. Hitne aktivnosti su planiranje općih izdvojenih mjera za podršku poslovanju (poticaji, subvencije, kreditne-garancije, obustava naplata i sl.) koje se provode za sve privredne sektore. Posebne aktivnosti za podršku održivosti turizma se odnose na digitalizaciju i intenziviranje digitalne prodaje i promocije, uz fokus na "short-haul" putovanja (putovanja u blizini), pojedinačne turiste, doživljaj i iskustvo u prirodi, uz uvođenje šeme turističkih vaučera za povećanje dolazaka domaćih turista, te druga područja podrške iz planiranih mjera za sektor turizma.

1.3.2. Unapređenje turističke infrastrukture i revitalizacija kulturno-historijskih objekata i turističkih destinacija

Da bi se unaprijedio kvalitet turističke ponude ZDK potrebno je da se izvrši obnova i revitalizacija objekata kulturno-historijske baštine, kao i uređenje turističkih destinacija za razvoj ruralnog turizma, izletišta, odmorišta itd. Razvoj turizma treba da prati i razvoj drugih objekata turističke infrastrukture, kao i izrada nove i održavanje postojeće turističke signalizacije. Za razvoj turističkog preduzetništva, neophodno je raditi na podizanju svijesti stanovništva o mogućnostima bavljenja turizmom, posebno u ruralnim regijama, uz očuvanje autohtonih i tradicionalnih proizvoda, te autentične kulturne i prirodne baštine. Za razvoj ruralnog turizma, potrebno je raditi na revitalizaciji tradicijskih kuća, izgradnji smještajnih objekata, pretvaranje soba u seoskim kućanstvima u smještajne kapacitete za turiste i sl.

1.3.3. Promocija turističke ponude i potencijala uz integraciju u regionalne turističke proizvode

U cilju privlačenja turista i povećanja njihovog zadržavanja na području ZDK, potrebno je, uz ostale mjere, unaprijediti promociju i brendiranje domaćeg turističkog proizvoda, uz korištenje digitalnih medija. Udruživanje turističkih biznisa za zajednički destinacijski pristup značajno unapređuje efekte promocije, te je neophodno podržavati uspostavljanje saradnje, kako lokalno tako i regionalno, između turističkih biznisa, tur-operatera i agencija.

Prioritet 1.4. Unaprijediti poslovni ambijent i preduzetničku infrastrukturu za pametni rast i zapošljavanje

1.4.1. Unapređenje poslovnog okruženja i podrške poslovanju

Privredni razvoj i unapređenje konkurentnosti privrednih subjekata zahtijeva kreiranje poticajnog i pogodnog poslovnog okruženja. U procesu servisiranja privrede, neophodno je da javna uprava radi na povećanju primjene e-usluga za privrednike u svim segmentima poslovnih odnosa. Za ulazak i izlazak iz poslovnih aktivnosti potrebno je pojednostaviti proces, ubrzati ga, te smanjiti troškove (online registracija, jednošalterski sistem registracije i izdavanja dozvola i sl.), uz pristup stručnoj podršci i uslugama u tim

procesima. U saradnji sa federalnim institucijama, u cilju kreiranja većeg stepena održivosti, kao i atraktivnosti za investiranje, kako domaćih tako i stranih investitora, uključujući dijasporu, potrebno je raditi na smanjenju finansijskih opterećenja za privrednike, pružanjem poreznih olakšica i smanjivanjem poreznih i neporeznih davanja, kao i smanjenje stope oporezivanja rada po ugledu na način oporezivanja u zemljama EU, kako bi se smanjio rad na crno i siva ekonomija. Pored toga, potrebno je preduzeti mjere za rasterećenje privrede od parafiskalnih nameta. Također, neophodno je promovisati modele javno-privatnog partnerstva za povećanje mogućnosti finansiranja projekata primjenom ovih modela.

Pandemija COVID-19 je dovela do značajnih poremećaja u lancu snabdijevanja, smanjenju diskrecionog dohotka i potrošnje stanovništva, usporavanju ekonomskog razvoja i negativnim stopama rasta (recesiji), problemima u transportu, smanjenju obima proizvodnje, smanjenju prihoda preduzeća i smanjenju zaposlenosti. U cilju prevazilaženja efekata pandemije u privredi potrebno je djelovanje za očuvanje likvidnosti preduzeća, nivoa zaposlenosti i mogućnosti za servisiranje kreditnih obaveza. Neophodno je da se zakonski regulira novčani iznos sa kojim će Ministarstvo za privredu ZDK raspolagati u svrhu dodjele subvencija ili da se postojeća raspoloživa sredstva uvećaju zbog toga što je ulaganje i subvencioniranje privrednih subjekata jedan od ključnih elemenata za ekonomski razvoj i zapošljavanje. Provođenje ove mjere će ojačati sistemski pristup podrške poslovanju i dati osnovu za djelovanje i u drugim kriznim situacijama izazvanim vanjskim uticajima.

1.4.2. Razvoj preduzetničke infrastrukture i usluga za podršku privrednicima

Za prostorno organizovan razvojni koncept preduzetničkih aktivnosti, radit će se na unapređenju preduzetničke infrastrukture, unapređenja postojećih i razvoja novih poslovnih zona, poslovnih inkubatora, tehnoparkova i specijaliziranih centara za podršku preduzetništvu. Uz razvoj fizičke infrastrukture, kontinuirano će se unapređivati dostupnost i kvalitet stručnih usluga za podršku razvoju biznisa, kroz jačanje kapaciteta razvojnih agencija, centara i udruženja koja pružaju poslovne usluge preduzetnicima. Za unapređenje dostupnosti usluga privrednicima, neophodno je razviti i program poticaja ili sistem vaučera za korištenje poslovnih usluga. Pri pružanju podrške, posebna pažnja će se obratiti i na unapređenje infrastrukture i usluga za podršku sektoru kreativne industrije (zanata, turizma, dizajna, primjene IT tehnologija, ...).

1.4.3. Podrška zapošljavanju i samozapošljavanju

Za podršku privrednom razvoju, kao i rješavanje problema nezaposlenosti, potrebno je obezbijediti programe poticaja za zapošljavanje, kako za preduzeća tako i za obrtnike i tradicionalne zanate. U skladu sa potrebama privrede, neophodno je unaprijediti kvalitet ponude kadrova na tržištu rada, kroz programe prekvalifikacije, dokvalifikacije i doškoložavanja, uz jačanje saradnje s obrazovnim ustanovama, kao i razvojnim agencijama, organizacijama i udruženjima koja provode programe obrazovanja odraslih. Posebna pažnja će biti usmjerena na programe zapošljavanja marginalizovanih grupa (žene, mlade, invalidne osobe i sl.). Pored programa zapošljavanja, u cilju promocije i jačanje preduzetništva, bit će realizovani programi samozapošljavanja i podrške start-up biznisima. S aspekta negativnih uticaja pandemije, neophodno je pored subvencija za očuvanje zaposlenosti, intenzivirati i poticaje za nova zapošljavanja, uz ostale mjere za revitalizaciju poslovnih aktivnosti na području ZDK.

Strateški cilj 2

Prioritet 2.1. Unapređenje usluga u sektoru obrazovanja, uz usklađivanje sa potrebama tržišta rada

2.1.1. Unaprijediti usklađenost obrazovnog sistema sa potrebama tržišta rada

Cilj ove mjere odnosi se na usavršavanje sistema obrazovanja i institucionalnih struktura tržišta rada u skladu sa potrebama i dinamikom razvijanja tržišta rada na području ZDK. Okvirna područja djelovanja obuhvataju:

- Aktivnosti za poboljšanje strukture kadrova na tržištu rada – obezbijediti priliv kadrova, koji su obučeni za tražene poslove;
- Kontinuirano usavršavanje sistema obrazovanja u skladu sa izmjenama tržišta rada;
- Unapređenje institucionalnih struktura i posredovanja na tržištu rada;
- Razvijanje sistema podrške održivom zapošljavanju;
- Realizacija programa za poboljšanje kompetencija i radnih vještina nezaposlenih osoba;
- Razvoj cjeloživotnog preduzetničkog učenja u sklopu formalnog obrazovanja na svim obrazovnim nivoima, te u obrazovanju odraslih;
- Razvijanje sistema informisanja o potrebama tržišta rada, prvenstveno namijenjenog nezaposlenim osobama;
- Jačanje socio-ekonomskog dijaloga.

2.1.2. Povećanje nivoa zaposlenosti, sa posebnim fokusom na povećanje mogućnosti zapošljavanja ranjivih skupina na tržištu rada ZDK

U okviru ove mjere institucije obrazovanja uspostaviće saradnju i pružiti podršku privrednim subjektima u funkciji zapošljavanja. Također, jačat će se saradnja privrede, obrazovanja, istraživanja i inovativnih aktivnosti kroz razvijanje preduzetničke kulture i vještina.

Poseban fokus bit će usmjeren na smanjenje nezaposlenosti ranjivih skupina u sljedećim područjima djelovanja:

- Unaprijediti radne vještine ranjivih skupina;
- Uključiti ranjive skupine u sve sfere života.

2.1.3. Modernizacija obrazovnog sistema za kvalitetno i fleksibilno održavanje nastave u redovnim i kriznim situacijama

Kroz realizaciju ove mjere provest će se reforma obrazovnog sistema, te unaprijedit će se rad obrazovnih institucija kroz poboljšanje obrazovne infrastrukture za redovno izvođenje nastave (u učionicama) i putem online platformi (u potencijalnim kriznim situacijama). Također, namjera je da se unaprijede kapaciteti za predškolsko obrazovanje i vaspitanje. Posebna pažnja posvetit će se motiviranju učenika i studenata za vrhunska dostignuća u učenju, sportskim i kulturnim aktivnostima. Najznačajnija postignuća promovirat će se u obrazovnim institucijama.

Prioritet 2.2. Obogaćivanje aktivnosti i infrastrukture za sport i kulturu

2.2.1. Podrška razvoju sportskih aktivnosti i infrastrukture

Realizacijom ove mjere planira se povećati broj sportskih dešavanja i broj posjetilaca/gledatelja sportskih događaja na području ZDK. Posebno je važno unapređenje infrastrukture u oblasti sporta, što treba planirati za održavanje klasičnih sportskih događaja i za rad u uslovima krize (prvenstveno kroz jačanje sistema za online događaje i video/audio snimanje događaja).

2.2.2. Podrška razvoju kulturnih aktivnosti i infrastrukture

Realizacijom ove mjere planira se povećati broj kulturnih dešavanja i broj posjetilaca/gledatelja kulturnih manifestacija na području ZDK. Unapređenje infrastrukture u oblasti kulture u ZDK planirat će se za

održavanje konvencionalnih događaja, a određena prilagođavanja će se raditi za kulturne manifestacije u uslovima krize (prvenstveno kroz jačanje sistema za online događaje).

Prioritet 2.3. Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvu i socijalnoj zaštiti

2.3.1. Razvijanje promotivnih i preventivnih aktivnosti zdravstvenog sektora

Cilj ove mjere odnosi se na razvoj životnih stilova koji pomažu očuvanje i unapređenje zdravlja kao i sprečavanje bolesti. Okvirna područja djelovanja obuhvataju:

- Promijeniti ponašanje građana u vezi očuvanja i unapređenja zdravlja i zdravih stilova života;
- Unaprijediti sistem ranog otkrivanja hroničnih bolesti kroz 'skrininge';
- Proizvesti veći stepen fizičkih aktivnosti kod građana, a naročito kod djece;
- Podići svijest građana o potrebi provođenja ponašanja koja pomažu sprečavanje širenja zaraznih bolesti;
- Unaprijediti metodologiju zdravstveno-promotivnih aktivnosti kroz primjenu principa marketinga u promociji zdravlja.

2.3.2. Unapređenje kvaliteta i načina pružanja usluga

Cilj ove mjere odnosi se na poboljšanje organizacije zdravstvenog sistema. Okvirna područja djelovanja obuhvataju:

- Standardizirati sve poslovne procese u zdravstvenim ustanovama;
- Pojačati motiviranost timova porodične medicine;
- Otvoriti prostor za privatnu inicijativu u zdravstvenom sistemu;
- Uvesti plaćanje prema obimu i rezultatima rada u zdravstvenom sistemu;
- Osigurati vanbolničku podršku za onkološke bolesnike i time rasteretiti bolničke kapacitete;
- Unaprijediti upravljanje podacima u zdravstvenom sistemu;
- Razviti osposobljenost zdravstvenih ustanova za procjene potreba za zdravstvenim kapacitetima u slučaju raznih zdravstvenih izazova (epidemija ili slično), te planova zadovoljenja utvrđenih potreba.

2.3.3. Jačanje i bolje korištenje ljudskih potencijala u zdravstvu

Cilj ove mjere odnosi se na poboljšanje korištenja ljudskih potencijala u zdravstvenom sistemu. Okvirna područja djelovanja obuhvataju:

- Poboljšati pružanje sekundarnih i tercijarnih zdravstvenih usluga;
- Unapređenje ljudskih kapaciteta u zdravstvenom sektoru;
- Razviti indikatore uspješnosti zdravstvenih ustanova;
- Ojačati ljudske kapacitete u zdravstvenim ustanovama za odgovor na krizne situacije.

2.3.4. Osiguranje primjerenog stepena dostupnosti zdravstvenih usluga

Cilj ove mjere odnosi se na poboljšanje dostupnosti zdravstvenih usluga. Okvirna područja djelovanja obuhvataju:

- Uvesti i osigurati dostupnost zdravstvenih usluga sa ciljem zadovoljenja zdravstvenih potreba;
- Razviti osposobljenost zdravstvenih ustanova za pružanje usluga u uslovima epidemije zaraznih bolesti.

2.3.5. Osiguranje distinktivne prepoznatljivosti zdravstvenog sektora ZDK

Cilj ove mjere odnosi se na inovativnost u organizaciji zdravstvenog sistema ZDK po čemu će se zdravstveni sistem ZDK razlikovati od drugih. Okvirna područja djelovanja obuhvataju:

- Integrisati zdravstvene usluge onkološkom bolesniku;
- Eksplantacija organa i donorska mreža;
- Razvoj metoda i tehnologija u primjeni inženjerskih znanja u oblasti medicine i zdravstva.

2.3.6. Smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost

Cilj ove mjere je osiguranje većeg stepena razumijevanja i podrške izvršnih i zakonodavnih tijela na nivou lokalnih zajednica i Kantona za unapređenje i provedbu reforme socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom i socijalnu uključenost, uključujući i mjere pronatalne politike.

- Povećanje budžetskih sredstava za adekvatnu realizaciju postojećih i reformskih zakonskih i podzakonskih rješenja, te razvojne strategije i akcione planove iz ove oblasti, uključujući i mjere pronatalne politike;
- Održavanje tematskih sjednica izvršne i zakonodavne vlasti na kantonalnom i lokalnom nivou u svrhu promocije značaja socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom i rješavanja tekuće problematike;
- Izrađena socijalna karta za područje ZDK;
- Uspostavljen inspektorat za socijalnu zaštitu, civilnu zaštitu i zaštitu porodice sa djecom pri Kantonalnoj upravi za inspeksijske poslove;
- Izrađen i donesen Akcioni plan socijalnog uključivanja na području ZDK;
- Jačanje saradnje kroz održavanje godišnjih sastanaka (predstavnicima kantonalnih organa, lokalnih vlasti i centara za socijalni rad) sa ciljem razmatranja i rješavanja problematike u oblasti socijalnog sektora;
- Stvoriti uslove za adekvatno provođenje strateških i drugih razvojnih dokumenata za provođenje reforme socijalne zaštite u BiH;
- Unaprijediti kvalitet pružanja usluga socijalne zaštite;
- Povećanje biosigurnosti u ustanovama socijalne zaštite kako bi se osiguralo što normalnije odvijanje procesa u kriznim situacijama.

2.3.7. Jačanje kapaciteta ustanova socijalne zaštite

Cilj ove mjere je da se obezbijede uslovi za adekvatno provođenje postojećih i reformskih zakona i podzakonskih akata, te strateških i drugih razvojnih dokumenata.

- Kontinuirana edukacija zaposlenika ustanova socijalne zaštite;
- Program stručnog osposobljavanja kroz pripravnički rad socijalnih radnika u ustanove socijalne zaštite;
- Podrška za unapređenje uslova rada centara za socijalni rad/nadležnih općinskih službi;
- Kontinuirano djelovanje i razvoj usluga JU Centar za djecu i odrasle osobe s posebnim potrebama ZDK;
- Informatizacija sistema socijalne zaštite;
- Razvoj socijalnog preduzetništva;
- Uspostavljen sistem jednoobraznog djelovanja ustanova socijalne zaštite u vanrednim okolnostima.

2.3.8. Jačanje vaninstitucionalne brige i zbrinjavanja

Obezbjedenje uslova za neometano provođenje strateških razvojnih dokumenata i akcionih planova, a posebno:

- Razvoj usluge savjetovališta za porodice sa djecom;
- Jačanje usluge zbrinjavanja osoba s invaliditetom u lokalnim zajednicama uz stručnu podršku;
- Podrška mladim osobama koje napuštaju sistem javne brige;
- Podrška radu Sigurne kuće pri Udruženju Medica Zenica;
- Podrška projektima nevladinih organizacija osoba s invaliditetom.

Prioritet 2.4. Efikasan i transparentan rad javnih institucija

2.4.1. Reforma javne uprave

Kroz mjeru u domenu reforme javne uprave nastoji se povećati efikasnost, efektivnost i transparentnost javne uprave u ZDK. Kao prateći efekat svih reformskih mjera, očekuje se i smanjenje troškova rada javne uprave u ZDK. Također, svi reformski procesi poboljšat će uslove za usvajanje i provođenje EU *acquis-a*, te doprinijeti ispunjenju preduslova za članstvo BiH u EU.

2.4.2. Efikasnija borba protiv organizovanog kriminala i korupcije

Realizacija ove mjere radit će se u dva pravca. Prvi pravac odnosi se na smanjivanje broja krivičnih djela organizovanog kriminala, a drugi pravac na smanjivanje korupcije u ZDK. To će se postići:

- Ostvarivanjem bolje saradnje sa nadležnim institucijama na istraživanju koruptivnih krivičnih djela (tužilaštva, policijske agencije, inspeksijski i poreski organi);
- Edukacijom i modernizacijom ljudskih potencijala;
- Jačanjem povjerenja građana u rad nadležnih organa.

2.4.3. Poboljšanje nivoa sigurnosti građana ZDK

Implementacijom ove mjere nastoji se povećati lična i imovinska sigurnost građana u ZDK. To će se postići:

- Jačanjem povjerenja građana u rad sigurnosnih institucija;
- Poticanjem građana na saradnju putem prijavljivanja svih nezakonitosti i kriminalnih oblika djelovanja.

2.4.4. Kontrola sigurnosne situacije i poboljšanje rada na migrantskoj krizi

Cilj ove mjere je smanjenje broja priliva ilegalnih migranata na područje ZDK, kao i činjenje krivičnih djela i prekršaja od strane istih, koji radi neposjedovanja ličnih dokumenata i nedovoljne službene evidencije nemaju bojazan od posljedica.

Kriznim područjima u ZDK koji su zahvaćeni migrantskom krizom, omogućiti savremeniju opremu, kontrolne i prihvatne centre, te veći broj policijskih službenika koji bi bili ravnomjerno raspoređeni na targetiranim rutama ilegalnih migranata.

Okvirna područja djelovanja obuhvataju:

- Pojačan rad na iznalaženju sredstava i donacija za unapređenje borbe protiv migrantske krize;
- Saradnja tužilaštva u cilju prevencije i suzbijanja krivičnih djela;
- Pojačan rad i komunikacija između tužilaštva i MUP ZDK;
- Rad na prevenciji u prihvatnim centrima;
- Privremena integracija migranata u društvo pomoću vladinog i nevladinog sektora;

- Pojačana međuagencijska i institucionalna saradnja.

Strateški cilj 3

Prioritet 3.1. Povećanje energijske efikasnosti

3.1.1. Provođenje programa mjera za povećanje energijske efikasnosti javnih i privrednih objekata

Poboljšanje energijske efikasnosti primarno zgrada u vlasništvu kantona (zagrijavanje, hlađenje), te evidentiranje stanja utopljavanja starijih poslovnih i stambenih objekata koje nisu u vlasništvu Kantona; (su)finansiranje utopljavanja zgrada.

3.1.2. Promovisanje principa energijske efikasnosti

Poboljšanje stanja okoliša i povećanje energijske efikasnosti javnih i privrednih objekata putem promocije principa energijske efikasnosti ima za cilj:

- Smanjenje emisija i disipacije energije;
- Povećanje znanja o energijskoj efikasnosti;
- Povećanje broja zahtjeva za izradu projekata energijske efikasnosti;
- Povećanje zaposlenosti.

Prioritet 3.2. Usklađivanje razvoja energetske i industrijske tranzicije, smanjenja emisija i načelima zaštite okoliša

3.2.1. Poboljšanje okolinskog aspekta iskorištenja energetske potencijala u javnom sektoru

Održivo i okolinski prihvatljivo korištenje energetske potencijala, uz uključivanje proizvođača energije ZDK u tokove izrade mjera za poboljšanje ekološkog/okolinskog aspekta iskorištenja energetske potencijala i jačanje inspeksijskog nadzora na načelima zaštite okoliša u industrijskom sektoru ZDK. Usklađivanje i razvoj energetske tranzicije, smanjenja emisija i osiguranje što održivije energetske tranzicije na teritoriji ZDK kroz osiguravanje različitih vrsta energenata.

3.2.2. Poboljšanje okolinskog aspekta iskorištenja energetske potencijala u javnoprivatnom i privatnom sektoru

Unapređenje iskorištenja okolinskih potencijala kroz izmjene načina grijanja stanovnika ZDK, gasifikaciju što će dovesti i do smanjenja pritiska na kvalitet zraka. Nužno je pored povećanja generisanja električne energije iz obnovljivih i alternativnih izvora energije, poticanje primjene energenata i tehnologija koje dovode do smanjenja emisija u okoliš.

Prioritet 3.3. Osigurati održivi sistem upravljanja prirodnim resursima i unaprijediti kvalitet medija okoliša

3.3.1. Poboljšanje očuvanja i efikasnog upravljanja prirodnim resursima

Uspostava održivosti sistema upravljanja prirodnim resursima kroz:

- Zaštitu prirodnih resursa;
- Održivi razvoj eksploatacije prirodnih resursa;
- Uvođenje novih metoda upravljanja prirodnim resursima.

3.3.2. Uspostava i unapređenje informacionog sistema kvalitete komponenti okoliša

- Evidentiranje i monitoring zagađivača i zagađivanja ZDK;
- Evidencija podataka o stanju okoliša;
- Stvaranje centralizovane baze podataka;
- Informisanje javnosti o stanju okoliša;
- Učinkovito informaciono praćenje kvaliteta komponenti okoliša na području ZDK.

Prioritet 3.4. Poticanje održivog i okolišno prihvatljivog prostornog planiranja

3.4.1. Razvoj putne infrastrukture regionalnog i lokalnog karaktera

Omogućiti ekonomski i privredni razvoj kroz razvoj putne komunikacije i bolju povezanost lokalnih i regionalnih centara; Poboljšati putnu infrastrukturu u ruralnim područjima.

3.4.2. Razvoj komunalne infrastrukture (vodovod, kanalizacija, toplifikacija, gasne instalacije, javna rasvjeta, primarni tretman i krajnje zbrinjavanje otpada (komunalni i specifični tokovi) i sl.)

Poboljšanje komunalne infrastrukture kroz osiguranje dostupnosti usluga vodosnabdijevanja i sanitacije, toplifikaciju, uspostavu integralnog sistema upravljanja otpadom uključujući i posebne vrste otpada kroz razvoj cirkularne ekonomije.

3.4.3. Zaustavljanje nelegalne gradnje i legalizacija postojećih objekata, vodeći računa o međunarodnim principima i ljudskim pravima

Održivo korištenje prostora u skladu sa prostornom osnovom i namjenom prostora, prevencija klizišta i sanacija istih, legalizacija gradnje.

3.4.4. Zaštita i sanacija okolišnih komponenti

Smanjenje pritisaka na okoliš i kvalitet života stanovnika ZDK uklanjanjem opasnog otpada i unapređenje stanja okoliša kroz sanaciju općinskih i divljih deponija; Sanacija postojećih i sprečavanje nastanka novih klizišta.

3.4.5. Sanacija, modernizacija i uvođenje sistema daljinskog grijanja

Modernizacija i proširenje daljinskog grijanja u cilju **poboljšanja kvaliteta zraka i suzbijanja klimatskih promjena**, kontrole energenata (koji manje zagađuju okoliš pri sagorjevanju – ugalj vs. pelet, biomasa, plin i sl.) koji se koriste, povećanje efikasnosti korištenja toplotne energije i korištenja obnovljivih izvora energije.

16. Indikativni finansijski okvir

INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR						
STRATEGIJE RAZVOJA ZDK ZA PERIOD 2021.-2027. GODINA						
Oznaka strateškog cilja, prioriteta i mjere		Struktura finansiranja (%)	Ukupno (mil. KM)	Budžet institucije (mil. KM)	Ostali izvori	
					(mil. KM)	Naziv potencijalnog izvora
1.	Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva	48,52%	262,70	103,70	159,00	
1.1.	Povećati konkurentnost industrijskih sektora sa potencijalom za rast i izvoz, kroz inovacije, transfer tehnologija i digitalizaciju	19,02%	103,00	10,00	93,00	
1.1.1.	Jačanje prerađivačke industrije uz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda		7,00	5,00	2,00	Budžet FBiH, EU fondovi, donatori
1.1.2.	Razvoj sektora informacionih tehnologija i digitalizacije		3,00	2,00	1,00	Budžet FBiH, EU fondovi, donatori
1.1.3.	Podrška transferu i razvoju tehnologija i inovacija kroz naučno-istraživački sektor		5,00	3,00	2,00	Budžet FBiH, EU fondovi, donatori
1.1.4.	Modernizacija, organizacijska, tehničko-tehnološka i upravljačka reorganizacija u djelatnosti ruda i kamena		15,00		15,00	Budžet FBiH, rudnici, EPBiH, EU fondovi, donatori
1.1.5.	Razvoj novih energetske postrojenja iz obnovljivih izvora energije za energetske tranziciju		73,00		73,00	EPBiH, Budžet FBiH, privatni investitori
1.2.	Poticati razvoj ruralnih područja uz jačanje poljoprivrede i šumarstva	23,09%	125,00	73,00	52,00	
1.2.1.	Unapređenje kvaliteta i konkurentnosti poljoprivredno-prehrambene proizvodnje uz jačanje kapaciteta za veći stepen finalizacije, izvoza i održivosti poljoprivrednih proizvođača		60,00	30,00	30,00	Budžet FBiH, budžeti gradova/općina, EU fondovi i donatori

1.2.2.	Podrška unapređenju poljoprivredne infrastrukture i zaštite poljoprivrednog zemljišta		15,00	10,00	5,00	Budžet FBiH, budžeti gradova/općina, EU fondovi i donatori
1.2.3.	Intenziviranje modernizacije poljoprivredne proizvodnje i jačanja kapaciteta uz naučno-stručne usluge i edukaciju		3,00	3,00		
1.2.4.	Unapređenje kapaciteta u šumskom privrednom društvu i zaštita šuma		17,00	15,00	2,00	Donacije
1.2.5.	Razvoj ruralne infrastrukture i dostupnosti usluga		30,00	15,00	15,00	Budžet FBiH, budžeti gradova/općina, EU fondovi i donatori
1.3.	Razviti turističku ponudu, infrastrukturu i preduzetništvo za održivi turizam	1,15%	6,20	4,20	2,00	
1.3.1.	Povećanje kvaliteta turističke ponude i valorizacije turističkih resursa		3,00	3,00		
1.3.2.	Unapređenje turističke infrastrukture i revitalizacija kulturno-historijskih objekata i turističkih destinacija		2,50	1,00	1,50	Budžet FBiH, EU fondovi, donatori, TZZDK (nakon uspostavljanja)
1.3.3.	Promocija turističke ponude i potencijala uz integraciju u regionalne turističke proizvode		0,70	0,20	0,50	Budžet FBiH, EU fondovi, TZZDK (nakon uspostavljanja), turističke agencije
1.4.	Unaprijediti poslovni ambijent i preduzetničku infrastrukturu za pametni rast i zapošljavanje	5,26%	28,50	16,50	12,00	
1.4.1.	Unapređenje poslovnog okruženja i podrške poslovanju		16,00	10,00	6,00	Budžet FBiH, budžeti općina/gradova
1.4.2.	Razvoj preduzetničke infrastrukture i usluga za podršku privrednicima		9,50	5,00	4,50	Budžet FBiH, budžeti općina/gradova
1.4.3.	Podrška zapošljavanju i samozapošljavanju		3,00	1,50	1,50	Budžet FBiH, budžeti općina/gradova i donatori
2.	Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja	15,60%	84,46	58,18	26,28	
2.1.	Unapređenje usluga u sektoru obrazovanja, uz usklađivanje sa potrebama tržišta rada	4,14%	22,40	18,00	4,40	

2.1.1.	Unaprijediti usklađenost obrazovnog sistema sa potrebama tržišta rada		5,00	4,00	1,00	EU i drugi izvori
2.1.2.	Povećanje nivoa zaposlenosti, sa posebnim fokusom na povećanje zapošljivosti ranjivih skupina na tržištu rada ZDK		7,40	6,00	1,40	EU i drugi izvori
2.1.3.	Modernizacija obrazovnog sistema za kvalitetno i fleksibilno održavanje nastave u redovnim i kriznim situacijama		10,00	8,00	2,00	Budžet općina/gradova, EU i drugi izvori
2.2.	Obogaćivanje aktivnosti i infrastrukture za sport i kulturu	1,66%	9,00	6,00	3,00	
2.2.1.	Podrška razvoju sportskih aktivnosti i infrastrukture		5,00	3,00	2,00	Budžet općina/gradova, NVO, EU i drugi izvori
2.2.2.	Podrška razvoju kulturnih aktivnosti i infrastrukture		4,00	3,00	1,00	Budžet općina/gradova, NVO, EU i drugi izvori
2.3.	Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvu i socijalnoj zaštiti	6,20%	33,56	19,18	14,38	
2.3.1.	Razvijanje promotivnih i preventivnih aktivnosti zdravstvenog sektora		3,50	1,00	2,50	ZZOZDK, NVO, Donatori
2.3.2.	Unapređenje kvaliteta i načina pružanja usluga		5,50	2,00	3,50	ZZOZDK, NVO, Donatori
2.3.3.	Jačanje i bolje korištenje ljudskih potencijala u zdravstvu		2,50	1,00	1,50	ZZOZDK, NVO, Donatori
2.3.4.	Osiguranje primjerenog stepena dostupnosti zdravstvenih usluga		0,50	0,10	0,40	ZZOZDK, NVO, Donatori
2.3.5.	Osiguranje distinktivne prepoznatljivosti zdravstvenog sektora ZDK		5,00	1,00	4,00	ZZOZDK, NVO, Donatori
2.3.6.	Smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost		5,00	4,00	1,00	EU i drugi izvori
2.3.7.	Jačanje kapaciteta ustanova socijalne zaštite		11,38	10,00	1,38	EU i drugi izvori

2.3.8.	Jačanja vaninstitucionalne brige i zbrinjavanja		0,18	0,08	0,10	EU i drugi izvori
2.4.	Efikasan i transparentan rad javnih institucija	3,60%	19,50	15,00	4,50	
2.4.1.	Reforma javne uprave		1,00	0,50	0,50	EU i bilateralni fondovi, Fond za reformu javne uprave
2.4.2.	Efikasnija borba protiv organizovanog kriminala i korupcije		1,50	1,50		
2.4.3.	Poboljšanje nivoa sigurnosti građana ZDK		7,00	6,00	1,00	EU i drugi izvori
2.4.4.	Kontrola sigurnosne situacije i poboljšanje rada na migrantskoj krizi		10,00	7,00	3,00	EU i drugi izvori
3.	Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu	35,88%	194,28	75,10	119,18	
3.1.	Povećanje energijske efikasnosti	1,65%	8,93	6,20	2,73	
3.1.1.	Provođenje programa mjera za povećanje energijske efikasnosti javnih i privrednih objekata		8,25	6,00	2,25	EU fondovi i drugi izvori
3.1.2.	Promovisanje principa energijske efikasnosti		0,68	0,20	0,48	NVO, EU fondovi, Razvojna banka
3.2.	Usklađivanje razvoja energetskog i industrijskog sektora u smjeru energetske tranzicije, smanjenja emisija i načelima zaštite okoliša	2,27%	12,30	6,00	6,30	
3.2.1.	Poboljšanje okolinskog aspekta iskorištenja energetskih potencijala u javnom sektoru		6,15	3,00	3,15	Razvojna banka, komercijalne banke, EU fondovi
3.2.2.	Poboljšanje okolinskog aspekta iskorištenja energetskih potencijala u javnoprivatnom i privatnom sektoru		6,15	3,00	3,15	Budžeti općina/gradova
3.3.	Osigurati održivi sistem upravljanja prirodnim resursima i unaprijediti kvalitet medija okoliša	1,60%	8,65	3,50	5,15	
3.3.1.	Poboljšanje očuvanja i efikasnog upravljanja prirodnim resursima		7,65	3,00	4,65	Budžet FBiH, EU fondovi i drugi izvori

3.3.2.	Uspostava i unapređenje informacionog sistema kvalitete komponenti okoliša		1,00	0,50	0,50	Budžet FBiH, EU fondovi i drugi izvori
3.4.	Poticanje održivog i okolišno prihvatljivog prostornog planiranja	30,36%	164,40	59,40	105,00	
3.4.1.	Razvoj putne infrastrukture regionalnog i lokalnog karaktera		21,00	14,00	7,00	Budžet FBiH, privatni sektor, EU fondovi
3.4.2.	Razvoj komunalne infrastrukture (vodovod, kanalizacija, toplifikacija, gasne instalacije, javna rasvjeta, primarni tretman i krajnje zbrinjavanje otpada (komunalni i specifični tokovi) i sl.)		51,60	20,00	31,60	Federalna direkcija za ceste, VMBiH, budžeti općina/gradova, EU fondovi i drugi izvori
3.4.3.	Zaustavljanje nelegalne gradnje i legalizacija postojećih objekata, vodeći računa o međunarodnim principima i ljudskim pravima		0,60	0,40	0,20	Budžeti općina/gradova, donatori, EU fondovi i drugi izvori
3.4.4.	Zaštita i sanacija okolišnih komponenti		16,20	5,00	11,20	Budžeti općina/gradova, donatori, EU fondovi i drugi izvori
3.4.5.	Sanacija, modernizacija i uvođenje sistema daljinskog grijanja		75,00	20,00	55,00	Budžeti općina/gradova, donatori i drugi izvori
Ukupno iz strateškog dokumenta		100,00%	541,44	236,98	304,46	
PREGLED PO IZVORIMA (mil.KM)						
Budžetska sredstva		Kreditna sredstva		Ostali izvori		
236,98				304,46		
43,77%		0,00%		56,23%		

*napomena: U tabeli nije uključen iznos od 1.162 mil. KM koji su predviđeni za izgradnju Bloka 8 u TE "Kakanj" i HE Vranduk.

Indikativni finansijski okvir predstavlja pregled potrebnih finansijskih sredstava za implementaciju mjera, pri čemu se daje pregled i potencijalnih izvora sredstava. Strategijom razvoja ZDK predviđen je najveći iznos finansijskih sredstava za implementaciju prvog strateškog cilja i to 48,52%, drugog 15,60% i trećeg 35,88%. Ukupna vrijednost planiranih strateških projekata iznosi gotovo 550 miliona KM. Procenat planiranih sredstava koji se odnosi na budžetska sredstva je 43,77% dok se preostalih 56,23% odnosi na ostale izvore finansiranja. Također, Strategijom razvoja ZDK je predviđena implementacija tri projekta iz oblasti energetike (Blok 8 TE „Kakanj“, HE Vranduk i HE Janjići) koji nisu prikazani ovim okvirom s obzirom da je to investicija koja je izvan nadležnosti ZDK i koja bi se trebala finansirati iz ostalih izvora.

17. Strateški projekti

U skladu sa članom 13. Uredbe o izradi strateških dokumenata u FBiH, za implementaciju strateških dokumenata mogu se identifikovati strateški projekti kao intervencije najvećeg značaja za ostvarenje strateških ciljeva. Strateški projekti trebaju imati višestruki efekat na razvoj i njihova implementacija može biti osnov za pokretanje drugih projekata. Rezultati strateških projekata trebaju da doprinesu pozitivnom

uticaju na poboljšanje kvaliteta života veće grupe građana, a naročito socijalno ugroženih kategorija stanovništva, te da omoguće održivi rast i razvoj.

Strategijom razvoja ZDK za period 2021.-2027. godina, definisano je ukupno 272 strateška projekta organizovana u 44 mjere i 12 prioriteta. Detaljan pregled strateških projekata sa očekivanim efektima i indikativnim finansijskim okvirom se nalazi u Aneksu 1.

18. Usklađenost Strategije razvoja sa drugim strateškim dokumentima

U skladu sa članom 3. stav (1) tačka aa) i članom 16. stav (4) Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH, utvrđena je obaveza vertikalne koordinacije i usklađivanja strateških dokumenata na različitim nivoima vlasti u Federaciji prema zajedničkim razvojnim ciljevima, odnosno da Strategija razvoja Federacije predstavlja podlogu za usklađivanje i izradu strategija razvoja kantona. Uredba o izradi strateških dokumenata u FBiH članom 16. propisuje obavezu međusobne provjere strateških dokumenata, odnosno potreba provjere usklađenosti razvojnih pravaca i strateških ciljeva Strategije razvoja Federacije, strategije razvoja kantona, kao i usklađenost Strategije razvoja Federacije i strategije razvoja kantona sa strateškim pravcima i strateškim ciljevima sektorskih strategija na istom nivou.

Proces izrade Strategije razvoja ZDK istovremeno karakteriše proces izrade Strategije razvoja FBiH u okviru čega su za nivo FBiH definisani strateški ciljevi, prioriteti i mjere. Istovremeno sa ovim procesom započela je implementacija ciljeva održivog razvoja iz Agende UN 2030 u okviru čega je specificiran Okvir ciljeva održivog razvoja za BiH.

Tabela 14. Pregled povezanosti

Prioriteti	Strategija razvoja FBiH 2021-2027	Ciljevi održivog razvoja
Povećati konkurentnost industrijskih sektora sa potencijalom za rast i izvoz, kroz inovacije, transfer tehnologija i digitalizaciju	X	X
Poticati razvoj ruralnih područja uz jačanje poljoprivrede i šumarstva	X	X
Razviti turističku ponudu, infrastrukturu i preduzetništvo za održivi turizam	X	X
Unaprijediti poslovni ambijent i preduzetničku infrastrukturu za pametni rast i zapošljavanje	X	X
Unapređenje usluga u sektoru obrazovanja, uz usklađivanje sa potrebama tržišta rada	X	X
Obogaćivanje aktivnosti i infrastrukture za sport i kulturu	X	X
Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvu i socijalnoj zaštiti	X	X
Efikasan i transparentan rad javnih institucija	X	X
Povećanje energetske efikasnosti	X	X

Usklađivanje razvoja energetskog i industrijskog sektora u smjeru energetske tranzicije, smanjenja emisija i načelima zaštite okoliša	X	X
Osigurati održivi sistem upravljanja prirodnim resursima i unaprijediti kvalitet medija okoliša	X	X
Poticanje održivog i okolišno prihvatljivog prostornog planiranja	X	X

Strategija razvoja FBiH kao jedan od najznačajnijih strateških dokumenata u FBiH zastupljena je u prioritetima i mjerama Strategije razvoja ZDK navedenim u tabeli 15.

Tabela 15. Strategija razvoja FBiH

PRIORITET	MJERA	
1.1. Povećati konkurentnost industrijskih sektora sa potencijalom za rast i izvoz, kroz inovacije, transfer tehnologija i digitalizaciju	1.1.1.	Jačanje prerađivačke industrije kroz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda
	1.1.2.	Razvoj sektora informacionih tehnologija i digitalizacije
	1.1.3.	Podrška transferu i razvoju tehnologija i inovacija kroz naučno-istraživački sektor
	1.1.4.	Modernizacija, organizacijska, tehničko-tehnološka reorganizacija u djelatnosti ruda i kamena
	1.1.5.	Razvoj novih energetskih postrojenja iz obnovljivih izvora energije za energetske tranziciju
1.2. Poticati razvoj ruralnih područja uz jačanje poljoprivrede i šumarstva	1.2.1.	Unapređenje kvaliteta i konkurentnosti poljoprivredno-prehrambene proizvodnje uz jačanje kapaciteta za veći stepen finalizacije, izvoza i održivosti poljoprivrednih proizvođača
	1.2.2.	Podrška unapređenju poljoprivredne infrastrukture i zaštite poljoprivrednog zemljišta
	1.2.4.	Unapređenje kapaciteta u šumskom privrednom društvu i zaštita šuma
	1.2.5.	Razvoj ruralne infrastrukture i dostupnosti usluga
1.3. Razviti turističku ponudu, infrastrukturu i preduzetništvo za održivi turizam	1.3.1.	Povećanje kvaliteta turističke ponude i valorizacije turističkih resursa
	1.3.2.	Unapređenje turističke infrastrukture i revitalizacija kulturno-historijskih objekata i turističkih destinacija
	1.3.3.	Promocija turističke ponude i potencijala uz integraciju u regionalne turističke proizvode
1.4. Unaprijediti poslovni ambijent i preduzetničku infrastrukturu za pametni rast i zapošljavanje	1.4.1.	Unapređenje poslovnog okruženja i podrške poslovanju
	1.4.2.	Razvoj preduzetničke infrastrukture i usluga za podršku privrednicima
	1.4.3.	Podrška zapošljavanju i samozapošljavanju
2.1. Unapređenje usluga u sektoru obrazovanja, uz	2.1.1.	Unaprijediti usklađenost obrazovnog sistema sa potrebama tržišta rada
	2.1.2.	Povećanje nivoa zaposlenosti, sa posebnim fokusom na povećanje zapošljivosti ranjivih skupina na tržištu rada ZDK

usklađivanje sa potrebama tržišta rada	2.1.3.	Modernizacija obrazovnog sistema za kvalitetno i fleksibilno održavanje nastave u redovnim i kriznim situacijama
2.2. Obogaćivanje aktivnosti i infrastrukture za sport i kulturu	2.2.1.	Podrška razvoju sportskih aktivnosti i infrastrukture
2.3. Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvu i socijalnoj zaštiti	2.3.1.	Razvijanje promotivnih i preventivnih aktivnosti zdravstvenog sektora
	2.3.2.	Unapređenje kvaliteta i načina pružanja usluga
	2.3.3.	Jačanje i bolje korištenje ljudskih potencijala u zdravstvu
	2.3.4.	Osiguranje primjerenog stepena dostupnosti zdravstvenih usluga
	2.3.5.	Osiguranje distinktivne prepoznatljivosti zdravstvenog sektora ZDK
	2.3.6.	Smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost
	2.3.7.	Jačanje kapaciteta ustanova socijalne zaštite
2.4. Efikasan i transparentan rad javnih institucija	2.4.1.	Reforma javne uprave
	2.4.2.	Efikasnija borba protiv organizovanog kriminala i korupcije
	2.4.3.	Poboljšanje nivoa sigurnosti građana ZDK
	2.4.4.	Kontrola sigurnosne situacije i poboljšanje rada na migrantskoj krizi
3.1. Povećanje energijske efikasnosti	3.1.1.	Provođenje programa mjera za povećanje energijske efikasnosti javnih i privrednih objekata
	3.1.2.	Promovisanje principa energijske efikasnosti
3.2. Usklađivanje razvoja energetskog i industrijskog sektora u smjeru energetske tranzicije, smanjenja emisija prema načelima zaštite okoliša	3.2.1.	Poboljšanje okolinskog aspekta iskorištenja energetske potencijala u javnom sektoru
	3.2.2.	Poboljšanje okolinskog aspekta iskorištenja energetske potencijala u javnoprivatnom i privatnom sektoru
3.3. Osigurati održivi sistem upravljanja prirodnim resursima i unaprijediti kvalitet medija okoliša	3.3.1.	Poboljšanje očuvanja i efikasnog upravljanja prirodnim resursima
3.4. Poticati održivo i okolišno prihvatljivo prostorno planiranje	3.4.2.	Razvoj komunalne infrastrukture (vodovod, kanalizacija, toplifikacija, gasne instalacije, javna rasvjeta, primarni tretman i krajnje zbrinjavanje otpada (komunalni i specifični tokovi i sl.))
	3.4.4.	Zaštita i sanacija okolišnih komponenti
	3.4.5.	Sanacija, modernizacija i uvođenje Sistema daljinskog grijanja u općinama ZDK-a

Okvir ciljeva održivog razvoja za BiH kao najopćiji okvir stremljenja društva zastupljen je u prioritetima i mjerama Strategije razvoja ZDK navedenim u tabeli 16.

Tabela 16. Okvir ciljeva održivog razvoja za BiH

PRIORITET	MJERA	
1.1. Povećati konkurentnost industrijskih sektora sa potencijalom za rast i izvoz, kroz inovacije, transfer tehnologija i digitalizaciju	1.1.1.	Jačanje prerađivačke industrije uz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda
	1.1.2.	Razvoj sektora informacionih tehnologija i digitalizacije
	1.1.3.	Podrška transferu i razvoju tehnologija i inovacija kroz naučno-istraživački sektor

	1.1.4.	Modernizacija, organizacijska, tehničko-tehnološka i upravljačka reorganizacija u djelatnosti ruda i kamena
	1.1.5.	Razvoj novih energetskih postrojenja iz obnovljivih izvora energije za energetske tranziciju
1.2. Poticati razvoj ruralnih područja uz jačanje poljoprivrede i šumarstva	1.2.1.	Unapređenje kvaliteta i konkurentnosti poljoprivredno-prehrambene proizvodnje uz jačanje kapaciteta za veći stepen finalizacije, izvoza i održivosti poljoprivrednih proizvođača
	1.2.2.	Podrška unapređenju poljoprivredne infrastrukture i zaštite poljoprivrednog zemljišta
	1.2.3.	Intenziviranje modernizacije poljoprivredne proizvodnje kroz naučno-stručne usluge i edukaciju
	1.2.4.	Unapređenje kapaciteta u šumskom privrednom društvu i zaštita šuma
	1.2.5.	Razvoj ruralne infrastrukture i dostupnosti usluga
1.3. Razviti turističku ponudu, infrastrukturu i preduzetništvo za održivi turizam	1.3.1.	Povećanje kvaliteta turističke ponude i valorizacije turističkih resursa
	1.3.2.	Unapređenje turističke infrastrukture i revitalizacija kulturno-historijskih objekata i turističkih destinacija
	1.3.3.	Promocija turističke ponude i potencijala uz integraciju u regionalne turističke proizvode
1.4. Unaprijediti poslovni ambijent i preduzetničku infrastrukturu za pametni rast i zapošljavanje	1.4.1.	Unapređenje poslovnog okruženja i podrške poslovanju
	1.4.2.	Razvoj preduzetničke infrastrukture i usluga za podršku privrednicima
	1.4.3.	Podrška zapošljavanju i samozapošljavanju
2.1. Unapređenje usluga u sektoru obrazovanja, uz usklađivanje sa potrebama tržišta rada	2.1.1.	Unaprijediti usklađenost obrazovnog sistema sa potrebama tržišta rada
	2.1.2.	Povećanje nivoa zaposlenosti, sa posebnim fokusom na povećanje zapošljivosti ranjivih skupina na tržištu rada ZDK
	2.1.3.	Modernizacija obrazovnog sistema za kvalitetno i fleksibilno održavanje nastave u redovnim i kriznim situacijama
2.2. Obogaćivanje aktivnosti i infrastrukture za sport i kulturu	2.2.1.	Podrška razvoju sportskih aktivnosti i infrastrukture
	2.2.2.	Podrška razvoju kulturnih aktivnosti i infrastrukture
2.3. Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvu i socijalnoj zaštiti	2.3.1.	Razvijanje promotivnih i preventivnih aktivnosti zdravstvenog sektora
	2.3.2.	Unapređenje kvaliteta i načina pružanja usluga
	2.3.3.	Jačanje i bolje korištenje ljudskih potencijala u zdravstvu
	2.3.4.	Osiguranje primjerenog stepena dostupnosti zdravstvenih usluga
	2.3.5.	Osiguranje distinktivne prepoznatljivosti zdravstvenog sektora ZDK
	2.3.6.	Smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost
	2.3.7.	Jačanje kapaciteta ustanova socijalne zaštite
	2.3.8.	Jačanje vaninstitucionalne brige i zbrinjavanja
2.4. Efikasan i transparentan rad javnih institucija	2.4.1.	Reforma javne uprave
	2.4.2.	Efikasnija borba protiv organizovanog kriminala i korupcije
	2.4.3.	Poboljšanje nivoa sigurnosti građana ZDK
	2.4.4.	Kontrola sigurnosne situacije i poboljšanje rada na migrantskoj krizi

3.1. Povećanje energetske efikasnosti	3.1.1.	Provođenje programa mjera za povećanje energetske efikasnosti javnih i privrednih objekata
	3.1.2.	Promovisanje principa energetske efikasnosti
3.2. Usklađivanje razvoja energetskog i industrijskog sektora u smjeru energetske tranzicije, smanjenja emisija i načelima zaštite okoliša	3.2.1.	Poboljšanje okolinskog aspekta iskorištenja energetske potencijala u javnom sektoru
	3.2.2.	Poboljšanje okolinskog aspekta iskorištenja energetske potencijala u javnoprivatnom i privatnom sektoru
3.3. Osigurati održivi sistem upravljanja prirodnim resursima i unaprijediti kvalitet medija okoliša	3.3.1.	Poboljšanje očuvanja i efikasnog upravljanja prirodnim resursima
	3.3.2.	Uspostava i unapređenje informacionog sistema kvalitete komponenti okoliša
3.4. Poticati održivo i okolišno prihvatljivo prostorno planiranje	3.4.1.	Razvoj putne infrastrukture regionalnog i lokalnog karaktera
	3.4.2.	Razvoj komunalne infrastrukture (vodovod, kanalizacija, toplifikacija, gasne instalacije, javna rasvjeta, primarni tretman i krajnje zbrinjavanje otpada (komunalni i specifični tokovi i sl.))
	3.4.4.	Zaštita i sanacija okolišnih komponenti
	3.4.5.	Sanacija, modernizacija i uvođenje sistema daljinskog grijanja u općinama ZDK-a

19. Okvir za implementaciju, monitoring, izvještavanje i evaluaciju Strategije razvoja

Zakonskim i podzakonskim normativnim okvirom u FBiH propisani su kao obavezni elementi strateškog planiranja i strateških dokumenata implementacija, monitoring, izvještavanje i evaluacija. U okviru pomenutih procesa ključno je izvršiti opis odgovornih institucija, opis postupaka i postupanja odgovornih institucija, dinamiku postupanja i okvir rokova.

19.1. Implementacija

Implementacija Strategije razvoja ZDK provodi se alatima uspostavljenim Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH, i Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u FBiH. Propisani alati za implementaciju su akcioni plan za implementaciju strategije, smjernice za trogodišnje planiranje, trogodišnji i godišnji planovi rada organa uprave na nivou kantona. Propisani alati za implementaciju izrađuju se u skladu sa članom 19. Uredbe o izradi strateških dokumenata u FBiH i članovima 10., 11. i 12. Uredbe o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u FBiH.

Akcioni plan za implementaciju strategije se na načelima razvojnog planiranja izrađuje za planski period važenja Strategije, svake planske godine po principu 1+2 usklađeno sa procesom izrade i usvajanja smjernica. Akcioni plan minimalno sadrži sljedeće elemente: naziv strateškog cilja i prioriteta, naziv planiranih mjera i strateških projekata sa očekivanim rezultatima, nosioce realizacije, okvirnu finansijsku vrijednost po godinama i očekivane izvore finansiranja. Stručna služba koordinira izradu akcionog plana koji uz prethodne konsultacije sa Vijećem za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u ZDK usvaja Vlada kantona.

Implementacija kroz izradu trogodišnjih planova rada organa uprave na nivou kantonalnih organa uprave, u skladu sa podzakonskim okvirom je zasnovana na početnom procesu izrade smjernica. Smjernice se

izrađuju svake godine za period od tri godine (1+2) sa sadržajem koji obuhvata oznaku nivoa za koje se izrađuje i period na koji se odnose, svrhu smjernica, strateške pravce koji proizilaze iz Strategije razvoja ZDK, prioritete, mjere i strateške projekte, indikativni finansijski okvir i odgovarajuće indikatore. Smjernice u saradnji sa Stručnom službom za razvoj i međunarodne projekte priprema premijer ZDK, a uz prethodne konsultacije i preporuke Vijeća za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u ZDK, iste usvaja Vlada ZDK.

Trogodišnji plan rada kantonalnih organa uprave ZDK je implementacijski dokument koji operacionalizira strateške ciljeve, prioritete i mjere iz Strategije razvoja ZDK, te operacionalizira nadležnosti organa uprave, i predstavlja temelj za izradu DOB-a i PJI-a.

Prilikom izrade trogodišnjeg plana rada, kantonalni organi uprave imaju obavezu preuzeti relevantne mjere iz Strategije razvoja ZDK sa pripadajućim indikatorima, kao i polazne i ciljne vrijednosti indikatora za svaku godinu trogodišnjeg razdoblja. Trogodišnji plan rada se usvaja svake godine. U izradi trogodišnjeg plana kantonalni organi uprave preuzimaju projekte i aktivnosti iz akcionog plana.

Mjere iz Strategije razvoja se unose kao programi u trogodišnjem planu rada, a svaki program u trogodišnjem planu rada utvrđuje se i kao program u Dokumentu okvirnog budžeta (DOB-u) sa dodijeljenom šifrom. To znači da je mjera iz Strategije razvoja jednaka programu u trogodišnjem planu rada i DOB-u.

U odnosu na svaku utvrđenu mjeru ili program definišu se aktivnosti/projekti čija realizacija u trogodišnjem periodu doprinosi ostvarenju prioriteta i strateškog cilja iz Strategije razvoja ZDK. Osim navedenog u trogodišnjem planu rada definiše se jedan glavni program kantonalnog organa uprave na osnovu strateških ciljeva i prioriteta iz Strategije razvoja ZDK i smjernica.

Godišnji plan rada je implementacijski dokument koji sadrži, pored redovnih aktivnosti, i aktivnosti na godišnjem nivou koje će se preduzimati kako bi se implementirali strateški ciljevi, prioriteti i mjere iz usvojenih strateških dokumenata, a priprema se na osnovu usvojenih trogodišnjih planova. U godišnji plan rada kantonalni organi uprave preuzimaju odabrane programe iz trogodišnjeg plana rada uključujući i glavni program.

Pored godišnjeg programa rada koji radi svaki organ uprave pojedinačno, u skladu Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH i relevantnim kantonalnim propisima izrađuje se godišnji program rada Vlade ZDK.

Usvojeni trogodišnji i godišnji planovi rada objavljuju se na web stranici Kantona.

Doprinos implementacije Strategije razvoja ZDK daje i obaveza jedinica lokalne samouprave da usklađuju strategije razvoja jedinica lokalne samouprave.

19.2. Monitoring i izvještavanje

U skladu sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH kao i Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH (član 14., 15. i 16.), procesi monitoringa i izvještavanja su obavezne radnje razvojnog planiranja i upravljanja razvojem.

Monitoring je sistematično i kontinuirano prikupljanje, analiziranje i korištenje podataka i indikatora radi mjerenja napretka realizacije Strategije razvoja ZDK, u svrhu preduzimanja odgovarajućih mjera radi eventualnih korekcija i izvještavanja o ostvarenim rezultatima.

Kvalitetno obavljanje monitoringa podrazumijeva da svi kantonalni organi uprave trebaju uspostaviti i redovno ažurirati elektronske evidencije o implementaciji strategije kao i indikatora ostvarenja strateških ciljeva, prioriteta i mjera iz Strategije razvoja, kao i indikatora iz godišnjeg plana rada. Osnov za izradu izvještaja o radu organa uprave i izradu Izvještaja o razvoju čine pomenute evidencije.

Naprijed pomenuti normativni okvir u oblasti izvještavanja propisuje obavezu izrade godišnjih izvještaja o radu i Izvještaj o razvoju.

Godišnji izvještaj o radu priprema se sa namjerom praćenja provođenja planiranih aktivnosti i ocjene doprinosa u ostvarivanju programa (mjera) organa i institucija na nivou kantona.

U godišnjem izvještaju o radu precizno se navodi da li su i u kojoj mjeri izvršene planirane aktivnosti iz godišnjih programa rada, očekivani i ostvareni rezultati, planirana i utrošena sredstva za izvršenje aktivnosti, i za eventualno neizvršenje, razlog za neizvršenje ili djelomično izvršenje.

Godišnje izvještaje o radu izrađuju kantonalni organi uprave i Vlada ZDK u skladu s Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH i relevantnim kantonalnim propisima.

Izvještaj o razvoju je implementacioni dokument kojim se na godišnjem nivou sagledavaju stepen implementacije, opći razvojni trendovi kao i napredak u ostvarenju strateških ciljeva iz strateških dokumenata. Izvještaj o razvoju ZDK izrađuje Stručna služba.

Pored naprijed navedenog, Stručna služba vrši koordinaciju procesa monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realizaciji Strategije, što podrazumijeva aktivnu saradnju sa svim institucijama nosiocima implementacije i monitoringa.

U oblasti monitoringa i izvještavanja značajnu ulogu ostvaruje i Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u ZDK koje ima savjetodavnu ulogu u procesima implementacije, monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realizaciji razvojnih prioriteta u Kantonu. Vijeće razmatra godišnji izvještaj o razvoju Kantona, daje preporuke unapređujući implementaciju kao i kvalitet samog izvještaja.

Vlada Kantona usvaja Izvještaj o razvoju ZDK, koji radi informisanja dostavlja Skupštini Kantona.

Godišnji izvještaji o radu i Izvještaj o razvoju se objavljuju na web stranici Kantona.

19.3. Evaluacija

Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH i Uredbom o evaluaciji strateških dokumenata u FBiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 74/19) uspostavljen je proces evaluacije.

Evaluacija je proces kojim se određuje vrijednost i značaj intervencije, odnosno programa, projekta ili sveukupne strategije razvoja, prema definisanim kriterijima. Za strateške dokumente kantona obavezna je Evaluacija u toku, uključujući i Strategiju razvoja ZDK.

Evaluacija u toku će se raditi u predzadnjoj godini implementacije Strategije razvoja (2026. godine). Evaluaciju će provesti nezavisni vanjski evaluator izabran od strane Stručne službe kao naručioca usluge.

Evaluacija se može raditi i na sredini perioda implementacije ukoliko se za istom ukaže potreba utvrđena od strane Vlade kantona.

Evaluacija u toku se radi sa ciljem utvrđivanja stepena implementacije strateških dokumenata, te efektivnosti i efikasnosti planiranih mjera i rezultata prema zacrtanim ciljevima i očekivanjima, kao i sumiranja rezultata i obezbjeđenja ulaznih elemenata za strateške dokumente za sljedeći planski ciklus.

Aneksi

Aneks 1. Detaljan pregled mjera po strateškim ciljevima

STRATEGIJA RAZVOJA ZDK ZA PERIOD 2021.-2027. GODINA

Programski okvir

STRATEŠKI CILJ 1

Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva		
Prioritet	1.1. Povećati konkurentnost industrijskih sektora sa potencijalom za rast i izvoz, kroz inovacije, transfer tehnologija i digitalizaciju		
Naziv mjere	1.1.1. Jačanje prerađivačke industrije uz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	U okviru ove mjere pružat će se podrška preduzećima za unapređenje konkurentnosti, kroz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda. Cilj ove mjere je da se povećaju investicije u nove tehnologije i opremu (uključujući privlačenje stranih investicija i dijaspora), uvođenje međunarodnih standarda, povećanje kvaliteta proizvoda, finalizacije i izvoza uz kreiranje dodane vrijednosti. Posebna pažnja će biti usmjerena na uključivanje preduzeća u lance vrijednosti i jačanje klastera u sektorima prerađivačke industrije, u cilju povećanja umreženosti privrede i specijalizacije poslovanja, uz uključivanje u mreže dobavljača i kupaca, što će dovesti do povećanja proizvodnje intermedijarnih proizvoda, kao i niza pozitivnih efekata na ekonomski rast. S aspekta negativnih uticaja pandemije u sektoru industrije, potrebne hitne mjere za očuvanje likvidnosti i zapošljavanja planiranje su u općim izdvojenim mjerama za podršku poslovanju (poticaji, subvencije, kreditne-garancije, obustava naplata i sl.), a posebne aktivnosti usmjerene na očuvanje obima industrijske proizvodnje i izvoza su integrisane u mjere u okviru ovog prioriteta za povećanje konkurentnosti industrije i izvoza.		
Strateški projekti	1.1.1.1. Uvođenje novih tehnologija i novih proizvoda u prerađivačkim kapacitetima (metaloprerađivačkog, drvoprerađivačkog, kožarsko-tekstilnog sektora); 1.1.1.2. Zaštita intelektualnog vlasništva; 1.1.1.3. Primjena međunarodnih standarda i certificiranje; 1.1.1.4. Unapređenje sistema kontrola kvaliteta; 1.1.1.5. Podrška za izvoz i internacionalizaciju privrede; 1.1.1.6. Povezivanje sa bh. dijasporom za investicije; 1.1.1.7. Privlačenje FDI, a posebno investicija iz EU radi supstitucije dobavljača iz Kine i repatrijacije investicija u EU (posebno sa aspekta saniranja posljedica pandemije) ; 1.1.1.8. Podrška u pronalasku alternativnih tržišta (kupaca i dobavljača) te alternativnog asortimana (posebno s aspekta saniranja posljedica pandemije); 1.1.1.9. Uključivanje u lance vrijednosti i jačanje klastera (metaloprerađivački, kožarsko-industrijski, drvni, građevinski).		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Vrijednost ostvarenih investicija u nova sredstva u prerađivačkoj industriji u 000 KM	471.033 KM (2018.)	535.000 KM
	Ukupan izvoz u prerađivačkoj industriji u KM	1.492.249	1.643.093

	Ukupni prihodi preduzeća u KM	6,3 milijarde (2018.)	7,7 milijardi
	Broj novocertificiranih preduzeća	0	10
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP, stope pokrivenosti uvoza izvozom i stope zaposlenosti</i> <i>Doprinos ostvarenju ishoda prioriteta: povećanja fizičkog obima industrijske proizvodnje, povećanje izvoza industrije, povećanje prosječne neto plate i prihoda od poreza pc</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	7.000.000 KM Izvori: Budžet ZDK, Budžet FBiH, EU fondovi i donatori		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za privredu ZDK		
Nosioci mjere	Ministarstvo za privredu ZDK, Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK, privredni subjekti, Privredna komora ZDK, razvojne agencije, Federalno ministarstvo razvoja, preduzetništva i obrta, gradovi/općine		
Ciljne grupe	<i>Preduzeća i obrtnici u sektoru prerađivačke industrije</i>		

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva		
Prioritet	1.1. Povećati konkurentnost industrijskih sektora sa potencijalom za rast i izvoz, kroz inovacije, transfer tehnologija i digitalizaciju		
Naziv mjere	1.1.2. Razvoj sektora informacionih tehnologija i digitalizacije		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Ubrzavanje procesa digitalizacije privrede i razvoj sektora informacionih tehnologija je jedan od imperativa privrednog razvoja. Kako bi se ubrzao proces digitalizacije i informatizacije, u okviru ove mjere obezbijedit će se adekvatna podrška preduzećima, kroz programe razvoja IT znanja i vještina, stručno-konsultativna podrška u reorganizaciji za procese informatizacije, te olakšan pristup finansijskim sredstvima. Potrebno je podržati uvođenje e-trgovine i e-poslovanja, uključujući sektor usluga (špedicije, projektovanja, marketinga, dizajna, računovodstva, administracije i dr.). Cilj je da se ojača i domaći sektor informacionih tehnologija, te da se, pored doprinosa ukupnom razvoju sektora industrijske proizvodnje u okviru ovog prioriteta, omogući i iskorištavanje značajnih potencijala za rast investicija, prihoda i izvoza uz nova zapošljavanja u IT sektoru ZDK.		
Strateški projekti	1.1.2.1. Podrška digitalnoj transformaciji mikro, malih i srednjih preduzeća (proizvodnih i uslužnih) i uvođenje e-poslovanja i e-trgovine kroz programe podrške preduzećima; 1.1.2.2. Unapređenje digitalnih znanja i vještina; 1.1.2.3. Podrška preduzećima u IT sektoru za kreiranje i izvoz digitalnih rješenja; 1.1.2.4. Uspostavljanje digitalnih inovacijskih hubova/centara, akceleratora.		
	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Vrijednost ostvarenih investicija u nova sredstva u području KD – Informacije i komunikacije u 000 KM	7.121 (2018)	9.737
	% poslovnih subjekata u području KD – Informacije i komunikacije informacionih tehnologija od ukupnog broja poslovnih subjekata	0,99	1,2
	% zaposlenih u sektoru informacionih tehnologija od ukupnog broja zaposlenih	0,87	1,0
	% preduzeća koristi fiksnu širokopolasnu internet konekciju (FZS)	/Izvor Strategija razvoja FBiH/	/Izvor Strategija razvoja FBiH/
	Širokopolasni internet promet, mil. GB (FZS)	/Izvor Strategija razvoja FBiH/	/Izvor Strategija razvoja FBiH/
	Broj preduzeća sa uspostavljenom e-trgovinom (EUROSTAT BIH)	/Izvor Strategija razvoja FBiH/	/Izvor Strategija razvoja FBiH/

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP, stope pokrivenosti uvoza izvozom i stope zaposlenosti</i> <i>Doprinos ostvarenju ishoda prioriteta: povećanja fizičkog obima industrijske proizvodnje, povećanje izvoza industrije, povećanje prosječne neto plate i prihoda od poreza pc</i>
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	3.000.000 KM <i>Izvori: Budžet ZDK, Budžet FBiH, EU fondovi i donatori</i>
Period implementacije mjere	2021-2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za privredu ZDK
Nosioci mjere	Ministarstvo za privredu ZDK, Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK, privredni subjekti, Privredna komora ZDK, udruženja i centri koji djeluju u IT sektoru, Federalno ministarstvo razvoja, preduzetništva i obrta, gradovi/općine
Ciljne grupe	<i>Preduzeća i obrtnici u sektoru prerađivačke industrije</i>

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva		
Prioritet	1.1. Povećati konkurentnost industrijskih sektora sa potencijalom za rast i izvoz, kroz inovacije, transfer tehnologija i digitalizaciju		
Naziv mjere	1.1.3. Podrška transferu i razvoju tehnologija i inovacija kroz naučno-istraživački sektor		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Unapređenje konkurentnosti privrede u ciljnim sektorima sa potencijalom za rast (metaloprerađivačkom, drvoprerađivačkom, kožarsko-tekstilnom, IT sektoru i dr.) podrazumijeva i podršku u povezivanju preduzeća sa naučno-istraživačkim institucijama kako bi se unaprijedio transfer znanja i razvoj inovacija. Povećanje kvaliteta usluga NIR centara i laboratorija za primjenu novih tehnologija i inovacija u privredi će rezultirati povećanjem ukupnog indeksa obima industrijske proizvodnje uz povećanje kvaliteta proizvoda, prihoda i izvoza privrednih subjekata, i dr. Cilj je da se, u okviru ove mjere, pruži podrška jačanju kapaciteta naučno-istraživačkih institucija i organizacija, te podrška transferu i razvoju tehnologija i inovacija.		
Strateški projekti	1.1.3.1. Modernizacija opreme i usluga naučno-istraživačkih institucija i organizacija; 1.1.3.2. Povezivanje privrede i naučno-istraživačkih institucija; 1.1.3.3. Podrška inovatorstvu; 1.1.3.4. Razvoj tržišta usmjerenih znanja i digitalnih znanja i vještina; 1.1.3.5. Stručna podrška privrednim subjektima u procesima uvođenja standarda, novih tehnologija, novih proizvoda i kontrole kvaliteta; 1.1.3.6. Jačanje kapaciteta za korištenje EU fondova koji podržavaju naučno-istraživački rad i razvoj inovacija; 1.1.3.7. Razvoj kapaciteta naučno-istraživačke infrastrukture (Tehno-park, Laboratorije, Inovacioni centri, Poslovni inkubatori, te Digitalni inovacijski hubovi-nakon njihovog uspostavljanja...).		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Broj novih laboratorija ili drugih naučno-istraživačkih centara	0	2
	Broj novoregistrovanih inovacija – патената	0	4
	Broj novocertificiranih preduzeća korisnika podrške	0	15
	Broj novih korisnika usluga NIR organizacija (projekti saradnje NIR-privreda)	0	70
	% povećanja dobiti preduzeća	0	17%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP, stope pokrivenosti uvoza izvozom i stope zaposlenosti</i> <i>Doprinos ostvarenju ishoda prioriteta: (kroz povećanje ostvarenih investicija u nova sredstva za nove tehnologije i inovacije), povećanje fizičkog obima</i>		

	<i>industrijske proizvodnje, povećanje izvoza industrije, povećanje prosječne neto plate, te (kroz povećanje pokazatelja poslovanja preduzeća) i povećanje prihoda od poreza pc</i>
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	5.000.000 KM <i>Izvori: Budžet ZDK, Budžet FBiH, U i drugi donatori</i>
Period implementacije mjere	<i>2021-2027.</i>
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za privredu ZDK
Nosioci mjere	Ministarstvo za privredu ZDK, UNZE, Tehnološki-park, instituti, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK, Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK
Ciljne grupe	<i>Mikro, mala i srednja preduzeća i obrtnici</i>

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva		
Prioritet	1.1. Povećati konkurentnost industrijskih sektora sa potencijalom za rast i izvoz, kroz inovacije, transfer tehnologija i digitalizaciju		
Naziv mjere	1.1.4. Modernizacija, organizacijska, tehničko-tehnološka i upravljačka reorganizacija u djelatnosti ruda i kamena		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Prestrukturiranje rudnika je najznačajnija aktivnost koja se provodi u Federaciji BiH u cilju ukupnih aktivnosti prestrukturiranja privrede (tzv. programi pravične tranzicije), posebno energetskeg sektora. JP Elektroprivreda BiH će ažurirati i donijeti pojedinačne planove modernizacije i prestrukturiranja za svaki rudnik i nadzirati realizaciju tih planova. Planirana je reorganizacija u cilju smanjenja administracije, kroz vezivanje svih rudnika iz Zenice, Kaknja, Breze za Termoelektranu Kakanj, kao novih radnih jedinica. U okviru restrukturiranja, rješavat će se i problemi tehnološkog viška radnika, kroz programe za socijalno prihvatljivo zbrinjavanje, kao što su programi podrške u procesu prekvalifikacije, novog zapošljavanja i mobilnosti, te posebne penzione šeme za prijevremeno penzionisanje. Također, provodit će se aktivnosti tehničko-tehnološke reorganizacije i modernizacije, u cilju povećanja produktivnosti, kao i povećanja sigurnosti proizvodnje. Generalno, radi se o dugoročnom procesu restrukturiranja koji će se provoditi od strane nadležnih federalnih institucija i preduzeća, za koje će Vlada ZDK pružati podršku za procese prestrukturiranja na području ZDK. Pri tome, moguće je koristiti fondove EU (npr. EU program Coal Regions in Transition) i podršku međunarodnih finansijskih institucija (npr. Svjetske banke).		
Strateški projekti	1.1.4.1. Modernizacija u rudnicima i kamenolomima; 1.1.4.2. Povećanje sigurnosti u proizvodnji ruda i kamena; 1.1.4.3. Programi socijalnog zbrinjavanja viška radnika usljed reorganizacije rudnika; 1.1.4.4. Reorganizacija Termoelektrane Kakanj kroz vezivanje svih rudnika iz Zenice, Kaknja, Breze kao novih radnih jedinica.		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Produktivnost rada rudnika, tona po zaposlenom (%) (FMERI)	626 (2018)	Prema Strategiji razvoja FBiH
	Neto dobiti (gubitak) u KM po zaposlenom (FMERI)	-5.866 (2018)	Prema Strategiji razvoja FBiH
	Vrijednost ostvarenih investicija u nova sredstva u području KD – Vađenje ruda i kamena u 000 KM	39.611 (2018)	52.837
	% zaposlenih u području KD – Vađenje ruda i kamena od ukupnog broja zaposlenih	5,6	3,0
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP, stope pokrivenosti uvoza izvozom</i>		

	<i>Doprinos ostvarenju ishoda prioriteta: povećanje fizičkog obima industrijske proizvodnje, povećanje izvoza industrije, povećanje prosječne neto plate i povećanje prihoda od poreza pc</i>
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	<i>15.000.000 KM</i> <i>Izvori: Budžet FBiH, JP Elektroprivreda FBiH, rudnici, EU fondovi i donatori</i>
Period implementacije mjere	<i>2021-2027.</i>
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za privredu ZDK
Nosioci mjere	Ministarstvo za privredu ZDK, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, JP Elektroprivreda BiH, rudnici uglja (Zenica, Kakanj, Breza), kamenolomi na području ZDK
Ciljne grupe	<i>Rudnici uglja i kamenolomi na području ZDK</i> <i>Zaposleni u rudnicima na području ZDK</i> <i>Koncidenti (davaoci koncesije) u ZDK</i>

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva		
Prioritet	1.1. Povećati konkurentnost industrijskih sektora sa potencijalom za rast i izvoz, kroz inovacije, transfer tehnologija i digitalizaciju		
Naziv mjere	1.1.5. Razvoj novih energetske postrojenja iz obnovljivih izvora energije za energetske tranziciju		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Najveći potencijal povećanja učešća obnovljivih izvora energije u proizvodnji električne energije je iz hidro potencijala, kao i potencijala energije vjetra i sunca. Na federalnom nivou, potrebno je donijeti nedostajuće zakonodavstvo u oblasti OIE, kao i akcioni plan za otklanjanje prepreka investiranju u sektor energije i uvesti nove šeme i mehanizme poticanja izgradnje novih kapaciteta OIE, te na taj način poticati demokratizaciju energetske sektora. U oblasti podrške istraživanjima i inovacijama u ovoj oblasti, potrebno je jačati kapacitete za učešće na međunarodnim istraživačkim i razvojnim projektima. Planirano je formiranje klastera u sektoru „čiste energije“, kao budućih centara kompetencija za inovacije, u saradnji s elektroprivrednim kompanijama i budućim istraživačkim centrima izvrsnosti. Na području ZDK u proteklom periodu realizovani su projekti: Izrada studije potencijala i opravdanosti za korištenje obnovljivih izvora energije u ZDK, Izrada studije opravdanosti iskorištavanja geotermalnih potencijala na području ZDK, te Promocija korištenja obnovljivih izvora energije u javnim objektima.		
Strateški projekti	1.1.5.1. Podrška povećanju snabdijevanja energentima iz obnovljivih izvora; 1.1.5.2. Podrška uspostavljanju odgovarajuće laboratorije na Univerzitetu Zenica (budućeg istraživačkog centra kompetencija); 1.1.5.3. Izgradnja bloka 8 TE „Kakanj“ (izvan nadležnosti ZDK); 1.1.5.4. Izgradnja HE Vranduk (izvan nadležnosti ZDK); 1.1.5.5. Izgradnja HE Janjići (izvan nadležnosti ZDK); 1.1.5.6. Izgradnja Toplane Zenica; 1.1.5.7. Izgradnja solarnih elektrana.		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Vrijednost ostvarenih investicija u nova sredstva u području KD – Proizvodnja i snabdijevanje/opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija u 000 KM	14.794 (2018)	44.700
	Broj zaposlenih u području KD – Proizvodnja i snabdijevanje/opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	1.355	1700

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP, stope pokrivenosti uvoza izvozom Doprinos ostvarenju ishoda prioriteta: povećanje fizičkog obima industrijske proizvodnje, povećanje izvoza industrije, povećanje prosječne neto plate i povećanje prihoda od poreza pc</i>
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	73.000.000 KM + 1.035 mil. KM (Blok 8 TE „Kakanj“) + 127 miliona KM (HE Vranduk) + 109,8 miliona KM (HE Janjići) Izvori: JP Elektroprivreda BiH, Budžet FBiH, privatni investitori
Period implementacije mjere	2021-2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za privredu ZDK
Nosioci mjere	Ministarstvo za privredu ZDK, Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, JP Elektroprivreda BiH, Termoelektrana „Kakanj“, rudnici uglja (Zenica, Breza, Kakanj), kamenolomi na području ZDK
Ciljne grupe	<i>Rudnici uglja i kamenolomi na području ZDK Koncedenti (davaoci koncesije) u ZDK</i>

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva
Prioritet	1.2. Poticati razvoj ruralnih područja uz jačanje poljoprivrede i šumarstva
Naziv mjere	1.2.1. Unapređenje kvaliteta i konkurentnosti poljoprivredno-prehrambene proizvodnje uz jačanje kapaciteta za veći stepen finalizacije, izvoza i održivosti poljoprivrednih proizvođača
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Održivost poljoprivredne proizvodnje nije moguća bez adekvatnog sistema poticaja, zbog čega je neophodno unaprijediti sistemsku podršku za poljoprivrednu proizvodnju kroz unapređenje programa poticaja za poljoprivrednu proizvodnju, uključujući podršku konkurentnim i autohtonim poljoprivrednim proizvodnjama, organsku proizvodnju, uz povećanje izdvajanja iz budžeta i uvođenje olakšica za poljoprivredne proizvođače. Podrška će biti usmjerena na povećanje konkurentnosti poljoprivredne i prehrambene proizvodnje, uz kontrolu kvaliteta i certifikaciju sigurnosti hrane (oznaka porijekla, geografska oznaka i oznaka tradicionalnog proizvoda) kroz organsku i integralno-održivu proizvodnju i podršku razvoju biotehnologije. Pored toga, za povećanje održivosti malih poljoprivrednih gazdinstava, podrška će se usmjeriti i na jačanje kapaciteta udruženja i zadruga. Poseban fokus je na uključivanju u poljoprivredne lance vrijednosti, uz nastojanje smanjenja uvoza hrane i supstitucije uvoza sirovina za poljoprivrednu i prehrambenu proizvodnju, uz veći stepen finalizacije proizvoda za izvoz i stvaranje dodane vrijednosti. U tom procesu vršit će se i promocija i brendiranje domaćih proizvoda. S aspekta negativnih uticaja pandemije u sektoru poljoprivredno-prehrambene proizvodnje, potrebne su hitne mjere za očuvanje likvidnosti i zapošljavanja koje su planirane općim izdvojenim mjerama za podršku poslovanju (poticaji, subvencije, kreditne-garancije, obustava naplata i sl.), a koje se provode za sve privredne sektore, kao i posebne aktivnosti koje su integrisane u mjere za prioritet vezan za podršku razvoju poljoprivrede.
Strateški projekti	1.2.1.1. Podršku udruživanju poljoprivrednika, formiranju i jačanju zadruga, te ukрупnjavanje (<i>gdje postoje mogućnosti</i>) ; 1.2.1.2. Jačanje lanca vrijednosti u proizvodnji hrane i uspostavljanje klastera proizvodnje hrane; 1.2.1.3. Podrška certifikaciji kvaliteta poljoprivrednih proizvoda i organskoj proizvodnji; 1.2.1.4. Podrška uvođenju standarda u poljoprivredno-prehrambenoj proizvodnji (Halal, HACCP, ISO itd.); 1.2.1.5. Podrška izvozu i većem stepenu finalizacije poljoprivredno-prehrambene proizvodnje; 1.2.1.6. Podrška supstituciji uvoza sirovina, poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda; 1.2.1.7. Poticaji za poljoprivrednu proizvodnju sa prilagođenim kriterijima, uključujući poticaje za investicije i tehničko-tehnološko opremanje poljoprivrednih gazdinstava; 1.2.1.8. Uspostavljanje, uvezivanje i promocija agro-inkubatora; 1.2.1.9. Promocija i brendiranje domaće poljoprivredne i prehrambene proizvodnje uz podršku sajmovima poljoprivrede koji se održavaju na području ZDK i učešću na sajmovima poljoprivrede u regionu.

	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Iznos poticaja u poljoprivredi u KM	8.616.907	10.300.000
	Ostvarene investicije u poljoprivredi u nova stalna sredstva u 000 KM	5.843 (2018)	13.626
	Broj novocertificiranih organskih proizvođača	0	10
	Broj novih preduzeća u prehrambenoj industriji koja su uvele standard	0	10
	Izvoz hrane i živih životinja u 000 KM	41.473	49.255
	Uvoz hrane i živih životinja u 000 KM	167.751	135.911
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP, povećanje stope pokrivenosti uvoza izvozom i povećanje stope zaposlenosti</i> <i>Doprinos ostvarenju ishoda prioriteta: povećanja fizičkog obima proizvodnje prehrambenih proizvoda, povećanje izvoza djelatnosti poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, povećanje održivosti i broja registrovanih poljoprivrednih gazdinstava, te povećanje neto plate i prihoda od poreza pc</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	60.000.000 KM <i>Izvori: Budžet ZDK, Budžet FBiH, budžeti grada/općina EU i drugi donatori</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK		
Nosioci mjere	Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu, poljoprivredna gazdinstva, privredni subjekti u prehrambenom sektoru, Razvojne agencije u udruženja u oblasti poljoprivrede, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, gradovi/općine		
Ciljne grupe	<i>Preduzeća i obrtnici u sektoru poljoprivrede i prehrambene industrije, te poljoprivredna gazdinstva, zadruge i udruženja poljoprivrednika</i>		

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva		
Prioritet	1.2. Poticati razvoj ruralnih područja uz jačanje poljoprivrede i šumarstva		
Naziv mjere	1.2.2. Podrška unapređenju poljoprivredne infrastrukture i zaštite poljoprivrednog zemljišta		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	U osnovi agrotehničkih mjera za biljnu poljoprivrednu proizvodnju, pružat će se podrška za primjenu različitih tehnika navodnjavanja, kako bi se zemljištu dodale potrebne količine vode za optimalan rast i razvoj biljaka u cilju ostvarenja što većeg prihoda. S druge strane, u cilju zaštite ratarske i voćarske proizvodnje, planirana je i izgradnja sistema učinkovite protivgradne zaštite. U okviru izgradnje poljoprivredne infrastrukture neophodno je i razvijanje mreže otkupnih centara/jedinica, kako bi se pomoglo malim poljoprivrednicima da lakše komercijalizuju svoje proizvode. U kontekstu održivog razvoja poljoprivrede, racionalno i održivo upravljanje i zaštita zemljišta su od ključnog značaja. Ova mjera usmjerena je na unapređenje upravljanja javnim poljoprivrednim zemljištem, kao i provođenje zaštite zemljišta od degradacije i zagađenja, kako bi se održalo u stanju koje ga čini povoljnim staništem za proizvodnju zdravstveno zdrave hrane, radi zaštite zdravlja ljudi itd.		
Strateški projekti	1.2.2.1. Podrška izgradnji sistema navodnjavanja; 1.2.2.2. Podrška izgradnji mreže animalne zaštite; 1.2.2.3. Podrška izgradnji otkupnih centara/jedinica; 1.2.2.4. Podrška izgradnji hladnjača; 1.2.2.5. Podrška izgradnji infrastrukture u sektoru stočarstva; 1.2.2.6. Unapređenje upravljanja javnim poljoprivrednim zemljištem; 1.2.2.7. Poticaji za zaštitu i uređenje poljoprivrednog zemljišta; 1.2.2.8. Suzbijanje širenja ambrozije.		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Ukupna požnjevena površina u ha	23.814	25.241
	Broj rodni stabala voća	1.537.310	1.700.000
	Brojno stanje stoke	248.452	266.300
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP, povećanje stope pokrivenosti uvoza izvozom i povećanje stope zaposlenosti</i> <i>Doprinos ostvarenju ishoda prioriteta: povećanje fizičkog obima proizvodnje prehrambenih proizvoda, povećanje izvoza u djelatnosti poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, povećanje održivosti i broja registrovanih poljoprivrednih gazdinstava, te povećanje neto plate i prihoda od poreza pc</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	15.000.000 KM Izvori: Budžet ZDK, Budžet FBiH, budžeti grada/općina EU i drugi donatori		
Period implementacije mjere	2021-2027.		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK
Nosioci mjere	Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK, poljoprivredna gazdinstva, privredni subjekti u prehrambenom sektoru, Razvojne agencije i udruženja u oblasti poljoprivrede, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, gradovi/općine
Ciljne grupe	<i>Preduzeća i obrtnici u sektoru poljoprivrede i prehrambene industrije, te poljoprivredna gazdinstva</i>

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva		
Prioritet	1.2. Poticati razvoj ruralnih područja uz jačanje poljoprivrede i šumarstva		
Naziv mjere	1.2.3. Intenziviranje modernizacije poljoprivredne proizvodnje i jačanja kapaciteta uz naučno-stručne usluge i edukaciju		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Za rast i održivost poljoprivredne proizvodnje potrebna je njena modernizacija, koja, pored tehničko-tehnološkog opremanja gazdinstava, zahtijeva i jačanje kapaciteta institucija, organizacija i proizvođača u oblasti poljoprivrede. Za pružanje stručnih usluga i programe obuke za primjenu savremenih agro-tehničkih metoda, EU standarda, mjera zaštite, te unapređenje kvaliteta poljoprivrednih proizvoda, neophodno je unaprijediti povezanost poljoprivrednih proizvođača sa naučnim ustanovama, institutima, zavodima, te lokalnim i regionalnim razvojnim agencijama. Također, potrebno je unaprijediti kapacitete savjetodavne službe za diseminaciju znanja i tehnologija nastalih kao rezultat istraživanja i inovacija, podržati programe obuke, vršnjačko učenje, savjetodavne sesije i šeme razmjene znanja od farmera do farmera, te aktivno promovisati održivu proizvodnju visokokvalitetnih poljoprivrednih proizvoda veće dodane vrijednosti. Poseban naglasak je potrebno staviti na usklađivanje zakonodavnog okvira te jačanje kapaciteta za primjenu EU standarda, u svim oblastima veterinarstva, uzgojne-selekcije i fitosanitarnih mjera. Isto tako, potrebno je ojačati kapacitete nadležnih tijela i inspekcija za veterinarstvo i fitosanitarnu oblast, te unapređenje sistema identifikacije i kontrole kretanja životinja.		
Strateški projekti	1.2.3.1. Jačanje kapaciteta savjetodavnih i inspekcijskih službi; 1.2.3.2. Programi edukacije poljoprivrednih proizvođača; 1.2.3.3. Priprema studija u oblasti poljoprivredne proizvodnje; 1.2.3.4. Jačati kapacitete Instituta za zdravlje i sigurnost hrane Zenica; 1.2.3.5. Uspostavljanje Centra za uzgoj i proizvodnju sjemenskog i sadnog materijala; 1.2.3.6. Uspostavljanje laboratorije za ispitivanje kvaliteta i certificiranje poljoprivrednih proizvoda u okviru Instituta za zdravlje i sigurnost hrane; 1.2.3.7. Uspostava mreže agrometeoroloških stanica na području ZDK.		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Broj novouspostavljenih centara/programa za podršku poljoprivredi	0	3
	Broj novih korisnika usluga savjetodavnih službi	-	1.000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP, povećanje stope pokrivenosti uvoza izvozom i povećanje stope zaposlenosti</i> <i>Doprinos ostvarenju ishoda prioriteta: povećanje fizičkog obima proizvodnje prehrambenih proizvoda, povećanje izvoza djelatnosti poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, povećanje održivosti i broja registrovanih poljoprivrednih gazdinstava, te povećanje neto plate i prihoda od poreza pc</i>		

Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	3.000.000 KM <i>Izvori: Budžet ZDK</i>
Period implementacije mjere	<i>2021-2027.</i>
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK
Nosioci mjere	Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK, poljoprivredna gazdinstva, privredni subjekti u prehrambenom sektoru, Institut za zdravlje i sigurnost hrane Zenica, Razvojne agencije i udruženja u oblasti poljoprivrede, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, gradovi/općine
Ciljne grupe	<i>Preduzeća i obrtnici u sektoru poljoprivrede i prehrambene industrije, te poljoprivredna gazdinstva</i>

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva		
Prioritet	1.2. Poticati razvoj ruralnih područja uz jačanje poljoprivrede i šumarstva		
Naziv mjere	1.2.4. Unapređenje kapaciteta u šumskom privrednom društvu i zaštita šuma		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Površina visokih šuma u ZDK sa prirodnom obnovom iznosi 106.489 ha ili 59 %. S obzirom na značaj ovih šuma na kojima se zasniva održivo gospodarenje šuma, struktura istih nije najpovoljnija. Za sve ostale kategorije šuma i šumskih zemljišta upitna je rentabilnost gospodarenja, odnosno, veća su ulaganja od mogućeg prihoda, te će se raditi na primjeni niza uzgojnih mjera u cilju unapređenja održivog gospodarenja šumama, uključujući pošumljavanje goleti, uz redovnu proizvodnju sjemena i sadnog materijala te sprovođenje mjera za zaštitu šuma. Pri tome, s obzirom da Bosna i Hercegovina sada ima svoj FSC standard, radit će se na jačanju kapaciteta i redovnoj primjeni FSC standarda za certificiranje gospodarenja šumama na području ZDK, za unapređenje ekoloških i ekonomskih performansi gospodarenja šumama ZDK.		
Strateški projekti	1.2.4.1. Jačanje kapaciteta šumsko - privrednog društva; 1.2.4.2. Unapređenje primjene uzgojnih mjera gospodarenja šumama; 1.2.4.3. Izgradnja i rekonstrukcija šumskih puteva; 1.2.4.4. Suzbijanje nelegalne sječe šuma; 1.2.4.5. Implementacija tehnika upravljanja požarima i zaštite od požara; 1.2.4.6. FSC certificiranje u gospodarenju šumama; 1.2.4.7. Deminiranje šumskih površina (izvan nadležnosti ZDK).		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Ukupna izdvajanja namjenskih sredstava za oblast šumarstva u periodu Strategije u KM	0	7.000.000 KM
	Uspješno godišnje certificiranje šumskog privrednog društva u skladu sa FSC standardom (u periodu 2021-2027)	0	7 certificiranja
	Ukupna prodaja šumskih sortimenata u 000 m ³	341	435
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP, povećanje stope pokrivenosti uvoza izvozom i povećanje stope zaposlenosti</i> <i>Doprinos ostvarenju ishoda prioriteta: povećanje izvoza djelatnosti poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, te povećanje neto plate i prihoda od poreza pc</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	17.000.000 KM Izvori: Budžet ZDK, donacije		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK		

Nosioci mjere	Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK, Kantonalna uprava za šumarstvo, JP „Šumsko-privredno društvo Zeničko-dobojskog kantona“ d.o.o, privredni subjekti u sektoru šumarstva, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, gradovi/općine
Ciljne grupe	<i>Preduzeća i obrtnici u sektoru drvne industrije, stanovnici ZDK</i>

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva		
Prioritet	1.2. Poticati razvoj ruralnih područja uz jačanje poljoprivrede i šumarstva		
Naziv mjere	1.2.5. Razvoj ruralne infrastrukture i dostupnosti usluga		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Da bi se smanjio odlazak stanovništva sa sela u urbane sredine, preduzimat će se mjere za poboljšanje uslova za generisanje prihoda i društvene djelatnosti u ruralnim područjima. Pored zasebno izdvojenih mjera za održivost poljoprivrede i ruralnog turizma, za podršku generisanju dohotka ruralnog stanovništva, razvojne aktivnosti će obuhvatiti rad na unapređenju javne infrastrukture u ruralnim područjima, što će generalno doprinijeti poboljšanju kvaliteta života na selu i ostanku ruralnog stanovništva na selu (putna infrastruktura, elektroosnabdijevanje, vodosnabdijevanje, kanalizacija, TV, Internet, te ambulante, sportske i kulturne sekcije, besplatni udžbenici, obrok i prevoz za učenike itd.).		
Strateški projekti	1.2.5.1. Izgradnja i rekonstrukcija putne infrastrukture u ruralnim područjima; 1.2.5.2. Izgradnja i rekonstrukcija vodovodne infrastrukture u ruralnim područjima; 1.2.5.3. Izgradnja i rekonstrukcija kanalizacijske mreže u ruralnim područjima; 1.2.5.4. Ulaganja u društvenu infrastrukturu ruralnih područja (za sport, kulturu i sl.); 1.2.5.5. Unapređenje dostupnosti usluga u ruralnim područjima.		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	% ruralnog stanovništva	65,2% (Popis 2013)	65,2%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP, povećanje stope pokrivenosti uvoza izvozom i povećanje stope zaposlenosti</i> <i>Doprinos ostvarenju ishoda prioriteta: povećanje održivosti i broja registrovanih poljoprivrednih gazdinstava</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	30.000.000 KM <i>Izvori: Budžet ZDK, Budžet FBiH, budžeti grada/općina EU i drugi donatori</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK		
Nosioci mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK, Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK, Ministarstvo za privredu ZDK, općine/grad		
Ciljne grupe	Ruralno stanovništvo ZDK		

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva		
Prioritet	1.3. Razviti turističku ponudu, infrastrukturu i preduzetništvo za održivi turizam		
Naziv mjere	1.3.1. Povećanje kvaliteta turističke ponude i valorizacije turističkih resursa		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	U cilju povećanja turističke valorizacije prirodnih i drugih resursa za razvoj turizma na području ZDK, potrebno je unaprijediti turističku infrastrukturu i usluge na području ZDK. Od posebne je važnosti rješavanje pravnog statusa Turističke zajednice ZDK kako bi mogla preuzeti ulogu destinacijske menadžment organizacije, te uspostavljanje turističkih info-pultova na turističkim destinacijama ZDK. Neophodno je definisanje turističke ponude ZDK za uključivanje u turističke lance vrijednosti, uz promociju, prodaju, te operativno poslovanje putem digitalnih kanala (posebno Interneta). Uspostavljanje standarda kvaliteta i povećanje kvaliteta kadrova u sektoru turizma će se provoditi kroz edukacije i saradnju sa obrazovnim ustanovama, udruženjima i agencijama. S aspekta negativnih posljedica pandemije na sektor turizma, potrebne su hitne mjere za očuvanje likvidnosti i zapošljavanja u sektoru turizma. Hitne aktivnosti su planiranje općim izdvojenim mjerama za podršku poslovanju (poticaji, subvencije, kreditne-garancije, obustava naplata i sl.) koje se provode za sve privredne sektore. Posebne aktivnosti za podršku održivosti turizma se odnose na digitalizaciju i intenziviranje digitalne prodaje i promocije, uz fokus na "short-haul" putovanja (putovanja u blizini), pojedinačne turiste, doživljaj i iskustvo u prirodi, uz uvođenje šeme turističkih vaučera za povećanje dolazaka domaćih turista, te druga područja podrške iz planiranih mjera za sektor turizma.		
Strateški projekti	1.3.1.1. Povećanje primjene savremenih znanja u turizmu kroz formalne i programe obrazovanja i obrazovanje odraslih; 1.3.1.2. Uspostavljanje saradnje sektora turizma sa obrazovnim i naučnim ustanovama u ZDK; 1.3.1.3. Podrška digitalizaciji lanca vrijednosti u turizmu; 1.3.1.4. Uspostavljanje standarda kvaliteta u turizmu; 1.3.1.5. Podrška povećanju biosigurnosti u turizmu i ugostiteljstvu; 1.3.1.6. Podrška za promocija turističke ponude uključujući nastupe na sajmovima turizma; 1.3.1.7. Uspostavljanje efikasne destinacijske menadžment organizacije – Turističke zajednice ZDK i turističkih info pultova; 1.3.1.8. Uspostavljanje šeme turističkih vaučera za podsticaj razvoju domaćeg turizma.		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj dolazaka turista (2019)	38.852	50.507
	Broj noćenja turista (2019)	125.317	162.912
	Broj dolazaka domaćih turista (2019)	20.598	26.777
	Broj noćenja domaćih turista (2019)	83.066	107.985

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP i stope zaposlenosti Doprinos ostvarenju prioriteta: povećanje ukupnog prometa u hotelijerstvu i ugostiteljstvu, povećanje prosječne neto plate u turizmu i ugostiteljstvu, te povećanje prihoda od poreza pc</i>
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	3.000.000 KM <i>Izvori: Budžet ZDK, Budžet FBiH, EU i drugi donatori, Turistička zajednica ZDK (nakon uspostavljanja)</i>
Period implementacije mjere	2021-2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za privredu ZDK
Nosioci mjere	Ministarstvo za privredu ZDK, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK, privredni subjekti u oblasti hotelijerstva i ugostiteljstva te vezanih djelatnosti, gradovi/općine, razvojne agencije, Univerzitet u Zenici, Turistička zajednica ZDK, Institut za zdravlje i sigurnost hrane Zenica
Ciljne grupe	<i>Preduzeća i obrtnici u sektoru turizma i ugostiteljstva te vezanih djelatnosti</i>

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva		
Prioritet	1.3. Razviti turističku ponudu, infrastrukturu i preduzetništvo za održivi turizam		
Naziv mjere	1.3.2. Unapređenje turističke infrastrukture i revitalizacija kulturno-historijskih objekata i turističkih destinacija		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Da bi se unaprijedio kvalitet turističke ponude ZDK potrebno je da se izvrši obnova i revitalizacija objekata kulturno-historijske baštine, kao i uređenje turističkih destinacija za razvoj ruralnog turizma, izletišta, odmorišta itd. Razvoj turizma treba da prati i razvoj drugih objekata turističke infrastrukture, kao i izrada nove i održavanje postojeće turističke signalizacije. Za razvoj turističkog preduzetništva, neophodno je raditi na podizanju svijesti stanovništva o mogućnostima bavljenja turizmom, posebno u ruralnim regijama, uz očuvanje autohtonih i tradicionalnih proizvoda, te autentične kulturne i prirodne baštine. Za razvoj ruralnog turizma, potrebno je raditi na revitalizaciji tradicijskih kuća, izgradnji smještajnih objekata, pretvaranje soba u seoskim domaćinstvima u smještajne kapacitete za turiste i sl.		
Strateški projekti	1.3.2.1. Izgradnja i rekonstrukcija infrastrukture i objekata za razvoj turizma zasnovanog na kulturno-historijskom naslijeđu; 1.3.2.2. Razvoj outdoor i ruralnog turizma; 1.3.2.3. Uređenje izletišta i odmorišta; 1.3.2.4. Izrada i održavanje turističke signalizacije; 1.3.2.5. Izgradnja trim i biciklističkih staza na pogodnim lokalitetima.		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Ukupne investicije u hotelijerstvu i ugostiteljstvu	787 (2018.)	1.456
	Broj rekonstruisanih spomenika kulturno-historijskog naslijeđa i uređenih turističkih destinacija u toku implementacije Strategije	0	5
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP, poreznih prihoda i zaposlenosti Doprinos ostvarenju prioriteta: povećanje prihoda u turizmu i ugostiteljstvu, povećanje plata u turizmu i ugostiteljstvu</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	2.500.000 KM <i>Izvori: Budžet ZDK, Budžet FBiH, EU fondovi, Turistička zajednica ZDK (nakon uspostavljanja)</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za privredu ZDK		
Nosioci mjere	Ministarstvo za privredu ZDK, Ministarstvo unutrašnjih poslova ZDK, Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK, Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK, privredni		

	subjekti, Kantonalni zavod za urbanizam i prostorno uređenje, Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika BiH, razvojne agencije, Privredna komora ZDK, gradovi/općine, Turistička zajednica ZDK
Ciljne grupe	<i>Preduzeća i obrtnici u sektoru turizma i ugostiteljstva</i>

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva		
Prioritet	1.3. Razviti turističku ponudu, infrastrukturu i preduzetništvo za održivi turizam		
Naziv mjere	1.3.3. Promocija turističke ponude i potencijala uz integraciju u regionalne turističke proizvode		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	U cilju privlačenja turista i povećanja njihovog zadržavanja na području ZDK, potrebno je, uz ostale mjere, unaprijediti promociju i brendiranje domaćeg turističkog proizvoda, uz korištenje digitalnih medija. Udruživanje turističkih biznisa za zajednički destinacijski pristup značajno unapređuje efekte promocije, te je neophodno podržavati uspostavljanje saradnje, kako lokalno tako i regionalno, između turističkih biznisa, tur-operatera i agencija.		
Strateški projekti	1.3.3.1. Izrada Strategije razvoja turizma u ZDK; 1.3.3.2. Uspostavljanje saradnje sa B2B tržištem - tur operateri i agencije iz BiH i inostranstva; 1.3.3.3. Udruživanje turističkih biznisa i zajednički (destinacijski) nastup; 1.3.3.4. Razvoj saradnje sa drugim regijama u BiH u cilju razvoja zajedničkih proizvoda i apliciranje na fondove u cilju razvoja projekata prekogranične saradnje; 1.3.3.5. Promocija i brendiranje domaće turističke ponude sa fokusom na digitalne medije i promociju na bliskim tržištima (regija i EU).		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Procenat učešća ZDK u ukupnom broju dolazaka u FBiH (2019)	3,2%	4,16%
	Procenat učešća ZDK u ukupnom broju noćenja u FBiH (2019)	5,3%	6,89%
	Stopa korištenja kapaciteta (2019)	25%	30%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP i stope zaposlenosti Doprinos ostvarenju prioriteta: povećanje prihoda u hotelijerstvu i ugostiteljstvu, povećanje prosječne neto plate u turizmu i ugostiteljstvu, te povećanja broja preduzeća pc i povećanja poreznih prihoda pc</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	700.000 KM Izvori: Budžet ZDK, EU fondovi, Turistička zajednica ZDK (nakon uspostavljanja), turističke agencije		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za privredu ZDK		
Nosioci mjere	Ministarstvo za privredu ZDK, privredni subjekti u oblasti turizma, Privredna komora ZDK, gradovi/općine, Turistička zajednica ZDK, tur-operateri i turističke agencije		
Ciljne grupe	<i>Preduzeća i obrtnici u sektoru turizma i ugostiteljstva te vezanih djelatnosti</i>		

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva		
Prioritet	1.4. Unaprijediti poslovni ambijent i preduzetničku infrastrukturu za pametni rast i zapošljavanje		
Naziv mjere	1.4.1. Unapređenje poslovnog okruženja i podrške poslovanju		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Privredni razvoj i unaprijeđenje konkurentnosti privrednih subjekata zahtijeva kreiranje poticajnog i pogodnog poslovnog okruženja. U procesu servisiranja privrede, neophodno je da javna uprava radi na povećanju primjene e-usluga za privrednike u svim segmentima poslovnih odnosa. Za ulazak i izlazak iz poslovnih aktivnosti potrebno je pojednostaviti proces, ubrzati ga, te smanjiti troškove (online registracija, jednošalterski sistem registracije i izdavanja dozvola i sl.), uz pristup stručnoj podršci i uslugama u tim procesima. U cilju kreiranja većeg stepena održivosti, kao i atraktivnosti za investiranje, kako domaćih tako i stranih investitora, uključujući dijasporu, potrebno je u saradnji sa relevantnim federalnim institucijama raditi na smanjenju finansijskih opterećenja za privrednike, pružanjem poreznih olakšica i smanjivanjem poreznih i neporeznih davanja, te parafiskalnih nameta. Od posebnog značaja za podršku zapošljavanju je i smanjenje stope oporezivanja rada po ugledu na način oporezivanja u zemljama EU, kako bi se smanjio rad na crno i siva ekonomija. Također, neophodno je promovisati modele javno-privatnog partnerstva za povećanje mogućnosti finansiranja projekata primjenom ovih modela. Pandemija korona virusa je dovela do značajnih poremećaja u lancu snabdijevanja, smanjenju diskrecionog dohotka i potrošnje stanovništva, usporavanju ekonomskog razvoja i negativnim stopama rasta (recesiji), problemima u transportu, smanjenju obima proizvodnje, smanjenju prihoda preduzeća i smanjenju zaposlenosti, neophodne su hitne mjere za održavanje likvidnosti i zapošljavanja. Neophodno je zakonski regulirati novčani iznos sa kojim će Ministarstvo raspolagati u svrhu dodjele subvencija ili povećati postojeća raspoloživa sredstva zbog toga što je ulaganje i subvencioniranje privrednih subjekata jedan od ključnih elemenata za ekonomski razvoj i zapošljavanje. Provođenje ove mjere će ojačati sistemski pristup podrške poslovanju i dati osnovu za djelovanje i u drugim kriznim situacijama izazvanim vanjskim uticajima.		
Strateški projekti	1.4.1.1. Očuvanje likvidnosti preduzeća; 1.4.1.2. Očuvanje nivoa zaposlenosti; 1.4.1.3. Očuvanje mogućnosti za servisiranje kreditnih obaveza; 1.4.1.4. Povećanje primjene e-usluga za privredu; 1.4.1.5. Olakšavanje i ubrzavanje procesa ulaska u poslovnu aktivnost i izlaska iz nje; 1.4.1.6. Smanjenje parafiskalnih nameta privrednicima; 1.4.1.7. Promocija modela i projekata javno-privatnog partnerstva; 1.4.1.8. Kreditno-garancijski fond (uz program podrške likvidnosti preduzeća i obrta).		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Broj novih uvedenih e-usluga javne uprave (2021-2027)	-	5

	Ukupan iznos novih subvencija za doprinose u KM (2021-2027)	-	2.500.000
	Ukupna vrijednost dodijeljenih poticaja (2021-2027)	-	10.000.000
	Ukupna vrijednost kreditnih zahtjeva preko Kreditno-garancijskog fonda za preduzeća (i obrte)	2.600.000,00 KM (2015-2020)	3.500.000 KM (2021-2027)
	Broj realizovanih novih projekata javno-privatnog partnerstva	0	5
	Porezni klin prosječne bruto plate u FBiH, % (Izvor: FZS)	42 (2019)	Prema Strategiji razvoja FBiH
	Broj parafiskalnih nameta (naknada i taksi) FMF	2.715 (2020)	Prema Strategiji razvoja FBiH
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP i stope zaposlenosti Doprinos ostvarenju prioriteta: povećanje obima industrijske proizvodnje, povećanje produktivnosti i profitabilnosti preduzeća</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	16.000.000 KM <i>Izvori: Budžet ZDK, Budžet FBiH, budžeti gradova/općina</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za privredu ZDK		
Nosioci mjere	Ministarstvo za privredu ZDK, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK, privredni subjekti, Univerzitet u Zenici, Privredna komora ZDK, Razvojne agencije, Federalno ministarstvo razvoja, preduzetništva i obrta, gradovi/općine		
Ciljne grupe	<i>Preduzeća i obrtnici, investitori</i>		

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva		
Prioritet	1.4. Unaprijediti poslovni ambijent i preduzetničku infrastrukturu za pametni rast i zapošljavanje		
Naziv mjere	1.4.2. Razvoj preduzetničke infrastrukture i usluga za podršku privrednicima		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Za prostorno organizovan razvojni koncept preduzetničkih aktivnosti, radit će se na unapređenju preduzetničke infrastrukture, unapređenja postojećih i razvoja novih poslovnih zona, poslovnih inkubatora, tehno parkova i specijaliziranih centara za podršku preduzetništvu. Uz razvoj fizičke infrastrukture, kontinuirano će se unapređivati dostupnost i kvalitet stručnih usluga za podršku razvoju biznisa, kroz jačanje kapaciteta razvojnih agencija, centara i udruženja koja pružaju poslovne usluge preduzetnicima. Za unapređenje dostupnosti usluga privrednicima, neophodno je razviti i program poticaja ili sistem vaučera za korištenje poslovnih usluga. Pri pružanju podrške, posebna pažnja će se obratiti i na unaprijeđenje infrastrukture i usluga za podršku sektoru kreativne industrije (zanata, turizma, dizajna, primjene IT tehnologija, ...).		
Strateški projekti	1.4.2.1. Analiza potreba za preduzetničkim vještinama malih i srednjih preduzeća; 1.4.2.2. Unapređenje kvaliteta i dostupnosti poslovnih usluga, uz sistem vaučera za korištenje poslovnih usluga (za preduzetnike za poteškoćama u razvoju) i vaučere za usluge za inovacije; 1.4.2.3. Podrška za edukacije (treninzi i radionice) za preduzetnike; 1.4.2.4. Unapređenje postojećih i razvoj novih poslovnih zona.		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Broj novih poslovnih zona, inkubatora ili centara	0	7
	Broj novih preduzeća u poslovnim zonama	0	50
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP, poreznih prihoda i investicija</i> <i>Doprinos ostvarenju prioriteta: povećanju obima industrijske proizvodnje, povećanje produktivnosti i profitabilnosti preduzeća, razvoj javno-privatnog partnerstva</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	9.500.000 KM <i>Izvori: Budžet ZDK, Budžet FBiH, budžeti gradova/općina</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za privredu ZDK		
Nosioci mjere	Ministarstvo za privredu ZDK, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK, privredni subjekti, Univerzitet u Zenici, Privredna komora ZDK,		

	Institut za zdravlje i sigurnost hrane Zenica, Razvojne agencije, Federalno ministarstvo razvoja, preduzetništva i obrta, gradovi/općine
Ciljne grupe	<i>Poslovne zone, inkubatori, tehno-parkovi, preduzeća i obrtnici u poslovnim zonama, inkubatorima i tehno-parkovima</i>

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva		
Prioritet	1.4. Unaprijediti poslovni ambijent i preduzetničku infrastrukturu za pametni rast i zapošljavanje		
Naziv mjere	1.4.3. Podrška zapošljavanju i samozapošljavanju		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Za podršku privrednom razvoju, kao i rješavanje problema nezaposlenosti, potrebno je obezbijediti programe poticaja za zapošljavanje, kako za preduzeća tako i za obrtnike i tradicionalne zanate. U skladu sa potrebama privrede, neophodno je unaprijediti kvalitet ponude kadrova na tržištu rada, kroz programe prekvalifikacije, dokvalifikacije i doškolovavanja, uz jačanje saradnje s obrazovnim ustanovama, kao i razvojnim agencijama, organizacija i udruženjima koja provode programe obrazovanja odraslih. Posebna pažnja će biti usmjerena na programe zapošljavanja marginalizovanih grupa (žene, mlade, invalidne osobe i sl.). Pored programa zapošljavanja, u cilju promocije i jačanje preduzetništva, bit će realizovani programi samozapošljavanja i podrške start-up biznisima. S aspekta negativnih uticaja pandemije, neophodno je pored subvencija za očuvanje zaposlenosti, intenzivirati i poticaje za nova zapošljavanja, uz ostale mjere za revitalizaciju poslovnih aktivnosti na području ZDK.		
Strateški projekti	1.4.3.1. Poticaji za nova zapošljavanje za start-up-e i samozapošljavanje; 1.4.3.2. Poticaji za tradicionalne zanate; 1.4.3.3. Podrška preduzetništvu marginalizovanih grupa: mladih, žena i invalidnih osoba koje se bave preduzetništvom; 1.4.3.4. Podrška programima prekvalifikacije, dokvalifikacije i doškolovavanja; 1.4.3.5. Razvoj znanja i vještina kroz programe obrazovanja odraslih.		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Broj zaposlenih	84.169	96.794
	Novo brisanje sa evidencije nezaposlenih zbog zaposlenja	16.466	20.000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP i stope zaposlenosti</i> <i>Doprinos ostvarenju prioriteta: povećanje broja poslovnih subjekata pc i povećanje poreznih prihoda pc</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	3.000.000 KM <i>Izvori: Budžet ZDK, Budžet FBiH, budžeti gradova/općina, donatori</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice ZDK u saradnji sa Službom za zapošljavanje ZDK		
Nosioci mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice ZDK, Služba za zapošljavanje ZDK, Ministarstvo za privredu ZDK, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK, privredni subjekti, Univerzitet u Zenici, Privredna komora		

	ZDK, Razvojne agencije, organizacije i udruženja, za obuku odraslih, gradovi/općine
Ciljne grupe	<i>Preduzeća, obrtnici i nezaposlene osobe</i>

STRATEŠKI CILJ 2

Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja
Prioritet	2.1. Unapređenje usluga u sektoru obrazovanja, uz usklađivanje sa potrebama tržišta rada
Naziv mjere	2.1.1. Unaprijediti usklađenost obrazovnog sistema sa potrebama tržišta rada
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere odnosi se na usavršavanje sistema obrazovanja i institucionalnih struktura tržišta rada u skladu sa potrebama i dinamikom razvijanja tržišta rada na području ZDK. Okvirna područja djelovanja obuhvataju: - Aktivnosti za poboljšanje strukture kadrova na tržištu rada – obezbijediti priliv kadrova, koji su obučeni za tražene poslove - Kontinuirano usavršavanje sistema obrazovanja u skladu sa izmjenama tržišta rada - Unapređenje institucionalnih struktura i posredovanja na tržištu rada - Razvijanje sistema podrške održivom zapošljavanju - Realizacija programa za poboljšanje kompetencija i radnih vještina nezaposlenih osoba - Razvoj cjeloživotnog preduzetničkog učenja u sklopu formalnog obrazovanja na svim obrazovnim nivoima, te u obrazovanju odraslih - Razvijanje sistema informisanja o potrebama tržišta rada, prvenstveno namijenjenog nezaposlenim osobama - Jačanje socio-ekonomskog dijaloga
Strateški projekti	2.1.1.1. Analiza postojećeg stanja i potreba tržišta rada sa projekcijom budućih potreba; 2.1.1.2. Inoviranje postojećih i uvođenje novih nastavnih planova i programa, kao i uvođenje novih zvanja i zanimanja (srednje i visoko obrazovanje); 2.1.1.3. Kontinuirano profesionalno usavršavanje nastavnog osoblja sa ciljem aktualiziranja njihovih znanja i razvijanja dodatnih vještina; 2.1.1.4. Povećanje obima i unapređenje kvalitete praktičnog dijela nastave i obavezne studentske prakse, te razmjene studenata u okviru postojećih EU programa, npr. Erasmus +; 2.1.1.5. Usvojiti Program za integraciju preduzetničke ključne kompetencije u školsko učenje na ISCED (International Standard Classification of Education) nivoima 2 i 3, te integrisati preduzetničku ključnu kompetenciju u školsko učenje u osnovnim i srednjim školama u ZDK; 2.1.1.6. Podizanje inovativne sposobnosti studenata kroz kurseve za nastavnike i studente iz oblasti inovativnosti i održavanje takmičenja inovatora; 2.1.1.7. Obuka novih zaposlenih u skladu sa potrebama poslodavca – program poslovnog mentorstva; 2.1.1.8. Uspostaviti i razvijati institucionalni okvir za razvoj cjeloživotnog preduzetničkog učenja kroz multi-sektorska partnerstva za cjeloživotno preduzetničko učenje; 2.1.1.9. Informatizacija na tržištu rada; 2.1.1.10. Monitoring i evaluacija postojećih programa podrške zapošljavanju;

	2.1.1.11. Analiza efikasnosti rada organizacija/službi/agencija za posredovanje na tržištu rada u ZDK; 2.1.1.12. Izraditi plan borbe protiv sive ekonomije; 2.1.1.13. Projekat jačanja kapaciteta i rada inspekcija.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne Vrijednosti (2019)	Ciljne Vrijednosti (2027)
	Urađena ažurirana Informacija o deficitarnim zanimanjima i strukturi nezaposlenih na evidenciji kantonalne Službe za zapošljavanje ZDK sa kojom se treba uskladiti obrazovni sistem	0	Urađena i usvojena Informacija
	Stopa nezaposlenosti	38,8 (2019. godine)	25,0
	Broj osoba zatečenih u „radu na crno“ u ZDK	276 (2018. godine)	190
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Najveći razvojni efekti ove mjere očekuju se u sljedećim pokazateljima:</i> - Povećan broj zaposlenih na području ZDK - Povećan broj novih preduzeća na području ZDK - Smanjen broj radnika koji rade na crno		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	5.000.000 KM <i>Izvori: Budžet Vlade ZDK, EU i drugi izvori</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK i Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice ZDK		
Nosioci mjere	Obrazovne institucije u ZDK, Služba za zapošljavanje ZDK, Univerzitet u Zenici, Centar za obrazovanje i obuku, Stručna služba za razvoj i međunarodne projekte ZDK, razvojne agencije, Udruženja preduzetnika, Privredna komora ZDK, Ministarstvo za privredu ZDK, Kantonalna uprava za inspeksijske poslove ZDK, NVO		
Ciljne grupe	<i>Obrazovne institucije, studenti, učenici, poslodavci, nezaposleni, građani u ZDK</i>		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.1. Unapređenje usluga u sektoru obrazovanja, uz usklađivanje sa potrebama tržišta rada		
Naziv mjere	2.1.2. Povećanje nivoa zaposlenosti, sa posebnim fokusom na povećanje zapošljivosti ranjivih skupina na tržištu rada ZDK		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	U okviru ove mjere institucije obrazovanja uspostaviti će saradnju i pružiti podršku privrednim subjektima u funkciji zapošljavanja. Također, jačati će se saradnja privrede, obrazovanja-istraživanja i inovativnih aktivnosti kroz razvijanje preduzetničke kulture i vještina. Poseban fokus bit će usmjeren na smanjenje nezaposlenosti ranjivih skupina u sljedećim područjima djelovanja: - Unaprijediti radne vještine ranjivih skupina - Uključiti ranjive skupine u sve sfere života		
Strateški projekti	2.1.2.1. Unapređenje ekonomičnosti poslovanja za poslovne subjekte u ZDK; 2.1.2.2. Programi saradnje privrede, inovatorskih udruženja i visokog obrazovanja; 2.1.2.3. Aktivnije i transparentnije uključivanje u programe EU za kreiranje zaposlenosti; 2.1.2.4. Promocija preduzetništva u srednjem i visokom obrazovanju; 2.1.2.5. Podrška samozapošljavanju; 2.1.2.6. Razvoj programa obuke za osobe iz ranjivih skupina; 2.1.2.7. Projekat obezbjeđenja edukacije, konsultacije i karijernog vođenja za pronalaženje zaposlenja za ranjive grupe; 2.1.2.8. Podržati učešće NVO sektora i ustanova u kreiranju i isporuci usluga ranjivim skupinama; 2.1.2.9. Programi finansiranja zapošljavanja i samozapošljavanja ranjivih skupina na tržištu rada; 2.1.2.10. Sezonski poslovi na uređenju i održavanju javnih površina, čišćenju putem javnih preduzeća; 2.1.2.11. Promocija programa i informisanosti socijalno marginaliziranih lica.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti** (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	Ciljne vrijednosti***
	Broj novih programa samozapošljavanja i zapošljavanja	0	5
	Broj realizovanih programa i projekata od strane NVO	0	7

	Broj lica korisnika direktne i indirektne pomoći	0	7.000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekti ove mjere očekuju se u sljedećim pokazateljima:</i> - Veći broj zaposlenih u ZDK - Veći broj preduzeća u ZDK - Smanjen broj nezaposlenih u evidenciji Službe za zapošljavanje ZDK		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	7.400.000 KM <i>Izvori: Budžet Vlade ZDK, EU i drugi izvori</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice ZDK u saradnji sa Ministarstvom za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK		
Nosioci mjere	Služba za zapošljavanje ZDK, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK, Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK, gradovi/općine u ZDK, razvojne agencije, Univerzitet u Zenici, Pedagoški zavod, Privredna komora ZDK, Stručna služba za razvoj i međunarodne projekte ZDK, Centri za socijalni rad u ZDK, mediji, NVO		
Ciljne grupe	<i>Nezaposlene osobe, poslodavci, studenti, inovatori, korisnici centara za socijalni rad iz ranjivih skupina</i>		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.1. Unapređenje usluga u sektoru obrazovanja, uz usklađivanje sa potrebama tržišta rada		
Naziv mjere	2.1.3. Modernizacija obrazovnog sistema za kvalitetno i fleksibilno održavanje nastave u redovnim i kriznim situacijama		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Kroz realizaciju ove mjere provest će se reforma obrazovnog sistema, te unaprijedit će se rad obrazovne infrastrukture za redovno izvođenje nastave (u učionicama) i putem online platformi (u potencijalnim kriznim situacijama). Također, namjera je da se unaprijede kapaciteti za predškolsko obrazovanje i vaspitanje. Posebna pažnja posvetit će se motiviranju učenika i studenata za vrhunska dostignuća u učenju, sportskim i kulturnim aktivnostima. Najznačajnija postignuća promovirat će se u obrazovnim institucijama. Cilj ove mjere odnosi se i na povećanje biosigurnosti u obrazovnim ustanovama kako bi se osiguralo što normalnije odvijanje obrazovnih procesa u kriznim situacijama.		
Strateški projekti	2.1.3.1. Unapređenje nastavnih planova i programa u osnovnim i srednjim školama; 2.1.3.2. Rekonstrukcija i modernizacija objekata škola i nastavne opreme, sa fokusom na opremanje kabineta za praktičnu nastavu i sala/ igrališta za fizičko vaspitanje; 2.1.3.3. Prilagođavanje objekata škola za izvođenje inkluzivne nastave; 2.1.3.4. Podizanje atraktivnosti školskog i univerzitetskog sporta, kulture i obrazovnih dostignuća te omasovljenje sekcija u osnovnim i srednjim školama; 2.1.3.5. Povećanje kapaciteta za predškolsko obrazovanje i vaspitanje; 2.1.3.6. Razvoj modela stimulacija vrhunskih postignuća u sportu, obrazovanju i kulturi; 2.1.3.7. Provođenje potpune digitalizacije u sektoru obrazovanja; 2.1.3.8. Donošenje Standarda u finansiranju obrazovanja po školama i općinama 2.1.3.9. Provesti analizu i projekcije demografskih kretanja i broja učenika u školama, sa projekcijom upotrebe školskih objekata i njihovim budućim statusom.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti** (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	Ciljne vrijednosti***
	Unaprijeđeni nastavni planovi i programi za osnovne i srednje škole	0	2
	Broj rekonstruisanih objekata obrazovnih institucija	0	200

	Broj učenika i studenata koji su postigli vrhunska ostvarenja u sportu, kulturi i/ili učenju	0	100
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekti ove mjere očekuju se u sljedećim pokazateljima:</i> - Poboljšan kvalitet nastavnog procesa - Poboljšan prosječni uspjeh učenika u osnovnim i srednjim školama - Povećan broj učenika i studenata koji postižu vrhunska ostvarenja u sportu, kulturi i/ili učenju		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	10.000.000 KM <i>Izvori: Budžet Vlade ZDK, budžeti gradova i općina, EU i drugi izvori</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za obrazovanje, nauku, sport i kulturu ZDK		
Nosioci mjere	Obrazovne institucije; Institucije sporta i kulture		
Ciljne grupe	Učenici, studenti, građani u ZDK		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.2. Obogaćivanje aktivnosti i infrastrukture za sport i kulturu		
Naziv mjere	2.2.1. Podrška razvoju sportskih aktivnosti i infrastrukture		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Realizacijom ove mjere planira se povećati broj sportskih dešavanja i broj posjetilaca/ gledatelja sportskih događaja na području ZDK. Posebno je važno unapređenje infrastrukture u oblasti sporta, što treba planirati za održavanje klasičnih sportskih događaja i za rad u uslovima krize (prvenstveno kroz jačanje sistema za online događaje i video/audio snimanje događaja). Cilj ove mjere odnosi se i na povećanje biosigurnosti u oblasti sporta kako bi se osiguralo što normalnije odvijanje sportskih aktivnosti u kriznim situacijama.		
Strateški projekti	2.2.1.1. Subvencioniranje sanacije i opremanja sportske infrastrukture u gradovima/općinama ZDK te izgradnja novih sportskih objekata; 2.2.1.2. Izmjene i dopune zakonskog okvira u oblasti sporta; 2.2.1.3. Plan aktivnosti za aktivnije uključivanje mladih u sport; 2.2.1.4. Promocija sporta u funkciji prevencije bolesti; 2.2.1.5. Dizajniranje online sportskih manifestacija i uspostava sistema za realizaciju inovativnih događaja u oblasti sporta (posebno imajući u vidu osposobljavanje sportskih klubova i organizacija za procjenu rizika i izradu akcionih planova sa ciljem povećanja biosigurnosti u trenažnim i takmičarskim procesima u kriznim situacijama (epidemije i sl.)); 2.2.1.6. Uvođenje predmeta Sport na fakultete u ZDK; 2.2.1.7. Projekti podrške sportskim školama koje promovišu sport kao osnovni stub života za djecu.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti** (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	Ciljne vrijednosti***
	Broj saniranih i novoizgrađenih sportskih objekata	0	30
	Udio mladih osoba koje aktivno učestvuju u sportskim aktivnostima	0	60%
	Broj događaja za promociju sporta u funkciji prevencije bolesti	0	20
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekti ove mjere očekuju se u domenu povećanja broja sportskih događaja, vrste sportova i broja posjetilaca/ gledatelja sportskih događaja na području ZDK.</i>		

Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	5.000.000 KM <i>Izvori: Budžet Vlade ZDK, budžeti gradova i općina, privatni sektor, organizacije civilnog društva, EU fondovi i drugi izvori</i>
Period implementacije mjere	<i>2021-2027.</i>
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK
Nosioci mjere	Gradovi i općine u ZDK, nevladin sektor u ZDK, Stručna služba za razvoj i međunarodne projekte ZDK, UNZE (za strateški projekat 2.2.2.7.)
Ciljne grupe	<i>Omladina, građani u ZDK</i>

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.2. Obogaćivanje aktivnosti i infrastrukture za sport i kulturu		
Naziv mjere	2.2.2. Podrška razvoju kulturnih aktivnosti i infrastrukture		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Realizacijom ove mjere planira se povećati broj kulturnih dešavanja i broj posjetilaca/ gledatelja kulturnih manifestacija na području ZDK. Unapređenje infrastrukture u oblasti kulture u ZDK planirat će se za održavanje konvencionalnih događaja, a određena prilagođavanja će se raditi za kulturne manifestacije u uslovima krize (prvenstveno kroz jačanje sistema za online događaje). Cilj ove mjere odnosi se i na povećanje biosigurnosti u ustanovama i organizacijama kulture kako bi se osiguralo što normalnije odvijanje programa u oblasti kulture u kriznim situacijama.		
Strateški projekti	2.2.2.1. Subvencioniranje sanacije i opremanja kulturnih ustanova u gradovima/ općinama ZDK te izgradnja novih kulturnih institucija; 2.2.2.2. Izmjene i dopune zakonskog okvira u oblasti kulture; 2.2.2.3. Plan aktivnosti za uključivanje mladih u kulturnu djelatnost i motiviranje njihovog rada; 2.2.2.4. Izrada/ ažuriranje Strategije o zaštiti i očuvanju kulturnih i istorijskih resursa u ZDK; 2.2.2.5. Promocija kulturnih i istorijskih resursa; 2.2.2.6. Dizajniranje online kulturnih manifestacija i uspostava sistema za realizaciju inovativnih događaja u oblasti kulture (posebno uzimajući u obzir potrebu za osposobljavanje ustanova i organizacija kulture za procjenu rizika i izradu akcionih planova sa ciljem povećanja biosigurnosti u programima u oblasti kulture u kriznim situacijama).		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj saniranih i novoizgrađenih kulturnih ustanova	0 (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	20
	Udio mladih osoba koje aktivno učestvuju u organizovanju kulturnih događaja	0 (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	40%

	Broj posjetilaca/ gledatelja pozorišnih i kino predstava	30.200	40.000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekti ove mjere očekuju se u domenu povećanja broja i vrste kulturnih dešavanja i povećanju broja posjetilaca/ gledatelja kulturnih događaja na području ZDK.</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	4.000.000 KM <i>Izvori: Budžet Vlade ZDK, budžeti gradova i općina, organizacije civilnog društva, EU fondovi i drugi izvori</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK		
Nosioci mjere	Nevladin sektor u ZDK, Stručna služba za razvoj i međunarodne projekte ZDK		
Ciljne grupe	<i>Omladina, građani u ZDK</i>		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.3. Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvu i socijalnoj zaštiti		
Naziv mjere	2.3.1. Razvijanje promotivnih i preventivnih aktivnosti zdravstvenog sektora		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere odnosi se na razvoj životnih stilova koji pomažu očuvanje i unapređenje zdravlja kao i sprečavanje bolesti. Okvirna područja djelovanja obuhvataju: - Promijeniti ponašanje građana u vezi očuvanja i unapređenja zdravlja i zdravih stilova života - Unaprijediti sistem ranog otkrivanja hroničnih bolesti kroz 'skrininge' - Proizvesti veći stepen fizičkih aktivnosti kod građana, a naročito kod djece - Podići svijest građana o potrebi provođenja ponašanja koja pomažu sprečavanje širenja zaraznih bolesti - Unaprijediti metodologiju zdravstveno-promotivnih aktivnosti kroz primjenu principa marketinga u promociji zdravlja - Unapređenje zdravstva i socijalne zaštite građana		
Strateški projekti	2.3.1.1. Kampanja podizanja svijesti građana o zdravim stilovima života i odgovornosti za sopstveno zdravlje; 2.3.1.2. Program otkrivanje faktora rizika za hronične bolesti u porodičnoj medicini; 2.3.1.3. Uspostavljanje sistema za rano otkrivanje raka (debelog crijeva, dojke, melanoma) ; 2.3.1.4. Ciljani pregledi školske djece radi otkrivanja poremećaja vida, sluha i lokomotornog aparata; 2.3.1.5. Razvoj sistema podizanja svijesti građana o rizicima po zdravlje uzrokovanim заразним bolestima; 2.3.1.6. Razvoj metodologije za unapređenje zdravstveno-promotivnih aktivnosti kroz primjenu principa marketinga u promociji zdravlja.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne Vrijednosti (2019) (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.- 2027.)	Ciljne Vrijednosti (2027) (potrebno redefinisati nakon prve godine implementacije Strategije 2021.- 2027.)
	Procenat registrovanih pacijenata koji su obuhvaćeni skriningom	12%	70%
	Procenat obuhvaćene djece periodičnim ciljanim pregledima vida i sluha	85%	98%
	Razvijena metodologija za unapređenje zdravstveno-promotivnih aktivnosti kroz primjenu principa marketinga u	Nema metodologije	Razvijena metodologija

	promociji (ref. 2.3.1.8.) zdravlja		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Najveći razvojni efekti ove mjere očekuju se u sljedećim pokazateljima:</i> - <i>Poboljšano zdravstveno stanje stanovništva, smanjeni negativni efekti bolesti (bolovanja, invalidnost, troškovi liječenja...)</i> - <i>Smanjena stopa smrtnosti stanovništva od zaraznih bolesti</i> - <i>efikasnije i efektivnije provođenje zdravstveno-promotivnih aktivnosti</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	3.500.000 KM <i>Izvori: Zavod zdravstvenog osiguranja ZDK, Budžet Vlade ZDK, domaći fondovi za nevladine organizacije, donatori</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Institut za zdravlje i sigurnost hrane		
Nosioci mjere	Institut za zdravlje i sigurnost hrane, Zdravstvene ustanove, UNZE (Ekonomski fakultet), NVO		
Ciljne grupe	Stanovništvo ZDK		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.3. Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvu i socijalnoj zaštiti		
Naziv mjere	2.3.2. Unapređenje kvaliteta i načina pružanja usluga		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere odnosi se na poboljšanje organizacije zdravstvenog sistema. Okvirna područja djelovanja obuhvataju: - Standardizirati sve poslovne procese u zdravstvenim ustanovama - Pojačati motiviranost timova porodične medicine - Otvoriti prostor za privatnu inicijativu u zdravstvenom sistemu - Uvesti plaćanje prema obimu i rezultatima rada u zdravstvenom sistemu - Osigurati vanbolničku podršku za onkološke bolesnike i time rasteretiti bolničke kapacitete - Unaprijediti upravljanje podacima u zdravstvenom sistemu - Razviti osposobljenost zdravstvenih ustanova za procjene potreba za zdravstvenim kapacitetima u slučaju raznih zdravstvenih izazova (epidemija ili slično), te planova zadovoljenja utvrđenih potreba		
Strateški projekti	2.3.2.1. Ustroj sistema upravljanja kvalitetom u zdravstvenim ustanovama; 2.3.2.2. Implementacija pojedinačnog ugovaranja u porodičnoj medicini; 2.3.2.3. Dizajn i testiranje sistema nagrađivanja u zdravstvu; 2.3.2.4. Razvoj sistema vanbolničke podrške za onkološke bolesnike (uključujući i palijativnu njegu) ; 2.3.2.5. Unapređenje sistema tretmana dijabetesa; 2.3.2.6. Reorganizacija zbrinjavanja hitnih medicinskih stanja; 2.3.2.7. Uspostavljanje integrisanog zdravstvenog informacionog sistema na nivou ZDK; 2.3.2.8. Trening za zdravstvene ustanove za procjenu potreba u kriznim situacijama i izradu planova postupanja u kriznim situacijama.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne Vrijednosti (2019) (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	Ciljne Vrijednosti (2027)
	Broj ustanova koje imaju usvojene procedure procjene potreba za zdravstvenim kapacitetima	0	Sve ustanove imaju usvojene procedure procjene potreba za zdravstvenim kapacitetima
	Broj ustanova koje imaju usvojene procedure za prilagođavanje	0	Sve ustanove imaju usvojene procedure za prilagođavanje organizacije rada u

	organizacije rada u slučaju zdravstvenih izazova (epidemije i slično)		slučaju zdravstvenih izazova (epidemije i slično)
	Broj ustanova obuhvaćenih treningom za procjenu potreba i izradu planova za krizne situacije	0	Sve ustanove obuhvaćene treningom za procjenu potreba i izradu planova za krizne situacije
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Najveći razvojni efekti ove mjere očekuju se u sljedećim pokazateljima:</i> - <i>Povećan kvalitet i sigurnost pružanja usluga u zdravstvenim ustanovama</i> - <i>Smanjenje nepovoljnih ishoda urgentnih stanja</i> - <i>Olakšan protok pacijenta kroz zdravstveni sistem u normalnim situacijama kao i u kriznim situacijama (zahvaljujući definisanim procedurama i integraciji informacionog sistema)</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	5.500.000 KM <i>Izvori: Zavod zdravstvenog osiguranja ZDK, Budžet Vlade ZDK, domaći fondovi za nevladine organizacije, donatori</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva ZDK		
Nosioci mjere	Ministarstvo zdravstva ZDK, Zavod zdravstvenog osiguranja ZDK, Institut za zdravlje i sigurnost hrane, zdravstvene ustanove u ZDK, konsultantske kuće		
Ciljne grupe	Stanovništvo ZDK, zdravstvene ustanove		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.3. Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvu i socijalnoj zaštiti		
Naziv mjere	2.3.3. Jačanje i bolje korištenje ljudskih potencijala u zdravstvu		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere odnosi se na poboljšanje korištenja ljudskih potencijala u zdravstvenom sistemu. Okvirna područja djelovanja obuhvataju: - Poboljšati pružanje sekundarnih i tercijarnih zdravstvenih usluga - Unapređenje ljudskih kapaciteta u zdravstvenom sektoru - Razviti indikatore uspješnosti zdravstvenih ustanova - Ojačati ljudske kapacitete u zdravstvenim ustanovama za odgovora na krizne situacije		
Strateški projekti	2.3.3.1. Unapređenje bolničke zdravstvene zaštite kroz ustroj univerzitetske bolnice; 2.3.3.2. Primjena novih interventnih procedura (sa nabavkom opreme, obukom osoblja i transferom tehnologija); 2.3.3.3. Programi usavršavanja iz oblasti porodične medicine; 2.3.3.4. Jačanje upravljačko-menadžerskih znanja i vještina kroz razvoj indikatora uspješnosti zdravstvenih ustanova; 2.3.3.5. Jačanje ljudskih kapaciteta javnog zdravstva za odgovor na nove izazove (zarazne bolesti i drugo); 2.3.3.6. Jačanje osposobljenosti zdravstvenih profesionalaca u reorganizovanom sistemu zbrinjavanja urgentnih stanja; 2.3.3.7. Puna digitalizacija, standardizacija i normiranje rada i troškova.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne Vrijednosti (2019) (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	Ciljne Vrijednosti (2027) (po potrebi redefinisati ciljne vrijednosti nakon prve godine implementacije)
	% zdravstvenih profesionalaca u javnom zdravstvu obuhvaćenih posebnim treninzima	0	20%
	% zdravstvenih profesionalaca u sistemu HMP obuhvaćenih posebnim treninzima	0	10%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Najveći razvojni efekti ove mjere očekuju se u sljedećim pokazateljima:</i> - Poboljšano pružanje usluga i proširen dijapazon usluga - Povećana osposobljenost za reagovanje na nove javnozdravstvene izazove - Povoljniji ishodi tretmana urgentnih stanja - Povećan broj doktora		

Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	2.500.000 KM <i>Izvori: Zavod zdravstvenog osiguranja ZDK, Budžet Vlade ZDK, domaći fondovi za nevladine organizacije, donatori</i>
Period implementacije mjere	<i>2021-2027.</i>
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva ZDK
Nosioci mjere	Ministarstvo zdravstva ZDK, Kantonalna bolnica, Institut za zdravlje i sigurnost hrane, zdravstvene ustanove u ZDK, konsultantske kuće
Ciljne grupe	<i>Stanovništvo ZDK, zdravstvene ustanove</i>

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.3. Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvu i socijalnoj zaštiti		
Naziv mjere	2.3.4. Osiguranje primjerenog stepena dostupnosti zdravstvenih usluga		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere odnosi se na poboljšanje dostupnosti zdravstvenih usluga. Okvirna područja djelovanja obuhvataju: - Uvesti i osigurati dostupnost zdravstvenih usluga sa ciljem zadovoljenja zdravstvenih potreba - Razviti osposobljenost zdravstvenih ustanova za pružanje usluga u uslovima epidemije zaraznih bolesti		
Strateški projekti	2.3.4.1. Razvoj modela istraživanja o zadovoljstvu i dostupnosti zdravstvenih usluga; 2.3.4.2. Procjena zdravstvenih potreba i zahtjeva; 2.3.4.3. Izrada dugoročnih planova i programa zdravstvene zaštite (razvoj kadrova i objekata) u skladu sa procijenjenim zdravstvenim potrebama; 2.3.4.4. Evaluacija dostupnosti zdravstvenih usluga i tehnologija; 2.3.4.5. Izrada Plana implementacije koncepta porodične medicine na području ZDK; 2.3.4.6. Razvoj kapaciteta zdravstvenih ustanova za rad u uslovima epidemije zaraznih bolesti (osigurati dostupnost nužnih usluga bez obzira na stanje epidemije).		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne Vrijednosti (2019) (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	Ciljne Vrijednosti (2027)
	Prosječna ocjena dostupnosti zdravstvenih usluga *	3,23	3,70
	Prosječna ocjena zadovoljstva zdravstvenom zaštitom *	3,49	3,80
	Prosječan broj stanovnika po timu porodične medicine	2.500	1.800
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Najveći razvojni efekti ove mjere očekuju se u sljedećim pokazateljima:</i> - <i>Smanjen broj oboljelih i smrtnih slučajeva</i> - <i>Povećan broj ljekara u porodičnoj medicini</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	500.000 KM <i>Izvori: Zavod zdravstvenog osiguranja ZDK, Budžet Vlade ZDK, domaći fondovi za nevladine organizacije, donatori</i>		

Period implementacije mjere	<i>2021-2027.</i>
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva ZDK
Nosioci mjere	Ministarstvo zdravstva ZDK, Zavod zdravstvenog osiguranja, Institut za zdravlje i sigurnost hrane, zdravstvene ustanove u ZDK, konsultantske kuće
Ciljne grupe	<i>Stanovništvo ZDK</i>

** Na osnovu anketiranja EUROPEP anketom*

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.3. Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvu i socijalnoj zaštiti		
Naziv mjere	2.3.5. Osiguranje distinktivne prepoznatljivosti zdravstvenog sektora ZDK		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere odnosi se na inovativnost u organizaciji zdravstvenog sistema ZDK po čemu će se zdravstveni sistem ZDK razlikovati od drugih. Okvirna područja djelovanja obuhvataju: - Integrisati zdravstvene usluge onkološkom bolesniku - Eksplantacija organa i donorska mreža		
Strateški projekti	2.3.5.1. Ustroj modela integrisanog pristupa onkološkom bolesniku; 2.3.5.2. Istraživanje i primjena novih onkoloških procedura; 2.3.5.3. Razvoj sistema za eksplantaciju organa; 2.3.5.4. Razvoj donorske mreže; 2.3.5.5. Razvoj metoda i tehnologija u primjeni inženjerskih znanja u oblastima medicine i zdravstva.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne Vrijednosti (2019) (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	Ciljne Vrijednosti (2027)
	Broj obuhvaćenih službi ili odjela u Kantonalnoj bolnici Zenica ovim modelom (praćenje stepena integrisanosti)	0	20
	Broj obuhvaćenih doktora specijalista ovim modelom (praćenje stepena integrisanosti)	0	60
	Broj eksplantacionih postupaka	2	10
	Broj novih projekata primjene inženjerskih znanja u oblastima medicine i zdravstva	0	3
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Najveći razvojni efekti ove mjere očekuju se u sljedećim pokazateljima:</i> - Povećano povjerenje u zdravstveni sistem, kao i bolja iskorištenost kapaciteta kroz «izvoz» usluga (Pacijenti izvan područja ZDK biraju ove usluge u Kantonalnoj bolnici) - Smanjen broj oboljelih i smrtnih slučajeva		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	5.000.000 KM Izvori: Zavod zdravstvenog osiguranja ZDK, Budžet Vlade ZDK, domaći fondovi za nevladine organizacije, donatori		

Period implementacije mjere	<i>2021-2027.</i>
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva ZDK (kroz rad koordinacionih tijela), Kantonalna bolnica
Nosioci mjere	Ministarstvo zdravstva ZDK, Zavod zdravstvenog osiguranja, Kantonalna bolnica, NVO Partneri u projektu 2.3.5.5.: Mašinski fakultet Univerziteta u Zenici, Medicinski fakultet Univerziteta u Zenici, Centar za inovativnost i preduzetništvo Univerziteta u Zenici, Kantonalna bolnica Zenica, Ljekarska komora Zeničko Dobojskog kantona, Udruženje Ratnih vojnih invalida Zeničko-dobojskog kantona i Kantonalni zavod za Javno zdravstvo.
Ciljne grupe	<i>Stanovništvo ZDK, zdravstvene ustanove</i>

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.3. Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti		
Naziv mjere	2.3.6. Smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Osiguranje većeg stepena razumijevanja i podrške izvršnih i zakonodavnih tijela na nivou Federacije BiH i Zeničko-dobojskog kantona, kao i lokalnih zajednica za unapređenje i provedbu reforme socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom i socijalnu uključenost, uključujući i mjere pronatalne politike.		
Strateški projekti	2.3.6.1. Povećanje budžetskih sredstava za adekvatnu realizaciju postojećih i reformskih zakonskih i podzakonskih rješenja, te razvojne strategije i akcione planove iz ove oblasti, uključujući i mjere pronatalne politike, te adekvatno zadovoljavanje potreba lica i porodica u stanju socijalne potrebe; 2.3.6.2. Održavanje tematskih sjednica izvršne i zakonodavne vlasti na kantonalnom i lokalnom nivou u svrhu promocije značaja socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom i rješavanja tekuće problematike; 2.3.6.3. Revidiranje usvojenih strateških i drugih razvojnih dokumenata kao što su: Lokalni akcioni plan iz oblasti invalidnosti u cilju unapređenja prava i položaja osoba sa invaliditetom Zeničko dobojskog kantona, Program mjera za prevenciju, zaštitu i borbu protiv nasilja u porodici Zeničko – dobojski kantona i dr. 2.3.6.4. Izrađena socijalna karta za područje ZDK; 2.3.6.5. Uspostavljen inspektorat za socijalnu zaštitu, civilnu zaštitu i zaštitu porodice sa djecom pri Kantonalnoj upravi za inspekcijske poslove; 2.3.6.6. Izrađen Akcioni plan socijalnog uključivanja na području ZDK; 2.3.6.7. Jačanje saradnje kroz održavanje godišnjih sastanaka (predstavnici federalnih i kantonalnih organa, lokalnih vlasti i centara za socijalni rad) s ciljem razmatranja i rješavanja problematike u oblasti socijalnog sektora.		
Indikatori za praćenje rezultata mjera	Indikatori	Polazne vrijednosti (2019) (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	Ciljne vrijednosti (2027)
	Povećanje budžetskih sredstava	24.480.692,00	oko 20%
	Smanjen broj korisnika	23.201	oko 10%
	Broj tematskih sjednica	0	14
	Izrađena socijalna karta	Nema socijalne karte	Da

	Inspektorat za socijalnu zaštitu, zaštitu civilnih žrtava rata i zaštitu porodice sa djecom	Nije uspostavljen inspektorat	Da
	Akcioni plan socijalnog uključivanja	Nije urađen akcioni plan	Da
	Broj sastanaka	1	27
Razvojni efekat i doprinos mjera ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekti ovih mjera ogledat će se u sljedećem:</i> - adekvatna provedba postojećih i reformskih zakonskih rješenja, strateških dokumenata i akcionih planova, uključujući i pronatalnu politiku; - uspostavljena kvalitetnija osnova za bolje ciljanje socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom; - omogućeno bolje praćenje siromaštva i socijalne isključenosti na području Zeničko-dobojskog kantona; - poboljšan status korisnika socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom; - omogućeno bolje praćenje provedbe socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom; - unaprijeđena saradnja kantonalnih i lokalnih vlasti; - afirmacija predmetne oblasti.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	5.000.000 KM sa 2027. Izvori: Budžet Vlade ZDK, EU fondovi i drugi izvori		
Period implementacije mjera	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjera	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice ZDK		
Nosioci mjere	Izvršna i zakonodavna vlast na području ZDK, centri za socijalni rad/nadležne općinske službe, ustanove socijalne zaštite, NVO		
Ciljne grupe	Ranjive grupe stanovništva, zajednica u cjelini		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.3. Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti		
Naziv mjere	2.3.7. Jačanje kapaciteta ustanova socijalne zaštite		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Obezbjedenje uslova za adekvatno provođenje postojećih i reformskih zakona i podzakonskih akata, te strateških i drugih razvojnih dokumenata.		
Strateški projekti	2.3.7.1. Kontinuirana edukacija i osposobljavanje zaposlenika ustanova socijalne zaštite; 2.3.7.2. Program stručnog osposobljavanja kroz pripravnički rad socijalnih radnika i drugih profesionalaca u ustanovama socijalne zaštite; 2.3.7.3. Popunjenost i usklađenost sistematizacija u skladu sa Pravilnikom o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u Federaciji BiH; 2.3.7.4. Materijalno-tehnička podrška za unapređenje uslova rada centara za socijalni rad/nadležnih općinskih službi i drugih ustanova socijalne zaštite; 2.3.7.5. Kontinuirano djelovanje na pristupačnosti i razvoju usluga JU Centar za djecu i odrasle osobe s posebnim potrebama ZDK; 2.3.7.6. Unapređenje informatizacije sistema socijalne zaštite; 2.3.7.7. Razvoj socijalnog preduzetništva; 2.3.7.8. Uspostavljen sistem jednoobraznog djelovanja ustanova socijalne zaštite u vanrednim okolnostima.		
Indikatori za praćenje rezultata mjera	Indikatori	Polazne vrijednosti (2019)	Ciljne vrijednosti (2027)
	Broj edukacija zaposlenika (na godišnjem nivou)	6	10
	Program stručnog osposobljavanja	0	50.000,00
	Vrijednost podrške centrima za socijalni rad/nadležnim službama	23.770,00	50.000,00
	Vrijednost podrške JU Centar za djecu i odrasle osobe s posebnim potrebama ZDK	1.130.000,00	1.500.000,00
	SOTAC baza podataka	U fazi finalizacije	U potpunosti funkcionalna
	Podrška projektima socijalnog preduzetništva	0	50.000,00
	Protokol o postupanju u vanrednim situacijama	Nema protokola	16

Razvojni efekat i doprinos mjera ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekti ovih mjera ogledat će se u sljedećem:</i> - <i>unaprijeđeni uslovi za rad ustanova socijalne zaštite i dostupnost i kvalitet usluga;</i> - <i>omogućeno prvo zapošljavanje i prevencija odlaska mladog stručnog kadra;</i> - <i>usklađene sistematizacije i popunjenost ustanova potrebnim stručnim kadrom;</i> - <i>adekvatno praćenje korisnika predmetne oblasti kroz jedinstven informacijski sistem;</i> - <i>olakšano djelovanje ustanova socijalne zaštite u vanrednim situacijama.</i>
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	11.380.000 KM Izvori: Budžet Vlade ZDK, EU fondovi i drugi izvori
Period implementacije mjera	2021-2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjera	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice ZDK
Nosioci mjere	Osnivači ustanova, centri za socijalni rad/nadležne općinske službe, općine/gradovi, ustanove socijalne zaštite, NVO
Ciljne grupe	<i>Ustanove socijalne zaštite/službe za socijalnu zaštitu, nezaposleni stručni kadar i ranjivih grupa stanovništva</i>

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.3. Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti		
Naziv mjere	2.3.8. Jačanje vaninstitucionalne brige i zbrinjavanja		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Obezbjedenje uslova za neometano provođenje strateških razvojnih dokumenata i akcionih planova.		
Strateški projekti	2.3.8.1. Razvoj usluge savjetovališta za porodice sa djecom; 2.3.8.2. Jačanje usluge zbrinjavanja osoba s invaliditetom u lokalnim zajednicama uz stručnu podršku; 2.3.8.3. Podrška razvoju vaninstitucionalnih modela brige i zbrinjavanja: usvojenje, hraniteljstvo i starateljstvo; 2.3.8.4. Podrška mladim osobama koje napuštaju sistem javne brige; 2.3.8.5. Podrška radu Sigurne kuće pri Udruženju Medica Zenica; 2.3.8.6. Podrška projektima nevladinih organizacija osoba s invaliditetom.		
Indikatori za praćenje rezultata mjera	Indikatori	Polazne vrijednosti (2019)	Ciljne vrijednosti (2027)
	Broj savjetovališta za porodice sa djecom	1	5
	Broj osoba zbrinutih u lokalnoj zajednici	44	80
	Podrška projektima za osamostaljenje mladih koji izlaze iz sistema javne brige (na godišnjoj osnovi)	0	30.000,00
	Sigurna kuća	54.200,00	70.000,00
	Projekti NVO osoba s invaliditetom	60.000,00	80.000,00
Razvojni efekat i doprinos mjera ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekti ovih mjera ogledat će se u sljedećem:</i> - Unaprijeđene usluge vaninstitucionalne zaštite ranjivih grupa, - Poboljšano socijalno uključivanje ranjivih grupa, - Osiguran kontinuitet u radu Sigurne kuće i blagovremene usluge i zaštita žrtava nasilja u porodici i zajednici, - Povećan stepen svijesti javnosti o potrebama osoba s invaliditetom; - Poboljšani kapaciteti NVO osoba s invaliditetom.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	180.000 KM Izvori: Budžet Vlade ZDK, EU fondovi i drugi izvori		
Period implementacije mjera	2021-2027.		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjera	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice ZDK
Nosioci mjere	Ranjive grupe, centri za socijalni rad/nadležne općinske službe, općine/gradovi, ustanove socijalne zaštite, NVO
Ciljne grupe	<i>Ranjive grupe stanovništva, ustanove socijalne zaštite, NVO</i>

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.4. Efikasan i transparentan rad javnih institucija		
Naziv mjere	2.4.1. Reforma javne uprave		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Kroz mjeru u domenu reforme javne uprave nastoji se povećati efikasnost, efektivnost i transparentnost javne uprave u ZDK. Kao prateći efekat svih reformskih mjera, očekuje se i smanjenje troškova rada javne uprave u ZDK. Također, svi reformski procesi poboljšat će uslove za usvajanje i provođenje EU <i>acquis</i> -a, te doprinijeti ispunjenju preduslova za članstvo BiH u EU.		
Strateški projekti	2.4.1.1. Uraditi Informaciju o trenutnom statusu implementacije Strategije reforme javne uprave i pripremiti Plan implementacije aktivnosti za naredni trogodišnji period na temelju strateškog okvira za reformu javne uprave u ZDK; 2.4.1.2. Implementacija obuka za jačanje kapaciteta državnih službenika u javnoj upravi na temelju Analize potreba za obukama državnih službenika u ZDK; 2.4.1.3. Implementacija projekta e-uprave u ZDK koja uključuje edukaciju uposlenika o shvatanju neophodnosti uspostavljanja e-uprave, korištenje alata e-uprave za evaluaciju uspješnosti u provođenju mjera reforme javne uprave i korištenje različitih softverskih paketa; 2.4.1.4. Unapređenje aplikativnog sistema za upravljanje javnim finansijama; 2.4.1.5. Izrada baze podataka legislative na nivou ZDK i gradova/ općina ZDK, te usklađivanje jedinstvenih pravila za izradu propisa ZDK sa državnim nivoom; 2.4.1.6. Promotivna kampanja kvaliteta javnih usluga ; 2.4.1.7. Puna digitalizacija svih institucija koje pružaju javne usluge i standardizacija broja uposlenih; 2.4.1.8. Uspostava arhiva na nivou ZDK i odabranim jedinicama lokalne samouprave radi unapređenja procesa upravljanja arhivskom građom.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj događaja na kojima se promoviše kvalitet javnih usluga	0	20
	Broj organizovanih obuka sa ciljem jačanja kapaciteta državnih službenika u javnoj upravi	0	50
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Pozitivni razvojni efekti ove mjere očekuju se u domenu povećanog iznosa investicija na području ZDK.</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	1.000.000 KM <i>Izvori: Budžet Vlade ZDK, EU i bilateralni fondovi, Fond za reformu javne uprave u BiH</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za pravosuđe i upravu ZDK
Nosioci mjere	Stručna služba Vlade, Stručna služba za razvoj i međunarodne projekte ZDK, Ministarstvo finansija ZDK
Ciljne grupe	<i>Građani i pravni subjekti u ZDK</i>

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.4. Efikasan i transparentan rad javnih institucija		
Naziv mjere	2.4.2. Efikasnija borba protiv organizovanog kriminala i korupcije		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Realizacija ove mjere radit će se u dva pravca. Prvi pravac odnosi se na smanjivanje broja krivičnih djela organizovanog kriminala, a drugi pravac na smanjivanje korupcije u ZDK. To će se postići: - ostvarivanjem bolje saradnje sa nadležnim institucijama na istraživanju koruptivnih krivičnih djela (tužilaštva, policijske agencije, inspekcijski i poreski organi); - edukacijom i modernizacijom ljudskih potencijala; - jačanjem povjerenja građana u rad nadležnih organa.		
Strateški projekti	2.4.2.1. Usvojiti nove/ ažurirati postojeće strateške smjernice vezane za kontrolu specijalnih vrsta komunikacija organizovanih kriminalnih grupa i edukacija policijskih službenika za rad na istraživanju krivičnih djela protiv sistema elektronske zaštite podataka; 2.4.2.2. Kontinuiran i redovan nadzor nad autootpadima i autokućama, kao i kontrola njihovog poslovanja (poreska uprava, policijske agencije), kontrola i nadzor rada (pojačati mjere inspekcijskih kontrola lokalne samouprave) ; 2.4.2.3. Izrada nove strategije borbe protiv korupcije u ZDK; 2.4.2.4. Izrada/ ažuriranje planova integriteta u borbi protiv korupcije za sve institucije u nadležnosti ZDK, izrada pravnih smjernica za zaštitu prijavitelja korupcije i jačanje interne kontrole; 2.4.2.5. Implementacija Strategije protiv nasilja u porodici i nasilja nad djecom; 2.4.2.6. Edukacija policijskih službenika u segmentu svih vrsta opojnih droga, te multisektorska saradnja i aktivnosti na edukaciji mladih o štetnosti sredstava ovisnosti.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj prekršaja javnog reda i mira	2.602 (2018.godine)	1.900
	Broj institucija koje dosljedno implementiraju zaduženja iz Akcionog plana za borbu protiv korupcije	0 (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	Sve institucije za koje su definisana zaduženja u Akcionom planu
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Najveći razvojni efekti ove mjere očekuju se u domenu povećanog iznosa investicija i smanjenog broja kriminalnih djela na području ZDK.</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	1.500.000 KM <i>Izvori: Budžet Vlade ZDK</i>		

Period implementacije mjere	<i>2021-2027.</i>
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo unutrašnjih poslova ZDK; Za strateške projekte 2.4.2.3. i 2.4.2.4.: Ministarstvo za pravosuđe i upravu ZDK
Nosioci mjere	Ministarstvo zdravstva ZDK, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK, NVO
Ciljne grupe	<i>Građani u ZDK</i>

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.4. Efikasan i transparentan rad javnih institucija		
Naziv mjere	2.4.3. Poboljšanje nivoa sigurnosti građana ZDK		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Implementacijom ove mjere nastoji se povećati ličnu i imovinsku sigurnost građana u ZDK. To će se postići: - jačanjem povjerenja građana u rad sigurnosnih institucija; - poticanjem građana na saradnju putem prijavljivanja svih nezakonitosti i kriminalnih oblika djelovanja.		
Strateški projekti	2.4.3.1. Jačanje institucionalnih kapaciteta, modernizacija opreme i edukacija policijskih službenika; 2.4.3.2. Organizovanje stručnog usavršavanja i osposobljavanje na temu primjene ZKP kada su u pitanju djeca i maloljetnici, posebno za predstavnike institucija pravosudnog sistema i ovlaštenih organa; 2.4.3.3. Nastavak implementacije projekta „Rad policije u zajednici“ (Forum o sigurnosti građana, Forum građana povratnika, Dan otvorenih vrata, Policajac u školi); 2.4.3.4. Nadzor nad primjenom zakona o nabavljanju, držanju i nošenju oružja i municije; 2.4.3.5. Akcija pojačane kontrole učesnika u saobraćaju.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj educiranih policijskih službenika u periodu 2021.-2027.	0	100
	Broj održanih predavanja na temu „Primjena ZKP-a“ u periodu 2021.-2027.	0	
	Broj saobraćajnih nezgoda godišnje	4.033 (2018.godine)	3.600
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Najveći razvojni efekti ove mjere očekuju se u domenu povećanog iznosa investicija i smanjenog broja kriminalnih djela na području ZDK.</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	7.000.000 KM <i>Izvori: Budžet Vlade ZDK, EU i drugi izvori</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo unutrašnjih poslova ZDK		
Nosioci mjere	Pravosudne i obrazovne institucije u ZDK, nevladine organizacije u ZDK		
Ciljne grupe	Građani u ZDK		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.4. Efikasan i transparentan rad javnih institucija		
Naziv mjere	2.4.4. Kontrola sigurnosne situacije i poboljšanje rada na migrantskoj krizi		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je smanjenje broja priliva ilegalnih migranata na područje ZDK, kao i činjenje krivičnih djela i prekršaja od strane istih, koji radi neposjedovanja ličnih dokumenata i nedovoljne službene evidencije nemaju bojazan od posljedica. Kriznim područjima u ZDK koji su zahvaćeni migrantskom krizom, omogućiti savremeniju opremu, kontrolne i prihvatne centre, te veći broj policijskih službenika koji bi bili ravnomjerno raspoređeni na targetiranim rutama ilegalnih migranata. Okvirna područja djelovanja obuhvataju: - Pojačan rad na iznalaženju sredstava i donacija za unapređenje borbe protiv migrantske krize - Saradnja tužilaštva u cilju prevencije i suzbijanja krivičnih djela - Pojačan rad i komunikacija između tužilaštva i MUP ZDK - Rad na prevenciji u prihvatnim centrima - Privremena integracija migranata u društvo pomoću vladinog i nevladinog sektora - Pojačana međuagencijska i institucionalna saradnja		
Strateški projekti	2.4.4.1. Uspostavljanje sistema za kontrolu ulaska i boravka ilegalnih migranata na područje ZDK; 2.4.4.2. Sistem koordinacije u realizaciji migrantskih politika i azila u BiH; 2.4.4.3. Jačanje smještajnih kapaciteta za ilegalne migrante u ZDK; 2.4.4.4. Suzbijanje krivičnih djela uspostavljanjem zatvorenog centra za ilegalne migrante; 2.4.4.5. Kvalitativno jačanje pravosudnih, administrativnih i terenskih kapaciteta u cilju povezivanja kantonalnih i lokalnih institucija za slučaj migrantske krize.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj migranata na području ZDK	Januar - juli 2020 = 864 ilegalnih migranta	Smanjen priliv migranata za 40%
	Broj krivičnih djela, prekršaja i incidenata počinjenih od strane migranata	21 krivično djelo 6 prekršaja 17 incidenata	Smanjeno činjenje krivičnih djela, prekršaja i incidenata za 60%
	Postojanje funkcionalnog prihvatnog centra za migrante	Nema prihvatnog centra	Izgrađen prihvatni centar za migrante na području ZDK

	Broj migranata predatih u imigracioni centar ili Službu za poslove sa strancima	250 migranata	Povećan postotak predatih migranata za 80%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Najveći razvojni efekti ove mjere očekuju se u sljedećim pokazateljima:</i> - <i>Smanjen broj ilegalnih migranata na području ZDK</i> - <i>Uspostavljen sistem praćenja ulaska i boravka ilegalnih migranata</i> - <i>Tačna evidencija (ilegalnih) migranata na području ZDK</i> - <i>Boravak i kontrola navedenih u prihvatnim centrima</i> - <i>Poboljšan rad državnih, entitetskih i kantonalnih institucija u realizaciji migrantske krize</i> - <i>Ravnomjerno raspoređivanje tereta migrantske krize u svim dijelovima BiH</i> - <i>Smanjenje krivičnih djela i prekršaja od strane ilegalnih migranata</i> - <i>Povećana sigurnost građana na ulicama ZDK</i> - <i>Kvalitetnija komunikacija i saradnja između lokalnih institucija</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	10.000.000 KM Izvori: Budžet ZDK, EU i drugi izvori		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo unutrašnjih poslova ZDK, Služba za strance		
Nosioci mjere	Ministarstvo sigurnosti BiH – Sektor za imigraciju i azil pri Ministarstvu sigurnosti BiH; Tužilaštvo BiH; Radne grupe pri MUP ZDK		
Ciljne grupe	<i>Ilegalni migranti; građani ZDK, Tužilaštvo ZDK</i>		

STRATEŠKI CILJ 3

Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.1. Povećanje energijske efikasnosti		
Naziv mjere	3.1.1. Provođenje programa mjera za povećanje energijske efikasnosti javnih i privrednih objekata		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Poboljšanje energijske efikasnosti primarno zgrada u vlasništvu kantona (zagrijavanje, hlađenje), evidentiranje stanja utopljanja starijih poslovnih i stambenih objekata koje nisu u vlasništvu Kantona, te (su)finansiranje utopljanja zgrada.		
Strateški projekti	3.1.1.1. Priprema plana izvođenja snimanja, analize i ocjene stanja energijske efikasnosti za javne objekte ZDK, te snimanje stanja; 3.1.1.2. Utopljavanje javnih objekata ZDK; 3.1.1.3. Izraditi Studiju izvodljivosti organizovanog utopljanja starijih poslovnih i stambenih objekata u ZDK po općinama sa stimulativnim subvencijama troškova korisnicima i vlasnicima objekata; 3.1.1.4. Subvencije projekata energetskih audita u SME, utopljanja starijih poslovnih i stambenih objekata u ZDK po općinama u skladu sa Studijom izvodljivosti; 3.1.1.5. Analiza mogućnosti konverzije na biomasu postojećih energetskih postrojenja.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	% ustanova u vlasništvu ZDK kojima je snimljeno stanje;	5	50
	% objekata na kojima je provedeno utopljanje, a u vlasništvu ZDK;	15% (korigovati ukoliko postoje podaci)	30
	Nivo potrošnje energenata;	Nije dostupno	Definisati vrijednost
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Sprečavanje rasipanja energije i ušteda u finansijskom smislu, smanjenje zagađenosti zraka.</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	8.250.000KM <i>Izvori: Budžet ZDK, EU fondovi i drugi izvori</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK, Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK, Ministarstvo zdravlja ZDK, Kantonalna uprava za inspeksijske		

Nosioci mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK
Ciljne grupe	<i>Škole</i> <i>Vlasnici starijih poslovnih objekata, a koji po određenim kriterijima ispunjavaju uslove (stari zanati, izrada suvenira i drugi za koje postoji interes zajednice). Stariji objekti u vlasništvu Kantona i općina. Energetski nekvalitetno izgrađeni stambeni objekti socijalno ugroženih osoba i slično.</i> <i>Privredni objekti, javni objekti, stanovništvo na području ZDK</i> <i>Javni i privatni objekti</i> <i>Firme, građani</i> <i>Javni objekti u ZDK</i>

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.1. Povećanje energijske efikasnosti		
Naziv mjere	3.1.2. Promovisanje principa energijske efikasnosti		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Poboljšanje stanja okoliša i povećanje energijske efikasnosti javnih i privrednih objekata, putem promocije principa energijske efikasnosti ima za cilj: • Smanjenje emisija i disipacije energije • povećanje znanja o energijskoj efikasnosti, • povećanje broja zahtjeva za izradu projekata energijske efikasnosti, • povećanje zaposlenosti.		
Strateški projekti	3.1.2.1. Provođenje kampanje promovisanja principa energijske efikasnosti 3.1.2.2. Edukacija donosioca odluka o principima energijske efikasnosti		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj radionica, broj učesnika;	Nije relevantno	Svi okolišni odjeli (Kanton, općine)
	% edukovanih javnih uposlenika koji u svom poslovnom referatu imaju energijsku učinkovitost	5	50
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Podizanje svijesti stanovništva, kao i uposlenih u javnoj upravi i javnim preduzećima, o važnosti EE kroz smanjenje potrošnje energije za zagrijavanje objekata, odlučujući je faktor za poboljšan kvalitet života u ZDK (smanjenje potrošnje energije, smanjenje troškova, povećanje konkurentnosti, poboljšani uslovi u prostorijama gdje ljudi žive i/ili rade, manje zagađenje, smanjen negativan uticaj na životnu sredinu itd.)</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	680.000 KM <i>Izvori: Budžet Kantona (20%), Nevladine organizacije, EU fondovi Razvojna banka</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK		
Nosioci mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK		
Ciljne grupe	<i>Nevladine organizacije Stanovništvo; Uposleni u javnoj upravi i javnim preduzećima</i>		

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.2. Usklađivanje razvoja energetskog i industrijskog sektora u smjeru energetske tranzicije, smanjenja emisija i načelima zaštite okoliša		
Naziv mjere	3.2.1. Poboljšanje okolinskog aspekta iskorištenja energetskih potencijala u javnom sektoru		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Ekonomično i energijski efikasno korištenje energenata (energetskih postrojenja) s minimalnim uticajem na okoliš uz uključivanje proizvođača energije ZDK u aktivnosti izrade mjera za smanjenje uticaja na okoliš energetskih potencijala (energetskih postrojenja) i jačanje inspekcijskog nadzora na načelima zaštite okoliša u industrijskom sektoru ZDK".		
Strateški projekti	3.2.1.1. Podrška projektima kojima bi se poboljšao okolinski aspekt iskorištenja energetskih potencijala i smanjenja emisija (auditi, izmjene u tehnologijama i sl.) 3.2.1.2. Studija izvodljivosti podzemnog uplinjavanja uglja, metodom bušotina za jedan od rudnika grada Zenica; 3.2.1.3. Jačanje stručnih kapaciteta kroz edukaciju inspektora i nabavku opreme.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	% ispunjenih zahtjeva za audite ili promjene tehnologije od apliciranih	10	50
	% dostignutih standarda koji su postavljeni pred proizvođače (energije)	Nije dostupno	60
	% educiranih inspektora od ukupnog broja inspektora (sektor okoliša i EE) – podrazumijeva i zapošljavanje novih	20	100
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Bolji izbor tehnološke opreme i energenata, bolja organizacija, poboljšanje kvalitete eksploatacije energetskih potencijala u ZDK dovodi do značajnije energetske i finansijske uštede, uz smanjen uticaj na okoliš i uspostavu održivosti.</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	6.150.000 KM <i>Izvori: Budžet Kantona, donatori, razvojne/komercijalne banke, IPA fondovi; Inspekcija ZDK</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK		
Nosioci mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK, Inspektorat FBIH/ZDK		
Ciljne grupe	<i>Proizvođači energije i energenata</i> <i>Javne i privatne ustanove</i> <i>Privredni subjekti, stanovništvo na području ZDK</i> <i>Preduzeća u oblasti industrijskog sektora u ZDK</i>		

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.2. Usklađivanje razvoja energetske i industrijske tranzicije, smanjenja emisija i načelima zaštite okoliša		
Naziv mjere	3.2.2. Poboljšanje okolinskog aspekta iskorištenja energetske potencijala u javnom i privatnom sektoru		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Unapređenje iskorištenja okolinskih potencijala kroz izmjene načina grijanja stanovnika ZDK, što će dovesti i do smanjenja pritiska na kvalitet zraka.		
Strateški projekti	3.2.2.1. Studija identifikacije načina grijanja svih javnih institucija i privrednih društava kojima upravlja, koje finansira ili kojima na neki način gazduje ZDK; 3.2.2.2. Uvođenje sistema grijanja na alternativna goriva ili plin u javnim institucijama i privrednim društvima kojima upravlja, koje finansira ili kojima na neki način gazduje ZDK.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Izrađena studija (u njoj posebno definisan indikator potrošnje toplotne energije po tipu energenta)	0	Urađena studija
	Udio (%) javnih institucija i privrednih društava kojima upravlja ZDK koje koriste alternativne i čiste izvore toplotne energije	Nije dostupno	30
	Udio stanovništva koji se primarno oslanja na čista goriva -toplotna energija (%)	30	45
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Nastojanje povećanja udjela proizvodnje toplotne energije korištenjem alternativnih izvora energije, kojima će se smanjiti i zagađenje zraka, te optimizirati potrošnja energije.</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	6.150.000 KM <i>Izvori: Budžet Kantona, budžeti gradova/općina</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK		
Nosioci mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK		
Ciljne grupe	<i>Proizvođači energije i energenata</i> <i>Javne i privatne ustanove</i>		

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.3. Osigurati održivi sistem upravljanja prirodnim resursima i unaprijediti kvalitet medija okoliša		
Naziv mjere	3.3.1. Poboljšanje očuvanja i efikasnog upravljanja prirodnim resursima		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Uspostava održivosti sistema upravljanja prirodnim resursima kroz: • zaštitu prirodnih resursa, • održivi razvoj eksploatacije prirodnih resursa, • uvođenje novih metoda upravljanja prirodnim resursima.		
Strateški projekti	3.3.1.1. Promocija i edukacija o održivosti prirodnih resursa; 3.3.1.2. Izrada Strategije o upravljanju i zaštiti prirodnih resursa ZDK; 3.3.1.3. Uspostava jedinstvene baze zaštićenih područja u ZDK i određena granica zaštićenog područja; 3.3.1.4. Edukacija i jačanje kapaciteta inspekcije u domenu kontrole industrijskih postrojenja (okolinska dozvola, dozvola za upravljanje otpadom) ; 3.3.1.5. Pratiti kvalitete zemljišta u ZDK (svake 3 godine Studija) ; 3.3.1.6. Kreirati programe podrške za remedijaciju i rekultivaciju degradiranog zemljišta.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	% Zaštićenih područja određen (kao rezultat izrade studije i def ciljne vrijednosti)	Nije dostupno	5
	Udio (%) educiranih inspektora i/ili uposlenih za kontrolu Okolinskih dozvola od ukupnog broja	Nije dostupno	100
	Utvrđene zone narušenog kvaliteta zemljišta, identifikovani indikatori koji će se pratiti	Nije dostupno	Izrađena identifikacija
	% degradiranog zemljišta od ukupne površine ZDK	Nije dostupno	Nakon utvrđivanja stanja 3.3.1.5 odrediti vrijednost
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Održiva eksploatacija prirodnih resursa koja dovodi do uređenog korištenje resursa i prostora, te zaštite okoliša doprinoseći ukupnoj kvaliteti života.</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	7.650.000 KM <i>Izvori: Budžet vlade ZDK, FBiH, EU fondovi i drugi izvori</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoline ZDK
Nosioci mjere	Ministarstvo za privredu ZDK, Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoline ZDK
Ciljne grupe	<i>Privredni subjekti registrovani za eksploataciju prirodnih resursa, lokalne zajednice Preduzeća za gospodarenje zaštićenim područjima, NVO Javne i privatne ustanove Građani ZDK</i>

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.3. Osigurati održivi sistem upravljanja prirodnim resursima i unaprijediti kvalitet medija okoliša		
Naziv mjere	3.3.2. Uspostava i unapređenje informacionog sistema kvalitete komponenti okoliša		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	- Evidentiranje i monitoring zagađivača i zagađivanja ZDK - Evidencija podataka o stanju okoliša, - Stvaranje centralizovane baze podataka, - Informisanje javnosti o stanju okoliša - Učinkovito informaciono praćenje kvaliteta komponenti okoliša na području ZDK		
Strateški projekti	3.3.2.1. Ažuriranje registra zagađivača; 3.3.2.2. Formiranje i jačanje kapaciteta monitoring centra, a sa ciljem uspostave sistema monitoringa kvalitete okolinskih komponenti, na Univerzitetu Zenica – Metalurški Institut dr. Kemal Kapetanović; 3.3.2.3. Izrada Studije doprinosa svih Zagađivača ukupnom zagađenju okoliša ZDK, kao i uticaja pojedinih zagađivača na susjedne općine i šire; 3.3.2.4. Edukacija odgovornog osoblja (na nivou ZDK i u lokalnim zajednicama) sa ciljem uspostavljanja i održavanja informacionog sistema; 3.3.2.5. Uspostava kapaciteta za identifikaciju polena (kao uzročnika alergija) i monitoring polena na području ZDK.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Identifikovani indikatori: udio energenata (po energentima u ukupnoj potrošnji), emisija po tipu zagađivača;	potrebno odrediti studijama	potrebno odrediti studijama
	Udio pogona i postrojenja u ZDK obuhvaćenih registrom (Velika, srednja; energane i sl.);	Nije dostupno	80%
	Uspostavljen sistem Izrađena Studija doprinosa svih zagađivača	Nije primjenjivo	Izrađena studija
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Integracija politika zaštite okoliša na području ZDK i kvantifikovana veza između zagađenja i izvora sa stanjem okoliša, kroz kvalitetan informacioni sistem i odgovarajuće referentne mjerne stanice, na osnovu koje će se moći planirati aktivnosti koje vode do poboljšanja trenutnog stanja okoliša i povećanja energijske efikasnosti.</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	1.000.000 KM <i>Izvori: Budžet vlade ZDK i FBiH, EU fondovi i drugi izvori</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoline ZDK
Nosioci mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK; Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede ZDK, Institut za zdravlje i sigurnost hrane Zenica
Ciljne grupe	<i>Zeničko-dobojski kanton Vlada FBiH Općine Stanovništvo na području ZDK Javne i privatne ustanove, stanovništvo ZDK Privredni subjekti sa područja ZDK</i>

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.4. Poticanje održivog i okolišno prihvatljivog prostornog planiranja		
Naziv mjere	3.4.1. Razvoj putne infrastrukture regionalnog i lokalnog karaktera		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Omogućiti ekonomski i privredni razvoj kroz razvoj putne komunikacije i bolju povezanost lokalnih i regionalnih centara; Poboljšati putnu infrastrukturu u ruralnim područjima;		
Strateški projekti	3.4.1.1. Podrška izgradnji i rekonstrukciji putne infrastrukture u najnerazvijenijim područjima ZDK 3.4.1.2. Izrada saobraćajnih projekata za postojeće i nove puteve (signalizacija, obilježavanje i sl.) 3.4.1.3. Izrada saobraćajnica u cilju povezivanja za koridorom Vc		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Gustina moderniziranih puteva (km/100km ²)	49,88	55
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Međuregionalna i regionalna putna uvezanost, uspostavljena razvojna ravnoteža unutar Kantona, razvoj privrede, turizma, unapređeno stanje okoliša u ZDK</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	21.000.000 KM <i>Izvori: Budžet vlade ZDK i FBiH, privatni sektor, EU fondovi</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoline (Direkcija za ceste ZDK)		
Nosioci mjere	Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK, Privatni sektor, Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoline (Direkcija za ceste ZDK)		
Ciljne grupe	<i>Kanton i općine; Stanovništvo na području ZDK</i> <i>Preduzeća iz oblasti saobraćaja u ZDK</i>		

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.4. Poticanje održivog i okolišno prihvatljivog prostornog planiranja		
Naziv mjere	3.4.2. Razvoj komunalne infrastrukture (vodovod, kanalizacija, toplifikacija, gasne instalacije, javna rasvjeta, primarni tretman i krajnje zbrinjavanje otpada (komunalni i specifični tokovi) i sl.)		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Poboljšanje komunalne infrastrukture kroz osiguranje dostupnosti usluga vodosnabdijevanja i sanitacije, toplifikaciju, uspostavu integralnog sistema upravljanja otpadom kroz razvoj cirkularne ekonomije		
Strateški projekti	3.4.2.1. Projekti podrške izgradnji objekata za tretman otpadnih voda na području lokalnih zajednica; 3.4.2.2. Unaprijediti infrastrukturu za zbrinjavanje organskog otpada životinjskog porijekla (npr. putevi za odvoz i zbrinjavanje organskih otpadaka; kafilerije, hladnjače, i sl); 3.4.2.3. Projekti podrške nabavci opreme za zbrinjavanje otpada iz zdravstvenih ustanova; 3.4.2.4. Podrška izgradnje kanalizacione mreže u ruralnim područjima; 3.4.2.5. Podrška uvođenju cirkularne ekonomije u otpadu (izgradnje sortirnica otpada i reciklažnih dvorišta) ; 3.4.2.6. Podrška projektima gasifikacije i toplifikacije; 3.4.2.7. Uvođenje sistema upravljanja za tokove posebnih kategorija otpada u ZDK; 3.4.2.8. Jačanje svijesti javnosti o važnosti odvojenog sakupljanja posebnih kategorija otpada u ZDK; 3.4.2.9. Podrška projektima izgradnje i unapređenja sistema za vodosnabdijevanje i tretman pitke vode.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Udio tretirane otpadne vode (% od ukupno generirane – ili po EBS)	1	30
	Udio (%) rekonstruisane vodovodne mreže od ukupne za rekonstrukciju	40	1000
	Pokrivenost kanalizacijom (% stanovnika)	57	70
	Pokrivenost uslugama upravljanja otpadom (% stanovnika)	60	100
	Udio tretiranog komunalnog otpada (%)	1	15
	Udio adekvatno tretiranog medicinskog infektivnog i opasnog otpada (od ukupno kreiranog medicinskog otpada inf. i opasnog med. otpada %)	25	100

	Udio adekvatno zbrinutog otpada životinjskog porijekla (od ukupno generiranog, %)	5	50
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Uspostava komunalne infrastrukture za osiguranje osnovnih potreba stanovnika i smanjenje pritiska na okoliš (vodosnabdijevanje i sanitacija, upravljanje otpadom, kreiranje osnova za cirkularnu ekonomiju).</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	51.600.000 KM <i>Izvori: Budžet Vlade ZDK, Federalna direkcija za ceste, Vijeće Ministara, lokalne zajednice, fondovi EU i drugi izvori</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK u suradnji sa lokalnim zajednicama		
Nosioci mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK u suradnji sa lokalnim zajednicama, Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK; Ministarstvo zdravstva ZDK		
Ciljne grupe	<i>Općine</i> <i>Stanovništvo na području ZDK</i> <i>Javne kompanije</i> <i>Privatne kompanije</i>		

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.4. Poticanje održivog i okolišno prihvatljivog prostornog planiranja		
Naziv mjere	3.4.3. Zaustavljanje nelegalne gradnje i legalizacija postojećih objekata, vodeći računa o međunarodnim principima i ljudskim pravima		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Održivo korištenje prostora u skladu sa prostornom osnovom i namjenom prostora, prevencija klizišta i sanacija istih, legalizacija gradnje.		
Strateški projekti	3.4.3.1. Podrška projektima legalne izgradnje stambenih objekata na lokacijama koje su sigurne za gradnju prvenstveno na područjima lokalnih zajednica koje su najviše pogođene klizištima; 3.4.3.2. Edukacija stanovništva o opasnostima koje sa sobom nosi (nelegalna) gradnja pri kojoj se ne provode potrebna ispitivanja pogodnosti i sigurnosti lokacije; 3.4.3.3. Edukacija donosioca odluka o međunarodnim principima i upoznavanje sa iskustvima u oblasti legalizacije nelegalno sagrađenih objekata.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Udio (%) nelegalno izgrađenih objekata (prema zapisnicima sa terena) u odnosu na ukupan broj nelegalno izgrađenih i legalno izgrađenih	Nije dostupno	20
	% Legaliziranih objekata (od ukupno nelegalnih - prema zapisnicima sa terena)	Nije dostupno	100
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Kreiranje uslova za adekvatno planiranje korištenja prostora i smanjenje pritiska na prostor i okoliš.</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	600.000 KM <i>Izvori: Budžet Vlade ZDK, lokalne zajednice, EU fondovi i drugi izvori</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK u suradnji sa lokalnim zajednicama		
Nosioci mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK u suradnji sa lokalnim zajednicama		
Ciljne grupe	<i>Stanovništvo na području ZDK</i> <i>Javne i privatne ustanove</i>		

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.4. Poticanje održivog i okolišno prihvatljivog prostornog planiranja		
Naziv mjere	3.4.4. Zaštita i sanacija okolišnih komponenti		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Smanjenje pritisaka na okoliš i kvalitet života stanovnika ZDK uklanjanjem opasnog otpada i sanacijom lokacija Sanacija postojećih i sprečavanje nastanka novih klizišta		
Strateški projekti	3.4.4.1. Projekti podrške sanaciji gradskih/općinskih nesanitarnih deponija i uklanjanja divljih deponija; 3.4.4.2. Projekti podrške remedijacije crnih tačaka; 3.4.4.3. Izrada Plana prevencije nastanka klizišta; 3.4.4.4. Prevencija i sanacija postojećih klizišta; 3.4.4.5. Edukacija donosioca odluka o značaju preventivnih i represivnih mjera za prevenciju i sanaciju klizišta.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Izrađen Plan prevencije nastanka klizišta	Nije primjenjivo	Izrađen Plan
	% Saniranih divljih deponija	30	60
	% Saniranih crnih tačaka	5	35
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Smanjenje pritisaka na okoliš i unapređenje kvalitete života stanovnika ZDK kroz sanaciju lokacija na kojima je odložen opasni otpad i sanaciju lokacija koje predstavljaju prijetnju po ljudski život.</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	16.200.000 KM <i>Izvori: Budžet Vlade ZDK, lokalne zajednice, EU fondovi i drugi izvori</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK		
Nosioci mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK; Civilna zaštita; gradovi/općine		
Ciljne grupe	<i>Gradovi/Općine</i> <i>Kanton</i> <i>Komunalna preduzeća</i> <i>Stanovništvo na području ZDK</i>		

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.4. Poticanje održivog i okolišno prihvatljivog prostornog planiranja		
Naziv mjere	3.4.5. Sanacija, modernizacija i uvođenje sistema daljinskog grijanja		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Modernizacija i proširenje daljinskog grijanja u cilju smanjenja emisija u zrak, kontrole energenata koji se koriste, povećanje efikasnosti korištenja toplotne energije i korištenje obnovljivih izvora energije.		
Strateški projekti	3.4.5.1. Podrška sanaciji i modernizaciji postojećih sistema daljinskog grijanja; 3.4.5.2. Proširenje sistema daljinskog grijanja na nove korisnike/lokacije; 3.4.5.3. Zamjena kotlova na ugalj, kotlovima na biomasu u svim javnim institucijama i privrednim društvima kojima upravlja, koje finansira ili kojima na neki način gazduje Zeničko-dobojski kanton; 3.4.5.4. Snabdijevanje toplinskom energijom područja grada Visoko iz Termoelektrane Kakanj (sufinansiranje projekta).		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Nivo potrošnje energenata za grijanje po tipu energenta	Nije dostupno	Uspostaviti nakon izrade Registra 2021
	Udio stanovništva koji se primarno oslanja na čista goriva - toplotna energija (%)	30	45
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Umrežavanje i povezivanje individualnih ložišta u sistem koji je moguće kontrolisati, te smanjenje pritisaka na kvalitet zraka u ZDK.</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	75.000.000 KM <i>Izvori: Budžet Vlade ZDK, lokalne zajednice, međunarodne organizacije u BiH i fondovi EU, Javna preduzeća - toplane</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK		
Nosioci mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK, JP, Vlada ZDK, komunalna preduzeća, jedinice lokalne samouprave		
Ciljne grupe	Stanovništvo, Javne i privatne ustanove		

Aneks 2. Sažeti pregled strateškog dokumenta

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANSIJSKI IZVORI		
1. Strateški cilj	Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		BDP u milionima KM	2.996 (2018.)	3.445
		Stopa pokrivenosti uvoza izvozom %	88,3%	95,0%
		Stopa zaposlenosti %	33,5	44%
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		103,70	159,00	262,70
1.1. Prioritet	Povećati konkurentnost industrijskih sektora sa potencijalom za rast i izvoz, kroz inovacije, transfer tehnologija i digitalizaciju	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Indeks fizičkog obima industrijske proizvodnje	93,6	101,5
		Ukupna vrijednost izvoza industrije u 000 KM (prerađivačka, vađenje ruda i kamena, snabdijevanje el.en.)	1.494.964	1.793.957
		Iznos prosječne neto plate u industriji u KM (prerađivačka, vađenje ruda i kamena, snabdijevanje el.en.)	1.113	1.335
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		10,00	93,00	103,00
1.1.1. Mjera	Jačanje prerađivačke industrije uz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Vrijednost ostvarenih investicija u nova	471.033 KM (2018.)	535.000 KM

		sredstva u prerađivačkoj industriji u 000 KM		
		Ukupan izvoz u prerađivačkoj industriji u KM	1.492.249	1.643.093
		Ukupni prihodi preduzeća u KM	6,3 milijarde (2018.)	7,7 milijardi
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		5,00	2,00	7,00
1.1.2. Mjera	Razvoj sektora informacionih tehnologija i digitalizacije	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Vrijednost ostvarenih investicija u nova sredstva u području KD – Informacije i komunikacije u 000 KM	7.121 (2018)	9.737
		% poslovnih subjekata u području KD – Informacije i komunikacije informacionih tehnologija od ukupnog broja poslovnih subjekata	0,99	1,2
		% zaposlenih u sektoru informacionih tehnologija od ukupnog broja zaposlenih	0,87	1,0
		% preduzeća koristi fiksnu širokopojasnu internet konekciju (FZS)	/Izvor Strategija razvoja FBiH/	/Izvor Strategija razvoja FBiH/
		Širokopojasni internet promet, mil. GB (FZS)	/Izvor Strategija razvoja FBiH/	/Izvor Strategija razvoja FBiH/

		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		2,00	1,00	3,00
1.1.3. Mjera	Podrška transferu i razvoju tehnologija i inovacija kroz naučno-istraživački sektor	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj novih laboratorija ili drugih naučno-istraživačkih centara	0	2
		Broj novoregistrovanih inovacija – патената	0	4
		Broj novocertificiranih preduzeća korisnika podrške	0	15
		Broj novih korisnika usluga NIR organizacija (projekti saradnje NIR-privreda)	0	70
		% povećanja dobiti preduzeća	0	17%
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		3,00	2,00	5,00
1.1.4. Mjera	Modernizacija, organizacijska, tehničko-tehnološka i upravljačka reorganizacija u djelatnosti ruda i kamena	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Produktivnost rada rudnika, tona po zaposlenom (%) (FMERI)	626 (2018)	Prema Strategiji razvoja FBiH
		Neto dobiti (gubitak) u KM po zaposlenom (FMERI)	-5.866 (2018)	Prema Strategiji razvoja FBiH
		Vrijednost ostvarenih investicija u nova sredstva u području KD – Vađenje ruda i kamena u 000 KM	39.611 (2018)	52.837

		% zaposlenih u području KD – Vađenje ruda i kamena od ukupnog broja zaposlenih	5,6	3,0
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
			15,0	15,0
1.1.5. Mjera	Razvoj novih energetske postrojenja iz obnovljivih izvora energije za energetske tranziciju	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Vrijednost ostvarenih investicija u nova sredstva u području KD – Proizvodnja i snabdijevanje/opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija u 000 KM	14.794 (2018)	44.700
		Broj zaposlenih u području KD – Proizvodnja i snabdijevanje/opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	1.355	1700
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
			73,0	73,0
1.2. Prioritet	Poticati razvoj ruralnih područja uz jačanje poljoprivrede i šumarstva	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj poljoprivrednih gazdinstava	967 (2018.)	1.160
		Ukupan izvoz u području KD - Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov u 000 KM	3.284	3.940
		Prosječna neto plata u području KD - Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	793	872

		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		73,00	52,00	125,00

1.2.1. Mjera	Unapređenje kvaliteta i konkurentnosti poljoprivredno-prehrambene proizvodnje uz jačanje kapaciteta za veći stepen finalizacije, izvoza i održivosti poljoprivrednih proizvođača	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Iznos poticaja u poljoprivredi u KM	8.616.907	10.300.000
		Ostvarene investicije u poljoprivredi u nova stalna sredstva u 000 KM	5.843 (2018)	13.626
		Broj novocertificiranih organskih proizvođača	0	10
		Broj novih preduzeća u prehrambenoj industriji koja su uvele standard	0	10
		Izvoz hrane i živih životinja u 000 KM	41.473	49.255
		Uvoz hrane i živih životinja u 000 KM	167.751	135.911
		Iznos poticaja u poljoprivredi u KM	8.616.907	10.300.000
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		30,00	30,00	60,00
1.2.2. Mjera	Podrška unapređenju poljoprivredne infrastrukture i zaštite poljoprivrednog zemljišta	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Ukupna požnjena površina u ha	23.814	25.241
		Broj rodni stabala voća	1.537.310	1.700.000
		Brojno stanje stoke	248.452	266.300
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		10,00	5,00	15,00

1.2.3. Mjera	Intenziviranje modernizacije poljoprivredne proizvodnje i jačanja kapaciteta uz naučno-stručne usluge i edukaciju	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj novouspostavljenih centara/programa za podršku poljoprivredi	0	3
		Broj novih korisnika usluga savjetodavnih službi	-	1.000
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		3,00		3,00
1.2.4. Mjera	Unapređenje kapaciteta u šumskom privrednom društvu i zaštita šuma	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Ukupna izdvajanja namjenskih sredstava za oblast šumarstva u periodu Strategije u KM	0	7.000.000
		Uspješno godišnje certificiranje šumskog privrednog društva u skladu sa FSC standardom (u periodu 2021-2027)	0	7 certificiranja
		Ukupna prodaja šumskih sortimenata u 000 m ³	341	435
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		15,00	2,00	17,00
1.2.5. Mjera	Razvoj ruralne infrastrukture i dostupnosti usluga	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% ruralnog stanovništva	65,2% (Popis 2013)	65,2%
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		15,00	15,00	30,00
1.3. Prioritet	Razviti turističku ponudu, infrastrukturu i preduzetništvo za održivi turizam	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Ukupan promet u hotelijerstvu i	17.416.834 (2018.)	21.771.000

		ugostiteljstvu		
		Broj ležaja	1.381	1.590
		Prosječna neto plata u hotelijerstvu i ugostiteljstvu	443	503
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		4,20	2,00	6,20

1.3.1. Mjera	Povećanje kvaliteta turističke ponude i valorizacije turističkih resursa	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj dolazaka turista (2019)	38.852	50.507
		Broj noćenja turista (2019)	125.317	162.912
		Broj dolazaka domaćih turista (2019)	20.598	26.777
		Broj noćenja domaćih turista (2019)	83.066	107.985
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		3,00		3,00
1.3.2. Mjera	Unapređenje turističke infrastrukture i revitalizacija kulturno-historijskih objekata i turističkih destinacija	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Ukupne investicije u hotelijerstvu i ugostiteljstvu	787 (2018.)	1.456
		Broj rekonstruisanih spomenika kulturno-historijskog naslijeđa i uređenih turističkih destinacija u toku implementacije Strategije	0	5
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		1,00	1,50	2,50
1.3.3. Mjera	Promocija turističke ponude i potencijala uz integraciju u regionalne turističke proizvode	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Procenat učešća ZDK u ukupnom	3,2%	4,16%

	broju dolazaka u FBiH (2019)		
	Procenat učešća ZDK u ukupnom broju noćenja u FBiH (2019)	5,3%	6,89%
	Stopa korištenja kapaciteta (2019)	25%	30%
	Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
	0,20	0,50	0,70

1.4. Prioritet	Unaprijediti poslovni ambijent i preduzetničku infrastrukturu za pametni rast i zapošljavanje	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Prihodi od poreza pc u KM	139	160
		Broj poslovnih subjekata na hiljadu stanovnika (2019)	52,6	55,5
		Rang pozicija po indeksu razvijenosti ZDK u FBiH (2019)	5	4
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		16,50	12,00	28,50

1.4.1. Mjera	Unapređenje poslovnog okruženja i podrške poslovanju	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj novih uvedenih e-usluga javne uprave (2021-2027)	-	5
		Ukupan iznos novih subvencija za doprinose u KM (2021-2027)	-	2.500.000
		Ukupna vrijednost dodijeljenih poticaja (2021-2027)	-	10.000.000
		Ukupna vrijednost kreditnih zahtjeva preko Kreditno-garancijskog fonda za preduzeća (i obrte)	2.600.000,00 KM (2015-2020)	3.500.000 KM (2021-2027)
		Broj realizovanih novih projekata	0	5

		javno-privatnog partnerstva		
		Porezni klin prosječne bruto plate u FBiH, % (Izvor: FZS)	42 (2019)	Prema Strategiji razvoja FBiH
		Broj parafiskalnih nameta (naknada i taksi) FMF	2.715 (2020)	Prema Strategiji razvoja FBiH
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		10,00	6,00	16,00
1.4.2. Mjera	Razvoj preduzetničke infrastrukture i usluga za podršku privrednicima	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj novih poslovnih zona, inkubatora ili centara	0	7
		Broj novih preduzeća u poslovnim zonama	0	50
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		5,00	4,50	9,50
1.4.3. Mjera	Podrška zapošljavanju i samozapošljavanju	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj zaposlenih	84.169	96.794
		Novo brisanje sa evidencije nezaposlenih zbog zaposlenja	16.466	20.000
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		1,50	1,50	3,00

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANSIJSKI IZVORI		
2. Strateški cilj	Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Izdavanja za osnovno i srednje obrazovanje u Budžetu ZDK na godišnjem nivou (milijon KM)	124.638.367 (ukupno planirano u Budžetu ZDK za 2019.godinu)	190.000.000

		(83.930.924 za osnovno obrazovanje; 40.707.443 za srednje obrazovanje)	
	Broj ljekara/hiljadu stanovnika	1,99 (2018. godina)	2,19
	Socijalni transferi po glavi stanovnika	64,14 KM (2018. godina)	72,00 KM
	Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
	58,18	26,28	84,46

2.1. Prioritet	Unapređenje usluga u sektoru obrazovanja, uz usklađivanje sa potrebama tržišta rada	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Omjer broja nastavnika prema broju djece u osnovnom i srednjem obrazovanju	98 nastavnika/1.000 učenika (za školsku godinu 2019/2020)	102 nastavnika/1.000 učenika
		Broj djece u predškolskim obrazovnim ustanovama	2.437 (za školsku godinu 2019/2020)	3.500
		Broj ustanova za obrazovanje odraslih	29	33
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		18,00	4,40	22,40

2.1.1. Mjera	Unaprijediti usklađenost obrazovnog sistema sa potrebama tržišta rada	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Urađena ažurirana Informacija o deficitarnim zanimanjima i strukturi nezaposlenih na evidenciji kantonalne Službe za zapošljavanje ZDK sa kojom se	0	Urađena i usvojena Informacija

		treba uskladiti obrazovni sistem		
		Stopa nezaposlenosti	38,8 (2019. godine)	25,0
		Broj osoba zatečenih u „radu na crno“ u ZDK	276 (2018. godine)	190
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		4,00	1,00	5,00
2.1.2. Mjera	Povećanje nivoa zaposlenosti, sa posebnim fokusom na povećanje mogućnosti zapošljavanja ranjivih skupina na tržištu rada ZDK	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj novih programa samozapošljavanja i zapošljavanja	0	5
		Broj realizovanih programa i projekata od strane NVO	0	7
		Broj lica korisnika direktne i indirektno pomoći	0	7.000
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		6,00	1,40	7,40
2.1.3. Mjera	Modernizacija obrazovnog sistema za kvalitetno i fleksibilno održavanje nastave u redovnim i kriznim situacijama	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Unaprijeđeni nastavni planovi i programi za osnovne i srednje škole	0	2
		Broj rekonstruisanih objekata obrazovnih institucija	0	200
		Broj učenika i studenata koji su postigli vrhunska ostvarenja u sportu, kulturi i/ili učenju	0	100
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		8,00	2,00	10,00

2.2. Prioritet	Obogaćivanje aktivnosti i infrastrukture za sport i kulturu	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj aktivnih članova u sportskim institucijama	10.900 (2018. godina)	11.500
		Godišnji budžet za finansiranje javnih ustanova kulture	4.171.837 KM (2018.godina)	5.300.000 KM
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		6,00	3,00	9,00

2.2.1. Mjera	Podrška razvoju sportskih aktivnosti i infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj saniranih i novoizgrađenih sportskih objekata	0	30
		Udio mladih osoba koje aktivno učestvuju u sportskim aktivnostima	0	60%
		Broj događaja za promociju sporta u funkciji prevencije bolesti	0	20
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		3,00	2,00	5,00
2.2.2. Mjera	Podrška razvoju kulturnih aktivnosti i infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj saniranih i novoizgrađenih kulturnih ustanova	0 (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	20
		Udio mladih osoba koje aktivno učestvuju u organizovanju kulturnih događaja	0 (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	40%

		Broj posjetilaca/ gledatelja pozorišnih i kino predstava	30.200	40.000
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		3,00	1,00	4,00

2.3. Prioritet	Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvu i socijalnoj zaštiti	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Ukupan broj bolničkih kreveta	1.100	1.200
		Broj kreveta na infektivnim odjelima	60	70
		Broj korisnika socijalne pomoći/1.000 stanovnika	71 (2018. godina)	68
		Broj siromašnih	25.349 (2018.godina)	24.000
		Iznos socijalnih izdvajanja	23 miliona KM (2018.godina)	40 miliona KM
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		19,18	14,38	33,56

2.3.1. Mjera	Razvijanje promotivnih i preventivnih aktivnosti zdravstvenog sektora	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Procenat registrovanih pacijenata koji su obuhvaćeni skriningom	12%	70%
		Procenat obuhvaćene djece periodičnim ciljanim pregledima vida i sluha	85%	98%
		Razvijena metodologija za unapređenje zdravstveno-promotivnih aktivnosti kroz	Nema metodologije	Razvijena metodologija

		primjenu principa marketinga u promociji (ref. 2.3.1.8.) zdravlja		
		Procenat registrovanih pacijenata koji su obuhvaćeni skriningom	12%	70%
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		1,00	2,50	3,50
2.3.2. Mjera	Unapređenje kvaliteta i načina pružanja usluga	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj ustanova koje imaju usvojene procedure procjene potreba za zdravstvenim kapacitetima	0	Sve ustanove imaju usvojene procedure procjene potreba za zdravstvenim kapacitetima
		Broj ustanova koje imaju usvojene procedure za prilagođavanje organizacije rada u slučaju zdravstvenih izazova (epidemije i slično)	0	Sve ustanove imaju usvojene procedure za prilagođavanje organizacije rada u slučaju zdravstvenih izazova (epidemije i slično)
		Broj ustanova obuhvaćenih treningom za procjenu potreba i izradu planova za krizne situacije	0	Sve ustanove obuhvaćene treningom za procjenu potreba i izradu planova za krizne situacije
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		2,00	3,50	5,50
2.3.3. Mjera	Jačanje i bolje korištenje ljudskih potencijala u zdravstvu	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% zdravstvenih profesionalaca u javnom zdravstvu obuhvaćenih	0	20%

		posebnim treninzima		
		% zdravstvenih profesionalaca u sistemu HMP obuhvaćenih posebnim treninzima	0	10%
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		1,00	1,50	2,50
2.3.4. Mjera	Osiguranje primjerenog stepena dostupnosti zdravstvenih usluga	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Prosječna ocjena dostupnosti zdravstvenih usluga *	3,23	3,70
		Prosječna ocjena zadovoljstva zdravstvenom zaštitom *	3,49	3,80
		Prosječan broj stanovnika po timu porodične medicine	2.500	1.800
		Prosječna ocjena dostupnosti zdravstvenih usluga *	3,23	3,70
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		0,10	0,40	0,50
2.3.5. Mjera	Osiguranje distinktivne prepoznatljivosti zdravstvenog sektora ZDK	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj obuhvaćenih službi ili odjela u Kantonalnoj bolnici Zenica ovim modelom (praćenje stepena integrisanosti)	0	20
		Broj obuhvaćenih doktora specijalista ovim modelom (praćenje stepena	0	60

		integrisanosti)		
		Broj eksplantacionih postupaka	2	10
		Broj novih projekata primjene inženjerskih znanja u oblastima medicine i zdravstva	0	3
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		1,00	4,00	5,00
2.3.6. Mjera	Smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Povećanje budžetskih sredstava	24.480.692,00	oko 20%
		Smanjen broj korisnika	23.201	oko 10%
		Broj tematskih sjednica	0	14
		Izrađena socijalna karta	Nema socijalne karte	Da
		Inspektorat za socijalnu zaštitu, zaštitu civilnih žrtava rata i zaštitu porodice sa djecom	Nije uspostavljen inspektorat	Da
		Akcioni plan socijalnog uključivanja	Nije urađen akcioni plan	Da
		Broj sastanaka	1	27
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		4,00	1,00	5,00
2.3.7. Mjera	Jačanje kapaciteta ustanova socijalne zaštite	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj edukacija zaposlenika (na godišnjem nivou)	6	10
		Program stručnog osposobljavanja	0	50.000,00

		Vrijednost podrške centrima za socijalni rad/nadležnim službama	23.770,00	50.000,00
		Vrijednost podrške JU Centar za djecu i odrasle osobe s posebnim potrebama ZDK	1.130.000,00	1.500.000,00
		SOTAC baza podataka	U fazi finalizacije	U potpunosti funkcionalna
		Podrška projektima socijalnog preduzetništva	0	50.000,00
		Protokol o postupanju u vanrednim situacijama	Nema protokola	16
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		10,00	1,38	11,38
2.3.8. Mjera	Jačanje vaninstitucionalne brige i zbrinjavanja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj savjetovališta za porodice sa djecom	1	5
		Broj osoba zbrinutih u lokalnoj zajednici	44	80
		Podrška projektima za osamostaljenje mladih koji izlaze iz sistema javne brige (na godišnjoj osnovi)	0	30.000,00
		Sigurna kuća	54.200,00	70.000,00
		Projekti NVO osoba s invaliditetom	60.000,00	80.000,00
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		0,08	0,10	0,18

2.4. Prioritet	Efikasan i transparentan rad javnih institucija	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Stepen djelotvornosti realizacije Strategije razvoja relativno visoka i iznosi	84% (48% projekata završeno, 20% se kontinuirano implementira, 16% započeto) (evaluacija Strategije razvoja 2016-2020)	87%
		Broj kriminalnih djela	2.131 (2018.godina)	1.600
		Broj prestupnika	1.750 (2018. godina)	1.400
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		15,00	4,50	19,50

2.4.1. Mjera	Reforma javne uprave	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj događaja na kojima se promoviše kvalitet javnih usluga	0	20
		Broj organizovanih obuka sa ciljem jačanja kapaciteta državnih službenika u javnoj upravi	0	50
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		0,50	0,50	1,00
2.4.2. Mjera	Efikasnija borba protiv organizovanog kriminala i korupcije	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj prekršaja javnog reda i mira	2.602 (2018.godine)	1.900
		Broj institucija koje dosljedno implementiraju zaduženja iz Akcionog plana za	0 (momenat početka implementacije Strategije	Sve institucije za koje su definisana zaduženja u Akcionom planu

		borbu protiv korupcije	razvoja 2021.- 2027.)	
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		1,50		1,50
2.4.3. Mjera	Poboljšanje nivoa sigurnosti građana ZDK	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj educiranih policijskih službenika u periodu 2021.-2027.	0	100
		Broj održanih predavanja na temu „Primjena ZKP-a“ u periodu 2021.-2027.	0	
		Broj saobraćajnih nezgoda godišnje	4.033 (2018.godine)	3.600
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		6,00	1,00	7,00
2.4.4. Mjera	Kontrola sigurnosne situacije i poboljšanje rada na migrantskoj krizi	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj migranata na području ZDK	Januar - juli 2020 = 864 ilegalnih migranta	Smanjen priliv migranata za 40%
		Broj krivičnih djela, prekršaja i incidenata počinjenih od strane migranata	21 krivično djelo 6 prekršaja 17 incidenata	Smanjeno činjenje krivičnih djela, prekršaja i incidenata za 60%
		Postojanje funkcionalnog prihvatnog centra za migrante	Nema prihvatnog centra	Izgrađen prihvatni centar za migrante na području ZDK
		Broj migranata predatih u imigracioni centar ili Službu za poslove sa strancima	250 migranata	Povećan postotak predatih migranata za 80%
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		7,00	3,00	10,00

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANSIJSKI IZVORI		
3. Strateški cilj	Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Investicije na teritoriji kantona u ove sektore (milion KM)	6.000.000	10.000.000
		Udio realizovanih kapitalnih investicija u budžetu (%)	2	3,5
		Ukupne emisije u zrak (t/g) CO ₂ eq	biće određeno novim registrom emisija iz 2021	biće određeno novim registrom emisija iz 2021
		Emisije GHG gasova i zagađujućih materija	Prašina 2000 t/god; SO ₂ 152.000 t/god CO ₂ 2.800.000	Prašina 400 t/god; SO ₂ 55.000 t/god CO ₂ 1.800.000
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		75,10	119,18	194,28

3.1. Prioritet	Povećanje energijske efikasnosti	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Finalna potrošnja toplotne energije (TJ)	600*	1500
		Potrošnja energenata za isti proizvodno korisnički nivo	Prirodni gas 39.200x1.000S m ³ Ugalj: 2.550.000 t/god	Prirodni gas 65.200x1.000 Sm ³ Ugalj: 2.000.000 t/god
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		6,20	2,73	8,93

3.1.1. Mjera	Provođenje programa mjera za povećanje energijske efikasnosti javnih i privrednih objekata	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% ustanova u vlasništvu ZDK	5	50

		kojima je snimljeno stanje;		
		% objekata na kojima je provedeno utopljanje, a u vlasništvu ZDK;	15% (korigovati ukoliko postoje podaci)	30
		Nivo potrošnje energenata;	Nije dostupno	Definisati vrijednost
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		6,00	2,25	8,25
3.1.2. Mjera	Promovisanje principa energijske efikasnosti	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj radionica, broj učesnika;	Nije relevantno	Svi okolišni odjeli (Kanton, općine)
		% edukovanih javnih uposlenika koji u svom poslovnom referatu imaju energijsku učinkovitost	5	50
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		0,20	0,48	0,68

3.2. Prioritet	Usklađivanje razvoja energetskog i industrijskog sektora u smjeru energetske tranzicije, smanjenja emisija i prema načelima zaštite okoliša	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Udio izvora obnovljive energije u odnosu na ukupnu krajnju potrošnju energije (%)	30**	40
		Udio stanovništva koji se primarno oslanja na čista goriva (%)	30***	45
		Udio generiranja energije iz alternativnih izvora energije (biomasa i sl.) u odnosu na ukupnu generiranu energije (%)	2	5
		Potrošnja uglja za proizvodnju energije	400 t/GWh	250 t/GWh

		(t)		
		Kvalitet zraka (smanjenje broja dana sa prekoračenjima SO ₂)	55	15
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		6,00	6,30	12,30

3.2.1. Mjera	Poboljšanje okolinskog aspekta iskorištenja energetske potencijala u javnom sektoru	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% ispunjenih zahtjeva za audite ili promjene tehnologije od apliciranih	10	50
		% dostignutih standarda koji su postavljeni pred proizvođače (energije)	Nije dostupno	60
		% educiranih inspektora od ukupnog broja inspektora (sektor okoliša i EE) – podrazumijeva i zapošljavanje novih	20	100
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		3,00	3,15	6,15
3.2.2. Mjera	Poboljšanje okolinskog aspekta iskorištenja energetske potencijala u javnoprivatnom i privatnom sektoru	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Izrađena studija (u njoj posebno definisan indikator potrošnje toplotne energije po tipu energenta)	0	Urađena studija
		Udio (%) javnih institucija i privrednih društava kojima upravlja ZDK koje koriste alternativne i čiste	Nije dostupno	30

	izvore toplotne energije		
	Udio stanovništva koji se primarno oslanja na čista goriva -toplotna energija (%)	30	45
	Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
	3,00	3,15	6,15

3.3. Prioritet	Osigurati održivi sistem upravljanja prirodnim resursima i unaprijediti kvalitet medija okoliša	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Udio degradiranog zemljišta (%)	4,34%+	4
		Prostor pod šumskim površinama po stanovniku (ha/st)	62,38 %	65%
		Kvalitet vodotoka	Slab (III)	Umjeren (II)
		Kvalitet zraka (godišnja vrijednost koncentracija PM _x – mg/kg)	70	50
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		3,50	5,15	8,65

3.3.1. Mjera	Poboljšanje očuvanja i efikasnog upravljanja prirodnim resursima	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% Zaštićenih područja određen (kao rezultat izrade studije i def ciljne vrijednosti)	Nije dostupno	5
		Udio (%) educiranih inspektora i/ili uposlenih za kontrolu Okolinskih dozvola od ukupnog broja	Nije dostupno	100
		Utvrđene zone narušenog kvaliteta zemljišta, identifikovani	Nije dostupno	Izrađena identifikacija

		indikatori koji će se pratiti		
		% degradiranog zemljišta od ukupne površine ZDK	Nije dostupno	Nakon utvrđivanja stanja 3.3.1.5 odrediti vrijednost
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		3,00	4,65	7,65
3.3.2. Mjera	Uspostava i unapređenje informacionog sistema kvalitete komponenti okoliša	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Identifikovani indikatori: udio energenata (po energentima u ukupnoj potrošnji), emisija po tipu zagađivača;	potrebno odrediti studijama	potrebno odrediti studijama
		Udio pogona i postrojenja u ZDK obuhvaćenih registrom (Velika, srednja; energane i sl.);	Nije dostupno	80%
		Uspostavljen sistem Izrađena Studija doprinosa svih zagađivača	Nije primjenjivo	Izrađena studija
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		0,50	0,50	1,00

3.4. Prioritet	Poticanje održivog i okolišno prihvatljivog prostornog planiranja	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Udio tretiranog komunalnog otpada od ukupno prikupljenog (%)	n/d	15
		Udio stanovnika priključen na kanalizaciju (%)	57%	70%
		Udio otpadne vode koja se tretira (%)	1****	25

		Gustina moderniziranih puteva (km/100km ²)	49,88	55
		Udio stanovnika u ruralnim sredinama (%)	n/d	(Povećanje za 5%)
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		59,40	105,00	164,40

3.4.1. Mjera	Razvoj putne infrastrukture regionalnog i lokalnog karaktera	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Gustina moderniziranih puteva (km/100km ²)	49,88	55
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		14,00	7,00	21,00
3.4.2. Mjera	Razvoj komunalne infrastrukture (vodovod, kanalizacija, toplifikacija, gasne instalacije, javna rasvjeta, primarni tretman i krajnje zbrinjavanje otpada (komunalni i specifični tokovi) i sl.)	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Udio tretirane otpadne vode (% od ukupno generirane – ili po EBS)	1	30
		Udio (%) rekonstruisane vodovodne mreže od ukupne za rekonstrukciju	40	1000
		Pokrivenost kanalizacijom (% stanovnika)	57	70
		Pokrivenost uslugama upravljanja otpadom (% stanovnika)	60	100
		Udio tretiranog komunalnog otpada (%)	1	15
		Udio adekvatno tretiranog medicinskog infektivnog i opasnog otpada (od ukupno kreiranog medicinskog otpada	25	100

		inf. i opasnog med. otpada %)		
		Udio adekvatno zbrinutog otpada životinjskog porijekla (od ukupno generiranog, %	5	50
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		20,00	31,60	51,60
3.4.3. Mjera	Zaustavljanje nelegalne gradnje i legalizacija postojećih objekata, vodeći računa o međunarodnim principima i ljudskim pravima	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Udio (%) nelegalno izgrađenih objekata (prema zapisnicima sa terena) u odnosu na ukupan broj nelegalno izgrađenih i legalno izgrađenih	Nije dostupno	20
		% Legaliziranih objekata (od ukupno nelegalnih - prema zapisnicima sa terena)	Nije dostupno	100
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		0,40	0,20	0,60
3.4.4. Mjera	Zaštita i sanacija okolišnih komponenti	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Izrađen Plan prevencije nastanka klizišta	Nije primjenjivo	Izrađen Plan
		% Saniranih divljih deponija	30	60
		% Saniranih crnih tačaka	5	35
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		5,00	11,20	16,20
3.4.5. Mjera	Sanacija, modernizacija i uvođenje sistema daljinskog grijanja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora

	Nivo potrošnje energenata za grijanje po tipu energenta	Nije dostupno	Upostaviti nakon izrade Registra 2021
	Udio stanovništva koji se primarno oslanja na čista goriva - toplotna energija (%)	30	45
	Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
	20,00	55,00	75,00

Aneks 3. Detaljna situaciona analiza

(dostupna u posebnom dokumentu)